

VIỆN NGHIÊN CỨU PHẬT HỌC VIỆT NAM

LỜI PHẬT DẠY
VỀ SỰ HÒA HỢP TRONG
CỘNG ĐỒNG VÀ XÃ HỘI
HỢP TUYỂN TỪ KINH TẠNG PĀLI

**The Buddha's Teachings on Social
and Communal Harmony**

An Anthology of Discourses from the Pāli Canon

by

BHIKKHU BODHI

Wisdom Publications 2016

Việt dịch:

Nguyễn Nhật Trần Như Mai

SÁCH MỚI.NET - EBOOK

VIỆN NGHIÊN CỨU PHẬT HỌC VIỆT NAM

LỜI PHẬT DẠY

VỀ SỰ HÒA HỢP TRONG CỘNG ĐỒNG VÀ XÃ HỘI HỢP TUYỂN TỪ KINH TẠNG PĀLI

The Buddha's Teachings on Social
and Communal Harmony

An Anthology of Discourses from the Pāli Canon

by

BHIKKHU BODHI

Wisdom Publications 2016

Việt dịch:

Nguyễn Nhật Trần Như Mai

SÁCH MỚI.NET - EBOOK

**LỜI PHẬT DẠY VỀ SỰ HÒA HỢP
TRONG CỘNG ĐỒNG VÀ XÃ HỘI**

Hợp Tuyển Từ Kinh Tạng Pāli

*Viện Nghiên Cứu Phật Học Việt Nam thực hiện
Thế Giới Phật Giáo .org (quốc tế) ấn tống*

THƯ VIỆN EBOOK **SÁCH MỚI.NET**

HÀNG NGHÌN ĐẦU SÁCH HAY ĐANG CHỜ BẠN
WWW.SACHMOI.NET

VIỆN NGHIÊN CỨU PHẬT HỌC VIỆT NAM

**LỜI PHẬT DẠY
VỀ SỰ HÒA HỢP TRONG
CỘNG ĐỒNG VÀ XÃ HỘI**

HỢP TUYỂN TỪ KINH TẠNG PĀLI

*The Buddha's Teachings on Social
and Communal Harmony*

An Anthology of Discourses from the Pāli Canon

by

BHIKKHU BODHI

Wisdom Publications 2016

Việt dịch:

Nguyễn Nhật Trần Như Mai 2018

NHÀ XUẤT BẢN HỒNG ĐỨC

Buddhist Association of the United States
Chuang Yen Monastery
2020 Route 301
Carmel, NY 10512-3426 – U.S.A.

October 17, 2017

To Whom It May Concern,

This is to confirm that I have given permission to Ms Nguyen Nhat Tran Nhu Mai to translate my book, *The Buddha's Teachings on Social and Communal Harmony*, into the Vietnamese language on a strictly free distribution basis. The original English-language edition of the book is published by Wisdom Publications, Boston, Massachusetts (2016).

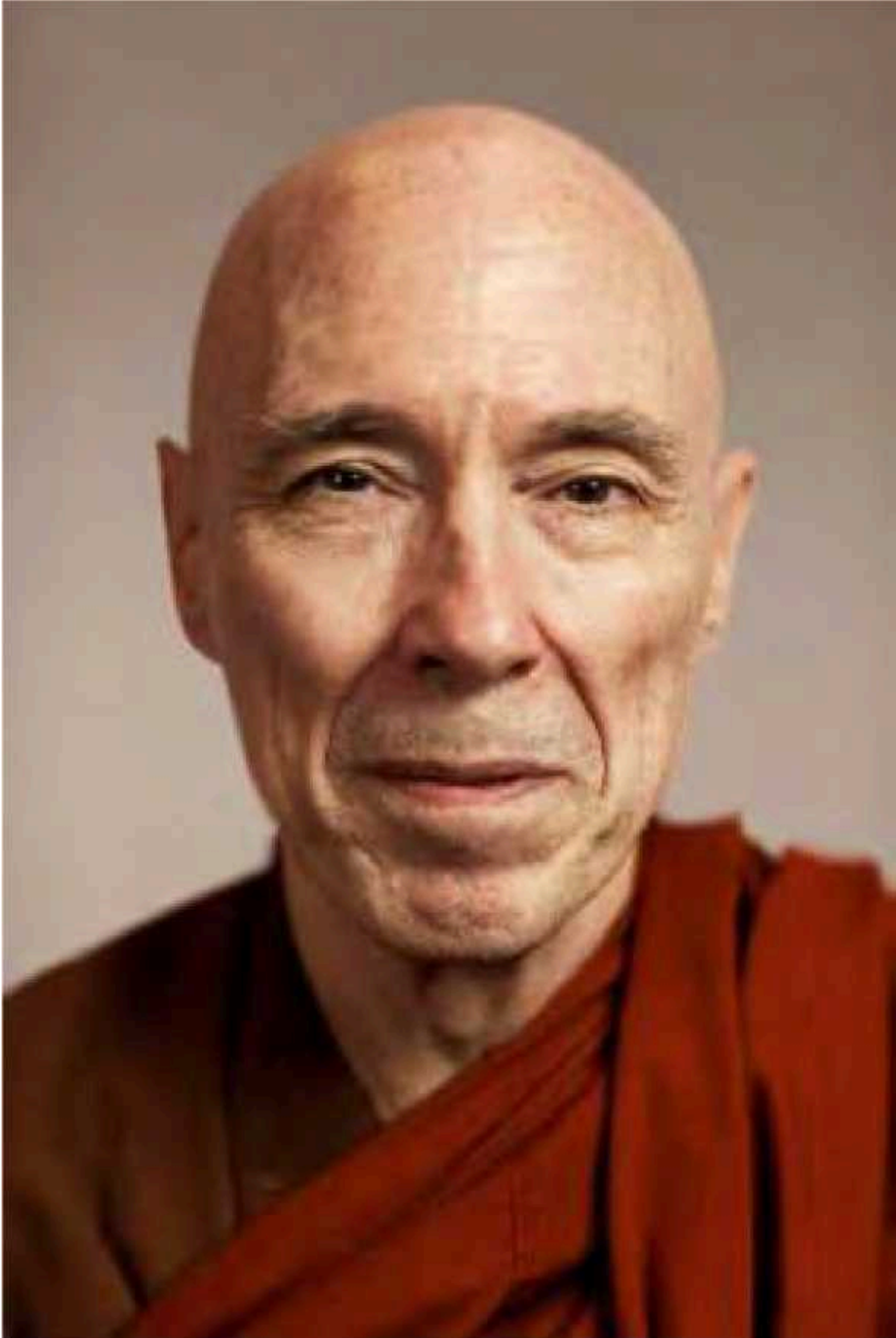
Sincerely yours,

Ven. Bhikkhu Bodhi

Tác phẩm này được phiên dịch với giấy phép của Bhikkhu Bodhi. Dịch giả giữ bản quyền bản dịch tiếng Việt. Mọi việc in ấn, phát hành phải có sự đồng ý của dịch giả.

Mục lục

- ĐÔI NÉT TIỂU SỬ BHIKKHU BODHI
- LỜI GIỚI THIỆU CỦA ĐỨC ĐẠT-LAI LẠT-MA THỨ 14
- LỜI MỞ ĐẦU CỦA HOZAN ALAN SENAUKÉ
- LỜI CẢM TẠ CỦA BHIKKHU BODHI
- LỜI GIỚI THIỆU CỦA NGƯỜI DỊCH
- GIỚI THIỆU TỔNG QUÁT NGUỒN GỐC LỜI PHẬT DẠY VỀ SỰ HÒA HỢP TRONG XÃ HỘI
- I CHÁNH KIẾN – GIỚI THIỆU
  - I. CHÁNH KIẾN
    - 1. CHÁNH KIẾN DẪN ĐẦU
    - 2. HIỂU RÕ BẤT THIỆN PHÁP VÀ THIỆN PHÁP
    - 3. TÍNH ĐA DẠNG CỦA NGHIỆP
    - 4. CHÚNG SANH SỐNG CHẾT THEO NGHIỆP CỦA HỌ
    - 5. KHI TỰ MÌNH BIẾT RÕ
    - 6. GIÁO PHÁP CÓ THỂ ÁP DỤNG CHO BẢN THÂN
  - II RÈN LUYỆN CÁ NHÂN – GIỚI THIỆU
    - II. RÈN LUYỆN CÁ NHÂN
      - 1. BỒ THÍ
      - 2. GIỚI HẠNH
      - 3. LOẠI TRỪ NHỮNG CẤU UẾ CỦA TÂM / THANH LỘC TÂM
      - 4. TỬ BI
    - III ĐỐI TRỊ SÂN HẬN – GIỚI THIỆU
      - III. ĐỐI TRỊ SÂN HẬN
        - 1. GIẾT SÂN HẬN
        - 2. BA HẠNG NGƯỜI
        - 3. HẠNG NGƯỜI GIỐNG CÁC LOÀI RẮN
        - 4. NHỮNG LÝ DO ĐỂ OÁN HẬN
        - 5. NHỮNG NGUY HẠI CỦA SÂN HẬN VÀ LỢI ÍCH CỦA NHẪN NHỤC
        - 6. LOẠI TRỪ SÂN HẬN
        - 7. NHẪN NHỤC TRƯỚC SỰ KHIÊU KHÍCH
      - IV CHÁNH NGŨ – GIỚI THIỆU
        - IV. CHÁNH NGŨ
          - 1. LỜI KHÉO NÓI
          - 2. TỔ CHỨC CÁC CUỘC THẢO LUẬN
          - 3. NÓI ĐÚNG PHÁP / ĐÚNG ĐỐI TƯỢNG
          - 4. ĐỪNG TẠO TRANH CÃI
          - 5. NÓI LỜI KHEN CHÊ
          - 6. BIẾT KHEN ĐÚNG LÚC
          - 7. BIẾT NÊN NÓI GÌ VÀ NÓI NHƯ THẾ NÀO
          - 8. KHIẾN TRÁCH NGƯỜI KHÁC
        - V TÌNH BẠN TỐT ĐẸP – GIỚI THIỆU
          - V. TÌNH BẠN TỐT ĐẸP
            - 1. ĐỨC TÁNH CỦA MỘT NGƯỜI BẠN ĐÍCH THỰC
            - 2. BỐN LOẠI BẠN TỐT

3. TÌNH
BẠN TỐT
ĐẸP
TRONG
ĐỜI SỐNG
GIA ĐÌNH

4. TÌNH
BẠN TỐT
ĐẸP
TRONG
ĐỜI SỐNG
XUẤT GIA
VI LỢI LẠC
CHO MÌNH
và LỢI LẠC
CHO
NGƯỜI
KHÁC -
GIỚI THIỆU

VI.
L
ỢI
LẠ
C
C
H
O
MÌ
N
H
và
L
ỢI
LẠ
C
C
H
O
N
G
Ư
Ờ
I
K
H
Ả
C

ĐÔI NÉT TIỂU SỬ BHIKKHU BODHI

Tỷ-kheo Bodhi, thế danh là Jeffrey Block, sinh năm 1944 tại Brooklyn, New York. Ngài là một tu sĩ Phật giáo theo truyền thống Theravāda.

Từ những năm ở lứa tuổi đôi mươi, Phật giáo đã có sức thu hút mãnh liệt đối với sư. Năm 1972, sau khi hoàn tất học vị Tiến sĩ Triết học tại Đại học Claremont Graduate School, sư du hành đến Sri Lanka (Tích Lan) và thọ giới Sa-di. Năm 1973, sư thọ giới Tỷ-kheo với giới sư là ngài Ānanda Maitreya, một vị sư học giả Phật giáo thuộc hàng ngũ lãnh đạo của Sri Lanka thời bấy giờ.

Năm 1984, Tỷ-kheo Bodhi được bổ nhiệm làm Chủ biên Hội Xuất bản kinh sách Phật giáo ở Kandy, Sri Lanka, sau đó ngài được bầu làm Chủ tịch Hội này. Ngài đã sinh sống và làm việc tại Sri Lanka gần 30 năm.

Năm 2002, Tỷ-kheo Bodhi trở về New York. Hiện nay, ngài cư ngụ tại Tu viện Chuang Yen, New York và giảng dạy Phật pháp tại đây và tại Bodhi Monastery ở New Jersey. Ngài cũng là Chủ tịch Hội Phật giáo Hoa Kỳ (Buddhist Association of the United States – BAUS), Hội Yin Shun, và Chủ tịch sáng lập Quỹ Phật giáo Cứu trợ toàn cầu (Buddhist Global Relief), đặt trụ sở tại New York, nhằm mục đích cứu trợ nạn đói và nạn thất học toàn cầu.

Tỷ-kheo Bodhi vừa là tác giả, dịch giả và chủ biên của nhiều tác phẩm Phật học giá trị, gồm có:

– *Kinh Tập Nipāta: Bộ sưu tập cổ sơ về Kinh Phật cùng với các bài luận giải (The Suttanipāta: An ancient collection of the Buddha's discourses together with its commentaries)*, Bhikkhu Bodhi dịch và chú giải (2017).

– *Lời Phật dạy về sự hòa hợp trong cộng đồng và xã hội (The Buddha's teachings on social and communal harmony)*, Bhikkhu Bodhi tuyển chọn và giới thiệu (2016).

– *Hợp tuyển lời Phật dạy từ kinh tạng Pāli (In the Buddha's Words: An anthology of discourses from the Pāli Canon)*, Bhikkhu Bodhi tuyển chọn và giới thiệu (2005).

– *Tăng Chi Bộ Kinh: Bản dịch mới (Numerical Discourses of the Buddha: A new translation of the Aṅguttara Nikāya)* (2012), Bhikkhu Bodhi dịch.

– *Trung Bộ Kinh, Bhikkhu Bodhi đồng dịch giả với Tỷ-kheo Nānamoli (The Middle Length Discourses of the Buddha: A translation from the Majjhima Nikāya)* (2001).

– *Tương Ưng Bộ Kinh (The Connected Discourses of the Buddha: A translation from the Saṃyutta Nikāya)*, Bhikkhu Bodhi dịch (2000).

– *Tăng Chi Bộ Kinh (Numerical Discourses of the Buddha: An anthology of Suttas from the Aṅguttara Nikāya)*, Nyanaponika Thera dịch (1999), Bhikkhu Bodhi biên tập.

- *Cẩm nang tổng hợp Vi Diệu Pháp (A comprehensive manual of the Abhidhamma) (2000), Bhikkhu Bodhi biên soạn.*

- *Bát Thánh đạo: Con đường chấm dứt khổ đau (The Noble Eightfold Path: Way to the end of suffering) (2000), Bhikkhu Bodhi biên soạn.*

* Các Khóa Giảng Kinh trên mạng Internet:

1. *Giáo lý như thật của Đức Phật (The Buddha's teachings as it is (1981).*

2. *Kinh Tập Nipāta (Sutta Nipāta) (2004).*

3. *Nghiên cứu có hệ thống Kinh Trung Bộ (A systematic study of the Majjhima Nikāya) (2003–2008).*

4. *Nghiên cứu các hạnh Ba-la-mật (A Study of the Pāramis) (2008).*

5. *Hợp tuyển lời Phật dạy từ kinh tạng Pāli (In the Buddha's Words: An anthology of discourses from the Pāli Canon (2006–2008).*

* *Và rất nhiều bài viết về những vấn đề Phật giáo hiện đại, đăng trên các báo chí Phật giáo thế giới.*

LỜI GIỚI THIỆU CỦA ĐỨC ĐẠT-LAI LẠT-MA THỨ 14

Đức Phật lịch sử Thích Ca Mâu Ni đã sinh sống, chứng đắc giác ngộ, và giảng dạy ở Ấn Độ hơn 2500 năm về trước. Tuy nhiên, tôi tin rằng phần lớn những gì Ngài dạy cách đây rất lâu vẫn còn giá trị và hữu ích cho đời sống con người ngày nay. Đức Phật thấy rằng con người có thể sống chung tự do như những cá nhân, trên nguyên tắc bình đẳng, và vì vậy có trách nhiệm đối với nhau.

Ngài thấy rằng mục đích chính của đời sống là được hạnh phúc. Ngài nói đến đau khổ trong bối cảnh của những phương cách để vượt qua đau khổ. Ngài công nhận rằng trong lúc vô minh đã trói buộc chúng sinh trong nỗi khổ đau và phiền não triền miên vô tận, thì tu tập phát triển sự hiểu biết chơn chánh sẽ giải thoát con người khỏi đau khổ. Đức Phật thấy rằng mỗi thành viên của gia đình nhân loại, nam cũng như nữ, đều có quyền bình đẳng để được tự do, không chỉ về phương diện xã hội hoặc ngay cả tự do về mặt tâm linh, nhưng còn là một sự tự do cơ bản được thoát khỏi sợ hãi và thiếu thốn. Ngài công nhận rằng mỗi chúng ta chỉ là một con người như bao nhiêu người khác. Không những tất cả chúng ta đều ước muốn được hạnh phúc và tìm cách tránh đau khổ, mà chúng ta còn có quyền bình đẳng để theo đuổi những mục đích ấy.

Trong nội bộ cộng đồng tu sĩ mà Đức Phật đã thiết lập, mọi cá nhân đều bình đẳng, cho dù họ thuộc về tầng lớp nào trong xã hội hoặc có nguồn gốc nào từ hệ thống giai cấp. Tập quán đi khất thực nhằm mục đích củng cố nhận thức của tu sĩ về sự lệ thuộc của họ vào người khác. Bên trong cộng đồng Tăng chúng, mọi quyết định đều là kết quả của bỏ phiếu và những khác biệt được giải quyết bằng sự đồng thuận chung.

Đức Phật đã dùng một phương pháp thực tiễn để kiến tạo ra một thế giới hòa bình và hạnh phúc hơn. Dĩ nhiên là Ngài đã đặt nền tảng cho con đường đưa đến giải thoát và giác ngộ mà Phật tử khắp thế giới vẫn tiếp tục đi theo cho đến ngày nay, nhưng Ngài cũng luôn nhất quán trong việc đưa ra những lời khuyên mà bất cứ người nào cũng có thể quan tâm để sống hạnh phúc hơn ngay bây giờ và ở đây.

Các bài kinh được tuyển chọn từ những lời khuyên bảo và chỉ dạy của Đức Phật trong tập sách này – về các đề tài liên quan đến tính thực tiễn, giữ đúng Giới luật và lời nói có cân nhắc, nhẫn nhục hơn là tức giận, quan tâm đến điều tốt đẹp cho người khác – tất cả đều liên quan đến việc tạo lập tình bằng hữu và duy trì sự an vui trong cộng đồng.

Con người chúng ta là những sinh vật xã hội. Vì tương lai chúng ta tùy thuộc vào người khác nên chúng ta cần bạn bè để đáp ứng những lợi ích của chúng ta. Chúng ta không kết bạn bằng cách gây gổ, ghen ghét và tức giận, nhưng bằng cách thành thật trong mối quan tâm của chúng ta đối với người khác, bảo vệ đời sống của họ, và tôn trọng quyền lợi

của họ. Kết bạn và thiết lập lòng tin là nền tảng để xây dựng xã hội vững vàng. Giống như những bậc thầy vĩ đại khác, Đức Phật ca ngợi lòng bao dung và tha thứ để lấy lại niềm tin và giải quyết những tranh chấp phát sinh, bởi vì khuynh hướng của chúng ta thường xem kẻ khác như là ‘chúng nó’ đối lập với ‘chúng ta’.

Trong quyển sách xuất sắc này, Bhikkhu Bodhi, là một nhà sư học giả Phật giáo đầy kinh nghiệm, đã trích dẫn từ kinh điển thuộc truyền thống Pāli, một trong những tài liệu cổ xưa nhất về những lời Phật dạy, còn được gìn giữ đến ngày nay, để chứng minh mối quan tâm của Đức Phật về việc duy trì sự hòa hợp trong cộng đồng và xã hội. Tôi chắc chắn rằng các Phật tử sẽ tìm thấy tuyển tập này rất giá trị, nhưng tôi hy vọng là một số độc giả khác rộng lớn hơn cũng thấy tuyển tập này rất hấp dẫn. Những tài liệu được sưu tập trong sách này chứng tỏ rõ ràng rằng mục đích tối hậu của Phật giáo là để phục vụ và làm lợi ích cho nhân loại. Bởi vì những gì làm tôi thích thú không phải là để cải đạo người khác theo đạo Phật, nhưng là làm thế nào để Phật tử chúng ta có thể đóng góp cho xã hội loài người bằng những tư tưởng Phật giáo của chính chúng ta. Tôi tin chắc rằng những độc giả quan tâm đến việc kiến tạo một thế giới hạnh phúc hơn, an bình hơn cũng tìm thấy sách này rất hấp dẫn.

Ngài Tenzin Gyatso
Đức Đạt-Lai Lạt-Ma thứ 14

LỜI MỞ ĐẦU CỦA HOZAN ALAN SENAUIKE

Đức Phật Gotama trưởng thành trong một đất nước có nhiều vương quốc, bộ lạc và các giai cấp xã hội (*varma*). Đó là một thời kỳ và đất nước vừa khác vừa giống với chúng ta, trong đó địa vị xã hội, nghề nghiệp gia đình, bản sắc văn hóa và phái tính là những yếu tố quyết định đời sống của một người. Trước khi Đức Phật giác ngộ, bản sắc cá nhân là yếu tố xác định con người. Nếu một người được sinh ra trong giai cấp chiến binh, hay lái buôn, hay nông dân, hay giai cấp bần cùng, người đó phải hoàn toàn sống cuộc đời như thế, và hầu như là sẽ kết hôn với một người nào đó trong cùng một giai cấp. Con cái của họ cũng làm như vậy; không có ý thức gì về quyền cá nhân hay số phận riêng tư; không còn cách nào để biểu lộ khả năng khác của con người ngoài vị trí xã hội mà người đó được gán cho từ lúc mới ra đời. Vì vậy, lời Phật dạy có thể xem như là một sự khẳng định cấp tiến về tiềm năng của mỗi cá nhân. Chỉ bằng nỗ lực của con người mới có thể đạt được giác ngộ, vượt ra ngoài giới hạn của giai cấp, địa vị lúc mới sinh, hay thực tại quy ước. Trong bài kệ số 396 của kinh Pháp Cú, Đức Phật dạy:

Ta không gọi một người là Bà-la-môn chỉ vì họ được sinh ra bởi bà mẹ Bà-la-môn. Nếu người ấy có chấp thủ, người ấy sẽ chỉ được gọi là “người tự cao tự đại”. Một người không

còn dính mắc, không còn chấp thủ – thì ta gọi người ấy là Bà-la-môn.

Cùng lúc đó, Đức Phật và các đệ tử của Ngài đang sống giữa xã hội. Các vị ấy không thiết lập tu viện của họ trên các đỉnh núi, nhưng là ở những vùng ngoại ô của các thành phố lớn như là thành Sāvattthī (Xá-vệ), Rājagaha (Vương Xá), Vesālī (Tỳ-xá-ly) và Kosambī (Kiều-thường-di). Các ngài lệ thuộc vào nam nữ cư sĩ [cận sự nam (*upāsakā*) và cận sự nữ (*upāsika*)] để có được những nhu cầu căn bản của cuộc sống. Ngay cả ngày nay, Tăng Ni theo truyền thống Nguyên thủy ở Miến Điện (Myanmar), Thái Lan, (Thailand),

Tích Lan (Sri-Lanka), Cam-bốt (Cambodia) và Lào (Laos) đều đi khất thực vào buổi sáng để có thức ăn trưa. Mặc dù các vị ấy đã giữ Giới luật tu hành rất nghiêm minh, thật là điều lẫm lẫm nếu chúng ta tưởng rằng các tu viện ở Đông Nam Á đều quy tụ ở những nơi xa cách với quần chúng trong đời thường. Các tu viện và cộng đồng thế tục đều lệ thuộc lẫn nhau, theo một truyền thống thật ngọt ngào và sống động.

Vào mùa thu năm 2007, dân chúng khắp thế giới đã được khơi nguồn cảm hứng bởi cuộc “Cách mạng y vàng” (Saffron revolution) rất ôn hòa nhưng cũng rất cương quyết của Miến Điện – dẫn đầu bởi cuộc phản đối bất bạo động của các vị sư Miến Điện chống lại sự đàn áp của chính quyền quân sự.

Những cuộc phản đối được châm ngòi do việc tăng giá xăng bất ngờ và táo bạo, gây ảnh hưởng mạnh đến khả năng

đi lại của dân chúng đến nơi làm việc hoặc khả năng chi trả tiền nhiên liệu để nấu ăn, và thậm chí ảnh hưởng đến cả các thức ăn cơ bản. Mối tương quan mật thiết giữa Tăng Ni và cư sĩ đã mang ý nghĩa lịch sử: khi một bộ phận bị khổ đau thì bộ phận kia sẽ có đáp ứng. Các Tăng Ni đã mạnh dạn phản đối chính sách thuộc địa của Anh, chế độ độc tài, và hai thập niên cai trị của chính quyền quân sự.

Ở Miến Điện, các Tăng sĩ Phật giáo đã là tác nhân của thay đổi trong một xã hội đang đứng trên bờ chuyển hóa thật sự. Trong lúc sự thay đổi này là không thể đảo ngược, chính quyền quân sự trước đây đã chống trả một cách quyết liệt. Sự phối hợp nhiều tình huống khác nhau đã tạo ra một lối thoát: việc bầu cử một chính quyền dân sự (tuy người ta có thể chất vấn về tiến trình bầu cử), việc thả các tù nhân chính trị (bao gồm cả nhà lãnh đạo được giải Nobel là bà Aung San Suu Kyi sau nhiều năm bị quản thúc tại gia), phong trào bất bạo động trên toàn thế giới được khích lệ bởi “Mùa xuân Ả Rập” (Arap Spring) năm 2011, và một cuộc đối thoại mới giữa các nhà lãnh đạo Miến Điện và các đại diện từ Âu Châu, Hoa Kỳ và nhiều cường quốc kinh tế khác. Bầu không khí đã cho mọi người niềm hy vọng và khả năng có thể thực hiện sự thay đổi.

Hợp tuyển này nhấn mạnh đến việc sống theo Giáo pháp trong một xã hội tự do, hòa hợp, sử dụng lời Phật dạy đã được chứng nghiệm qua thời gian. Trở về từ Miến Điện năm 2011, tôi đã suy nghĩ về nhu cầu ở đất nước ấy và những nơi khác về một bộ sưu tập kinh điển Pāli theo kiểu này. Năm 2012, một cuộc bạo động của quần chúng đã bùng nổ ở tiểu

bang Rakhine của Miến Điện và một vài nơi khác ở quốc gia này. Nhu cầu cần hiểu sâu hơn về những lời Phật dạy về sự hòa hợp xã hội đã trở nên cấp thiết. Tôi không phải là một học giả hay một dịch giả, vì thế tôi đã liên lạc với nhiều bạn bè trong giới trí thức để tìm hiểu. Từ đó mới biết rằng nhiều năm trước, Bhikkhu Bodhi, một trong những dịch giả đáng kính đã có rất nhiều dịch phẩm giá trị về Phật giáo Nguyên thủy, đã thực hiện một bộ sưu tập như thế để làm tài liệu bổ sung cho một chương trình học tập về sự hòa hợp xã hội ở Tích Lan (Sri-Lanka) do Viện Nghiên cứu khoa học xã hội của đại học Columbia tổ chức.

Ở đây là lời khuyên của Đức Phật về việc làm thế nào để sống hài hòa trong một xã hội có nhiều nguồn gốc sắc tộc và tôn giáo khác nhau, và không làm tổn hại chính họ hay người khác. Trong lúc hoàn cảnh ở Miến Điện, Tích Lan, Thái Lan, Ấn Độ hay Hoa Kỳ đều khác nhau, những lời Phật dạy về hòa hợp xã hội đã cho chúng ta một thứ trí tuệ vượt thoát những dị biệt về thời gian và nơi chốn. Những lời dạy của Ngài cung cấp một nền tảng để giải phóng, mà theo đó, mỗi quốc gia và dân tộc có thể xây dựng tùy theo nhu cầu của chính họ.

Tôi xin tri ân Bhikkhu Bodhi về trí tuệ và tấm lòng hào phóng của ngài. Trong tất cả mọi truyền thống tín ngưỡng và đức tin ở mọi đất nước, con người đều mong ước được hạnh phúc và giải phóng. Tôi xin vinh danh những người muốn tiến tới tự do, và hy vọng rằng những lời Phật dạy về sự hòa hợp xã hội sẽ dẫn dắt chúng ta vững tiến trên con đường chúng ta đã lựa chọn mà không còn sợ hãi.

Berkeley, California

LỜI CẢM TẠ CỦA BHIKKHU BODHI

Vào năm 2011, Tỷ-kheo Khemaratana đã chia sẻ với tôi một dàn bài về các kinh văn tuyển chọn từ kinh tạng Pāli mà sư đã soạn thảo về đề tài hòa hợp Tăng chúng, một đề tài sư rất đặc biệt quan tâm. Những kinh văn tôi đã chọn cho nhiều phần trong hợp tuyển này đã được Tỷ-kheo Khemaratana gợi ý trong dàn bài của sư, mặc dù cách thức tôi trình bày các đề tài lại chịu ảnh hưởng của mục đích hợp tuyển này, và như vậy khác với dàn bài của Tỷ-kheo Khemaratana. Tôi cũng xin cảm tạ bạn tôi là Alan Senauke đã viết lời mở đầu và lời kết cho sách này, rút ra từ kinh nghiệm của chính bạn khi đã sử dụng phiên bản đầu tiên của hợp tuyển này trong công tác của bạn nhằm mục đích duy trì sự hòa hợp và hòa giải ở Ấn Độ và Miến Điện.

LỜI GIỚI THIỆU CỦA NGƯỜI DỊCH

Trước một thế giới đầy biến động, bất ổn và nhiều chia rẽ như hiện nay, là những người con Phật, chắc hẳn chúng ta cũng đã hơn một lần tự hỏi: “Tại sao tất cả mọi người trên thế giới đều mong muốn được sống trong hòa bình để được an cư lạc nghiệp, nhưng con người vẫn tiếp tục dấn thân vào các cuộc tranh chấp, bạo động và chiến tranh... để tạo ra muôn ngàn đau khổ cho vô số chúng sinh? Đâu là nguyên nhân, và làm thế nào để giải quyết vấn đề này của con người?”

Là Phật tử, chắc hẳn chúng ta cũng muốn tìm đến bậc Đạo sư của chúng ta là Đức Phật để mong nhận được lời giải đáp và chỉ dạy của Ngài cho vấn nạn muôn thuở này của con người. Vì thế, vào năm 2011, Viện Nghiên cứu khoa học xã hội thuộc đại học Columbia của Hoa Kỳ đã yêu cầu Bhikkhu Bodhi biên soạn một giáo trình về đề tài: “Lời Phật dạy về vấn đề hòa hợp trong cộng đồng và xã hội” để giảng dạy cho Tăng Ni, Phật tử ở Sri-Lanka.

Gần đây, các bậc thức giả đã yêu cầu Bhikkhu Bodhi biên soạn lại giáo trình này thành sách và xuất bản để độc giả khắp thế giới có thể học tập và nghiên cứu lời Phật dạy, hầu tìm ra lời giải đáp cho đề tài nóng bỏng này. Do đó, Bhikkhu

Bodhi đã biên soạn lại và sách này được ra mắt độc giả vào cuối năm 2016.

Đây được xem như là quyển sách cần đọc tiếp theo quyển “In The Buddha’s Words” của Bhikkhu Bodhi, mà tôi đã dịch sang tiếng Việt với nhan đề “Hợp Tuyển Lời Phật Dạy Từ Kinh Tạng Pāli” và đã xuất bản vào giữa năm 2016.

Trong sách này, Bhikkhu Bodhi đã triển khai sâu rộng và thấu suốt về một đề tài đã được đề cập sơ lược trong “Hợp Tuyển Lời Phật Dạy Từ Kinh Tạng Pāli” (HTLPDTKTP). Do đó, độc giả nào đã đọc HTLPDTKTP sẽ thấy bố cục và cách trình bày sách này theo cùng một khuôn mẫu với HTLPDTKTP.

Tôi đã phiên dịch quyển “In the Buddha’s Words” (Hợp Tuyển Lời Phật Dạy Từ Kinh Tạng Pāli) và đã được độc giả Việt Nam trong và ngoài nước hoan hỷ đón nhận Pháp bảo này, nên Bhikkhu Bodhi đã đề nghị tôi tiếp tục phiên dịch quyển sách này để phục vụ độc giả Việt Nam. Nhờ vậy, tôi đã có duyên lành để phiên dịch tác phẩm mới nhất này của Bhikkhu Bodhi.

Trong sách này, Bhikku Bodhi đã tuyển chọn những bài kinh tiêu biểu từ kinh tạng Pāli liên quan đến đề tài này, sắp xếp lại theo từng chủ đề, với lời giới thiệu và nhận định sâu sắc trước mỗi chương, nhằm mục đích giúp độc giả nắm vững các điểm chính để hiểu rõ hơn các bài kinh được trích dẫn tiếp theo sau.

Trong lúc phiên dịch, tôi đã nghĩ đến các bạn trẻ, nên đã cố gắng diễn đạt bằng thứ tiếng Việt trong sáng, dễ hiểu. Tôi cũng cố gắng Việt hóa một số thuật ngữ Phật học Hán Việt

khó hiểu, hoặc chú thích thêm từ ngữ thuần Việt bên cạnh thuật ngữ Hán Việt hoặc ngược lại, để độc giả có thể nhận biết và học hỏi thêm. Tuy nhiên, có một số thuật ngữ Phật học Hán Việt vốn đã rất phổ biến trong giới Phật tử thì tôi vẫn tiếp tục sử dụng.

Trong phần kinh trích dẫn, tôi dịch theo bản tiếng Anh của Tỷ-kheo Bodhi, trong đó ngài Bodhi đã lược bớt các phần lặp lại để giúp độc giả khỏi chán nản khi phải đọc phần lặp lại nhiều lần. Dưới mỗi phần kinh trích dẫn, tôi có ghi chú thêm nguồn gốc bài kinh ấy theo bản dịch của cố Trưởng lão Hòa thượng Thích Minh Châu để độc giả có thể tham khảo thêm.

Mặc dù đã cố gắng hết sức để diễn dịch kinh văn bằng một văn phong dễ hiểu, chắc chắn tôi cũng không tránh khỏi vụng về sai sót do kiến thức còn giới hạn, kính mong các bậc thầy cùng quý vị thiện tri thức vui lòng chỉ giáo, để lần sau in lại, cuốn sách sẽ hoàn hảo hơn. Tôi xin chân thành cảm tạ.

Để cuốn sách này có thể đến tay người đọc, trước tiên, tôi xin thành kính tri ân và đảnh lễ Giác linh cố Trưởng lão Hòa thượng Thích Minh Châu, vị thầy đầu tiên của tôi, người đã cống hiến trọn đời vì sự nghiệp giáo dục Tăng Ni và Phật tử, người đã phiên dịch bộ kinh Nikāya từ Pāli sang tiếng Việt, để lại cho hậu thế một kho tàng Phật học đồ sộ. Nhờ công đức của ngài mà tôi đã được soi sáng trí tuệ, và có một kho tài liệu tham khảo vô giá giúp tôi có đủ duyên lành để phiên dịch sách này, trong nỗ lực noi gương Hòa thượng bốn sư, góp phần truyền bá Chánh pháp.

Tiếp đến, tôi xin thành kính tri ân Bhikkhu Bodhi, vị thầy đã dày công phiên dịch bộ kinh Nikāya từ Pāli sang tiếng Anh và giảng dạy qua mạng internet, để Phật tử khắp thế giới có thể lắng nghe và học tập rất thuận tiện.

Tôi rất cảm kích tấm lòng ưu ái của Bhikkhu Bodhi đối với Phật tử Việt Nam, vì ngài rất quan tâm đến việc phiên dịch sách của ngài ra tiếng Việt để tặng cho Phật tử Việt Nam ở hải ngoại cũng như ở trong nước. Có lẽ vì ngài có mối duyên kỳ ngộ với cố Trưởng lão Hòa thượng Thích Minh Châu khi ngài còn là một sinh viên đại học ở Mỹ. Sau đó, ngài đã xuất gia và tu tập theo cùng một truyền thống với Hòa thượng Thích Minh Châu và cũng theo đuổi sự nghiệp phiên dịch kinh tạng Pāli giống Hòa thượng Thích Minh Châu. (Độc giả muốn biết thêm chuyện này xin vào mạng internet, gõ vào Google: “My first encounter with a Buddhist Monk” by Bhikkhu Bodhi, sẽ đọc được bài viết của Bhikkhu Bodhi về cuộc gặp gỡ của ngài với Hòa thượng Thích Minh Châu ở Mỹ. Bài này cũng đã được dịch ra tiếng Việt: “Cuộc gặp gỡ đầu tiên của tôi với một vị sư Phật giáo”).

Cuối cùng, nếu độc giả Việt Nam nào sau khi đọc sách này cảm thấy những lời Phật dạy giúp họ có được kim chỉ nam để giải quyết những vấn đề của bản thân, cộng đồng và xã hội, góp phần xây dựng một cuộc sống hài hòa trong một thế giới an bình tốt đẹp hơn; thì xin hồi hướng chút công đức này đến tất cả pháp giới chúng sinh. Nguyện cầu tất cả chúng sinh đều được thấm nhuần Chánh pháp, tinh tấn áp dụng lời Phật dạy vào cuộc sống để đạt được an vui hạnh

phúc, và vững tiến trên con đường đi đến giác ngộ, giải thoát.

Melbourne, mùa Xuân, tháng 9 năm 2017

Nguyễn Nhật Trần Như Mai

GIỚI THIỆU TỔNG QUÁT NGUỒN GỐC LỜI PHẬT DẠY VỀ SỰ HÒA HỢP TRONG XÃ HỘI

Xung đột và bạo động đã gây ra nhiều vấn nạn đau khổ cho con người kể từ thời xa xưa, và đã làm vấy máu các biên niên sử của nhân loại. Trong lúc lòng người luôn luôn thao thức với mong ước được sống trong an bình, hòa hợp và thương yêu đồng loại, thì các phương tiện để thỏa mãn mong ước này đã từng chứng minh là xa vời khó đạt được. Trong các quan hệ quốc tế, chiến tranh lần lượt tiếp nối nhau như các màn diễn trong phim, chỉ có những khoảng tạm ngưng ngắn ngủi, trong đó, các thế lực hiếu chiến bắt đầu thành lập các liên minh mới và âm thầm chiếm đoạt lãnh thổ. Các hệ thống xã hội vẫn triền miên bị xâu xé bởi các cuộc đấu tranh giai cấp, trong đó, giai cấp thượng lưu tìm cách thâm thuố nhiều đặc quyền và giai cấp lệ thuộc đạt được nhiều quyền lợi và an ninh hơn. Dù đó là sự xung đột giữa chủ nhân và nô lệ, giữa các lãnh chúa phong kiến và các tá điền, giữa giai cấp quý tộc và thường dân, giữa tư bản và thợ thuyền, có vẻ như chỉ có các bộ mặt là thay đổi còn động lực bên dưới của cuộc tranh chấp quyền lực vẫn như cũ. Các cộng đồng cũng vậy, vẫn liên tục bị đe dọa bởi những xung đột nội bộ. Những cuộc tranh chấp quyền lực giữa các đối thủ, những ý kiến khác biệt, và những tranh giành quyền lợi giữa các thành viên có thể làm phân hóa họ, để cho ra đời những vòng đối

ngịch mới. Khi mỗi cuộc chiến tranh, chia rẽ, hoặc tranh chấp đạt cao điểm, niềm hy vọng lại khởi lên rằng hòa giải sẽ theo sau, rằng hòa bình và đoàn kết cuối cùng sẽ thắng. Tuy nhiên, những hy vọng ấy đã nhanh chóng trở thành thất vọng, sự kiện này vẫn lặp đi lặp lại như vậy.

Một đoạn kinh thật cảm động trong các kinh điển của Phật giáo Nguyên thủy đã chứng minh cho sự khác biệt giữa nguyện vọng của con người mong muốn được hòa bình, và thực tế ảm đạm của sự xung đột triền miên bất tận. Kinh kể rằng, có một thời Sakka Thiên chủ, vị vua cai trị cõi Trời, đến thăm Đức Phật và hỏi Ngài câu hỏi nhưc nướ: “Bạch Thế Tôn, tại sao trong lúc con người mong ước được sống trong hòa bình, không oán ghét hận thù, mà họ lại vướng vào vòng thù hận khắp mọi nơi?” (**xem Kinh văn VIII, 1**). Câu hỏi đó vẫn vang vọng qua các thời đại, và chúng ta cũng có thể hỏi với sự cấp thiết như vậy về nhiều khu vực bất ổn trong thế giới ngày nay: Iraq và Syria, Dải Gaza, Cộng hòa Trung Phi và Nam Sudan, Miến Điện và Sri-Lanka, Charleston và Baltimore...

Vấn đề này ắt hẳn cũng đã làm nặng trĩu tâm tư của Đức Phật khi Ngài du hành qua bình nguyên sông Hằng để giáo hóa chúng sinh. Xã hội dưới thời Ngài đã phân chia thành nhiều giai cấp, được phân biệt bởi những đặc quyền của giới thượng lưu và địa vị thấp hèn của những người ở dưới đáy xã hội. Những người sống bên ngoài hệ thống giai cấp, những kẻ bần cùng, thậm chí còn bị đối xử tệ hại hơn, họ là đối tượng của sự sỉ nhục mất nhân phẩm hèn hạ nhất. Khung cảnh chính trị thời đó cũng đang thay đổi, khi các vương triều do các vị vua đầy tham vọng vươn lên từ những đống

tro tàn của các tiểu quốc kiểu bộ lạc cũ, nay lại bắt đầu những chiến dịch quân sự nhằm mục đích mở rộng bờ cõi của họ. Bên trong triều đình, những tranh chấp gay gắt giữa các đối thủ khao khát quyền lực. Ngay cả những cộng đồng tâm linh thời đó cũng không tránh khỏi các cuộc xung đột. Các triết gia và Sa-môn tự hào về những lý thuyết của họ đã đấu lý với nhau trong các cuộc tranh luận sôi nổi, mỗi bên tìm cách hạ đối thủ để thu nhận thêm tín đồ vào hàng ngũ của họ.

Trong một bài thi kệ thật cảm động trong Kinh Tập Nipāta (kệ số 935-37), Đức Phật đã lên tiếng nói về cảm giác chóng mặt của Ngài trước những bạo lực đó, có lẽ ngay sau khi Ngài rời thành Kapilavatthu (Ca-tỳ-la-vệ) và lần đầu tiên chứng kiến thế giới bên ngoài đất nước của Ngài:

Sợ hãi đã khởi sinh từ những kẻ dùng bạo lực:

Hãy nhìn những người đang dẫn thân vào xung đột.

Ta sẽ nói cho các người biết về cảm giác cấp thiết của Ta,

Ta đã bị cảm giác cấp thiết khuấy động như thế nào.

Đã thấy những con người đang run rẩy

Như cá trong dòng suối cạn nước,

Khi Ta thấy họ xung đột với nhau,

Tâm Ta đã khởi lên sự sợ hãi.

*Thế giới quanh Ta không lớn lắm,
Mọi hướng đều đang biến động.
Mong muốn có một nơi an trú cho Ta,
Ta không thấy có chỗ nào không bị chiếm
đóng.*

Một khi bắt đầu giảng dạy, sứ mạng đầu tiên của Đức Phật là làm sáng tỏ con đường đưa đến đỉnh cao là an tịnh nội tâm, trong sự an ổn tuyệt đối của Niết-bàn, giải thoát khỏi vòng sanh, già và chết. Nhưng Đức Phật đã không quay lưng với thân phận con người để chỉ dành ưu tiên cho cuộc tìm cầu giải thoát hoàn toàn hướng đến nội tâm thanh tịnh của bậc tu hành khổ hạnh. Từ địa vị của Ngài là một bậc xuất gia đứng ngoài trật tự thông thường của xã hội, Ngài đã nhìn với lòng quan tâm sâu sắc đến nhân loại đang vật lộn, vướng mắc trong vòng tranh chấp trong lúc vẫn khao khát hòa bình, và với tâm từ bi, Ngài đã tìm cách đem sự hòa hợp đến những nơi đang có xung đột về quan hệ giữa con người, để cổ xúy cho một lối sống đặt nền tảng trên sự bao dung, hài hòa và tử tế.

Nhưng Ngài còn làm nhiều hơn thế nữa. Ngài đã thiết lập một cộng đồng có mục đích cổ vũ cho việc phát triển sự an bình nội tâm và ngoại cảnh. Nhiệm vụ này đã đặt vào tay Ngài ngay từ bước khởi đầu, vì Đức Phật không phải là một vị du Tăng đơn độc, giảng dạy cho những ai tìm đến Ngài để xin hướng dẫn, rồi để mặc cho họ tự xoay xở. Ngài là người đã sáng lập một phong trào tâm linh mới mà ngay từ lúc đầu đã không tránh khỏi tính chất cộng đồng. Ngay sau khi Ngài kết

thúc bài thuyết pháp đầu tiên, năm vị tu sĩ khổ hạnh đã được nghe Ngài giảng pháp liền xin được làm đệ tử của Ngài. Thời gian trôi qua, lời giảng dạy của Ngài đã thu hút ngày càng nhiều số thiện nam tín nữ xin được theo Ngài để sống cuộc đời không gia đình và nhận lãnh toàn bộ sự rèn luyện của Ngài. Như vậy, Giáo đoàn là một cộng đồng Tăng Ni sống theo từng nhóm, du hành theo từng nhóm, được rèn luyện theo từng nhóm, dần dần đã hình thành và phát triển chung quanh Ngài.

Tuy nhiên, thay đổi từ y phục đời thường thành y vàng nâu chưa phải là tấm thông hành tức khắc đưa đến thánh thiện. Mặc dù lối sống đã thay đổi, các Tăng Ni gia nhập Giáo đoàn của Đức Phật vẫn còn mang theo họ những khuynh hướng bẩm sinh về sân hận, kiêu ngạo, tham vọng, đố kỵ, tự tôn và bướng bỉnh. Như vậy sẽ không tránh khỏi nảy sinh những căng thẳng trong nội bộ cộng đồng Tăng chúng, đôi lúc phát triển thành sự chống đối nhau trực tiếp, tạo ra phe nhóm, tranh chấp nhau và thậm chí xung đột gay gắt. Để Giáo đoàn được phát triển, quả thật Đức Phật phải trở thành “một nhà tổ chức”. Trong lúc Ngài có thể tuyên thuyết về những lý tưởng tâm linh cao thượng, theo đó các đệ tử của Ngài có thể nỗ lực vươn tới, điều này không bảo đảm có được sự hòa hợp trong Giáo đoàn. Ngài cũng cần thiết lập một bộ quy luật chi tiết để vận hành đồng nhất những công việc trong cộng đồng Tăng chúng và ban hành những điều lệ để giới hạn, nếu không phải là loại bỏ hoàn toàn các khuynh hướng chia rẽ nội bộ. Những điều lệ này đã trở thành Luật tạng (Vinaya), là bộ Giới luật của Tăng Ni.

Đức Phật cũng đã dạy và hướng dẫn những người tại gia tuân theo giáo lý của Ngài, như là những cư sĩ, sống trong gia đình và làm việc bình thường theo nghề nghiệp của họ. Như vậy, Ngài phải đối diện thêm với nhiệm vụ đặt ra đường lối hướng dẫn cho xã hội nói chung. Ngoài một bộ Giới luật căn bản cho cư sĩ, Ngài phải đưa ra những nguyên tắc để bảo đảm rằng cha mẹ và con cái, vợ chồng, chủ nhân và công nhân, và những người có nhiều nguồn gốc và giai cấp xã hội rất khác nhau có thể sống chung hài hòa, thân thiện. Đứng trước những thách thức đó, phạm vi của Giáo pháp được mở rộng. Từ đặc tính ban đầu là một con đường giải thoát tâm linh, xoay quanh trọng tâm là những thực hành thiền định và quán chiếu triết lý, Giáo pháp ấy đã đưa đến những hướng dẫn đạo đức không những chỉ áp dụng cho cách hành xử cá nhân, mà còn cho mối quan hệ giữa những người sống trong các hoàn cảnh khác nhau, dù là ở trong các tu viện hay tại gia, dù là người đang mưu sinh trong phố chợ, công xưởng hay trong dịch vụ hành chính của đất nước họ. Trong tất cả mọi hoàn cảnh, đòi hỏi đạo đức chính yếu là tránh làm tổn hại người khác: tổn hại do hành hung, tổn hại do chà đạp quyền lợi của người khác, tổn hại do xung đột và bạo động. Mục đích lý tưởng là để cổ xúy cho thiện chí và sự hài hòa trong hành động, lời nói và ý nghĩ.

CẤU TRÚC CỦA SÁCH NÀY

Hợp tuyển này có ý định làm hiển lộ những lời dạy của Đức Phật về sự hòa hợp trong cộng đồng và xã hội. Sách này dựa trên một số kinh văn mà tôi đã tuyển chọn năm 2011

theo lời yêu cầu của chương trình Xây dựng hòa bình và nhân quyền của Viện Nghiên cứu khoa học xã hội thuộc đại học Columbia, dự định được sử dụng cho các Tăng Ni ở Tích Lan (Sri-Lanka) sau khi cuộc xung đột sắc tộc dai dẳng của đất nước này chấm dứt vào năm 2009. Phiên bản mở rộng này bao gồm thêm nhiều kinh văn mới và những thay đổi trong cách sắp xếp.

Các kinh văn được chọn từ kinh tạng Pāli, là những bộ kinh được xem là có thẩm quyền về “Lời dạy của Đức Phật” (Buddha-vacana) của các tín đồ theo truyền thống Phật giáo Nguyên thủy, là truyền thống Phật giáo nổi bật ở các quốc gia Nam Á – nhất là Tích Lan (Sri-Lanka), Miến Điện (Burma), Thái Lan (Thailand), Cam-bốt (Cambodia), và Lào (Laos). Những đoạn kinh văn tôi trích dẫn được rút ra đặc biệt từ Kinh Tạng (Sutta Piṭaka), gồm những bài thuyết giảng của Đức Phật và những đệ tử xuất chúng của Ngài. Tôi không đưa vào những kinh văn từ hai tạng kia, Luật Tạng (Vinaya Piṭaka), là bộ Giới luật của Tăng Ni, và Luận Tạng (Abhidhamma Pitaka), là bộ sưu tập các bài luận giải về Giáo lý. Trong lúc một vài phần của Luật Tạng có thể liên hệ đến dự án này, đa số tài liệu trong bộ Luật ấy nói về các điều lệ và quy định của Tăng Ni, và như vậy chỉ liên quan đến một số độc giả nhất định. Hơn nữa, những đoạn văn trong Luật Tạng liên quan đến sự hòa hợp trong cộng đồng, cũng có những đoạn tương đương trong Kinh Tạng mà tôi đã đưa vào sách này.

Mặc dù kinh tạng Pāli là bộ sưu tập kinh điển có thẩm quyền của Phật giáo Nguyên thủy, những kinh văn trong hợp tuyển này không nên được xem một cách hạn hẹp như là gắn

liên với một truyền thống Phật giáo đặc biệt nào, vì những kinh văn này được trích dẫn từ tầng lớp văn học Phật giáo cổ xưa nhất, là những bộ sưu tập kinh điển xuất phát từ nguồn gốc đầu tiên của Phật giáo.

Những lời dạy này cũng không cần thiết gắn liền với bất cứ đức tin hay hệ thống tín ngưỡng tôn giáo nào. Với sự trong sáng, rõ ràng, mang tính thuyết phục cao và hiểu biết sâu sắc về bản tính con người, những kinh văn này có thể nói với bất cứ ai, không kể đến khuynh hướng tôn giáo của họ. Các bài kinh mang một thông điệp bao quát có thể áp dụng cho tất cả mọi nỗ lực cố vũ cho mối quan hệ thân hữu giữa con người. Những kinh văn này cung cấp các chẩn đoán thuộc nhận thức về gốc rễ bên dưới của mọi xung đột, được diễn tả thật đơn giản và rõ ràng, và đưa ra những chiến lược thực tiễn để giải quyết các tranh chấp, cố vũ cho sự hòa giải và thiết lập sự hòa hợp trong xã hội.

Tôi đã sắp xếp các bài tuyển chọn theo một cấu trúc có dụng ý phản ánh những khuôn mẫu mà chính Đức Phật đã áp dụng trong lúc diễn giảng giáo lý của Ngài trong một vài phương diện nào đó. Trong phần còn lại của bài giới thiệu tổng quát này, tôi sẽ giải thích tính luận lý bên dưới sự sắp xếp này. Mỗi phần bắt đầu bằng một bài giới thiệu về phần đó, có dụng ý gắn kết các kinh văn với nhau trong mỗi chương và trình bày rõ ràng sự liên hệ của chúng với chủ đề của chương ấy.

Phần I gồm các kinh văn về chánh kiến hay là hiểu biết chơn chánh. Đức Phật đã đặt chánh kiến như là chi phần đầu

tiên của Bát Thánh đạo, và ở đâu đó Ngài đã nhấn mạnh vai trò của chánh kiến như là nguồn hướng dẫn cho đời sống đạo đức và tâm linh. Vì mục đích của hợp tuyển này là cung cấp tầm nhìn của Phật giáo về sự hòa hợp trong cộng đồng và xã hội hơn là trình bày con đường giải thoát tối hậu, những kinh văn tôi đem vào đây làm nổi bật kiểu chánh kiến giúp nuôi dưỡng cách hành xử đạo đức. Điều này đôi lúc được gọi là “chánh kiến thuộc thế gian” – ngược lại với “chánh kiến siêu xuất thế gian”, là tuệ giác sâu sắc về bản chất trống không và vô ngã của mọi pháp hữu vi, vốn sẽ chặt đứt gốc rễ của sợi dây ràng buộc con người với vòng luân hồi.

Hiểu biết chơn chánh về nguyên lý nghiệp quả có một tác dụng quyết định trên cách hành xử của con người. Khi chúng ta nhận thức được rằng hành động của chúng ta cuối cùng sẽ dội ngược trở lại vào chúng ta và xác định số phận của chúng ta trong các đời sống tương lai, chúng ta sẽ có động lực để từ bỏ những tâm hành cấu uế và tránh xa cách hành xử bất thiện. Thay vào đó, chúng ta sẽ được khơi nguồn cảm hứng để dẫn thân vào những cách hành xử tốt đẹp và phát triển các đức tánh thiện lành. Khuôn mẫu này được phản ảnh ngay trong cấu trúc của Bát Thánh đạo, ở đó chánh kiến đưa đến chánh tư duy, từ đó sẽ biểu hiện trong chánh ngữ, chánh nghiệp và chánh mạng.

Trong phần II, tôi bàn về tác dụng của chánh kiến trên mỗi cá nhân dưới chủ đề “rèn luyện cá nhân”. Phật giáo Nguyên thủy thấy sự chuyển hóa của mỗi người là chìa khóa đưa đến sự chuyển hóa của xã hội. Một xã hội an bình, hài

hòa không thể do bên ngoài áp đặt bởi những sắc lệnh của một cơ quan quyền lực, nhưng chỉ có thể xuất hiện khi con người tự sửa đổi tâm tánh và chấp nhận những tiêu chuẩn hành xử xứng đáng. Như vậy, nhiệm vụ cố động cho việc phát triển sự hòa hợp trong cộng đồng phải bắt đầu từ việc chuyển hóa cá nhân. Chuyển hóa cá nhân xảy ra qua một tiến trình rèn luyện liên quan đến việc biểu lộ cách hành xử tốt đẹp bên ngoài và thanh tịnh tâm bên trong. Theo kế hoạch của truyền thống Phật giáo, tôi xếp vào giáo trình rèn luyện cá nhân này dưới ba tiêu đề về bố thí, đạo đức tự giác và tu tập tâm.

Chướng ngại chính của sự hòa hợp xã hội là lòng sân hận và bất mãn. Sân là hạt giống phát sinh thù hận, và như vậy, trong tiến trình rèn luyện cá nhân, Đức Phật đã chú tâm đặc biệt đến việc chế ngự và loại bỏ sân hận. Vì thế, tôi dành *Phần III* để nói về “đối trị sân hận”. Những kinh văn được đưa vào hé lộ cho ta thấy những cơ sở nào khiến sân hận khởi sinh, những bất lợi và nguy hiểm khi ta bị sân hận làm chủ, và những liều thuốc thực tiễn có thể dùng để loại bỏ sân hận. Liều thuốc chính để loại bỏ sân hận là nhẫn nhục, mà Đức Phật mạnh mẽ khuyên dạy đệ tử ngay cả trong những hoàn cảnh khó khăn nhất. Như vậy, hai phần cuối trong chương này gồm có các kinh văn nói về hạnh nhẫn nhục như những mệnh lệnh, và qua những câu chuyện về các nhân vật tiêu biểu của hạnh nhẫn nhục.

Phần IV dành cho lời nói. Lời nói là một mặt hành xử của con người, đóng một vai trò quan trọng liên quan đến hòa hợp xã hội đến nỗi Đức Phật đã dành cho chánh ngữ một vị

trí rõ ràng trong Bát Thánh đạo. Tôi đã theo gương Đức Phật bằng cách tuyển chọn rộng rãi các kinh văn dành cho đề tài về lời nói. Những kinh văn này không những nói về chánh ngữ như thường được hiểu, mà còn là cách thức tham gia các cuộc tranh luận một cách đúng đắn, khi nào nên khen và khi nào nên chỉ trích kẻ khác, làm thế nào để sửa sai một kẻ làm điều ác khi cần thiết.

Với *Phần V*, chúng ta chuyển hướng trực tiếp từ lãnh vực tu luyện cá nhân đến các mối quan hệ với người khác. Các mối quan hệ ấy bắt đầu bằng tình bạn tốt đẹp, một đức tính mà Đức Phật đã nhấn mạnh như là nền tảng của một đời sống tốt đẹp. Trong những kinh văn tôi tuyển chọn, chúng ta thấy Đức Phật giải thích cho cả đệ tử xuất gia lẫn tại gia của Ngài về giá trị của việc kết bạn với những người bạn tốt. Ngài phân tích phẩm chất của một người bạn đích thực, và mô tả cách thức bạn bè nên đối xử với nhau như thế nào. Ngài dạy rằng tình bạn tốt đẹp đem lại thành công trong đời sống của cư sĩ tại gia cũng như việc phát triển tâm linh của người xuất gia.

Phần VI mở rộng lãnh vực tìm hiểu, từ tình bạn cá nhân đến các lãnh vực có tầm ảnh hưởng rộng lớn hơn. Tôi đưa vào một số kinh văn tuyển chọn, trong đó, Đức Phật nhấn mạnh đến hàm ý xã hội trong cách hành xử cá nhân. Chương này bắt đầu với các trích đoạn so sánh đối nghịch giữa kẻ ngu và người trí, kẻ ác và người thiện. Chương này tiếp tục so sánh những người chỉ biết hết lòng làm lợi ích cho bản thân mà thôi, với những người hết lòng làm lợi ích cho người khác. Các kinh văn xem xét sự khác biệt đối nghịch này theo

tâm nhìn của người xuất gia lẫn người tại gia. Những gì được tìm thấy là sự xác nhận rõ ràng rằng cách thực hành tốt nhất là người hết lòng làm điều tốt cho cả hai: vừa lợi ích cho mình, vừa lợi ích cho người khác.

Phần VII đưa chúng ta đến việc thiết lập một cộng đồng có mục đích chung. Vì Đức Phật là vị sáng lập Giáo đoàn, không phải là một người lãnh đạo thế tục, đương nhiên những đường lối Ngài đề nghị để thiết lập một cộng đồng có mục đích chung trước tiên là cho đời sống xuất gia. Nhưng trong những trường hợp Ngài được các nhà lãnh đạo thế tục yêu cầu đưa ra những lời khuyên về việc duy trì sự hòa hợp trong xã hội nói chung, các nguyên tắc Ngài đưa ra đã được bảo tồn trong các bài kinh. Những bài tuyển chọn khác trong chương này liên hệ đến sự hợp tác giữa hai thành phần của cộng đồng Phật giáo, giới xuất gia và cư sĩ tại gia.

Tuy nhiên, ngay cả khi họ hành động với ý định tốt đẹp nhất, những con người trong cộng đồng ấy đem theo họ những khuynh hướng dẫn đến phe nhóm cục bộ và tranh chấp nhau. Chủ đề của *Phần VIII* là tranh chấp. Các kinh văn bao gồm trong chương này nói đến những tranh chấp nội bộ của cả giới xuất gia lẫn tại gia mà trong một vài phương diện có những nguồn gốc giống nhau, nhưng trong một số mặt khác đã xuất phát từ những nguyên nhân khác nhau. Phần này tự nhiên dẫn đến *Phần IX*, được dành cho những phương tiện giải quyết tranh chấp. Ở đây, chúng ta thấy Đức Phật trong vai trò của một người thiết lập luật lệ cho Giáo đoàn, đặt ra những đường lối hướng dẫn để giải quyết các xung

đột và đề xuất những phương thức rèn luyện để ngăn cản các vụ tranh chấp có thể bộc phát trong tương lai.

Phần X, là chương cuối trong hợp tuyển này, đi từ cộng đồng có mục đích chung mà Giáo đoàn là đại diện tiêu biểu, đến lãnh vực xã hội rộng lớn hơn. Tôi đưa vào đây những kinh văn được trích từ các bài kinh khám phá những mối quan hệ chông chéo lên nhau tạo thành cơ cấu xã hội. Các kinh văn bao gồm lời Đức Phật dạy về đời sống gia đình, về mối quan hệ giữa cha mẹ và con cái, giữa vợ chồng và sự duy trì một đời sống gia đình có lợi lạc. Phần cuối của chương này nói về lý tưởng chính trị của Đức Phật, được đại diện bằng hình ảnh của vị “Chuyển luân Thánh vương” (*rājācakkavattī*), vị vua chơn chánh cai trị vương triều hòa hợp với quy luật đạo đức. Mặc dù những nguyên tắc đặt ra cho vị vua có vẻ như đã lỗi thời trong thời đại của chúng ta, với cam kết dân chủ đã được tuyên bố, với sự nhấn mạnh đến công lý, khoan hồng, và chánh trực như là nền tảng của các thể lực chính trị, những kinh văn xưa cổ của Phật giáo vẫn còn có giá trị liên quan đến thời đại ngày nay.

I CHÁNH KIẾN – GIỚI THIỆU

Đức Phật dạy rằng sự hiểu biết đúng đắn, hay chánh kiến, là người dẫn đầu trên con đường giải thoát. Ngài đã giao cho chánh kiến giữ vị trí đứng đầu trong Bát Thánh đạo, là con đường chấm dứt khổ đau, và dạy rằng tất cả các chi phần khác phải được chánh kiến hướng dẫn để đi đến mục tiêu giáo pháp của Ngài, là chấm dứt khổ đau. Tuy nhiên, đối với Đức Phật, chánh kiến đóng một vai trò quan trọng không những trên con đường giải thoát, mà còn trong việc đạt được an vui, hạnh phúc trong vòng luân hồi. Chánh kiến làm điều này bằng cách nhấn mạnh đến sự cần thiết phải có cách hành xử đạo đức. Kiểu chánh kiến thể nhập vào đời sống đạo đức đôi lúc được gọi là “Chánh kiến thuộc thế gian” (*lokiya-sammāditthi*), hay là chánh kiến về trách nhiệm cá nhân đối với hành động của mình (*kammassakatā sammāditthi*). Loại chánh kiến này dựa trên tiền đề là có một nền tảng khách quan, vượt thoát thế gian đối với đạo đức, không lệ thuộc vào phán đoán và ý kiến của con người. Qua sự giác ngộ của Ngài, Đức Phật đã khám phá quy luật đạo đức này và từ đó rút ra những mệnh lệnh đạo đức cho giáo lý của Ngài.

Trên nền tảng của sự khám phá này, Đức Phật dạy rằng giá trị của những phân biệt đạo đức được hình thành ngay trong cấu trúc của vũ trụ. Những phán đoán đạo đức có thể được phân biệt như là đúng hoặc sai, các hành động như là

tốt hoặc xấu đều tuân theo một quy luật đạo đức vốn cũng có hiệu quả như các định luật vật lý hay hóa học, và cũng phổ quát trong cách vận hành của chúng. Vì thế, là những tác nhân đạo đức, chúng ta không thể biện minh cho hành động của chúng ta chỉ bằng cách viện dẫn sự ưa thích cá nhân, và chúng ta cũng không thể mong đợi có được an vui bằng cách chạy theo những ưa thích của chúng ta. Đúng hơn, để đạt được an vui chân chính, chúng ta phải hành động theo đúng với quy luật đạo đức, đó chính là Giáo pháp, là nguyên tắc nền tảng của chân lý và điều thiện vẫn tồn tại, dù chư Phật có khám phá ra và tiết lộ chúng hay không.

Chánh kiến xác nhận rằng các hành động mang ý nghĩa đạo đức của chúng ta có những hậu quả có thể đem lại cho chúng ta hạnh phúc hoặc đau khổ. Hành động của chúng ta tạo ra nghiệp (*karma*), một động lực có tiềm năng tạo ra những kết quả tương ứng với phẩm chất đạo đức của hành động ấy. *Nghiệp* đem lại “quả”, là những hậu quả phản ảnh các hành động phát sinh ra chúng. Nguyên tắc cơ bản nằm bên dưới hoạt động của nghiệp là hành động thiện đem lại kết quả tốt đẹp đáng mong cầu, dẫn đến may mắn và hạnh phúc, trong lúc hành động bất thiện đưa đến kết quả không đáng mong cầu, dẫn đến bất hạnh và đau khổ. Như vậy, kết quả của những hành động có ý thức không giới hạn trong các hiệu ứng rõ ràng ngay tức khắc, những gì phát sinh từ các chuỗi nhân duyên hoàn toàn tự nhiên. Có một nguyên lý vô hình về nhân duyên đạo đức vận hành bên dưới bề mặt của sự vật, mà theo đó qua thời gian, dù dài hay ngắn, hành

động của chúng ta cuối cùng sẽ trở lại với chúng ta và quyết định số phận của chúng ta trong đời này và đời sau.

Đức Phật so sánh đối chiếu chánh kiến về tính hiệu năng của nghiệp với ba loại tà kiến được tuyên thuyết bởi các nhà tư tưởng chuyên đả phá tín ngưỡng nhân gian vào thời đại của Ngài (1). Một kiểu tà kiến, được gọi là thuyết đoạn diệt (đoạn kiến) (*natthikavāda*), phủ nhận sự tồn tại của con người sau khi chết và nói rằng không có kết quả đối với các hành động thiện hay ác của chúng ta. Vào lúc chết, cả người ngu lẫn người trí đều hoàn toàn đoạn diệt, chỉ để lại cái xác chết mà thôi. Một loại tà kiến thứ hai, được gọi là thuyết ‘vô hiệu ứng của hành động’ (*akiriyavāda*), không chấp nhận có một nền tảng giá trị đối với việc phân biệt đạo đức. Những kẻ dấn thân vào các hành động kinh hoàng như là giết người hay tra tấn kẻ khác không thể nói là đã làm những hành động sai trái; và những người bố thí rộng rãi và bảo vệ những kẻ bất hạnh không thể nói là đã hành động đúng đắn. Sự phân biệt giữa hành động thiện và ác là do con người chế tạo ra, thuần túy chủ quan, và vì thế những phán đoán đạo đức chỉ là phóng ảnh của các ý kiến cá nhân. Loại tà kiến thứ ba, được gọi là thuyết ‘vô duyên khởi’ (*ahetukavāda*), tuyên bố rằng không có nguyên nhân hay lý do gì đối với phiền não cấu uế của chúng sinh và cũng không có nguyên nhân đối với sự thanh tịnh của chúng sinh. Chúng sinh phiền não hay thanh tịnh không vì một lý do nào cả. Chúng sinh không có tác nhân đạo đức, không có khả năng quyết định số phận của chính họ, nhưng là bị bắt buộc phải hành động như thế vì định mệnh của họ, vì hoàn cảnh, và vì tự nhiên.

Đức Phật đã thuyết giảng quan điểm của Ngài về chánh kiến như một đáp ứng đối với ba kiểu tà kiến nêu trên. Ngài dạy rằng bản sắc cá nhân vẫn tồn tại sau khi chết, và sắc tướng chúng ta có được trong mỗi lần hiện hữu là do nghiệp của chúng ta quyết định. Chúng sinh đã trải qua hàng loạt tái sanh từ vô thủy, trong quá trình ấy chúng sinh gặt hái kết quả của những hành động thiện hay ác mà họ đã tạo. Sự kiện các hành động của chúng ta quay trở lại với chúng ta cung cấp một động cơ mạnh mẽ để chúng ta tránh làm các điều ác và theo đuổi các điều thiện. Trái ngược với thuyết ‘vô hiệu ứng của hành động’, Đức Phật dạy rằng những phán xét đạo đức không mang tính độc đoán. Chúng có một nền tảng khách quan, vì thế một số hành động – như sát sanh và trộm cắp có thể được mô tả đúng đắn như là bất thiện, trong lúc những cách hành xử khác – như là bố thí và giữ gìn đạo đức có thể mô tả đúng đắn như là hành động thiện lành. Và Đức Phật dạy rằng quả thật có nguyên nhân đối với các phiền não cấu uế và thanh tịnh của chúng sinh. Con người không phải bị số phận lôi cuốn một cách vô vọng, nhưng là có khả năng tự quyết định. Qua các hành động phóng dật chúng ta tự làm mình ô nhiễm, và qua nỗ lực tinh cần chúng ta có thể làm mình thanh tịnh. Việc quyết định số phận của chúng ta nằm ngay trong bản thân chúng ta và do chính ý chí chúng ta điều khiển.

Sự hòa hợp trong bất cứ cộng đồng nào, dù là một nhóm nhỏ hay là toàn thể xã hội, tùy thuộc vào việc cùng chia sẻ sự cam kết về cách hành xử đạo đức. Trong lúc có thể có hòa hợp giữa bọn trộm cắp, sự hòa hợp ấy chỉ có thể kéo dài bao

lâu mà bọn trộm cắp ấy thành thật với nhau, và vì lý do này, sự đoàn kết của những nhóm người này thường cho thấy là ngắn hạn. Như các triết gia từ lâu đã công nhận, cộng đồng đích thực tùy thuộc vào việc cùng nhau chia sẻ những cam kết đạo đức. Vì Đức Phật dạy rằng cách hành xử đạo đức dựa trên nền tảng chánh kiến, do đó điều rất quan trọng là cần có một ít chánh kiến để nuôi dưỡng một cộng đồng hòa hợp. Tuy nhiên, trong thời đại ngày nay, khi những phương pháp khoa học phản biện đã làm khởi sinh hoài nghi về sự tồn tại của ý thức sau khi chết, sẽ là quá tự tin khi nhấn mạnh rằng sự chấp nhận hoàn toàn về chánh kiến như Đức Phật đã dạy là cần thiết như một nền tảng của sự hòa hợp xã hội. Tuy nhiên, hình như sự hòa hợp xã hội đòi hỏi tối thiểu là các thành viên của bất cứ nhóm nào cùng chia sẻ niềm tin rằng có những tiêu chuẩn khách quan để phân biệt giữa cách hành xử thiện và bất thiện, và rằng có những lợi lạc, cho toàn nhóm và cho mỗi thành viên, khi họ tránh những kiểu hành xử thường được xem là bất thiện và sống theo những tiêu chuẩn thường được xem là tốt đẹp. Nhiều kinh văn chứng minh rằng chính Đức Phật hình như cũng đã công nhận rằng đạo đức có thể được thiết lập trên nền tảng tự suy xét và lý luận đạo đức mà không cần có một đức tin vào sự tồn tại của con người sau khi chết.

Trong *Phần I*, tôi đã tập hợp một số kinh mô tả bản chất của chánh kiến. Những kinh văn tôi đã chọn nhấn mạnh quan điểm về trách nhiệm cá nhân của mỗi người đối với hành động của chính mình hơn là chánh kiến đưa đến giải thoát. **Kinh văn I, 1** trình bày một cặp phân biệt xuyên suốt lời Phật

dạy. Đoạn kinh bắt đầu bằng cách nhấn mạnh vai trò của chánh kiến như là người dẫn đầu con đường tu tập, mà nhiệm vụ đầu tiên là phân biệt giữa tà kiến và chánh kiến. Như vậy, chánh kiến không những chỉ là hiểu rõ bản chất đích thực của vạn pháp, mà còn là phân biệt các ý kiến đúng và sai về bản chất của vạn pháp. Trong đoạn kinh này, Đức Phật mô tả tà kiến bằng công thức tiêu chuẩn của chủ thuyết đoạn diệt. Khi định nghĩa chánh kiến, Ngài trình bày sự phân biệt thứ hai, là giữa chánh kiến “vẫn còn bị phiền não cấu uế”, đó là quan điểm về con người là chủ nhân hành động của mình và “chánh kiến vượt thoát thế gian” thuộc về Bát Thánh Đạo. Chánh kiến còn phải bị phiền não cấu uế, cũng được gọi là chánh kiến thuộc thế gian, phân biệt giữa thiện và bất thiện. Chánh kiến này phơi bày gốc rễ bên dưới các hành xử thiện hay bất thiện và xác nhận những nguyên lý đằng sau sự vận hành của nghiệp, quy luật duyên khởi về đạo đức, bảo đảm rằng các hành động thiện và bất thiện cuối cùng sẽ trở quả thích hợp. Mặc dù loại chánh kiến này tự nó không đưa đến giải thoát, nó rất cần thiết cho sự tiến bộ trong vòng luân hồi và phục vụ như là nền tảng cho chánh kiến vượt thoát thế gian, sẽ xóa bỏ vô minh và những phiền não cấu uế liên hệ.

Chánh kiến thuộc thế gian là sự hiểu rõ hiệu ứng của nghiệp. Xuyên qua chánh kiến thuộc thế gian, con người hiểu được rằng ác nghiệp, là những hành động xuất phát từ những động lực không trong sáng, cuối cùng sẽ giáng trả trở lại vào chính họ và đem lại khổ đau, tái sinh vào cõi dữ và suy thoái tâm linh. Ngược lại, con người hiểu rằng các thiện

nghiệp, là những hành động xuất phát từ những động cơ thiện lành, sẽ đưa đến hạnh phúc, tái sinh may mắn và thăng tiến tâm linh. Trong **Kinh Văn I, 2**, Tôn giả Xá-lợi-phất (Sāriputta) liệt kê con đường phát triển của ác nghiệp và những gốc rễ nằm bên dưới chúng, cũng như con đường phát triển của thiện nghiệp và những cội nguồn của chúng. Ác nghiệp được giải thích chi tiết bằng “mười cách phát triển của ác nghiệp”. Gốc rễ của ác nghiệp, các động lực từ đó chúng xuất phát là tham, sân và si. Ngược lại, thiện nghiệp được giải thích chi tiết bằng “mười cách phát triển của thiện nghiệp”, bao gồm chánh kiến về nghiệp quả. Các gốc rễ thiện lành được biết là vô tham, vô sân và vô si, mà chúng ta có thể diễn đạt một cách tích cực hơn như là bố thí, từ bi và trí tuệ.

Kinh Văn I, 3 cho ta một sự phân tích chi tiết hơn về nghiệp. Trong đoạn kinh này, Đức Phật tuyên bố rằng yếu tố chính trong việc tạo nghiệp là ý chí hay ý định (*cetana*), vì chính ý chí đã truyền cho hành động một phẩm chất đạo đức. Ngài cũng giải thích sự đa dạng của nghiệp qua khả năng của nghiệp có thể dẫn đến tái sinh trong nhiều cảnh giới khác nhau; đó là năm cảnh giới theo vũ trụ học của Phật giáo Nguyên thủy. Ác nghiệp đưa đến tái sinh trong ba cảnh giới thấp kém – đó là địa ngục, súc sanh và ngạ quỷ. Thiện nghiệp đưa đến tái sinh trong hai cảnh giới cao hơn – đó là cảnh giới loài người và cảnh giới của chư Thiên hay là Thiên giới. Nghiệp còn được phân biệt xa hơn tùy theo thời gian nó trở quả: một số hành động trở quả ngay trong chính đời sống này; những hành động khác có thể đưa đến quả trong đời kế

tiếp; và một số hành động khác nữa rất có thể có khả năng chín muồi trong bất cứ đời nào tiếp theo đời sau.

Kinh Văn I, 4 làm rõ hơn nữa cách vận hành của nghiệp.

Trong đó, Đức Phật giải thích cho một người Bà-la-môn về Tam minh Ngài đã đạt được vào đêm Ngài chứng đắc giác ngộ. Minh thứ hai gọi là Thiên nhãn minh, với minh này Ngài có thể trực tiếp thấy được bằng cách nào chúng sinh di chuyển từ lúc chết cho đến lúc tái sinh tùy theo nghiệp của họ. Những kẻ đã dẫn thân vào ác nghiệp sẽ đi đến các cảnh giới khổ; những người đã dẫn thân vào thiện nghiệp sẽ đi đến các cảnh giới an vui. Nguyên tắc tổng quát hiển lộ từ đoạn kinh này là sự tương quan mật thiết giữa hành động của chúng ta và hậu quả của chúng. Qua những khoảng cách của các đời sống, nghiệp mang lại kết quả phản ảnh hành động xuất phát từ điểm gốc. Như vậy, những người thường sát sanh sẽ tạo ra nghiệp đưa đến yếu mạng, những người chuyên bảo vệ mạng sống sẽ tạo nghiệp đưa đến trường thọ, nguyên tắc tương tự cũng áp dụng cho những kiểu hành động khác.

Trong lúc Đức Phật cổ xúy đạo đức dựa trên nền tảng của quan điểm về tính hiệu ứng của hành động – với nguyên tắc là hành động thiện sẽ đưa đến kết quả đáng mong cầu, hành động ác sẽ dẫn đến kết quả bất hạnh, Ngài cũng đưa ra những cơ sở độc lập cho đời sống đạo đức. Như vậy, trong lúc công nhận quy luật nghiệp quả phục vụ như một động cơ cho cách hành xử đạo đức, chấp nhận duyên khởi của nghiệp không nhất thiết là một cách giải thích cho đạo đức. Nhu cầu

hành xử đạo đức có thể được thiết lập trên những cơ sở khác mà không cần đặt ra tiền đề là phải có đức tin về sự tồn tại của con người sau khi chết. Những cơ sở đó có thể đạt được qua sự suy tư của mỗi người.

Trong kinh Kālāma, được đưa một phần vào đây trong **Kinh Văn I, 5**, Đức Phật yêu cầu người dân Kālāma của xứ Kesaputta – những người vẫn còn hoang mang không biết có đời sau hay không, hãy đình hoãn phán đoán về các vấn đề đó và hãy nhận xét trực tiếp từ bản thân, bằng cách tự suy nghĩ, rằng hành động dựa trên tham, sân, si sẽ đưa đến tổn hại cho chính mình và người khác; trong lúc ngược lại, giải thoát cho tâm mình khỏi tham, sân, si và hành động theo cách có lợi ích sẽ đem lại an vui hạnh phúc cho chính mình và người khác. Trong một kinh khác, cũng có một phần đưa vào đây trong **Kinh Văn I, 6**, Đức Phật đặt nền tảng cho các kiểu hành động thiện, như là không sát sanh, không trộm cắp vào một chuỗi suy tư về đạo đức, qua đó, con người tự đặt mình vào vị trí kẻ khác và quyết định sẽ hành động như thế nào sau khi suy xét chính mình sẽ cảm thấy như thế nào nếu người khác đối xử với mình như thế. Mặc dù ở đây, Đức Phật đang đáp lại câu hỏi về phương cách nào để được tái sinh vào cõi Thiên, Ngài không đặt nền tảng rõ ràng cho các mệnh lệnh đạo đức trên định luật nghiệp quả hoặc sự tồn tại của con người sau khi chết, nhưng là trên nguyên tắc có qua có lại (hỗ tương). Nguyên tắc này, được giải thích ở đây, được diễn tả rất cô đọng bằng một câu kệ trong kinh Pháp Cú (Dhammapada): “Mọi chúng sinh đều run sợ trước bạo lực, tất cả đều sợ chết. Đặt mình vào vị trí của kẻ khác, con người

không nên sát sanh hay thúc đẩy người khác sát sanh.” (kệ số 129)

I. CHÁNH KIẾN

1. CHÁNH KIẾN DẪN ĐẦU

“Này các Tỷ-kheo, chánh kiến dẫn đầu. Và thế nào là chánh kiến dẫn đầu? Hành giả hiểu rõ tà kiến như là tà kiến và chánh kiến như là chánh kiến: đây là chánh kiến của vị ấy.

“Và thế nào là tà kiến? Không có bố thí, không có tế lễ, không có cúng dường; không có quả báo hay kết quả của hành động thiện ác; không có đời này, không có đời sau; không có mẹ, không có cha; không có các loài hóa sanh; trong đời không có các vị Sa-môn, Bà-la-môn có chánh hạnh và tu tập chơn chánh, những người sau khi tự mình chứng ngộ thế giới này và thế giới khác với thắng trí, đã tuyên bố điều này cho người khác biết”. Như vậy là tà kiến.

“Và thế nào là chánh kiến? Ta nói rằng chánh kiến có hai loại: có chánh kiến vẫn còn bị ảnh hưởng của phiền não cấu uế (hữu lậu), dự phần vào phước báu, chín muối trong nhiều sở hữu (sanh y); và có chánh kiến cao thượng, không còn bị phiền não cấu uế (vô lậu), vượt thoát thế gian, là một chi phần của Thánh đạo. (2)

“Và thế nào là chánh kiến vẫn còn bị ảnh hưởng của phiền não cấu uế, dự phần vào phước báu, chín muối trong

nhiều sở hữu? Có bố thí, có tế lễ, có cúng dường; có quả báo và kết quả của hành động thiện ác; có đời này, có đời sau; có mẹ, có cha; có các loài hóa sanh; trong đời có các vị Sa-môn, Bà-la-môn có chánh hạnh và tu tập chơn chánh, những người sau khi tự mình chứng ngộ thế giới này và thế giới khác với thắng trí, đã tuyên bố điều này cho người khác biết”. Như vậy là chánh kiến vẫn còn bị ảnh hưởng của phiền não cấu uế, dự phần vào phước báu, chín muồi trong nhiều sở hữu.

“Và thế nào là chánh kiến cao thượng, không còn bị phiền não cấu uế, vượt thoát thế gian, là một chi phần của Thánh đạo? Trí tuệ, tuệ căn, tuệ lực, trạch pháp giác chi, chi phần chánh kiến của một hành giả có tâm cao thượng, tâm không bị phiền não cấu uế (vô lậu tâm), vị tu tập Thánh đạo và đang phát triển Thánh đạo: như vậy là chánh kiến cao thượng, không còn bị phiền não cấu uế, siêu xuất thế gian, là một chi phần của Thánh đạo.

“Hành giả nỗ lực từ bỏ tà kiến và thành tựu chánh kiến: như vậy là chánh tinh tấn của vị ấy. Với chánh niệm, hành giả từ bỏ tà kiến; với chánh niệm, hành giả thành tựu chánh kiến và an trú trong chánh kiến: như vậy là chánh niệm của vị ấy. Như vậy, ba pháp này chạy vòng quanh chánh kiến, đó là chánh kiến, chánh tinh tấn và chánh niệm.”

(Trung Bộ Kinh, số 117, tr. 238–239)

2. HIỂU RÕ BẤT THIỆN PHÁP VÀ THIỆN PHÁP

[Tôn giả Sāriputta (Xá-lợi-phất) nói]:

“Chư hiền, khi một vị Thánh đệ tử hiểu rõ các bất thiện pháp và gốc rễ của bất thiện pháp, các thiện pháp và gốc rễ của thiện pháp, khi ấy vị Thánh đệ tử là người có chánh kiến, có tri kiến chánh trực, người đã có lòng tin vững chắc vào Chánh pháp và đã thành tựu Giáo pháp chơn chánh này.

“Chư hiền, và thế nào là bất thiện pháp, thế nào là gốc rễ của bất thiện pháp; thế nào là thiện pháp và thế nào là gốc rễ của thiện pháp? Sát sanh là bất thiện; lấy của không cho là bất thiện; tà hạnh trong các dục là bất thiện; nói láo là bất thiện; nói hai lưỡi là bất thiện; nói lời độc ác là bất thiện; nói lời phù phiếm là bất thiện; tham dục là bất thiện; sân hận là bất thiện; tà kiến là bất thiện. Như vậy gọi là các bất thiện pháp. Và thế nào gốc rễ của bất thiện pháp? Tham là gốc rễ của bất thiện; sân là gốc rễ của bất thiện; si là gốc rễ của bất thiện. Như vậy gọi là gốc rễ của bất thiện pháp.

“Và thế nào là thiện? Từ bỏ sát sanh là thiện; từ bỏ lấy của không cho là thiện; từ bỏ tà hạnh trong các dục là thiện; từ bỏ nói láo là thiện; từ bỏ nói hai lưỡi là thiện; từ bỏ nói lời độc ác là thiện; từ bỏ nói lời phù phiếm là thiện; không tham dục là thiện; không sân hận là thiện; chánh kiến là thiện. Như vậy gọi là các thiện pháp. Và thế nào gốc rễ của thiện pháp? Không tham là gốc rễ của thiện; không sân là gốc rễ của thiện; không si là gốc rễ của thiện. Như vậy gọi là gốc rễ của thiện pháp.”

(Trung Bộ Kinh, số 9, tr. 112–113)

3. TÍNH ĐA DẠNG CỦA NGHIỆP

[Đức Phật nói với các Tỷ-kheo] Khi Ta nói: “Cần phải hiểu về nghiệp, cần phải hiểu nguồn gốc của nghiệp, cần phải hiểu tính đa dạng của nghiệp, cần phải hiểu quả báo của nghiệp, cần phải hiểu sự chấm dứt nghiệp, và cần phải hiểu con đường đưa đến chấm dứt nghiệp”, vì lý do gì Ta nói như vậy?

“Này các Tỷ-kheo, chính là ý chí mà ta gọi là nghiệp. Vì có ý chí, nên con người hành động qua thân, khẩu hoặc ý.

“Và thế nào là nguồn gốc của nghiệp? Xúc chính là nguồn gốc của nghiệp.

“Và thế nào là tính đa dạng của nghiệp? Có nghiệp đưa đến trải nghiệm ở địa ngục; có nghiệp đưa đến trải nghiệm ở cảnh giới súc sinh; có nghiệp đưa đến trải nghiệm ở cảnh giới ngạ quỷ; có nghiệp đưa đến trải nghiệm ở cảnh giới loài người và có nghiệp đưa đến trải nghiệm ở cảnh giới chư Thiên. Như vậy gọi là tính đa dạng của nghiệp.

“Và thế nào là quả báo của nghiệp? Ta nói rằng quả báo của nghiệp có thể được trải nghiệm qua ba cách (quả dị thực): ngay trong đời này, trong đời sau, hoặc trong một cơ hội nào đó tiếp theo đời sau. Như vậy gọi là quả báo của nghiệp.

“Và này các Tỷ-kheo, thế nào là sự chấm dứt nghiệp? Với sự chấm dứt của xúc sẽ đưa đến sự chấm dứt của nghiệp.

“Bát Thánh đạo là con đường đưa đến chấm dứt nghiệp, nghĩa là chánh kiến... chánh định.

“Này các Tỷ-kheo, khi một vị Thánh đệ tử hiểu rõ nghiệp như vậy, nguồn gốc của nghiệp, tính đa dạng của nghiệp, quả báo của nghiệp, sự chấm dứt nghiệp, và con đường đưa đến chấm dứt nghiệp, vị ấy hiểu rằng đời sống phạm hạnh thể nhập thâm sâu này chính là con đường chấm dứt nghiệp”.

(Tăng Chi BK III, Ch. IV:63, tr. 218–219)

4. CHÚNG SANH SỐNG CHẾT THEO NGHIỆP CỦA HỌ

[Đức Phật nói với một người Bà-la-môn]: “Này Bà-la-môn, khi tâm Ta định tĩnh, thanh tịnh, trong sạch, không uesthiêm, không phiền não, nhu hòa, dễ uốn nắn, vững chãi, và đạt đến mức an nhiên không còn dao động, Ta hướng tâm đến tri kiến về sự sống chết của chúng sanh.

Với thiên nhãn thuần tịnh và siêu phàm, Ta thấy rõ chúng sanh chết và tái sinh, người hạ liệt, kẻ cao sang; người xinh đẹp, kẻ xấu xí; người may mắn, kẻ bất hạnh; và Ta hiểu chúng sanh sống chết theo nghiệp của họ, như thế này: ‘Những chúng sanh đã tạo nhiều hành động ác về thân, khẩu và ý; đã phỉ báng các bậc Thánh, nắm giữ tà kiến, và tạo ác nghiệp theo tà kiến, với thân xác tan rã sau khi chết, họ sẽ phải tái sinh vào cõi khốn khổ, xấu ác, đọa xứ, địa ngục. Còn những chúng sanh đã tạo nhiều hành động thiện về thân, khẩu và ý; không phỉ báng các bậc Thánh, có chánh kiến và tạo các nghiệp theo chánh kiến, với thân xác tan rã sau khi

chết, những người này sẽ tái sinh vào cõi an lành, vào Thiên giới’.

Như vậy, với thiên nhãn thuần tịnh và siêu phàm, Ta thấy rõ chúng sanh chết và tái sinh, người hạ liệt, kẻ cao sang; người xinh đẹp, kẻ xấu xí; người may mắn, kẻ bất hạnh; và Ta hiểu tất cả điều ấy là do nghiệp của họ. Đây là minh thứ hai Ta chứng được vào canh giữa của đêm ấy. Vô minh đã bị diệt trừ và minh sanh khởi, bóng tối đã bị diệt trừ và ánh sáng sanh khởi, như đã xảy ra đối với người sống tinh cần, nhiệt tâm và cương quyết. Nay Bà-la-môn, đây là sự bùng vỡ tâm thức thứ hai, như con gà con phá vỡ vỏ trứng để bước ra ánh sáng.

(Tăng Chi BK III, Ch. 8:13, tr. 526–527)

5. KHI TỰ MÌNH BIẾT RÕ

Những người Kālāma ở Kesaputta đi đến Thế Tôn và bạch rằng:

– Bạch Thế Tôn, có một số Sa-môn, Bà-la-môn đi đến Kesaputta, họ giải thích và làm sáng tỏ giáo lý của họ; nhưng lại chê bai, bài xích, khinh miệt, xuyên tạc giáo lý của người khác. Nhưng rồi lại có một số Sa-môn, Bà-la-môn khác đi đến Kesaputta, họ cũng giải thích và làm sáng tỏ giáo lý của họ; và chê bai, bài xích, khinh miệt, xuyên tạc giáo lý của người khác. Bạch Thế Tôn, đối với chúng con, chúng con có những hoang mang nghi ngờ là không biết những vị Sa-môn đó, ai là người nói sự thật và ai là người dối trá?

- Nay các người Kālāma, các người hoang mang là đúng, các người nghi ngờ là đúng. Nghi ngờ khởi lên khi các người thấy hoang mang về một vấn đề nào đó. Nay, các người Kālāma. Đừng tin những gì do truyền khẩu, do giáo lý truyền lại, vì nghe lời đồn đãi, từ các bộ sưu tập kinh điển, vì hợp luận lý, từ kết luận do suy diễn, vì suy tưởng siêu hình, vì chấp nhận quan điểm sau khi suy xét, vì diễn giả có vẻ là người có khả năng, hay vì các người suy nghĩ: ‘Sa môn này là thầy của chúng ta’. Nhưng khi các người tự mình biết rằng: ‘Các pháp này là bất thiện, các pháp này đáng chê trách, các pháp này bị người trí chỉ trích, các pháp này nếu chấp nhận và thực hành sẽ đưa đến tổn hại và khổ đau’, lúc ấy, các người phải từ bỏ chúng.

- Nay các người Kālāma, các ông nghĩ thế nào? Khi tham, sân, si khởi lên trong tâm một người, điều đó ấy đem lại an vui hay tổn hại cho người ấy?

- Tổn hại cho người ấy, bạch Thế Tôn.

- Nay các người Kālāma, một người có tâm tham lam, sân hận và si mê, bị tham sân si chế ngự, tâm bị chúng điều khiển, người ấy sẽ sát sanh, lấy của không cho, tà dâm, nói láo; người ấy cũng sẽ nhắc nhở người khác làm như vậy. Điều này có đưa đến tổn hại và đau khổ lâu dài cho ông ta không?

- Thưa có, bạch Thế Tôn.

- Nay các người Kālāma, các ông nghĩ thế nào? Những điều ấy là thiện hay bất thiện?

- Bất thiện, bạch Thế Tôn.
- Đáng chê trách hay không đáng chê trách?
- Đáng chê trách, bạch Thế Tôn.
- Bị người trí chỉ trích hay ca ngợi?
- Bị chỉ trích, bạch Thế Tôn.

- Nếu chấp nhận và thực hành, chúng có đưa đến tổn hại và đau khổ hay không, hoặc trong trường hợp này, sẽ như thế nào?

- Nếu chấp nhận và thực hành, những điều ấy sẽ đem lại tổn hại và đau khổ. Chúng con thấy như vậy trong trường hợp này.

- Nay các người Kālāma, chính vì lý do này, mà Ta đã nói với các ông: đừng tin những gì do truyền khẩu... Nhưng khi các người tự mình biết rằng: ‘Các pháp này là bất thiện, các pháp này đáng chê trách, các pháp này bị người trí chỉ trích; các pháp này, nếu chấp nhận và thực hành sẽ đưa đến tổn hại và khổ đau’, lúc ấy, các người phải từ bỏ chúng.

- Nay các người Kālāma, chính vì lý do này, mà Ta đã nói với các ông: đừng tin những gì do truyền khẩu... hoặc vì các ông nghĩ rằng: ‘Sa-môn này là thầy của chúng ta.’ Nhưng khi các người tự mình biết rằng: ‘Các pháp này là thiện, các pháp này không có chỗ nào đáng chê trách, các pháp này được người trí ca ngợi; các pháp này nếu chấp nhận và thực hành sẽ đưa đến an lạc và hạnh phúc’, lúc ấy, các người hãy chấp nhận và thực hành.

- Này các người Kālāma, các ông nghĩ thế nào? Khi một người không khởi tâm tham, không sân, không si thì những điều này đem lại an vui hay tổn hại cho người ấy?

- Đem lại an vui, bạch Thế Tôn.

- Này các người Kālāma, một người không có tâm tham, không sân và không si, không bị tham sân si chế ngự, tâm không bị chúng điều khiển, người ấy giữ giới không sát sanh, không lấy của không cho, không tà dâm, không nói láo; người ấy cũng sẽ nhắc nhở người khác làm như vậy. Điều này có đưa đến an vui và hạnh phúc lâu dài cho ông ta không?

- Thưa có, bạch Thế Tôn.

- Này các người Kālāma, các ông nghĩ thế nào? Những điều ấy là thiện hay bất thiện?

- Thiện, bạch Thế Tôn.

- Đáng chê trách hay không đáng chê trách?

- Không có gì đáng chê trách, bạch Thế Tôn.

- Bị người trí chỉ trích hay ca ngợi?

- Được ca ngợi, bạch Thế Tôn.

- Nếu chấp nhận và thực hành, chúng có đưa đến an vui và hạnh phúc hay không, hoặc trong trường hợp này, sẽ như thế nào?

- Nếu chấp nhận và thực hành, những điều ấy sẽ đem lại an vui và hạnh phúc. Chúng con thấy như vậy trong trường hợp này.

- Nay các người Kālāma, vì vậy mà Ta đã nói với các ông: ‘đừng tin những gì do truyền khẩu... Nhưng khi các ông tự mình biết rằng: ‘Các pháp này là thiện, các pháp này không có chỗ nào đáng chê trách, các pháp này được người trí ca ngợi; các pháp này nếu chấp nhận và thực hành sẽ đưa đến an lạc và hạnh phúc’, lúc ấy, các ông hãy chấp nhận và thực hành, chính vì lý do này, mà Ta đã nói với các ông như vậy”.

(Tăng Chi BK 1, Ch. 3:65, tr. 337-344)

6. GIÁO PHÁP CÓ THỂ ÁP DỤNG CHO BẢN THÂN

Các gia chủ ở Bamboo Gate (Trúc Môn) đến bạch Thế Tôn: “Xin Thế Tôn giảng cho chúng con Giáo pháp nào để chúng con có thể sống hạnh phúc tại gia và sau khi chết sẽ được tái sinh vào cõi thiện lành, vào Thiên giới”.

- Vậy, này các gia chủ, Ta sẽ giảng cho các ông Giáo pháp có thể áp dụng cho bản thân. Hãy chú tâm lắng nghe, Ta sẽ giảng.

- Thừa vâng, bạch Thế Tôn.

Các gia chủ ở Trúc Môn vâng đáp Thế Tôn. Thế Tôn giảng như sau:

- Nay các gia chủ, thế nào là Giáo pháp có thể áp dụng cho bản thân? Ở đây, này các gia chủ, một vị Thánh đệ tử suy nghĩ như sau: ‘Ta là người muốn sống, không muốn chết; ta mong ước được hạnh phúc và ghê sợ đau khổ. Vì ta là người muốn sống... và ghê sợ đau khổ, nếu có người nào đoạt

mạng sống của ta, đó là điều không ưa thích, không vừa ý đối với ta. Giờ đây, nếu ta muốn đoạt mạng sống kẻ khác – của người muốn sống, không muốn chết; người mong muốn được hạnh phúc và ghê sợ đau khổ – điều ấy sẽ không ưa thích, không vừa ý đối với người ấy. Những gì không ưa thích, không vừa ý đối với ta thì cũng không ưa thích, không vừa ý đối với kẻ khác. Làm sao ta có thể gây tổn hại cho kẻ khác bằng những điều mà chính bản thân ta cũng không ưa thích, không vừa ý?’ Sau khi suy nghĩ như thế, vị Thánh đệ tử từ bỏ sát sanh, thuyết phục người khác từ bỏ sát sanh, và ca ngợi việc từ bỏ sát sanh. Như vậy, hành động về thân của vị ấy được thanh tịnh cả ba phương diện (thân, khẩu, và ý).

“Lại nữa, này các gia chủ, một vị Thánh đệ tử suy nghĩ như sau: ‘Nếu có người nào lấy của ta những gì ta không cho họ, nghĩa là họ ăn trộm; đó là điều không ưa thích, không vừa ý đối với ta. Giờ đây, nếu ta lấy của người khác những gì họ không cho ta, nghĩa là ta ăn trộm; đó là điều không ưa thích, không vừa ý đối với họ. Những gì không ưa thích, không vừa ý đối với ta thì cũng không ưa thích, không vừa ý đối với kẻ khác. Làm sao ta có thể gây tổn hại cho kẻ khác bằng những điều mà chính bản thân ta cũng không ưa thích, không vừa ý?’ Sau khi suy nghĩ như thế, vị Thánh đệ tử từ bỏ lấy của không cho, thuyết phục người khác từ bỏ lấy của không cho, và ca ngợi việc từ bỏ lấy của không cho. Như vậy, hành động về thân của vị ấy được thanh tịnh cả ba phương diện (thân, khẩu, và ý).

“Lại nữa, này các gia chủ, một vị Thánh đệ tử suy nghĩ như sau: ‘Nếu người nào phạm tà dâm với vợ của ta; đó là

điều không ưa thích, không vừa ý đối với ta. Giờ đây, nếu ta phạm tà dâm đối với vợ của người khác; đó là điều không ưa thích, không vừa ý đối với họ. Những gì không ưa thích, không vừa ý đối với ta thì cũng không ưa thích, không vừa ý đối với kẻ khác. Làm sao ta có thể gây tổn hại cho kẻ khác bằng những điều mà chính bản thân ta cũng không ưa thích, không vừa ý?’ Sau khi suy nghĩ như thế, vị Thánh đệ tử từ bỏ tà dâm, thuyết phục người khác từ bỏ tà dâm, và ca ngợi việc từ bỏ tà dâm. Như vậy, hành động về thân của vị ấy được thanh tịnh cả ba phương diện (thân, khẩu, và ý).

“Lại nữa, này các gia chủ, một vị Thánh đệ tử suy nghĩ như sau: ‘Nếu có người nào làm tổn hại an vui của ta bằng những lời nói láo; đó là điều không ưa thích, không vừa ý đối với ta. Giờ đây, nếu ta làm tổn hại an vui của người khác bằng những lời nói láo; đó là điều không ưa thích, không vừa ý đối với người ấy. Những gì không ưa thích, không vừa ý đối với ta thì cũng không ưa thích, không vừa ý đối với kẻ khác. Làm sao ta có thể gây tổn hại cho kẻ khác bằng những điều mà chính bản thân ta cũng không ưa thích, không vừa ý?’ Sau khi suy nghĩ như thế, vị Thánh đệ tử từ bỏ nói láo, thuyết phục người khác từ bỏ nói láo, và ca ngợi việc từ bỏ nói láo. Như vậy, hành động về khẩu của vị ấy được thanh tịnh cả ba phương diện (thân, khẩu, và ý).

“Lại nữa, này các gia chủ, một vị Thánh đệ tử suy nghĩ như sau: ‘Nếu có người chia rẽ bạn bè ta bằng lời nói gây chia rẽ; đó là điều không ưa thích, không vừa ý đối với ta. Giờ đây, nếu ta chia rẽ bạn bè của người khác bằng lời nói gây chia rẽ; đó là điều không ưa thích, không vừa ý đối với

người ấy...” Như vậy, hành động về khẩu của vị ấy được thanh tịnh cả ba phương diện (thân, khẩu, và ý).

“Lại nữa, này các gia chủ, một vị Thánh đệ tử suy nghĩ như sau: ‘Nếu có người nói với ta bằng lời thô bạo; đó là điều không ưa thích, không vừa ý đối với ta. Giờ đây, nếu ta nói với người khác bằng lời thô bạo; đó là điều không ưa thích, không vừa ý đối với người ấy...’ Như vậy, hành động về khẩu của vị ấy được thanh tịnh cả ba phương diện (thân, khẩu, và ý).

“Lại nữa, này các gia chủ, một vị Thánh đệ tử suy nghĩ như sau: ‘Nếu có người nói với ta bằng lời phù phiếm, vô ích; đó là điều không ưa thích, không vừa ý đối với ta. Giờ đây, nếu ta nói với người khác bằng lời phù phiếm, vô ích; đó là điều không ưa thích, không vừa ý đối với người ấy. Những gì không ưa thích, không vừa ý đối với ta thì cũng không ưa thích, không vừa ý đối với kẻ khác. Làm sao ta có thể gây tổn hại cho kẻ khác bằng những điều mà chính bản thân ta cũng không ưa thích, không vừa ý?’ Sau khi suy nghĩ như thế, vị Thánh đệ tử từ bỏ nói lời phù phiếm, thuyết phục người khác từ bỏ nói lời phù phiếm, và ca ngợi việc từ bỏ nói lời phù phiếm. Như vậy, hành động về khẩu của vị ấy được thanh tịnh cả ba phương diện (thân, khẩu, và ý).”

(Tương Ưng BK, Ch. 11- VII: 5-12, tr. 519-523)

II RÈN LUYỆN CÁ NHÂN – GIỚI THIỆU

Đức Phật dạy rằng những quan điểm của Ta ảnh hưởng đến tất cả mọi phương diện khác của cuộc đời Ta. Ảnh hưởng bắt đầu bằng quan điểm của Ta có tác dụng đối với động cơ hành động của Ta. Trong cấu trúc của Bát Thánh đạo, tà kiến là điều kiện tạo nên động cơ hành động sai trái, vì các ý định bị điều khiển bởi tham, sân và bạo động; trong lúc chánh kiến là điều kiện tạo nên động cơ hành động đúng đắn, vì các ý định được điều khiển bởi tâm không dính mắc, bao dung và từ bi (1). Đức Phật so sánh tà kiến như một hạt giống đắng, từ đó sẽ không tránh được nảy sinh ra cây đắng (Tăng Chi BK, Ch 10:104): “Giống như hạt giống cây nimba, dưa đắng hay mướp đắng, được trồng vào đất ẩm và được tưới nước, tất cả sẽ đưa đến những quả với vị đắng, cũng vậy đối với người có tà kiến... bất cứ hành động nào về thân, khẩu và ý mà người ấy thực hiện theo tà kiến; và bất cứ ý muốn, lòng khao khát, khuynh hướng và hoạt động nào của người ấy, tất cả đều đưa đến tổn hại và đau khổ. Vì sao vậy? Bởi vì quan điểm của người ấy là sai trái.”

Chánh kiến, trái lại, như hạt giống của một cây ngọt: “Cũng giống như hạt giống cây mía, cây lúa hoặc cây nho, được trồng trong đất ẩm và được tưới nước, tất cả sẽ cho ra những quả có vị ngon ngọt; cũng vậy, đối với người có chánh kiến... bất cứ hành động nào về thân, khẩu và ý mà người ấy

thực hiện theo chánh kiến, và bất cứ ý muốn, lòng khao khát, khuynh hướng và hoạt động nào của người ấy, tất cả đều đưa đến an vui hạnh phúc. Vì sao vậy? Bởi vì quan điểm của người ấy là chơn chánh.”

Như vậy, khi chúng ta có tà kiến, quan điểm ấy hình thành những ý định của ta bằng cách biểu hiện thành những thái độ bất thiện và hành động xấu ác. Đối với Đức Phật, động cơ hành động đạo đức bị phá hoại do có niềm tin rằng không có sự tồn tại của con người sau khi chết, không có giá trị khác nhau giữa hành động thiện và ác, và không có tự do lựa chọn giữa đúng và sai. Trái lại, động cơ hành động đạo đức được tăng cường sức mạnh, do có niềm tin rằng cái chết không phải là dấu hiệu chấm dứt hoàn toàn của một hiện hữu con người, rằng có phân biệt giá trị khác nhau giữa hành động thiện và ác, và số phận của chúng ta không phải nhất thiết do các thế lực bên ngoài quyết định. Nhưng quá trình chuyển hóa cá nhân không phải tự động xảy ra. Để cho chánh kiến tạo được một ảnh hưởng tích cực đòi hỏi nỗ lực cá nhân, một nỗ lực có chủ đích làm cho cách ứng xử của ta được hài hòa với tri kiến và những ý định của ta.

Những kinh văn trong Phần II minh họa tác dụng chuyển hóa của chánh kiến và những ý định chơn chánh đối với cách hành xử của ta. Tôi đã xếp các đoạn kinh theo cách sắp xếp truyền thống về đức hạnh thành ba loại: bố thí, trì giới và thiền định (*dāna, sīla, bhāvanā*). Điều này tương hợp với phương pháp giảng dạy giáo lý của Đức Phật, theo đó, Ngài thường bắt đầu với tâm hào phóng, tiến đến cách hành xử

đúng đắn (trì giới), và rồi khi người nghe đã sẵn sàng, Ngài giảng dạy Tứ diệu đế và Bát Thánh đạo.

Tôi bắt đầu với bài kinh làm nổi bật những phương diện khác nhau của tâm hào phóng hay là bố thí. Tâm hào phóng (cāga) có thể được xem là một biểu lộ của chánh tư duy về việc từ bỏ. Đó là thuốc chữa trị lòng keo kiệt, vốn là một hình thái phát triển của tâm chấp thủ, như trong **Kinh Văn II, 1, (1)** trình bày, đó là sự do dự không muốn chia sẻ tài sản, bạn bè và ngay cả kiến thức với người khác. Trái ngược với tâm keo kiệt là tâm hào phóng, như đã ghi nhận ở **Kinh Văn II,1, (2)**, bộc lộ qua hành động bố thí (dāna), theo đó hành giả từ bỏ dính mắc với sở hữu của mình và vui thích chia sẻ chúng với người khác. Như vậy, bố thí tạo nên sự gắn bó đoàn kết với người khác và nuôi dưỡng một cảm giác hỗ trợ lẫn nhau.

Bố thí có thể được thực hiện vì nhiều lý do, nhưng như **Kinh Văn II,1, (3)** khẳng định, lý do trước tiên của việc bố thí là “nhằm mục đích trang nghiêm tâm”. Hành động bố thí có thể được thực hiện bằng nhiều cách, nhưng theo **Kinh Văn II, 1 (4)**, cách thực hiện tốt nhất là đặt trên cơ sở niềm tin, được thực hiện với lòng kính trọng, vào đúng lúc, với một tâm hào phóng, và điều quan trọng là không coi thường người nhận. Đặc biệt, bố thí có nghĩa là trao tặng cho những người có nhu cầu những phẩm vật có thể giúp họ giảm bớt khó khăn. **Kinh Văn II,1 (5) và II,1 (6)** nói rằng thực phẩm là chính yếu trong các quà tặng vật chất (tài thí), nhưng cao thượng nhất trong tất cả các loại quà tặng, như trong **Phần II,1, (7)** đã khẳng định là bố thí Pháp (Pháp thí).

Điểm chính yếu của trì giới (*sīla*), **theo Kinh Văn II, 2 (1)** là quan sát nội tâm về mặt đạo đức, nghĩa là tự mình soi chiếu nội tâm để suy xét những hậu quả có thể xảy ra về các hành động có ý thức của bản thân. Ở đây, Đức Phật dạy con trai của Ngài, là chú tiểu La-hầu-la (Rāhula), rằng trước khi hành động, hành giả cần suy xét về tác dụng của hành động ấy như thế nào đối với bản thân và người khác. Quyết định của hành giả để từ bỏ hay theo đuổi hành động ấy cần phải phù hợp với kết quả của sự suy xét, rằng hành động này có đưa đến hại mình và hại người hay không, hoặc có mang lại lợi ích cho mình và cho người khác hay không. Điều này đã đưa chiều hướng xã hội vào những suy xét đạo đức riêng tư của hành giả. Tuy nhiên, yếu tố ‘quan tâm đến người khác’ cần phải được quân bình với yếu tố ‘lợi ích bản thân đã được nhận thức đúng đắn’, dựa trên việc suy xét ảnh hưởng của hành động có ý thức ấy đối với bản thân. Hành giả không làm lợi ích cho kẻ khác theo những phương cách có thiệt hại đến đạo đức liêm chính của bản thân.

Hành xử đạo đức tự thân được nuôi dưỡng bằng cách giữ giới và hành động theo đúng với mười thiện nghiệp (thập thiện). Năm giới (pañcasīla) do Đức Phật giảng dạy tạo nên một quy luật đạo đức cơ bản: không sát sanh, không trộm cắp, không tà dâm, không nói láo, không sử dụng các chất gây nghiện. Giữ đúng các giới ấy, theo **Kinh Văn II, 2, (2)** được gọi là đã đạt được cách hành xử đạo đức. Một quy luật đạo đức rộng lớn hơn, bao gồm thái độ hướng nội và chánh kiến, được đặt vào trong mười thiện nghiệp, mở rộng yêu cầu về chánh ngữ và cũng bao gồm định hướng tâm linh.

Năm giới và mười thiện nghiệp kiểm soát các hành động về thân và lời nói, bảo đảm rằng chúng ta không gây tổn hại cho người khác. Giới luật cũng giúp hình thành những ý định của chúng ta để chúng ta nhận ra loại hành động nào đưa đến xung đột và phá hòa hợp, và thay thế chúng bằng những ý định thiện lành nuôi dưỡng sự hài hòa. **Kinh Văn II, 2, (3)** trình bày việc giữ giới không những tích lũy lợi ích cho bản thân mà còn trải rộng đến vô số người khác, làm cho “vô số chúng sanh được thoát khỏi sợ hãi, thù hận và khổ đau”. Như vậy, hành động đạo đức sẽ thống nhất cách hành xử lợi mình và lợi người, hòa nhập nhu cầu ‘lợi ích bản thân đã được nhận thức đúng đắn’ với lòng vị tha, vì lợi ích của người khác.

Song hành với việc chấp nhận cách hành xử thiện lành là nỗ lực tu tập tâm linh. Tu tập tâm linh liên quan đến một tiến trình gồm hai mặt nhắm đến việc hướng tâm lánh xa những cảm xúc phiền não cấu uế và làm sinh khởi những phẩm chất tinh thần đưa đến khinh an, thanh tịnh, và an bình nội tâm. Vì có rất nhiều kinh của Đức Phật giảng dạy về hai tiến trình này, tôi phải giới hạn sự tuyển chọn vào những bài kinh thích hợp nhất trong vấn đề cổ xúy cho sự hòa hợp trong xã hội.

Kinh Văn II, 3 (1) là một trích đoạn từ bài kinh “Ví Dụ Tấm Vải”, mạnh mẽ khuyên chúng ta loại trừ mười sáu điều cấu uế của tâm thức. Khi quan sát chúng, ta thấy rằng hầu hết các cấu uế ấy – là những tâm hành như tham dục, sân hận, si mê hay thù nghịch, đố kị hay keo kiệt – đều có những hậu quả phức tạp trên bình diện xã hội rộng lớn. Như vậy,

tiến trình rèn luyện tâm thức, trong lúc đem đến thanh tịnh nội tâm, đồng thời cũng đưa đến hòa hợp xã hội.

Trong một bài thuyết pháp tự thuật về bản thân, được trích dẫn một phần trong **Kinh Văn III, 3, (2)**, Đức Phật giải thích, khi Ngài đang nỗ lực tìm cầu giải thoát, Ngài đã chia ý niệm của Ngài thành hai loại – thiện và bất thiện – và rồi Ngài sử dụng sự suy tư thích hợp để loại bỏ những ý niệm bất thiện và phát triển những ý niệm thiện. Sự suy tư của Ngài không những chú trọng đến ảnh hưởng của các ý niệm ấy đối với chính bản thân mà còn là tác dụng của chúng đối với người khác. Những ý niệm bất thiện là những gì đưa đến tổn hại cho người khác, và những ý niệm thiện là những gì vô hại. **Kinh Văn II, 3, (3)** giải thích tiến trình được gọi là “đoạn trừ phiền não” (*sallekha*), nghĩa là loại trừ những tâm hành bất thiện, như là loại trừ bốn mươi bốn phiền não cấu uế, một kế hoạch đầy đủ trọn vẹn bao gồm nhiều nhóm phụ thuộc như là năm chướng ngại, mười ác hạnh, và những cấu uế khác.

Cùng với việc loại trừ những phiền não cấu uế, rèn luyện tâm liên quan đến việc tu tập các đức hạnh. Trong số các đức hạnh quan trọng nhất để thiết lập hòa hợp trong xã hội là những đức hạnh bao gồm trong “Tứ vô lượng tâm” (*appamannā*) hay “bốn phạm trú siêu phàm” (*brahmavihāra*): Từ, Bi, Hỷ và Xả (2). **Kinh Văn II, 4, (1)** là công thức tiêu chuẩn của kinh điển về Tứ vô lượng tâm. Như đã được định nghĩa trong các bài luận giải tiếng Pāli, Từ là mong muốn cho tất cả chúng sanh được an vui hạnh phúc; Bi là ước mong mọi chúng sanh thoát khỏi đau khổ; Hỷ là niềm hân hoan

trước sự thành công và may mắn của người khác; và Xả là giữ tâm luôn bình thản, không thiên lệch trong mọi hoàn cảnh (3).

Là nền tảng của ba vô lượng tâm kia, tâm từ nhận được nhiều chú ý nhất trong các bộ kinh Nikāya. Tôi phản ánh sự nhấn mạnh này bằng cách làm nổi bật tâm từ trong các **Kinh Văn II, 4, (2) – (5)**. Ở đây, chúng ta thấy Đức Phật ca ngợi việc phát triển tâm từ như là những hành động đức hạnh quan trọng nhất liên hệ đến vòng luân hồi. Tâm từ tạo nên tình thương đối với kẻ khác và bảo đảm sự bảo vệ cho chính mình. Tâm từ đưa đến tái sinh trong các cảnh giới cao hơn và phục vụ như một điều kiện để đoạn trừ phiền não cấu uế. Trong tất cả các đức hạnh, trí tuệ được xem là tối thượng, vì chỉ cần có trí tuệ là có thể nhổ bật vĩnh viễn vô minh và khát ái trói buộc chúng ta vào vòng luân hồi sinh tử. Tuy nhiên, như **Kinh Văn II, 4, (5)** chỉ rõ, tâm từ và Tứ niệm xứ (bốn nền tảng của chánh niệm), là những pháp môn tu tập đưa đến trí tuệ, không phải loại trừ lẫn nhau mà có thể tu tập kết hợp với nhau. Chính là bằng cách tu tập Tứ niệm xứ và phát sinh trí tuệ mà hành giả tự bảo vệ mình; chính nhờ tâm từ mà hành giả bảo vệ kẻ khác. Cuối cùng, **Kinh Văn II, 4, (6)** trình bày cho chúng ta thấy bằng cách nào thiền quán về tâm từ (từ bi quán) có thể sử dụng như một nền tảng để phát triển tuệ giác và đạt được mục tiêu cuối cùng, đó là sự giải thoát bất thối chuyển của tâm, đạt được cùng với sự đoạn tận mọi phiền não cấu uế.

II. RÈN LUYỆN CÁ NHÂN

1. BỐ THÍ

(1) Keo kiệt

“Này các Tỷ-kheo, có năm loại keo kiệt. Thế nào là năm? Keo kiệt về chỗ cư trú, keo kiệt về gia đình, keo kiệt về lợi nhuận, keo kiệt về lời khen và keo kiệt về Pháp. Đó là năm loại keo kiệt. Trong năm loại keo kiệt này, tệ hại nhất là keo kiệt về Pháp. Đời sống phạm hạnh được thực hiện bằng việc từ bỏ và đoạn trừ năm loại keo kiệt này.”

(Tăng Chi BK II, Ch. XXIV: 254–255, tr. 748–749)

(2) Thành tựu bố thí

“Thế nào là thành tựu bố thí? Ở đây, vị Thánh đệ tử sống trong gia đình với tâm không bị keo kiệt chi phối, bố thí rộng rãi, bàn tay mở rộng để cho, vui thích từ bỏ, hết lòng làm từ thiện, thích thú khi bố thí và chia sẻ. Như vậy gọi là thành tựu bố thí.”

(Tăng Chi BK I, Ch. VII:61(6); tr. 678)

(3) Lý do để bố thí

“Này các Tỷ-kheo, có tám lý do để bố thí. Thế nào là tám? (1) Bố thí vì mong cầu. (2) Bố thí vì sân hận. (3) Bố thí vì vọng tưởng. (4) Bố thí vì sợ hãi. (5) Người bố thí nghĩ rằng: ‘Trước kia cha ông ta đã bố thí, ta không nên từ bỏ truyền thống gia đình này’. (6) Người bố thí nghĩ rằng: ‘Sau khi ta thực hiện bố thí này, khi thân hoại mạng chung, sau khi chết, ta sẽ được tái sanh vào cõi thiện lành, vào Thiên giới’. (7) Người bố thí nghĩ rằng: ‘Khi ta thực hiện bố thí này, tâm của ta được

thanh tịnh, và hoan hỷ sẽ khởi sinh'. (8) Người thực hành bố thí nhắm mục đích trang nghiêm tâm, làm tâm cao thượng. Đây là tám lý do để bố thí."

(Tăng Chi BK III, Ch. IV:33; tr. 608)

(4) *Bố thí của bậc chân nhân*

- Nay các Tỷ-kheo, có năm loại bố thí của bậc chân nhân. Thế nào là năm?

Vị ấy bố thí vì lòng tin, bố thí với sự kính trọng, bố thí đúng thời, bố thí với tâm hào phóng, bố thí không làm tổn thương mình và người khác.

(1) Do vị ấy bố thí vì lòng tin, bất cứ nơi nào quả của việc bố thí ấy chín muồi, vị ấy sẽ được giàu có, sung mãn, đại phú, và vị ấy có dung sắc đẹp đẽ, thu hút, duyên dáng, được sở hữu làn da tuyệt đẹp.

(2) Do vị ấy bố thí với lòng kính trọng, bất cứ nơi nào quả của việc bố thí ấy chín muồi, vị ấy sẽ được giàu có, sung mãn, đại phú, và vợ con, nô tỳ, người đưa tin, người làm công đều vâng lời, lắng nghe và chú tâm để hiểu được chủ mình.

(3) Do vị ấy bố thí đúng thời, bất cứ nơi nào quả của việc bố thí ấy chín muồi, vị ấy sẽ được giàu có, sung mãn, đại phú, và các lợi lạc đến với vị ấy đúng lúc, và rất phong phú.

(4) Do vị ấy bố thí với tâm hào phóng, bất cứ nơi nào quả của việc bố thí ấy chín muồi, vị ấy sẽ được giàu có, sung

mãn, đại phú, và tâm của vị ấy có khuynh hướng thọ hưởng những điều tốt đẹp nhất của năm dục công đức.

(5) Do vị ấy bố thí không làm tổn thương mình và người khác, bất cứ nơi nào quả của việc bố thí ấy chín muồi, vị ấy sẽ được giàu có, sung mãn, đại phú; vị ấy sẽ không bị mất mát tài sản bất cứ lý do gì, dù là do lửa cháy, lụt lội, bị vua tịch thu, trộm cướp hay do những người thừa kế bị ghét bỏ chiếm đoạt.

Này các Tỷ-kheo, đó là năm loại bố thí của bậc chân nhân.”

(Tăng Chi BK II, Ch. XV: 148, tr. 591–592)

(5) Bố thí thực phẩm (1)

– Này các Tỷ-kheo, nếu chúng sinh biết được kết quả của bố thí và chia sẻ, như Ta đã biết, thì họ sẽ không ăn mà không chia sẻ, họ sẽ không để cho sự ô uế của keo kiệt ám ảnh và mọc rễ trong tâm họ. Thậm chí, nếu đó là miếng ăn tối hậu, là miếng ăn cuối cùng, họ sẽ không ăn mà không chia sẻ, nếu có người nào đó cần chia sẻ. Nhưng này các Tỷ-kheo, vì chúng sinh không biết kết quả của bố thí và chia sẻ như Ta đã biết, nên họ đã ăn mà không bố thí, và sự ô uế của keo kiệt ám ảnh và mọc rễ trong tâm họ.

(Kinh Itivuttaka 26; tr. 18–19)

(6) Bố thí thực phẩm (2)

“Một Thánh nữ đệ tử khi bố thí thức ăn, là bố thí bốn pháp cho người nhận. Thế nào là bốn? Người ấy đã bố thí thọ

mạng, dung sắc, an lạc và sức mạnh. Bằng cách bố thí thọ mạng, chính người ấy sẽ được thọ mạng, thuộc cõi Người hay cõi Thiên. Bằng cách bố thí dung sắc, chính người ấy sẽ được dung sắc, thuộc cõi Người hay cõi Thiên. Bằng cách bố thí an lạc, chính người ấy sẽ được hưởng an lạc, thuộc cõi Người hay cõi Thiên. Bằng cách bố thí sức mạnh, chính người ấy sẽ được sức mạnh, thuộc cõi Người hay cõi Thiên. Một Thánh nữ đệ tử khi bố thí thức ăn, là bố thí bốn pháp này cho người nhận.”

(Tăng Chi BK I, Ch. VI: 57; tr. 670–671)

(7) . Bố thí Pháp

“Này các Tỷ-kheo, có hai loại bố thí. Thế nào là hai? Bố thí của cải vật chất (tài thí) và bố thí Pháp (Pháp thí). Trong hai loại bố thí ấy, Pháp thí là tối thắng. Có hai loại cúng dường này... hai loại bố thí này... hai đối tượng để từ bỏ này. Thế nào là hai? Từ bỏ của cải vật chất và từ bỏ bằng cách bố thí Pháp. Đó là hai loại bố thí. Trong hai loại bố thí này, bố thí Pháp là tối thắng.”

(Tăng Chi BK I, Ch. XIII: 1 –10; tr. 168)

2. GIỚI HẠN

(1) Quan sát nội tâm về đạo đức

– “Này Rāhula (La-hầu-la), con nghĩ thế nào? Mục đích của cái gương là gì?”

– “Bạch Thế Tôn, mục đích của cái gương là để soi chiếu.”

- “Cũng vậy, này Rāhula, một hành động về thân được thực hiện sau khi đã soi chiếu nhiều lần; một hành động về lời nói được thực hiện sau khi đã soi chiếu nhiều lần; một hành động về ý được thực hiện sau khi đã soi chiếu nhiều lần.

“Này Rāhula, **khi con muốn làm** một hành động về thân, con hãy soi chiếu về hành động ấy như thế này: ‘Hành động về thân mà ta muốn làm có đưa đến tổn hại cho chính mình, hay làm tổn hại người khác, hay làm tổn hại cả hai không? Đây có phải là một hành động bất thiện về thân đưa đến hậu quả khổ đau, quả báo đau khổ?’ Khi con soi chiếu, nếu con biết rằng: ‘Hành động về thân mà ta muốn làm đưa đến tổn hại cho chính mình, hoặc làm tổn hại người khác, hoặc làm tổn hại cả hai; đây là một hành động bất thiện về thân đưa đến khổ đau, với quả báo đau khổ’, thì con phải nhất định không làm hành động về thân ấy. Nhưng khi con soi chiếu, con biết rằng: ‘Hành động về thân mà ta muốn làm sẽ không đưa đến tổn hại cho chính mình, hoặc không làm tổn hại người khác, hoặc không làm tổn hại cả hai; đây là một hành động thiện về thân đưa đến an vui, với quả báo an vui’, vì vậy con có thể làm hành động về thân ấy.

“Cũng vậy, này Rāhula, **khi con đang** làm một hành động về thân, con hãy soi chiếu về hành động ấy như thế này: ‘Hành động về thân mà ta đang làm có đưa đến tổn hại cho chính mình, hoặc làm tổn hại người khác, hoặc làm tổn hại cả hai không? Đây có phải là một hành động bất thiện về thân đưa đến hậu quả khổ đau, quả báo đau khổ?’ Khi con soi

chiếu, nếu con biết rằng: ‘Hành động về thân mà ta đang làm đưa đến tổn hại cho chính mình, hoặc làm tổn hại người khác, hoặc làm tổn hại cả hai; đây là một hành động bất thiện về thân đưa đến khổ đau, với quả báo đau khổ’, thì con phải ngưng ngay hành động về thân ấy. Nhưng khi con soi chiếu, con biết rằng: ‘Hành động về thân mà ta đang làm không đưa đến tổn hại cho chính mình, hoặc không làm tổn hại người khác, hoặc không làm tổn hại cả hai; đây là một hành động thiện về thân đưa đến an vui, với quả báo an vui’, như vậy con có thể tiếp tục làm hành động về thân ấy.

“Cũng vậy, này Rāhula, sau **khi con đã làm** một hành động về thân, con hãy soi chiếu về hành động ấy như thế này: ‘Hành động về thân mà ta đã làm có đưa đến tổn hại cho chính mình, hoặc làm tổn hại người khác, hoặc làm tổn hại cả hai không? Đây có phải là một hành động bất thiện về thân đưa đến hậu quả khổ đau, quả báo đau khổ?’ Khi con soi chiếu, nếu con biết rằng: ‘Hành động về thân mà ta đã làm đưa đến tổn hại cho chính mình, hoặc làm tổn hại người khác, hoặc làm tổn hại cả hai; đây là một hành động bất thiện về thân đưa đến khổ đau, với quả báo đau khổ’, như vậy con phải thú nhận hành động ấy, con cần phải tiết lộ, trình bày rõ ràng trước vị Đạo sư của con, hoặc các bạn thiện tri thức đồng tu. Sau khi đã thú nhận, đã tiết lộ, đã trình bày rõ ràng, con cần phải biết chế ngự phòng hộ trong tương lai. Nhưng khi con soi chiếu, con biết rằng: ‘Hành động về thân mà ta đã làm không đưa đến tổn hại cho chính mình, hoặc không làm tổn hại người khác, hoặc không làm tổn hại cả hai; đây là một hành động thiện về thân đưa đến an vui, với quả báo an

vui’, thì con có thể an trú trong niềm hoan hỷ, tiếp tục rèn luyện ngày đêm trong các thiện pháp.” (4)

(Trung Bộ Kinh II, số 61: Kinh Giáo Giới La-hầu-la, tr. 174-177)

(2) Thành tựu giới hạnh

“Này các Tỷ-kheo, thế nào là thành tựu giới hạnh? Ở đây, vị Thánh đệ tử từ bỏ sát sanh; từ bỏ lấy của không cho; từ bỏ tà dâm; từ bỏ nói láo; từ bỏ uống rượu men, rượu nấu và các chất gây nghiện, vì đó là nguồn gốc của mọi sự bất cẩn. Như vậy gọi là thành tựu giới hạnh.”

(Tăng Chi BK I, Ch. VII:61, tr. 677)

(3) Bảo vệ vô lượng chúng sinh

“Ở đây, này các Tỷ-kheo, vị Thánh đệ tử từ bỏ hủy diệt sự sống, từ bỏ sát sanh. Bằng cách từ bỏ sát sanh, vị Thánh đệ tử đã ban cho vô lượng chúng sinh được thoát khỏi mọi sợ hãi, hận thù, áp bức. Bằng cách ban cho vô lượng chúng sinh được thoát khỏi mọi sợ hãi, hận thù, áp bức; chính vị ấy cũng được hưởng vô lượng tự do, thoát khỏi mọi sợ hãi, hận thù, áp bức. Đây là bố thí thứ nhất, một đại bố thí, bố thí căn bản đầu tiên, theo truyền thống, cổ xưa, không bị ô nhiễm và không bao giờ bị ô nhiễm trước đây, không đang bị ô nhiễm và sẽ không bị ô nhiễm trong tương lai, không bị các Sa-môn và Bà-la-môn có trí bác bỏ.

“Lại nữa, này các Tỷ-kheo, vị Thánh đệ tử từ bỏ lấy của không cho và tránh xa lấy của không cho. Bằng cách từ bỏ lấy của không cho và tránh xa lấy của không cho, vị ấy đã

ban cho vô lượng chúng sinh được thoát khỏi mọi sợ hãi... Và chính vị ấy cũng được hưởng vô lượng tự do, thoát khỏi mọi sợ hãi, hận thù, áp bức. Đây là bố thí thứ hai...

“Lại nữa, này các Tỷ-kheo, vị Thánh đệ tử từ bỏ tà dâm và tránh xa tà hạnh trong các dục. Bằng cách từ bỏ tà hạnh trong các dục, vị ấy đã ban cho vô lượng chúng sinh được thoát khỏi mọi sợ hãi... Và chính vị ấy cũng được hưởng vô lượng tự do, thoát khỏi mọi sợ hãi, hận thù, áp bức. Đây là bố thí thứ ba...

“Lại nữa, này các Tỷ-kheo, vị Thánh đệ tử từ bỏ nói láo và tránh xa việc nói láo. Bằng cách từ bỏ nói láo và tránh xa việc nói láo, vị ấy đã ban cho vô lượng chúng sinh được thoát khỏi mọi sợ hãi... Và chính vị ấy cũng được hưởng vô lượng tự do, thoát khỏi mọi sợ hãi, hận thù, áp bức. Đây là bố thí thứ tư...

“Lại nữa, này các Tỷ-kheo, vị Thánh đệ tử từ bỏ uống rượu men, rượu nấu và các chất gây nghiện; tránh xa việc uống rượu men, rượu nấu và các chất gây nghiện vì chúng là nguồn gốc của sự bất cẩn. Bằng cách từ bỏ uống rượu men, rượu nấu và các chất gây nghiện, vị Thánh đệ tử đã ban cho vô lượng chúng sinh được thoát khỏi mọi sợ hãi, hận thù, áp bức. Và chính vị ấy cũng được hưởng vô lượng tự do, thoát khỏi mọi sợ hãi, hận thù, áp bức. Đây là bố thí thứ năm, một đại bố thí, bố thí căn bản đầu tiên, theo truyền thống, cổ xưa, không bị ô nhiễm và không bao giờ bị ô nhiễm trước đây, không đang bị ô nhiễm và sẽ không bị ô nhiễm trong tương lai, không bị các Sa-môn và Bà-la-môn có trí bác bỏ.”

(Tăng Chi BK III, Ch. IV:39, tr. 621–622)

(4) Bất thiện và thiện

“Này các Tỷ-kheo, Ta sẽ giảng cho các ông biết thế nào là bất thiện và thế nào là thiện. Và thế nào là bất thiện? Sát sanh, lấy của không cho, tà dâm, nói láo, nói hai lưỡi, nói lời độc ác, nói lời phù phiếm, tham dục, sân hận và tà kiến. Như vậy là bất thiện.

“Và thế nào là thiện? Từ bỏ sát sanh, từ bỏ lấy của không cho, từ bỏ tà dâm, từ bỏ nói láo, từ bỏ nói hai lưỡi, từ bỏ nói lời độc ác, từ bỏ nói lời phù phiếm, không tham dục, bao dung và có chánh kiến. Như vậy là thiện.”

(Tăng Chi BK IV, Ch. XVIII:178. tr. 603)

(5) Cấu uế và thanh tịnh

“Này Cunda, cấu uế về thân có ba loại. Cấu uế về lời nói có bốn loại. Cấu uế về ý có ba loại.”

“Và thế nào là cấu uế về thân có ba loại? (1) Ở đây, có người hủy hoại mạng sống. Kẻ ấy giết người, tay dính máu, chuyên đả thương và bạo động, tàn nhẫn đối với chúng sinh. (2) Người ấy lấy của không cho, trộm cắp tài sản của kẻ khác trong làng hay trong rừng. (3) Người ấy phạm tà dâm. Người ấy có quan hệ tình dục với những phụ nữ được mẹ hoặc cha che chở; được cha mẹ, anh, chị, hoặc bà con che chở; những phụ nữ được Giáo pháp bảo vệ; những phụ nữ có chồng được pháp luật bảo vệ nếu ai xâm phạm họ; hoặc thậm chí với những phụ nữ đã đính hôn. Như vậy là cấu uế về thân có ba loại.”

“Và này Cunda, thế nào là bốn loại cấu uế về lời nói? (1) Ở đây, có người nói láo; khi được gọi hầu tòa, hay dự một buổi họp, hay đến chỗ có bà con thân quyến, hay đến các tổ hợp, hay đến trước mặt hoàng tộc, và được hỏi như một nhân chứng: ‘Này hiền giả, hãy nói những gì ông biết’, và mặc dù người ấy không biết, vẫn nói là: ‘Tôi biết’; mặc dù có biết, người ấy nói: ‘Tôi không biết’; dù không thấy, người ấy nói: ‘Tôi thấy’, hoặc dù có thấy, người ấy nói: ‘Tôi không thấy’. Người ấy hoàn toàn biết rõ việc nói láo có chủ ý của mình, hay vì mục đích của người khác, hoặc vì một vài quyền lợi nhỏ nhen nào đó. (2) Người ấy nói hai lưỡi; nghe điều gì ở chỗ này đến nói ở chỗ kia để gây chia rẽ những người này, nghe điều gì ở chỗ kia đến nói ở chỗ này để gây chia rẽ những người kia; như vậy, người ấy ly gián những người đang hòa hợp, là kẻ xúi giục ly gián, vui thú phá hòa hợp, ưa thích phá hòa hợp, khoái trá phá hòa hợp, là kẻ đưa ra những lời nói phá hòa hợp. (3) Người ấy nói lời độc ác; nói lời cộc cằn, nặng nề, làm tổn thương người khác, làm xúc phạm kẻ khác, đưa đến phẫn nộ, không đưa đến định tâm. (4) Và người ấy nói những lời phù phiếm; nói vào thời điểm không thích hợp, nói lời sai sự thật, nói lời vô nghĩa, nói lời trái với Giáo pháp và Giới luật; vào thời điểm không thích hợp, người ấy nói những lời vô giá trị, vô lý, thái quá, không lợi ích. Như vậy là bốn loại cấu uế về lời nói.”

“Và, này Cunda, thế nào là ba loại cấu uế về ý? (1) Ở đây, có người tham lam; người ấy tham muốn tài sản của người khác và nghĩ rằng: ‘Ôi, ước gì những tài sản của người khác trở thành của ta!’ (2) Hoặc người ấy có tâm sân và những ý

định hận thù như thế này: ‘Cầu mong những loài hữu tình này bị giết, bị sát hại, bị cắt đứt, bị tiêu diệt, không còn tồn tại!’ (3) Hoặc người ấy có tà kiến, có tầm nhìn điên đảo như thế này: ‘Không có bố thí, không có kết quả bố thí; không có tế lễ, không có kết quả tế lễ; không có kết quả các hành vi thiện ác; không có đời này, không có đời sau; không có mẹ, không có cha; không có các loài hóa sanh; không có các Sa-môn, Bà-la-môn trong đời này đã tự mình thành tựu thắng trí và tuyên bố cho đời này và đời sau được biết’. Đó là ba loại cấu uế về ý.”

“Này Cunda, như vậy là mười loại ác nghiệp... Chính vì chúng sinh dẫn thân vào mười loại ác nghiệp này mà sau khi chết, các cảnh giới địa ngục, súc sinh, ngạ quỷ và những cảnh giới bất hạnh khác đang chờ đón họ.”

“Và này Cunda, có ba loại thanh tịnh về thân; có bốn loại thanh tịnh về lời; ba loại thanh tịnh về ý.”

“Và, này Cunda, thế nào là ba loại thanh tịnh về thân? (1) Ở đây, có người từ bỏ sát sanh, từ bỏ hủy hoại mạng sống; dẹp bỏ roi và vũ khí, có lòng thương xót quan tâm đến kẻ khác, sống với tâm từ đối với tất cả các loài hữu tình. (2) Từ bỏ lấy của không cho, tránh xa lấy của không cho, người ấy từ bỏ trộm cắp tài sản của người khác trong làng hay trong rừng. (3) Từ bỏ tà dâm, tránh xa tà hạnh trong các dục, người ấy không quan hệ tình dục với những phụ nữ được cha, mẹ che chở; được cha mẹ, anh, chị em hay bà con che chở; được Giáo pháp che chở; những phụ nữ có chồng được pháp luật bảo vệ nếu ai xâm phạm họ; hoặc thậm chí với

những phụ nữ đã đính hôn. Như vậy là ba loại thanh tịnh về thân.”

“Và này Cunda, thế nào là bốn loại thanh tịnh về lời? (1) Ở đây, có người từ bỏ nói láo, không nói lời vọng ngữ. Khi được gọi hầu tòa, hay dự một buổi họp, hay đến chỗ có bà con thân quyến, hay đến các tổ họp, hay đến trước mặt hoàng tộc, và được hỏi như một nhân chứng: ‘Này hiền giả, hãy nói những gì ông biết’. Và vì không biết, người ấy nói là: ‘Tôi không biết’; và vì có biết, người ấy nói: ‘Tôi có biết’. Vì không thấy, người ấy nói: ‘Tôi không thấy’; hoặc vì có thấy, người ấy nói: ‘Tôi có thấy’. Như vậy, người ấy không cố ý nói láo vì mục đích riêng mình, hay vì mục đích của người khác, hoặc vì một vài quyền lợi nhỏ nhen nào đó. (2) Người ấy từ bỏ nói hai lưỡi; không nói hai lưỡi. Khi nghe điều gì ở chỗ này không đến nói ở chỗ kia để gây chia rẽ những người này; nghe điều gì ở chỗ kia không đến nói ở chỗ này để gây chia rẽ những người kia. Như vậy, người ấy hòa hợp những kẻ đang chia rẽ, là người khuyến khích tình thân hữu; là người ưa thích hòa hợp, vui mừng trước sự hòa hợp, sung sướng trước sự hòa hợp; là người nói lên những lời nói cổ động cho sự hòa hợp. (3) Người ấy từ bỏ lời nói độc ác, không nói lời thô bạo. Người ấy nói những lời dịu dàng, êm tai, dễ thương, thấm tận trái tim, lễ độ, được nhiều người ưa thích, được nhiều người vui lòng. (4) Người ấy từ bỏ nói lời phù phiếm, không nói những lời phù phiếm. Người ấy nói đúng thời điểm thích hợp, nói đúng sự thật, nói lời lợi ích, nói đúng với Giáo pháp và Giới luật; vào thời điểm thích hợp người ấy nói

những lời đáng ghi nhớ, hợp lý, dung hòa và lợi ích. Như vậy là bốn loại thanh tịnh về lời nói.”

Và này Cunda, thế nào là ba loại thanh tịnh về ý? (1) Ở đây, có người không tham lam; người ấy không tham muốn tài sản của người khác và không nghĩ rằng: ‘Ôi, ước gì những tài sản của người khác trở thành của ta!’ (2) Người ấy bao dung và không có những ý định hận thù, người ấy nghĩ như thế này: ‘Cầu mong những loài hữu tình này sống hạnh phúc, không thù hận, khổ đau, và lo âu!’ (3)

Người ấy có chánh kiến, có tầm nhìn đúng đắn như thế này: ‘Có bố thí, có kết quả bố thí; có tế lễ, có kết quả tế lễ; có kết quả các hành vi thiện ác; có đời này, có đời sau; có mẹ, có cha; có các loài hóa sanh; có các Sa-môn, Bà-la-môn trong đời này đã tự mình thành tựu thắng trí và tuyên bố cho đời này và đời sau được biết’. Đó là ba loại thanh tịnh về ý.”

“ Này Cunda, như vậy là mười loại thiện nghiệp... Chính vì chúng sinh dẫn thân vào mười loại thiện nghiệp này mà sau khi chết, cảnh giới chư Thiên, thế giới loài người, và những cảnh giới thiện lành khác đang chờ đón họ.”

(Tăng Chi BK IV, Ch. XVII:176, tr. 585-594)

3. LOẠI TRỪ NHỮNG CẤU UẾ CỦA TÂM / THANH LỘC TÂM

(1) Mười sáu loại cấu uế của tâm

“Này các Tỷ-kheo, thế nào là những cấu uế phiền não của tâm? Tham dục và tham lam bất chánh là một loại phiền não làm cấu uế tâm. Sân hận... giận dữ... thù nghịch... khinh thường... hỗn láo... đố kỵ... keo kiệt... dối trá... lừa gạt... bướng bỉnh... ganh đua... ngã mạn... kiêu căng... hợm hĩnh... phóng dật... là cấu uế của tâm. Biết rằng tham dục và tham lam bất chánh là cấu uế của tâm, vị Tỷ-kheo từ bỏ nó. Biết rằng sân hận... phóng dật là cấu uế của tâm, vị Tỷ-kheo từ bỏ nó.”

(Trung BK I, Kinh số 7: Kinh Ví Dụ Tấm Vải; tr. 88)

(2) Hai loại ý niệm

“Này các Tỷ-kheo, trước khi Ta giác ngộ, khi Ta còn là Bồ-tát chưa chứng đắc Chánh giác, Ta suy nghĩ như sau: ‘Ta hãy chia những ý niệm của Ta thành hai loại.’ Rồi Ta xếp các ý niệm về tham dục, sân hận và độc hại (dục tâm, sân tâm và hại tâm) vào loại thứ nhất, và Ta xếp các ý niệm về ly dục, bao dung và vô hại (ly dục tâm, vô sân tâm, vô hại tâm) vào loại thứ hai.

“Rồi Ta sống như vậy, tinh cần, nhiệt tâm, cương quyết. Khi một ý niệm về tham dục, một ý niệm về sân hận, một ý niệm độc hại khởi lên, Ta hiểu rằng: ‘Ý niệm bất thiện này đã khởi lên trong Ta. Nó sẽ đưa đến tự hại mình, hại người, hại cả hai; nó ngăn cản trí tuệ, gây nhiều khó khăn trở ngại, không đưa đến Niết-bàn’. Khi Ta suy xét: ‘Ý niệm này đưa đến tự hại mình’, ý niệm ấy liền tan biến; khi Ta suy xét: ‘Ý niệm này đưa đến hại người’, ý niệm ấy liền tan biến; khi Ta suy xét: ‘Ý niệm này đưa đến hại cả hai’, ý niệm ấy liền tan

biến. Khi Ta suy xét: ‘Ý niệm này ngăn cản trí tuệ, gây nhiều khó khăn trở ngại, không đưa đến Niết-bàn’, ý niệm ấy liền tan biến. Khi một ý niệm về tham dục, một ý niệm về sân hận, một ý niệm độc hại khởi lên trong Ta, Ta từ bỏ nó, Ta đoạn trừ nó, Ta xả ly nó.”

“Này các Tỷ-kheo, khi một Tỷ-kheo thường xuyên suy tư và nghĩ tưởng về bất cứ điều gì, điều ấy sẽ trở thành một khuynh hướng trong tâm của vị ấy. Nếu vị ấy thường xuyên suy tư và nghĩ tưởng về tham dục, vị ấy đã từ bỏ ý niệm về ly dục để nuôi dưỡng ý niệm về tham dục, như vậy tâm của vị ấy có khuynh hướng về tham dục... Nếu vị ấy thường xuyên suy tư và nghĩ tưởng về sân hận... ý niệm độc hại, vị ấy đã từ bỏ ý niệm về vô hại để nuôi dưỡng ý niệm về độc hại, như vậy tâm của vị ấy có khuynh hướng về độc hại.”

“Cũng giống như vào tháng cuối mùa mưa, vào mùa thu, khi lúa đã trở hạt, một người mục đồng chăn giữ bò bằng cách dùng roi đánh và thúc đẩy liên tục vào bên này và bên kia đàn bò để kiểm soát và điều khiển chúng. Vì sao vậy? Bởi vì người mục đồng thấy rằng nếu để cho đàn bò đi lạc vào đồng lúa, anh ta sẽ bị đánh đập, tù tội, phạt vạ hay bị chửi mắng. Cũng vậy, Ta đã thấy sự nguy hại, sự thấp kém, sự cấu uế trong các tâm hành bất thiện, và Ta đã thấy phước lành của xả ly trong các tâm hành thiện, là một hình thái làm tâm thanh tịnh.”

“Khi Ta sống như vậy, tinh cần, nhiệt tâm, cương quyết, một ý niệm về ly dục, bao dung và vô hại khởi lên trong Ta. Ta hiểu như thế này: ‘Ý niệm thiện này đã khởi lên trong Ta.

Ý niệm này không đưa đến hại mình, hại người hoặc hại cả hai; nó giúp tăng trưởng trí tuệ, không gây khó khăn trở ngại, và đưa đến Niết-bàn. Nếu Ta suy tư và ngẫm nghĩ về ý niệm này chỉ một đêm, thậm chí một ngày, thậm chí một đêm và một ngày, Ta không có gì phải sợ hãi nó. Nhưng nếu Ta suy tư và ngẫm nghĩ quá nhiều, Ta có thể làm cho thân mệt mỏi; và khi thân Ta mệt mỏi, tâm có thể bị xáo trộn; và khi tâm bị xáo trộn thì rất khó định tâm'. Vì thế, Ta làm cho nội tâm vững chãi, làm tâm lắng dịu, làm tâm hợp nhất và định tĩnh. Vì sao vậy? Để cho tâm khỏi bị xáo trộn."

"Này các Tỷ-kheo, khi một Tỷ-kheo thường xuyên suy tư và nghĩ tưởng về bất cứ điều gì, điều ấy sẽ trở thành một khuynh hướng trong tâm của vị ấy. Nếu vị ấy thường xuyên suy tư và nghĩ tưởng về xả ly, vị ấy từ bỏ ý niệm về tham dục để phát triển ý niệm về xả ly, và như vậy tâm của vị ấy sẽ có khuynh hướng về xả ly. Nếu vị ấy thường xuyên suy tư và nghĩ tưởng về bao dung... nghĩ tưởng về vô hại, vị ấy từ bỏ ý niệm độc hại để phát triển ý niệm về vô hại, và như vậy tâm của vị ấy sẽ có khuynh hướng về vô hại."

"Cũng giống như vào tháng cuối cùng của mùa hè, khi tất cả lúa gạo đã được đem cất trong làng, người mục đồng chặn giữ đàn bò trong lúc ngồi dưới gốc cây hay ngồi ngoài trời, vì người ấy chỉ cần chú tâm biết rằng đàn bò đang ở đó; cũng vậy, Ta cũng chỉ cần chú tâm tỉnh giác, biết rằng các tâm hành thiện đang có mặt trong Ta."

(Trung BK, Kinh số 19: Kinh Song Tâm, tr. 261-265)

(3) Thực hành "đoạn trừ phiền não"

Thế Tôn dạy: “Này Cunda, ông cần phải thực hành việc đoạn trừ phiền não (5) như thế này:

(1) ‘Người khác có thể gây tổn hại; ở đây, chúng tôi nguyện không gây tổn hại’. Đoạn trừ phiền não cần phải được thực hành như thế.

(2) ‘Người khác có thể sát sanh; ở đây, chúng tôi nguyện từ bỏ sát sanh’. Đoạn trừ phiền não cần phải được thực hành như thế.

(3) ‘Người khác có thể lấy của không cho; ở đây, chúng tôi nguyện từ bỏ lấy của không cho’. Đoạn trừ phiền não cần phải được thực hành như thế.

(4) ‘Người khác có thể không sống độc thân; ở đây, chúng tôi nguyện sẽ sống độc thân’...

(5) ‘Người khác có thể nói láo; ở đây, chúng tôi nguyện từ bỏ nói láo’...

(6) ‘Người khác có thể nói hai lưỡi; ở đây, chúng tôi nguyện từ bỏ nói hai lưỡi’...

(7) ‘Người khác có thể nói lời độc ác; ở đây, chúng tôi nguyện từ bỏ nói lời độc ác’...

(8) ‘Người khác có thể nói lời phù phiếm; ở đây, chúng tôi nguyện từ bỏ nói lời phù phiếm’...

(9) ‘Người khác có thể tham dục; ở đây, chúng tôi nguyện không tham dục’...

(10) ‘Người khác có thể sân hận; ở đây, chúng tôi nguyện

bao dung’...

(11) ‘Người khác có thể có tà kiến; ở đây, chúng tôi nguyện có chánh kiến’...

(12) ‘Người khác có thể có tà tư duy; ở đây, chúng tôi nguyện có chánh tư duy’...

(13) ‘Người khác có thể có tà ngữ; ở đây, chúng tôi nguyện có chánh ngữ’...

(14) ‘Người khác có thể có tà nghiệp; ở đây, chúng tôi nguyện có chánh nghiệp’...

(15) ‘Người khác có thể có tà mạng; ở đây, chúng tôi nguyện có chánh mạng’...

(16) ‘Người khác có thể có tà tinh tấn; ở đây, chúng tôi nguyện có chánh tinh tấn’...

(17) ‘Người khác có thể có tà niệm; ở đây, chúng tôi nguyện có chánh niệm’...

(18) ‘Người khác có thể có tà định; ở đây, chúng tôi nguyện có chánh định’...

(19) ‘Người khác có thể có tà trí; ở đây, chúng tôi nguyện có chánh trí’...

(20) ‘Người khác có thể có tà giải thoát; ở đây, chúng tôi nguyện có chánh giải thoát’...

(21) ‘Người khác có thể bị dật dờ buồn ngủ chi phối; ở đây, chúng tôi nguyện thoát khỏi dật dờ buồn ngủ’...

(22) ‘Người khác có thể bị bắt an; ở đây, chúng tôi nguyện thoát khỏi bắt an’...

(23) Người khác có thể nghi ngờ; ở đây, chúng tôi nguyện không còn nghi ngờ’...

(24) Người khác có thể tức giận; ở đây, chúng tôi nguyện không tức giận’...

(25) Người khác có thể thích gây hấn; ở đây, chúng tôi nguyện không gây hấn’...

(26) Người khác có thể khinh thường; ở đây, chúng tôi nguyện không khinh thường’...

(27) Người khác có thể hỗn láo; ở đây, chúng tôi nguyện không hỗn láo’...

(28) Người khác có thể đổ kị; ở đây, chúng tôi nguyện không đổ kị’...

(29) Người khác có thể keo kiệt; ở đây, chúng tôi nguyện không keo kiệt’...

(30) Người khác có thể lường gạt; ở đây, chúng tôi nguyện không lường gạt’...

(31) Người khác có thể dối trá; ở đây, chúng tôi nguyện không dối trá’...

(32) Người khác có thể bướng bỉnh; ở đây, chúng tôi nguyện không bướng bỉnh’...

(33) Người khác có thể kiêu ngạo; ở đây, chúng tôi nguyện không kiêu ngạo’...

(34) Người khác có thể khó khuyên răn dạy bảo; ở đây, chúng tôi sẽ dễ khuyên răn dạy bảo'...

(35) Người khác có thể có bạn xấu; ở đây, chúng tôi có bạn tốt'...

(36) Người khác có thể phóng dật; ở đây, chúng tôi không phóng dật'...

(37) Người khác có thể không trung thành; ở đây, chúng tôi trung thành'...

(38) Người khác có thể không biết hổ thẹn; ở đây, chúng tôi biết hổ thẹn'...

(39) Người khác có thể không biết sợ hãi khi làm điều ác; ở đây, chúng tôi biết sợ hãi khi làm điều ác'...

(40) Người khác có thể ít học tập; ở đây, chúng tôi học tập rất nhiều'...

(41) Người khác có thể lười biếng; ở đây, chúng tôi siêng năng'...

(42) Người khác có thể không có chánh niệm; ở đây, chúng tôi có chánh niệm'...

(43) Người khác có thể ngu si; ở đây, chúng tôi có trí tuệ'...

(44) Người khác có thể dính mắc quan điểm của họ, chấp chặt quan điểm ấy và khó xả bỏ chúng; ở đây, chúng tôi không dính mắc quan điểm của mình, không chấp chặt quan

điểm ấy và dễ dàng xả bỏ chúng’. Đoạn trừ phiền não cần phải được thực hành như thế.

(Trung BK I, Kinh số 8: Kinh Đoạn Giảm, tr. 100–104)

4. TỪ BI

(1) Tứ vô lượng tâm

[Thế Tôn nói với thanh niên Bà-la-môn Subha] (6):

“Ở đây, một Tỷ-kheo an trú với tâm từ tràn ngập chan hòa một phương; cũng vậy với phương thứ hai; cũng vậy với phương thứ ba; cũng vậy với phương thứ tư, trên, dưới, chung quanh, khắp nơi; bằng mọi cách, vị ấy an trú với tâm từ tràn ngập chan hòa khắp thế giới, sung mãn, hoan hỷ, vô lượng, không hận, không sân. Khi giải thoát bằng tâm từ được tu tập như vậy thì không có nghiệp giới hạn (thuộc về Dục giới) nào còn lại ở đây (để cản trở), không còn gì tồn tại nơi đây. Giống như một người thổi tù và hăng say có thể làm cho mọi người khắp bốn phương nghe được dễ dàng; cũng vậy, khi giải thoát bằng tâm từ được tu tập như vậy, thì không có nghiệp bị giới hạn nào còn lại ở đây, (7) không còn gì tồn tại nơi đây. Đây là con đường đưa đến sống cùng với Phạm thiên.

“Lại nữa, một Tỷ-kheo an trú với tâm bi tràn ngập chan hòa ... với tâm hỷ tràn ngập chan hòa... với tâm xả tràn ngập chan hòa một phương; cũng vậy với phương thứ hai; cũng vậy với phương thứ ba; cũng vậy với phương thứ tư, trên, dưới, chung quanh, khắp nơi; bằng mọi cách, vị ấy an trú với

tâm xả trần ngập chan hòa khắp thế giới, sung mãn, hoan hỷ, vô lượng, không hận, không sân. Khi giải thoát bằng tâm xả được tu tập như vậy thì không có hành động giới hạn nào còn lại ở đây, không còn gì tồn tại nơi đây. Giống như một người thối tù và hăng say có thể làm cho mọi người khắp bốn phương nghe được dễ dàng; cũng vậy, khi giải thoát bằng tâm xả được tu tập như vậy, thì không có hành động bị giới hạn nào còn lại ở đây, không còn gì tồn tại nơi đây...”

(Trung BK II, Kinh số 99: Kinh Subha, tr. 812–814)

(2) Tâm từ tỏa sáng như vầng trăng

“Này các Tỷ-kheo, cho dù dựa trên những lập luận nào để tạo công đức đưa đến tái sinh trong tương lai, tất cả công đức ấy cũng không bằng một phần mười sáu của sự giải thoát bằng tâm từ. Giải thoát bằng tâm từ vượt qua tất cả công đức ấy và tỏa sáng, chiếu sáng rực rỡ.

“Giống như ánh sáng của tất cả vì sao không bằng một phần mười sáu ánh sáng của mặt trăng, ánh sáng của mặt trăng vượt qua tất cả và tỏa sáng, chói sáng và rực sáng; cũng vậy, cho dù dựa trên những lập luận nào để tạo công đức đưa đến tái sinh trong tương lai, tất cả công đức ấy cũng không bằng một phần mười sáu của sự giải thoát bằng tâm từ. Giải thoát bằng tâm từ vượt qua tất cả công đức ấy và tỏa sáng, chiếu sáng rực rỡ.

“Giống như tháng cuối cùng của mùa mưa, vào mùa thu, bầu trời trong sáng và không có mây, mặt trời mọc xóa tan không gian tối tăm và chiếu sáng, tỏa sáng và rực sáng; cũng vậy, cho dù dựa trên những lập luận nào để tạo công đức đưa

đến tái sanh trong tương lai, tất cả công đức ấy cũng không bằng một phần mười sáu của sự giải thoát bằng tâm từ. Giải thoát bằng tâm từ vượt qua tất cả công đức ấy và tỏa sáng, chiếu sáng rực rỡ.

“Và giống như vào ban đêm, lúc trời bình minh, sao mai chiếu sáng, tỏa sáng và rực sáng; cũng vậy, cho dù dựa trên những lập luận nào để tạo công đức đưa đến tái sanh trong tương lai, tất cả công đức ấy cũng không bằng một phần mười sáu của sự giải thoát bằng tâm từ. Giải thoát bằng tâm từ vượt qua tất cả công đức ấy và tỏa sáng, chiếu sáng rực rỡ.”

(Kinh Itivuttaka 27; tr. 19–21)

(3) Lợi ích của tâm từ

“Này các Tỷ-kheo, khi sự giải thoát bằng tâm từ đã được theo đuổi, được phát triển, và được tu tập, được tạo thành cỗ xe và nền tảng hành động, được thực hiện, được làm cho vững chắc, và được thực hành đúng đắn, thì hành giả mong đợi có được mười một lợi ích. Thế nào là mười một? (1) Hành giả ngủ ngon; (2) thức dậy an vui; (3) không có ác mộng; (4) dễ chịu đối với mọi người; (5) dễ chịu đối với các thần linh; (6) được chư Thiên bảo hộ; (7) hành giả không bị lửa, thuốc độc, hay vũ khí làm hại; (8) tâm đạt định nhanh chóng; (9) dung sắc an tịnh; (10) mệnh chung không bị rối loạn; và (11) nếu hành giả chưa đạt thể nhập cao hơn, thì cũng được tái sanh vào cảnh giới Phạm thiên. Này các Tỷ-kheo, khi sự giải thoát bằng tâm từ đã được theo đuổi liên tục, được phát triển, và được tu tập, được tạo thành cỗ xe và nền tảng hành

động, được thực hiện, được làm cho vững chắc, và được thực hành đúng đắn, thì hành giả mong đợi có được mười một lợi ích này.”

(Tăng Chi BK IV, Ch. XI – (V):16 ; tr. 684–685)

(4) Còn nhiều lợi ích nữa

“Này các Tỷ-kheo, nếu có người bố thí một trăm nôi thức ăn vào buổi sáng, buổi trưa và chiều tối; và nếu có người khác phát triển tâm từ trong một thời gian thậm chí bằng thời gian bóp vú sữa con bò, dù là vào buổi sáng, buổi trưa hay chiều tối, việc sau này có kết quả hơn việc trước. Vì vậy, này các Tỷ-kheo, các ông cần phải tự rèn luyện mình như sau: ‘Chúng tôi sẽ phát triển và tu tập tâm giải thoát bằng tâm từ, làm tâm từ thành cỗ xe và nền tảng hành động, làm tâm từ vững mạnh, tự luyện tập bằng tâm từ, làm cho tâm từ hoàn hảo.’ Các ông cần phải rèn luyện như thế.”

(Tương Ưng BK II, Ch. 20 :IV (2), tr. 462–463)

(5) Tâm từ và chánh niệm

“Tôi sẽ hộ trì chính mình’: Thiết lập chánh niệm cần phải thực hành như thế. ‘Tôi sẽ hộ trì người khác’: Thiết lập chánh niệm cần phải thực hành như thế. Hộ trì chính mình, là hành giả hộ trì người khác; hộ trì người khác, là hành giả hộ trì chính mình.

“Này các Tỷ-kheo, thế nào là bằng cách hộ trì chính mình, hành giả cũng hộ trì người khác? Do sự theo đuổi, phát triển, và tu tập [Tứ niệm xứ]. Làm như vậy chính là trong khi hộ trì mình, hành giả cũng hộ trì người khác.

“Này các Tỷ-kheo, thế nào là bằng cách hộ trì chính mình, hành giả cũng hộ trì người khác? Do lòng kiên nhẫn, vô hại, và tâm từ bi. Làm như vậy chính là trong khi hộ trì mình, hành giả cũng hộ trì người khác.

“Tôi sẽ hộ trì chính mình’: Thiết lập chánh niệm cần phải thực hành như thế. ‘Tôi sẽ hộ trì người khác’: Thiết lập chánh niệm cần phải thực hành như thế. Hộ trì chính mình, là hành giả hộ trì người khác; hộ trì người khác, là hành giả hộ trì chính mình.”

(Tương Ưng BK V, Ch. II:19; tr. 265)

(6) Đoạn trừ các lậu hoặc (cấu uế)

[Tôn giả Ānanda nói với một gia chủ tên là Dasama:]

“Ở đây, một Tỷ-kheo an trú với tâm từ tràn ngập chan hòa một phương, cũng vậy với phương thứ hai, cũng vậy với phương thứ ba, cũng vậy với phương thứ tư. Như vậy trên, dưới, chung quanh, khắp nơi, bằng mọi cách, vị ấy an trú với tâm từ tràn ngập chan hòa khắp thế giới, sung mãn, hoan hỷ, vô lượng, không hận, không sân. Vị ấy suy tư và hiểu rằng: ‘Sự giải thoát tâm bằng tâm từ này do ý chí tạo thành. Bất cứ pháp nào do ý chí tạo thành đều vô thường, phải chịu đoạn diệt.’ Nếu vị ấy an trú vững chắc ở đây, vị ấy sẽ chứng đạt được sự đoạn trừ các phiền não cấu uế. Nhưng nếu vị ấy chưa chứng đạt được sự đoạn trừ các phiền não cấu uế vì còn dính mắc với Giáo pháp, vì niềm hoan hỷ trong Giáo pháp, thì với sự đoạn trừ hoàn toàn năm hạ phần kiết sử, vị ấy sẽ được

hóa sanh, (chứng quả Bất lai) và sẽ chứng đắc Niết-bàn ở cõi Thiên ấy, không bao giờ còn trở lại thế giới này nữa.” (8)

III

ĐỐI TRỊ SÂN HẬN – GIỚI THIỆU

Trong số những phiền não cấu uế về tinh thần gây nhiều xáo trộn cho hòa hợp xã hội, có lẽ tai hại nhất là sân hận. Vì hầu như trong tất cả cộng đồng, kể cả các tinh xá của Đức Phật, đều có những người có khuynh hướng tham dục vị kỷ, họ luôn luôn có nguy cơ gây chia rẽ do sân hận, oán hận, và trả thù những thành viên trong cộng đồng của họ. Vì lý do đó, việc chế ngự sân hận là rất quan trọng đối với sự hòa hợp trong cộng đồng. Đức Phật công nhận rằng trong lúc bộc lộ giận dữ mang lại một mức độ thỏa mãn nào đó, Ngài chỉ rõ là những cơn giận bùng nổ cuối cùng sẽ dội ngược trở lại chính mình, đưa đến tổn hại cho chính mình và làm cho con người dẫn thân vào việc xung đột với người khác. Do đó, trong **Kinh Văn III, 1** Ngài mô tả sân hận giống như một rễ cây độc hại với đầu ngọn dính chút mật ngọt.

Sân hận xảy ra với nhiều mức độ khác nhau, phân biệt nhiều hạng người khác nhau. **Kinh Văn III, 2** sắp xếp con người thành ba hạng dựa trên mối tương quan của họ với sân hận: những người thường tức giận và vẫn nuôi dưỡng cơn giận của mình là giống như một đường kẻ vạch lên đá; những người tức giận nhưng nhanh chóng giải tỏa cơn giận của mình thì giống như một đường kẻ vạch lên mặt đất; những người vẫn nhẫn nhục ngay cả khi bị kẻ khác tấn công là giống như một đường kẻ vạch trên nước. **Kinh Văn III, 3**

còn phân biệt thêm các hạng người trong tương quan giữa họ với sân hận bằng cách so sánh họ với bốn loại rắn.

Vì Đức Phật tìm giải pháp cho những vấn đề của con người qua sự hỗ trợ của luật nhân quả, để giúp chúng ta hiểu rõ hơn tại sao sân hận phát sinh, Ngài đưa ra “mười lý do để oán hận” mà Ngài đã liệt kê trong **Kinh Văn III, 4** với sự thông suốt và chính xác thường lệ của Ngài.

Mười lý do có được bằng cách ghi nhận trước tiên là phản ứng của con người đối với những kẻ có hành động làm tổn hại mình; kế tiếp là phản ứng của con người trước những hành động làm tổn hại bạn mình; tiếp theo là phản ứng của con người trước những hành động có lợi cho kẻ thù của mình. Mỗi lý do trong số đó được chia theo ba thời kỳ – quá khứ, hiện tại và tương lai – tổng cộng là chín lý do. Cuối cùng, Đức Phật thêm một loại gọi là ‘oán hận vô lý’, để chỉ trường hợp ‘con người oán hận không vì lý do nào cả.’

Việc thiết lập hòa hợp trong cộng đồng đòi hỏi các thành viên của cộng đồng cố gắng vượt qua sân hận. Bước đầu tiên để loại bỏ sân hận là suy xét về những nguy hiểm của sân hận. Tôi đã tập hợp một số bài kinh về những điểm bất lợi của sân hận trong **Kinh Văn III, 5 (1) – (4)**. Bởi vì sân hận đem đến mối đe dọa đáng sợ cho sự an vui của con người, Đức Phật đề nghị nhiều phương pháp khác nhau để loại bỏ sân hận. Trong **Kinh Văn III, 6 (1)**, Ngài dạy về mười trường hợp oán hận cần phải được loại bỏ, đối trị lại mười lý do để oán hận. Trong **Kinh Văn III, 6 (2)**, Ngài đề nghị năm phương pháp để loại bỏ sân hận. Trong **Kinh Văn III, 6 (3)**, Tôn giả

Sāriputta (Xá-lợi-phất), vị trưởng lão đệ tử của Đức Phật giải thích thêm năm phương pháp để vượt qua sân hận.

Bên dưới nhiều kỹ thuật được vận dụng để chống lại sân hận, lộ ra một đức hạnh quan trọng, đó là hạnh nhẫn nhục (khanti), mà Đức Phật gọi là khổ hạnh tối cao. (1) Nhẫn nhục vừa là phương tiện chữa lành tâm sân hận vừa là đức hạnh tối thắng khi cuối cùng sân hận đã được chế ngự. Trong **Kinh Văn III, 7 (1)**, Đức Phật hướng dẫn các đệ tử của Ngài nên nhẫn nhục mỗi khi các vị ấy bị kẻ khác tấn công bằng những lời lẽ độc ác như dao đâm; thậm chí Ngài còn dạy rằng: “Nếu bọn cướp hung bạo dùng cái cưa hai lưỡi xẻ từng miếng thịt trên tay chân các ông, các ông phải kềm chế nỗi đau đớn và rải tâm từ đến chúng.” Trong **Kinh Văn III, 7 (2)**, Tôn giả Sāriputta (Xá-lợi-phất) dạy rằng, khi một Sa-môn bị kẻ khác tấn công bằng những lời lẽ xúc phạm hay bằng vũ khí, vị Sa-môn ấy có thể duy trì hạnh nhẫn nhục bằng cách áp dụng pháp quán vô thường và quán các yếu tố (giới) thuộc vật chất (liên hệ đến thân thể). Một bài kinh giảng cho Sakka Thiên chủ, vị vua cai trị cõi Thiên, được đưa vào đây như là **Kinh văn III, 7 (3)** – so sánh tương phản hai phương cách đối trị với sự xúc phạm đạo đức, phương cách của một nhà chính trị thực tiễn và phương cách của một nhà đạo đức lý tưởng. Trong kịch bản này, người đánh xe ngựa Mātali tượng trưng cho nhà chính trị thực tiễn, là người hô hào trừng phạt kẻ thù; trong lúc Sakka Thiên chủ, tượng trưng cho nhà cai trị chân chính, ca ngợi hạnh nhẫn nhục và tự chế.

Những khó khăn thách thức của việc duy trì hạnh nhẫn nhục có thể vượt qua bằng cách noi gương những vị đáng

kính ngưỡng về hạnh nhẫn nhục. Trong đoạn cuối của phần này, tôi cung cấp những bài tường thuật về các nhân vật gương mẫu đã giữ gìn cam kết của họ về hạnh nhẫn nhục trong những hoàn cảnh khó khăn. **Kinh Văn III, 8 (1) – (4)** cho thấy bằng cách nào Đức Phật; Tôn giả Punṇa (Phú-lâu-na), là vị Sa-môn có nhiệm vụ đi truyền giáo; Trưởng lão Sāriputta (Xá-lợi-phất) và Sakka Thiên chủ; tất cả đã áp dụng hạnh nhẫn nhục như thế nào để vượt thắng kẻ thù của các vị ấy.

III. ĐỐI TRỊ SÂN HẬN

1. GIẾT SÂN HẬN

Sakka Thiên chủ, vị vua cai trị cõi Trời, đến viếng Thế Tôn, đánh lễ Ngài, rồi đứng một bên, và bạch Thế Tôn bằng các câu kệ:

“Giết cái gì, được ngủ ngon?

Giết cái gì, không sầu khổ?

Giết cái gì, được Ngài chấp thuận?

Thưa Tôn giả Gotama?”

[Thế Tôn đáp:]

Giết sân hận, được ngủ ngon;

Giết sân hận, không sầu khổ.

Hỡi Sakka Thiên chủ, giết sân hận,
Vớ gốc rễ độc hại và chút mật ngọt:
Việc này được bậc Thánh tán thán,
Vì giết được sân hận, sẽ không còn sầu khổ.”

(Tương Ưng BK I, Ch. 11 (3), tr. 527–528)

2. BA HẠNG NGƯỜI

“Này các Tỷ-kheo, có ba hạng người có mặt ở đời này. Thế nào là ba? Hạng người như đường kẻ vạch lên đá; hạng người như đường kẻ vạch lên đất; hạng người như đường kẻ vạch lên nước.

(1) “Và thế nào là hạng người như đường kẻ vạch lên đá? Ở đây, có người thường tức giận, và cơn giận của người này vẫn tồn tại trong một thời gian dài, cũng giống như một đường kẻ vạch lên đá không bị gió hay nước xóa nhanh chóng mà vẫn tồn tại một thời gian dài. Cũng vậy, có người thường tức giận, và cơn giận của người này vẫn tồn tại trong một thời gian dài. Như vậy gọi là hạng người như đường kẻ vạch lên đá.

(2) “Và thế nào là hạng người như đường kẻ vạch lên đất? Ở đây, có người thường tức giận, nhưng cơn giận của người này không tồn tại trong một thời gian dài, cũng giống như một đường kẻ vạch lên đất bị gió hay nước xóa nhanh chóng và không tồn tại một thời gian dài. Cũng vậy, có người thường tức giận, và cơn giận của người này không tồn tại

trong một thời gian dài. Như vậy gọi là hạng người như đường kẻ vạch lên đất.

(3) “Và thế nào là hạng người như đường kẻ vạch lên nước? Ở đây, có người ngay cả khi bị kẻ khác nói lời thô bạo và độc ác, bằng những cách thật khó chịu, người này vẫn giữ thái độ thân thiện với đối phương, vẫn hòa đồng và chào hỏi kẻ ấy; cũng giống như một đường kẻ vạch lên nước bị xóa nhanh chóng, và không tồn tại một thời gian dài. Cũng vậy, có người khi bị kẻ khác nói lời thô bạo và độc ác, bằng những cách thật khó chịu, người này vẫn giữ thái độ thân thiện với đối phương, vẫn hòa đồng và chào hỏi kẻ ấy. Như vậy gọi là hạng người như đường kẻ vạch lên nước.

“Này các Tỷ-kheo, đây là ba hạng người có mặt ở đời này.”

(Tăng Chi BK I, Ch. 3 (XIII):130; tr. 517-518)

3. HẠNG NGƯỜI GIỐNG CÁC LOÀI RẮN

“Này các Tỷ-kheo, có bốn loại rắn. Thế nào là bốn? Loại rắn có nọc phun ra rất nhanh nhưng không độc; loại rắn có nọc độc nhưng không phun ra nhanh; loại rắn vừa có nọc độc vừa phun ra rất nhanh; và loại rắn không có nọc độc và cũng không phun ra nhanh. Đây là bốn loại rắn.

“Cũng vậy, này các Tỷ-kheo, có bốn hạng người tương tự như bốn loại rắn hiện diện trong đời này. Thế nào là bốn? Hạng người có nọc độc phun ra rất nhanh nhưng không độc hại; hạng người có nọc độc nhưng không phun ra nhanh;

hạng người vừa có nọc độc vừa phun ra rất nhanh; và hạng người không có nọc độc và cũng không phun ra nhanh.

(1) “Này các Tỷ-kheo, thế nào là hạng người có nọc độc phun ra rất nhanh nhưng không độc hại? Ở đây, có người thường dễ nổi giận, nhưng cơn giận của người này không kéo dài. Như vậy là hạng người có nọc độc phun ra rất nhanh nhưng không độc hại. Vì thế, Ta nói rằng người này cũng giống như loài rắn có nọc độc phun ra rất nhanh nhưng không độc hại.

(2) “Này các Tỷ-kheo, thế nào là hạng người có nọc độc nhưng không phun ra nhanh? Ở đây, có người thường không dễ nổi giận, nhưng cơn giận của người này kéo dài. Như vậy là hạng người có nọc độc nhưng không phun ra nhanh. Vì thế, Ta nói rằng người này cũng giống như loài rắn có nọc độc nhưng không phun ra nhanh.

(3) “Và thế nào là hạng người vừa có nọc độc vừa phun ra nhanh? Ở đây, có người thường dễ nổi giận, và cơn giận của người này kéo dài. Như vậy là hạng người vừa có nọc độc vừa phun ra nhanh. Vì thế, Ta nói rằng người này cũng giống như loài rắn vừa có nọc độc vừa phun ra nhanh.

(4) “Và thế nào là hạng người không có nọc độc và cũng không phun ra nhanh? Ở đây, có người thường không dễ nổi giận, và cơn giận của người này không kéo dài. Như vậy là hạng người không có nọc độc cũng không phun ra nhanh. Vì thế, Ta nói rằng người này cũng giống như loài rắn không có nọc độc và cũng không phun ra nhanh.

“Này các Tỷ-kheo, đây là bốn hạng người tương tự như bốn loại rắn hiện diện trong đời này.”

(Tăng Chi BK II, Ch. 4 (X):110, tr. 23–25)

4. NHỮNG LÝ DO ĐỂ OÁN HẬN

“Này các Tỷ-kheo, đây là mười lý do để oán hận. Thế nào là mười? (1) Nghĩ rằng: ‘Chúng nó đã hành động để làm hại ta’, người ấy sinh lòng oán hận. (2) Nghĩ rằng: ‘Chúng nó sẽ hành động để làm hại ta’, người ấy sinh lòng oán hận. (3) Nghĩ rằng: ‘Chúng nó đang hành động để làm hại ta’, người ấy sinh lòng oán hận. (4) Nghĩ rằng: ‘Chúng nó đã hành động để làm hại người ta yêu mến’, người ấy sinh lòng oán hận. (5) Nghĩ rằng: ‘Chúng nó đang hành động để làm hại người ta yêu mến’, người ấy sinh lòng oán hận. (6) Nghĩ rằng: ‘Chúng nó sẽ hành động để làm hại người ta yêu mến’, người ấy sinh lòng oán hận. (7) Nghĩ rằng: ‘Chúng nó đã hành động để làm lợi cho kẻ dễ ghét và đối nghịch với ta’, người ấy sinh lòng oán hận. (8) Nghĩ rằng: ‘Chúng nó đang hành động để làm lợi cho kẻ dễ ghét và đối nghịch với ta’, người ấy sinh lòng oán hận. (9) Nghĩ rằng: ‘Chúng nó sẽ hành động để làm lợi cho kẻ dễ ghét và đối nghịch với ta’, người ấy sinh lòng oán hận. (10) Và có người tức giận mà không có lý do nào cả.

“Này các Tỷ-kheo, đó là mười lý do để oán hận.”

(Tăng Chi BK IV, Ch. 10 (79), tr. 441–442)

5. NHỮNG NGUY HẠI CỦA SÂN HẬN VÀ LỢI ÍCH CỦA NHẪN NHỤC

(1) Năm mỗi nguy hại

“Này các Tỷ-kheo, có năm mỗi nguy hại cho người không nhẫn nhục. Thế nào là năm? Kẻ này bị nhiều người không ưa thích và ghét bỏ; có nhiều kẻ thù; có nhiều lỗi lầm; khi chết tâm mê loạn; sau khi thân hoại mạng chung, sau khi chết, kẻ này sẽ tái sinh vào cõi khổ, cảnh giới bất hạnh, đọa xứ, địa ngục. Đây là năm mỗi nguy hại cho người không nhẫn nhục.

“Này các Tỷ-kheo, có năm lợi ích cho người biết nhẫn nhục. Thế nào là năm? Kẻ này được nhiều người ưa thích mến mộ; không có nhiều kẻ thù; không có nhiều lỗi lầm; khi chết tâm không bị mê loạn; sau khi thân hoại mạng chung, sau khi chết, kẻ này sẽ tái sinh vào cõi thiện lành, Thiên giới. Đây là năm lợi ích cho người biết nhẫn nhục.”

(Tăng Chi BK II, Ch. V:215, tr. 719-720)

(2) Năm mỗi nguy hại khác nữa

“Này các Tỷ-kheo, có năm mỗi nguy hại khác nữa cho người không nhẫn nhục. Thế nào là năm? Kẻ này bị nhiều người không ưa thích và ghét bỏ; kẻ này hung bạo; bị hối hận dày vò; khi chết tâm mê loạn; sau khi thân hoại mạng chung, sau khi chết, kẻ này sẽ tái sinh vào cõi khổ, cảnh giới bất hạnh, đọa xứ, địa ngục.

cảnh giới bất hạnh, đọa xứ, địa ngục. Đây là năm mối nguy hại cho người không nhẫn nhục.

“Này các Tỷ-kheo, có năm lợi ích cho người biết nhẫn nhục. Thế nào là năm? Kẻ này được nhiều người ưa thích mến mộ; kẻ

này không hung bạo; không bị hối hận dày vò; khi chết tâm không bị mê loạn; sau khi thân hoại mạng chung, sau khi chết, kẻ này sẽ sanh vào cõi thiện lành, Thiên giới. Đây là năm lợi ích cho người biết nhẫn nhục.”

(Tăng Chi BK II, Ch. V:216, tr. 720)

(3) Bảy mối nguy hại

“Này các Tỷ-kheo, có bảy pháp có lợi cho người mang thù hận và được người này ưa thích khi họ gặp kẻ thù của họ (nam hay nữ) đang giận dữ. Thế nào là bảy?

(1) “Ở đây, này các Tỷ-kheo, người mang thù hận cầu mong kẻ thù của mình: ‘Cầu mong nó xấu xí’. Vì sao? Vì một người mang thù hận không vui khi thấy kẻ thù của mình đẹp đẽ. Khi một người giận dữ đang bị cơn giận chi phối và trấn áp, thì dù kẻ này có tắm rửa sạch sẽ, bôi dầu thơm, râu tóc cắt tỉa gọn gàng, mặc toàn quần áo trắng, kẻ ấy vẫn xấu xí. Đây là pháp đầu tiên có lợi cho người mang thù hận và được người này ưa thích khi họ gặp kẻ thù của họ (nam hay nữ) đang giận dữ.

(2) “Lại nữa, người mang thù hận cầu mong cho kẻ thù của mình: ‘Cầu mong nó ngủ không yên giấc’. Vì sao? Vì một người mang thù hận không vui khi thấy kẻ thù của mình ngủ ngon. Khi một người giận dữ đang bị cơn giận chi phối và trấn áp, thì mặc dù người ấy ngủ trên một ghế trường kỷ trải thảm, mền len và vải bọc, bao phủ thật đẹp bằng da sơn dương, với một gối kê dài viền đỏ ở hai đầu, người ấy vẫn không ngủ ngon được. Đây là pháp thứ hai có lợi cho người mang thù hận và được người này ưa thích khi họ gặp kẻ thù của họ (nam hay nữ) đang giận dữ.

(3) “Lại nữa, người mang thù hận cầu mong cho kẻ thù của mình: ‘Cầu mong nó không thành công’. Vì sao? Vì một người mang thù hận không vui khi thấy kẻ thù của mình thành công. Khi một người giận dữ đang bị cơn giận chi phối và trấn áp, nếu kẻ này nhận được những gì có hại, lại nghĩ rằng: ‘Ta đã nhận được lợi ích’, và nếu kẻ này nhận được những gì lợi ích, lại nghĩ rằng: ‘Ta đã nhận được những gì có hại’. Khi một người bị chi phối bởi cơn giận, người ấy hiểu những sự việc hoàn toàn trái ngược nhau, điều này sẽ đưa đến tổn hại và đau khổ cho người ấy lâu dài. Đây là pháp thứ ba có lợi cho người mang thù hận và được người này ưa thích khi họ gặp kẻ thù của họ (nam hay nữ) đang giận dữ.

(4) “Lại nữa, người mang thù hận cầu mong cho kẻ thù của mình: ‘Cầu mong nó không có tài sản’. Vì sao? Vì một người mang thù hận không vui khi thấy kẻ thù của mình có nhiều tài sản. Khi một người giận dữ đang bị cơn giận chi phối và trấn áp, nhà vua sẽ cho quân lính chở về ngân khố

hoàng gia bất cứ tài sản nào mà người ấy đã thâm hoạch bằng nỗ lực tích cực, tích lũy được nhờ sức lao động của đôi tay, kiếm được bằng mồ hôi, tài sản chơn chánh được thâm hoạch hợp pháp. Đây là pháp thứ tư có lợi cho người mang thù hận và được người này ưa thích khi họ gặp kẻ thù của họ (nam hay nữ) đang giận dữ.

(5) “Lại nữa, người mang thù hận cầu mong cho kẻ thù của mình: ‘Cầu mong nó không được danh tiếng tốt’. Vì sao? Vì một người mang thù hận không vui khi thấy kẻ thù của mình được danh tiếng tốt. Khi một người giận dữ đang bị cơn giận chi phối và trấn áp, người ấy sẽ đánh mất những danh tiếng mà người ấy đã tạo được nhờ siêng năng cẩn trọng trong mọi việc. Đây là pháp thứ năm có lợi cho người mang thù hận và được người này ưa thích khi họ gặp kẻ thù của họ (nam hay nữ) đang giận dữ.

(6) “Lại nữa, người mang thù hận cầu mong cho kẻ thù của mình: ‘Cầu mong nó không có bạn bè’. Vì sao? Vì một người mang thù hận không vui khi thấy kẻ thù của mình có nhiều bạn bè. Khi một người giận dữ đang bị cơn giận chi phối và trấn áp thì bạn bè và người đồng hành, bà con và các thành viên trong gia đình đều tránh xa người ấy. Đây là pháp thứ sáu có lợi cho người mang thù hận và được người này ưa thích khi họ gặp kẻ thù của họ (nam hay nữ) đang giận dữ.

(7) “Lại nữa, người mang thù hận cầu mong cho kẻ thù của mình: ‘Cầu mong khi thân hoại mạng chung, sau khi chết, nó sẽ tái sanh vào cõi khổ, cảnh giới bất hạnh, đọa xứ, địa ngục’. Vì sao? Vì một người mang thù hận không

vui nếu kẻ thù của mình được tái sinh vào cõi an lành. Khi một người giận dữ đang bị cơn giận chi phối và trấn áp, người ấy sẽ dẫn thân vào các ác nghiệp về thân, khẩu và ý. Hậu quả sẽ là, nếu người ấy vẫn còn bị sân hận chi phối, khi thân hoại mạng chung, sau khi chết, người ấy sẽ tái sinh vào cõi khổ, cảnh giới bất hạnh, đọa xứ, địa ngục. Đây là pháp thứ bảy có lợi cho người mang thù hận và được người này ưa thích khi họ gặp kẻ thù của họ (nam hay nữ) đang giận dữ.

“Đây là bảy pháp có lợi cho người mang thù hận và được người này ưa thích khi họ gặp kẻ thù của họ (nam hay nữ) đang giận dữ.”

(Tăng Chi BK III, Ch. 7 (X)60, tr. 409–413)

(4) Bị người khác tránh xa

“Này các Tỷ-kheo, hạng người nào cần phải nhìn một cách thản nhiên, không nên thân cận, đi theo và phục vụ? Ở đây, có người rất nóng tính và rất dễ nổi giận. Dù bị chỉ trích nhẹ nhàng, người này cũng mất bình tĩnh và trở nên cáu gắt, sùng sộ và bướng bỉnh; người ấy bộc lộ sự bức tức, sân hận và cay cú. Cũng giống như một vết thương làm mủ, nếu bị cây gậy hay miếng mề sành đụng phải thì sẽ chảy mủ nhiều hơn; cũng vậy... Cũng giống như một cái que môi lửa bằng gỗ tiduka, nếu bị cây gậy hay miếng mề sành đánh vào thì sẽ tóe sáng và xịt lửa nhiều hơn; cũng vậy... Cũng giống như một hố phân, nếu bị cây gậy hay miếng mề sành quậy vào thì sẽ bốc mùi hôi thối nhiều hơn; cũng vậy, có người rất nóng

tính và rất dễ nổi giận... người ấy bộc lộ sự bực tức, sân hận và cay cú. Hạng người này cần phải nhìn một cách thản nhiên, không nên thân cận, đi theo và phục vụ. Vì sao? [Vì nghĩ rằng:] ‘Người này có thể sỉ nhục ta, chửi mắng ta, làm hại ta.’ Do vậy, hạng người này cần phải nhìn một cách thản nhiên, không nên thân cận, đi theo và phục vụ.”

(Tăng Chi BK I, Ch. 3 (III):27, tr. 225–226)

6. LOẠI TRỪ SÂN HẬN

(1) Mười cách loại trừ sân hận

“Này các Tỷ-kheo, đây là mười cách để loại trừ sân hận. Thế nào là mười?”

(1) Nghĩ rằng: ‘Chúng nó đã hành động để làm hại ta, nhưng ta đâu có làm gì được về chuyện này? Người ấy loại trừ sân hận’.

(2) Nghĩ rằng: ‘Chúng nó đang hành động để làm hại ta, nhưng ta đâu có làm gì được về chuyện này? Người ấy loại trừ sân hận’.

(3) Nghĩ rằng: ‘Chúng nó sẽ hành động để làm hại ta, nhưng ta đâu có làm gì được về chuyện này? Người ấy loại trừ sân hận’.

(4) Nghĩ rằng: ‘Chúng nó đã hành động...’.

(5) ...‘Chúng nó đang hành động...’.

(6) ...‘Chúng nó sẽ hành động để làm hại người ta yêu mến, nhưng ta đâu có làm gì được về chuyện này? Người ấy loại trừ sân hận’.

(7) Nghĩ rằng: ‘Chúng nó đã hành động...’.

(8) ...‘Chúng nó đang hành động...’.

(9) ...‘Chúng nó sẽ hành động để làm lợi cho kẻ dễ ghét và đối nghịch với ta, nhưng ta đâu có làm gì được về chuyện này? Người ấy loại trừ sân hận’.

(10) Và người ta không thể nào tức giận mà không có lý do.

Này các Tỷ-kheo, đó là mười cách để loại trừ sân hận.”

(Tăng Chi BK IV, Ch. 10 (80), tr. 442)

(2) Đức Phật dạy năm phương cách

“Này các Tỷ-kheo, có năm phương cách để loại trừ sân hận mà vị Tỷ-kheo cần phải áp dụng để loại bỏ hoàn toàn sân hận mỗi khi nó khởi lên đối với bất cứ ai. Thế nào là năm?

(1) Hành giả cần phát triển tâm từ đối với người mà vị ấy sân hận; bằng cách này, hành giả sẽ loại trừ sân hận đối với người ấy.

(2) Hành giả cần phát triển tâm bi mẫn đối với người mà vị ấy sân hận; bằng cách này, hành giả sẽ loại trừ sân hận đối với người ấy.

(3) Hành giả cần phát triển tâm xả đối với người mà vị ấy sân hận; bằng cách này, hành giả sẽ loại trừ sân hận đối với người ấy.

(4) Hành giả cần phải làm ngơ, không để ý đến người mà vị ấy sân hận; bằng cách này hành giả sẽ loại trừ sân hận đối với người ấy.

(5) Hành giả cần phải áp dụng ý tưởng: ‘chủ nhân của nghiệp’ đối với người mà vị ấy sân hận, như sau: ‘Vị này là chủ nhân của nghiệp, là kẻ thừa tự nghiệp của vị ấy; vị này có nghiệp là nguồn gốc, nghiệp là bà con, nghiệp là nơi nương tựa; vị ấy sẽ là kẻ thừa kế bất cứ nghiệp nào mà vị ấy đã tạo, tốt hay xấu’; bằng cách này, hành giả sẽ loại trừ sân hận đối với người ấy.

Đây là năm phương cách mà vị Tỷ-kheo cần phải áp dụng để loại trừ hoàn toàn sân hận mỗi khi nó khởi lên với bất cứ ai.”

(Tăng Chi BK II, Ch. 5 (XVII):161, tr. 613–564)

(3) Tôn giả Sāriputta (Xá-lợi-phất) dạy năm phương cách

Tôn giả Sāriputta nói với các Tỷ-kheo:

“Này chư hiền, có năm phương cách để loại trừ sân hận mà vị Tỷ-kheo cần phải áp dụng để loại bỏ hoàn toàn sân hận mỗi khi nó khởi lên đối với bất cứ ai. Thế nào là năm?
(1) Ở đây, nếu một người có cách hành xử về thân (thân hành) không thanh tịnh, nhưng cách hành xử về lời nói (khẩu hành) thì thanh tịnh; hành giả cần phải loại trừ sân

hận đối với người ấy. (2) Nếu một người có cách hành xử về lời nói không thanh tịnh, nhưng cách hành xử về thân thì thanh tịnh; hành giả cần phải loại trừ sân hận đối với người ấy. (3) Nếu một người có cách hành xử về thân và cách hành xử về lời nói đều không thanh tịnh, nhưng thỉnh thoảng người ấy có được tâm rộng mở, tâm an tịnh; hành giả cần phải loại trừ sân hận đối với người ấy. (4) Nếu một người có cách hành xử về thân và cách hành xử về lời nói đều không thanh tịnh, và thỉnh thoảng người ấy không có được tâm rộng mở, tâm an tịnh; hành giả cần phải loại trừ sân hận đối với người ấy. (5) Nếu một người có cách hành xử về thân và cách hành xử về lời nói đều thanh tịnh, và thỉnh thoảng người ấy có được tâm rộng mở, tâm an tịnh; hành giả cần phải loại trừ sân hận đối với người ấy.

(1) “Này chư hiền, thế nào là cần phải loại bỏ hoàn toàn sân hận đối với người có cách hành xử về thân không thanh tịnh, nhưng cách hành xử về lời nói thì thanh tịnh? Giả sử một vị Tỷ-kheo mặc y vá rách rưới thấy một tấm vải rách trên lề đường. Vị ấy sẽ lấy chân trái chặn tấm vải lại, chân phải trải nó rộng ra, rồi xé phần vải còn nguyên vẹn và đem về”. Cũng vậy, khi một người có cách hành xử về thân không thanh tịnh, nhưng cách hành xử về lời nói thì thanh tịnh, trong trường hợp đó, hành giả không nên quan tâm đến cách hành xử không thanh tịnh thuộc về thân của người ấy, thay vào đó chỉ nên quan tâm đến cách hành xử thanh tịnh về lời nói của người ấy. Bằng cách này, hành giả sẽ loại bỏ sân hận đối với người ấy.

(2) “Này chư hiền, thế nào là cần phải loại bỏ hoàn toàn sân hận đối với người có cách hành xử về lời không thanh tịnh, nhưng cách hành xử về thân thì thanh tịnh? Giả sử có một hồ nước phủ đầy rêu và cây lau nước. Rồi một người đi đến, bị hơi nóng bức bách làm khổ não, mệt mỏi, khát nước và khô cổ. Người ấy sẽ lội xuống hồ nước, khoác tay xua rong rêu và cây lau nước, úp hai tay múc nước uống, xong rồi ra đi. Cũng vậy, khi một người có cách hành xử về lời không thanh tịnh, nhưng cách hành xử về thân thì thanh tịnh, trong trường hợp đó, hành giả không nên quan tâm đến cách hành xử không thanh tịnh thuộc về lời nói của người ấy, thay vào đó chỉ nên quan tâm đến cách hành xử thanh tịnh về thân của người ấy. Bằng cách này, hành giả sẽ loại trừ sân hận đối với người ấy.

(3) “Này chư hiền, thế nào là cần phải loại bỏ hoàn toàn sân hận đối với một người có cách hành xử về thân và cách hành xử về lời nói đều không thanh tịnh, nhưng thỉnh thoảng người ấy có được tâm rộng mở, tâm an tịnh? Giả sử có một ít nước trong một vũng nước. Rồi một người đi đến, bị hơi nóng bức bách làm khổ não, mệt mỏi, khát nước và khô cổ. Người ấy nghĩ rằng: ‘Có một ít nước trong vũng nước này, nếu ta cố gắng uống nước này bằng cách úp hai tay lại để múc nước hay múc bằng cái chén, ta sẽ quậy nước lên, làm vẩn đục nước, làm cho nước dơ không thể uống được. Ta hãy quỳ xuống bằng cả hai chân và hai tay, và hóp nước uống như một con bò, xong rồi ra đi.’ Thế rồi người ấy quỳ xuống bằng cả hai chân và hai tay và hóp nước uống như một con bò, xong rồi ra đi. Cũng vậy, khi

một người có cách hành xử về thân và cách hành xử về lời nói đều không thanh tịnh, nhưng thỉnh thoảng người ấy có được tâm rộng mở, tâm an tịnh, trong trường hợp đó, hành giả không nên quan tâm đến cách hành xử không thanh tịnh thuộc về thân và lời nói của người ấy, thay vào đó chỉ nên quan tâm đến tâm rộng mở, tâm an tịnh mà thỉnh thoảng người ấy có được. Bằng cách này, hành giả sẽ loại trừ sân hận đối với người ấy.

(4) “Này chư hiền, thế nào là cần phải loại bỏ hoàn toàn sân hận đối với một người có cách hành xử về thân và cách hành xử về lời nói đều không thanh tịnh, và thỉnh thoảng người ấy không có tâm rộng mở, không có tâm an tịnh? Giả sử có một người bị ốm, đau đớn, bệnh nặng đang đi trên đường dài, ngôi làng cuối cùng ở phía sau anh ta và ngôi làng trước mặt anh ta đều rất xa. Anh ta sẽ không có được thức ăn thích hợp, thuốc men hay một người giúp đỡ thích hợp nếu anh ấy không được đưa đến gặp vị trưởng thôn. Một người khác cũng đang đi trên đường ấy, có thể thấy anh ta và khởi tâm từ, động lòng thương xót, quan tâm đến anh ta, nghĩ rằng: ‘Ôi, cầu mong anh này có được thức ăn thích hợp, thuốc men hay một người giúp đỡ thích hợp! Cầu mong anh ấy được đưa đến gặp vị trưởng thôn! Vì sao? Để cho anh này không gặp phải tai họa và thảm nạn ở đây’. Cũng vậy, khi một người có cách hành xử về thân và cách hành xử về lời nói đều không thanh tịnh, và thỉnh thoảng người ấy không có tâm rộng mở, không có tâm an tịnh, trong trường hợp đó, hành giả nên khởi tâm từ, động lòng thương xót, quan tâm đến anh ta, nghĩ rằng: ‘Ôi, cầu mong

tôn giả này từ bỏ cách hành xử về thân không thanh tịnh, và tu tập cách hành xử thanh tịnh về thân; cầu mong tôn giả này từ bỏ cách hành xử về lời nói không thanh tịnh, và tu tập cách hành xử thanh tịnh về lời nói; cầu mong tôn giả này từ bỏ những tâm hành không thanh tịnh, và tu tập các tâm hành thanh tịnh! Vì sao? Để cho khi thân hoại mạng chung, sau khi chết, người này sẽ không bị tái sinh vào cõi khổ, cảnh giới bất hạnh, đọa xứ, địa ngục'. Bằng cách này, hành giả sẽ loại trừ sân hận đối với người ấy.

(5) “Này chư hiền, thế nào là cần phải loại bỏ hoàn toàn sân hận đối với một người có cách hành xử về thân và cách hành xử về lời nói đều thanh tịnh, và thỉnh thoảng người ấy có được tâm rộng mở, tâm an tịnh? Giả sử có một hồ nước trong sáng, ngọt ngào, mát dịu, sạch sẽ, với hai bờ mượt mà bằng phẳng, là một nơi đẹp đẽ có nhiều loại cây cho bóng mát. Rồi một người đi đến, bị hơi nóng bức bách làm khổ não, mệt mỏi, khát nước và khô cổ. Sau khi xuống hồ ngâm mình trong nước, người ấy sẽ tắm và uống nước, rồi sau khi ra khỏi hồ, người ấy sẽ ngồi hay nằm xuống dưới bóng cây ngay tại đó. Cũng vậy, khi một người có cách hành xử về thân và cách hành xử về lời nói đều thanh tịnh, và thỉnh thoảng người ấy có được tâm rộng mở, tâm an tịnh, trong trường hợp đó, hành giả nên quan tâm đến cách hành xử thanh tịnh thuộc về thân và lời nói của người ấy, và nên quan tâm đến tâm rộng mở, tâm an tịnh mà thỉnh thoảng người ấy có được. Bằng cách này, hành giả sẽ loại trừ sân hận đối với người ấy. Này chư hiền, nhờ có một

người khơi dậy niềm tin bằng mọi cách, tâm sẽ đạt được niềm tin.

“Này chư hiền, đây là năm phương cách để loại trừ sân hận mà vị Tỷ-kheo cần phải áp dụng để loại bỏ hoàn toàn sân hận mỗi khi nó khởi lên đối với bất cứ ai.”

(Tăng Chi BK II, Ch. 5 (XVII): 162; tr. 614–620)

7. NHÃN NHỤC TRƯỚC SỰ KHIÊU KHÍCH

(1) Nhãn nhục khi bị chỉ trích

“Này các Tỷ-kheo, có năm loại ngôn ngữ mà người khác có thể dùng khi nói với các ông: lời nói của họ có thể đúng thời hay không đúng thời, đúng hay sai, nhẹ nhàng hay thô bạo, có lợi ích hay tổn hại, nói với tâm từ hay với nội tâm sân hận. ... Này các Tỷ-kheo, ở điểm này, các ông cần phải rèn luyện như sau: ‘Tâm chúng tôi sẽ không bị ảnh hưởng, và chúng tôi sẽ không thốt ra lời nói ác độc; chúng tôi sẽ chịu đựng với lòng bi mẫn vì sự an vui của người ấy, với tâm từ, nội tâm không sân hận. Chúng tôi sẽ sống bao phủ người ấy với tâm từ tràn ngập, bắt đầu từ người này, chúng tôi sẽ sống bao phủ khắp thế giới với tâm từ tràn ngập, sung mãn, quảng đại, vô lượng, không gây hấn, không sân hận’. Này các Tỷ-kheo, các ông phải rèn luyện như vậy.”

“Này các Tỷ-kheo, giả sử có một người đi đến với một cái cuốc và một cái giỏ và nói: ‘Tôi sẽ làm cho mảnh đất

lớn này không còn là đất nữa’. ... Người ấy có thể làm cho mảnh đất lớn này không còn là đất nữa được không?”

- “Bạch Thế Tôn, không thể được. Vì sao vậy? Bởi vì mảnh đất này thâm sâu mênh mông; không dễ gì làm cho nó không còn là đất nữa. Cuối cùng, người này chỉ gặt hái mệt mỏi và thất vọng.”

- “Cũng vậy, này các Tỷ-kheo, có năm loại ngôn ngữ mà người khác có thể dùng khi nói với các ông ... Này các Tỷ-kheo, các ông phải rèn luyện như vậy.”

“Này các Tỷ-kheo, thậm chí nếu có bọn cướp dùng cái cưa hai lưỡi để cưa tay chân các ông thành từng mảnh một cách man rợ; nếu có vị nào ở đây khởi tâm sân hận đối với chúng, thì vị ấy không phải là người đang thực hành giáo pháp của ta. Này các Tỷ-kheo, ở điểm này, các ông cần phải rèn luyện như sau: ‘Tâm chúng tôi sẽ không bị ảnh hưởng, và chúng tôi sẽ không thốt ra lời nói ác độc; chúng tôi sẽ chịu đựng với lòng bi mẫn ... Này các Tỷ-kheo, các ông phải rèn luyện như vậy.’”

(Trung BK I, Số 21 – Kinh Ví Dụ Cái Cưa, tr. 287-293)

(2) Không trả đũa

[Tôn giả Xá-lợi-phất nói với các Tỷ-kheo:]... “Chư hiền, vì vậy, nếu những người khác sỉ nhục, xúc phạm, mắng nhiếc, và tấn công một Tỷ-kheo, vị này hiểu rằng: ‘Khổ thọ này do tai xúc chạm (nhĩ xúc) đã khởi lên trong tôi. Khổ thọ này do nhân duyên, không phải độc lập. Do nhân duyên gì? Do nhân duyên xúc chạm’. Rồi vị ấy thấy

rằng sự xúc chạm là vô thường, cảm thọ là vô thường, tưởng là vô thường, hành là vô thường, thức là vô thường. Và sau khi dùng giới làm đối tượng hỗ trợ, tâm của vị ấy an trú vào sự hỗ trợ mới này và đạt được niềm tin, vững chãi và ổn định.

“Giờ đây, nếu những người khác tấn công một Tỷ-kheo bằng những cách thế không như ý, không mong cầu, không dễ chịu, như là dùng nắm tay, dùng đá, dùng gậy hay dùng dao để xúc chạm, vị ấy hiểu rằng: ‘Bản chất của thân này là có thể bị nắm tay, đá, gậy hay dao xúc chạm. Điều này đã được Thế Tôn giảng trong lời dạy của Ngài về ‘Ví dụ cái cửa’: ‘Này các Tỷ-kheo, thậm chí nếu có bọn cướp dùng cái cửa hai lưỡi để cửa tay chân các ông thành từng mảnh một cách man rợ, nếu có vị nào ở đây khởi tâm sân hận đối với chúng, thì vị ấy không phải là người đang thực hành giáo pháp của Ta.’ Vì thế ta sẽ tinh tấn không mỗi mảy, sẽ thiết lập chánh niệm không ngừng nghỉ, thân ta sẽ an tịnh và không bị nhiễu loạn, tâm ta định tĩnh và nhất tâm. Và giờ đây hãy để mặc cho sự xúc chạm với nắm tay, đá, gậy, và dao tấn công thân này; đây chỉ là cách thực hành những lời Phật dạy.’”

(Trung BK I, Kinh số 27, tr. 417-418)

(3) Nhẫn nhục khi bị trừng phạt

Thế Tôn giảng như sau: “Này các Tỷ-kheo, có một lần, trong quá khứ, chư Thiên và các A-tu-la (Asura) đã chuẩn bị dàn trận để giao chiến. Rồi vua của các A-tu-la là Vepacitti, nói với các A-tu-la như sau: ‘Này các chiến

hữu, trong trận chiến sắp xảy ra giữa chư Thiên và các A-tu-la; nếu các A-tu-la thắng và chư Thiên thua, hãy trói Sakka Thiên chủ cả hai tay, hai chân và cổ, và mang vị ấy đến trước mặt ta trong thành của A-tu-la.’ Còn Thiên chủ Sakka thì nói với chư Thiên như sau: ‘Này các thân hữu, trong trận chiến sắp xảy ra giữa chư Thiên và các A-tu-la; nếu chư Thiên thắng và các A-tu-la thua, hãy trói vua của các A-tu-la là Vepacitti cả hai tay, hai chân và cổ, và mang vị ấy đến trước mặt ta trong hội trường Sudhamma.’

“Trong trận chiến đó, chư Thiên thắng và các A-tu-la thua. Rồi chư Thiên trói vua Vepacitti cả hai tay, hai chân và cổ, và mang vị ấy đến trước mặt Sakka Thiên chủ trong hội trường. Khi Sakka Thiên chủ đi vào và rời hội trường, Vepacitti đang bị trói cả hai tay, hai chân và cổ, đã sỉ nhục, mắng nhiếc Thiên chủ bằng những lời lẽ thô bạo, độc ác. Rồi người đánh xe ngựa tên là Mātali tâu với Sakka Thiên chủ bằng các câu kệ như sau:

“Khi đối diện với Vepacitti,
Có phải ngài sợ hãi hay yếu hèn,
Mà ngài đã thật nhẫn nhục chịu đựng ông ấy,
Khi nghe những lời ác ngữ?”

[Sakka:]

“Không phải vì sợ hãi hay yếu hèn,
Mà ta đã nhẫn nhục với Vepacitti.

Làm sao một người trí như ta,
Lại dẫn thân vào việc đấu đá với kẻ ngu?”

[Mātali:]

“Kẻ ngu càng nổi giận nhiều hơn,
Nếu không có người đối trị.
Vì vậy với hình phạt nặng nề,
Người trí nên trừng trị kẻ ngu.”

[Sakka:]

“Chỉ mình ta nghĩ điều này,
Là cách đối trị kẻ ngu:
Khi biết kẻ thù đang phẫn nộ,
Người trí giữ an tịnh trong chánh niệm.”

[Mātali:]

“Thưa Sakka, tôi thấy đây là điều sai lầm
Trong việc thực hành nhẫn nhục:
Khi kẻ ngu nghĩ về ngài như thế này,
‘Ông ấy nhẫn nhục vì sợ ta,’
Kẻ ngu lại càng đuổi theo ngài,
Như bò đực đuổi theo người bỏ chạy.”

[Sakka:]

“Mặc cho kẻ ngu có nghĩ như thế hay không,
‘Ông ấy nhẫn nhục vì sợ ta.’

Trong tất cả các pháp đem lại lợi ích tối thượng,
Không có pháp nào tốt hơn nhẫn nhục.

“Khi một người được ban cho sức mạnh,
Nhẫn nhục chịu đựng một kẻ yếu hèn,
Đó là nhẫn nhục tối thượng;
Phải luôn luôn nhẫn nhục kẻ yếu hèn.

“Sức mạnh của kẻ ngu,
Được xem không phải là sức mạnh.
Nhưng không ai có thể trách một người,
Mạnh mẽ nhờ được Chánh pháp hộ trì.

“Người dùng sân hận để đáp trả sân hận,
Sẽ làm mọi việc tệ hại hơn cho mình.
Không dùng sân hận để đáp trả sân hận,
Sẽ thắng được một trận chiến khó khăn.

“Người tu tập vì lợi ích cả hai,
Lợi mình và lợi người,
Khi biết kẻ thù đang tức giận,
Người ấy giữ an tịnh trong chánh niệm.

“Khi vị ấy chữa lành cho cả hai,
Chữa lành cho mình và cho người,
Những kẻ nghĩ vị ấy là người ngu,
Là những kẻ không hiểu Chánh pháp.”

“Vì vậy, này các Tỷ-kheo, nếu Sakka Thiên chủ có thể nói lời ca ngợi hạnh nhẫn nhục và nhu hòa, thì các ông là những người đã xuất gia trong Giáo pháp và Giới luật này, còn gì thích hợp hơn cho các ông để thực hành hạnh nhẫn nhục và nhu hòa.”

(Tương Ưng BK I, Ch. XI: IV, tr. 487-492)

8. NHỮNG TẤM GƯƠNG NHẪN NHỤC

(1) Đức Phật bác bỏ sự phỉ báng

Một thời, Thế Tôn đang trú tại thành Vương Xá (Rājagaha), ở Trúc Lâm (Bamboo Grove), khu vực nuôi dưỡng sóc (Squirrel Sanctuary). Bà-la-môn Akkosaka Bhāradvāja, mệnh danh là Bhāradvāja, người Ưa Phỉ Báng, được nghe nói rằng: “Có một Bà-la-môn khác thuộc dòng họ Bhāradvāja đã xuất gia, từ bỏ gia đình, sống không gia đình, theo Sa-môn Gotama.” Ông này không hài lòng, tức

giận, đi đến gặp Thế Tôn và phỉ báng, xúc phạm Ngài bằng những lời lẽ thô bạo, ác độc.

Khi ông ấy đã nói xong, Thế Tôn nói với ông ta:

- Này Bà-la-môn, ông nghĩ thế nào? Các bạn bè, đồng nghiệp, bà con họ hàng cũng như khách khứa có đến thăm viếng ông hay không?

- Thưa Tôn giả Gotama, họ có đến thăm tôi.

- Lúc ấy, ông có mời họ một vài món ăn, một bữa cơm hay vài thức ăn chơi không?

- Thưa Tôn giả Gotama, tôi có mời.

- Nhưng nếu họ không nhận các món ăn ấy, thì các món ăn ấy thuộc về ai?

- Nếu họ không nhận các món ăn ấy, thì các món ăn ấy thuộc về chúng tôi.

- Cũng vậy, này Bà-la-môn, Ta không phỉ báng bất cứ ai, không mắng nhiếc bất cứ ai, gây sự với bất cứ ai. Ta không nhận những lời phỉ báng, mắng nhiếc và gây sự mà ông đã thốt ra trước mặt Ta. Này Bà-la-môn, những lời của ông vẫn thuộc về ông! Này Bà-la-môn, những lời của ông vẫn thuộc về ông!

- Này Bà-la-môn, người nào phỉ báng lại kẻ phỉ báng mình, mắng nhiếc lại kẻ đã mắng nhiếc mình, gây sự lại với kẻ đã gây sự với mình; người ấy được xem là đã nhận thức ăn, đã trao đổi thức ăn với kẻ ấy. Nhưng Ta không nhận thức ăn của ông, Ta không trao đổi thức ăn với ông.

Này Bà-la-môn, thức ăn ấy vẫn thuộc về ông! Này Bà-la-môn, thức ăn ấy vẫn thuộc về ông!

(Tương Ưng BK I, Ch. VII: II, tr. 352-354)

(2) Tinh thần can đảm của Tôn giả Puṇṇa (Phú-lâu-na)

[Đức Phật nói với Tôn giả Puṇṇa:]

- Này Puṇṇa, nay Ta đã cho ông lời khuyên ngắn gọn rồi, ông sẽ sống ở nước nào?

- Bạch Thế Tôn, con sẽ đi đến sinh sống ở nước Sunāparanta.

- Này Puṇṇa, người dân nước Sunāparanta hung bạo và thô lỗ. Nếu họ phỉ báng và đe dọa ông, lúc ấy ông sẽ nghĩ như thế nào?

- Bạch Thế Tôn, nếu người dân nước Sunāparanta phỉ báng và đe dọa con, lúc ấy con sẽ nghĩ rằng: ‘Người dân nước Sunāparanta này rất tử tế, thật tử tế, ở chỗ là họ đã không dùng nắm tay đánh đập ta.’ Bạch Thế Tôn, lúc ấy con sẽ nghĩ như vậy; bạch Thiện Thệ, lúc ấy con sẽ nghĩ như vậy.

- Này Puṇṇa, nhưng nếu người dân nước Sunāparanta dùng nắm tay đánh đập ông, lúc ấy ông sẽ nghĩ như thế nào?

- Bạch Thế Tôn, nếu người dân nước Sunāparanta dùng nắm tay đánh đập con, lúc ấy con sẽ nghĩ rằng: ‘Người dân nước Sunāparanta này rất tử tế, thật tử tế, ở

chỗ là họ đã không dùng cục gạch để đánh đập ta.’ Bạch Thế Tôn, lúc ấy con sẽ nghĩ như vậy; bạch Thiện Thệ, lúc ấy con sẽ nghĩ như vậy.

- Nay Punṇa, nhưng nếu người dân nước Sunāparanta dùng cục gạch đánh đập ông, lúc ấy ông sẽ nghĩ như thế nào?

- Bạch Thế Tôn, nếu người dân nước Sunāparanta dùng cục gạch đánh đập con, lúc ấy con sẽ nghĩ rằng: ‘Người dân nước Sunāparanta này rất tử tế, thật tử tế, ở chỗ là họ đã không dùng cây gậy để đánh đập ta.’ Bạch Thế Tôn, lúc ấy con sẽ nghĩ như vậy; bạch Thiện Thệ, lúc ấy con sẽ nghĩ như vậy.

- Nay Punṇa, nhưng nếu người dân nước Sunāparanta dùng cây gậy đánh đập ông, lúc ấy ông sẽ nghĩ như thế nào?

- Bạch Thế Tôn, nếu người dân nước Sunāparanta dùng cây gậy đánh đập con, lúc ấy con sẽ nghĩ rằng: ‘Người dân nước Sunāparanta này rất tử tế, thật tử tế, ở chỗ là họ đã không dùng dao để đâm ta.’ Bạch Thế Tôn, lúc ấy con sẽ nghĩ như vậy; bạch Thiện Thệ, lúc ấy con sẽ nghĩ như vậy.

- Nay Punṇa, nhưng nếu người dân nước Sunāparanta dùng dao để đâm ông, lúc ấy ông sẽ nghĩ như thế nào?

- Bạch Thế Tôn, nếu người dân nước Sunāparanta dùng dao để đâm con, lúc ấy con sẽ nghĩ rằng: ‘Người dân nước Sunāparanta này rất tử tế, thật tử tế, ở chỗ là

họ đã không dùng dao sắc bén để giết ta.’ Bạch Thế Tôn, lúc ấy con sẽ nghĩ như vậy; bạch Thiện Thệ, lúc ấy con sẽ nghĩ như vậy.

- Này Puṇṇa, nhưng nếu người dân nước Sunāparanta dùng dao sắc bén để giết ông, lúc ấy ông sẽ nghĩ như thế nào?

- Bạch Thế Tôn, nếu người dân nước Sunāparanta dùng dao sắc bén để giết con, lúc ấy con sẽ nghĩ rằng: ‘Có những đệ tử của Thế Tôn, đã cảm thấy hổ thẹn và chán ghét thân thể và đời sống này, nên phải tìm cách chấm dứt mạng sống bằng dao. Nhưng ta đã được chấm dứt mạng sống mà chẳng cần phải tìm kiếm dao.’ Bạch Thế Tôn, lúc ấy con sẽ nghĩ như vậy; bạch Thiện Thệ, lúc ấy con sẽ nghĩ như vậy.

- Lành thay! Lành thay! Này Puṇṇa! Ông đã có được sự tự chế và an tịnh như thế, thì ông có thể sống được ở nước Sunāparanta. Này Puṇṇa, nay đã đến lúc ông có thể làm những gì ông thấy thích hợp.

Rồi Tôn giả Puṇṇa, sau khi hoan hỷ tín thọ lời dạy của Thế Tôn, từ chỗ ngồi đứng dậy, đánh lễ Thế Tôn, thân bên phải vẫn hướng về Ngài, và ra đi. Sau đó, Tôn giả dọn dẹp gọn gàng chỗ nghỉ ngơi của mình, cầm y bát và du hành đến nước Sunāparanta. Du hành theo từng chặng đường, cuối cùng Tôn giả đến nước Sunāparanta và sống ở đó. Rồi trong khóa an cư mùa mưa ấy, Tôn giả đã thu nhận năm trăm nam cư sĩ và năm trăm nữ cư sĩ cùng tu

tập, và chính ngài đã chứng được tam minh. (2) Một thời gian sau, ngài nhập Niết-bàn.

(Trung BK III, Kinh số 145, tr. 601-606)

(3) Tiếng rống Sư Tử của Tôn giả Sāriputta (Xá-lợi-phất)

Một thời, Thế Tôn đang trú tại thành Xá-vệ (Sāvathī), ở rừng Kỳ-đà (Jeta's Grove), thuộc vườn ông Cấp Cô Độc (Anāthapiṇḍika's Park). Rồi Tôn giả Sāriputta đi đến Thế Tôn, đánh lễ Ngài, ngồi xuống một bên và bạch rằng:

- “Bạch Thế Tôn, con đã hoàn thành mùa an cư ở Sāvathī. Nay con muốn du hành một vòng ở miền quê.”

- Nay Sāriputta, ông có thể đi lúc nào thấy thuận tiện.

Rồi Tôn giả Sāriputta từ chỗ ngồi đứng dậy, đánh lễ Thế Tôn, đi nhiễu một vòng quanh Ngài, thân bên phải vẫn hướng về Ngài, và ra đi. Chẳng bao lâu sau khi Tôn giả Sāriputta đã ra đi, một Tỷ-kheo khác đến bạch Thế Tôn:

- Bạch Thế Tôn, Tôn giả Sāriputta đã đánh con và bỏ đi mà không xin lỗi.

Thế Tôn gọi một Tỷ-kheo khác:

- Nay Tỷ-kheo, hãy đi gọi Sāriputta đến đây.

- Thừa vâng, bạch Thế Tôn. Tỷ-kheo ấy vâng đáp Thế Tôn.

Rồi vị ấy đi đến gặp Tôn giả Sāriputta và nói rằng:

- Thừa hiền giả Sāriputta, bậc Đạo sư cho gọi hiền giả.

- Thừa vâng, hiền giả. Tôn giả Sāriputta đáp lại Tỷ-kheo ấy.

Lúc bấy giờ, Tôn giả Mahāmoggallāna (Đại Mục-kiền-liên) và Tôn giả Ānanda (A-nan) lấy chìa khóa và đi từ ‘cốc’ (tịnh thất) này đến ‘cốc’ khác, gọi lớn: “Này các Tôn giả, hãy đến đây! Này các Tôn giả, hãy đến đây! Nay Tôn giả Sāriputta sẽ rống tiếng rống của con sư tử trước mặt Thế Tôn.”

Rồi Tôn giả Sāriputta đi đến Thế Tôn, đánh lễ Ngài, và ngồi xuống một bên. Thế Tôn nói với Tôn giả:

- Này Sāriputta, một Tỷ-kheo đồng tu với ông than phiền với Ta rằng ông đã đánh vị ấy và rồi bỏ đi mà không xin lỗi.

(1) - Bạch Thế Tôn, một người không thiết lập chánh niệm về thân có thể đánh một vị đồng tu rồi bỏ đi mà không xin lỗi. Cũng giống như người ta đổ lên mặt đất những đồ vật sạch sẽ hay dơ bẩn - như là phân, nước tiểu, nước bọt, mủ và máu - tuy nhiên, đất vẫn không từ chối, không xấu hổ, không ghê sợ. Cũng vậy, bạch Thế Tôn, con an trú với tâm như đất, rộng lớn, quảng đại, vô lượng, không hận, không sân.

(2) - Bạch Thế Tôn, một người không thiết lập chánh niệm về thân có thể đánh một vị đồng tu rồi bỏ đi mà không xin lỗi. Cũng giống như người ta rửa những đồ vật

sạch sẽ hay dơ bẩn trong nước – như là phân, nước tiểu, nước bọt, mủ và máu – tuy nhiên, nước vẫn không từ chối, không xấu hổ, không ghê sợ. Cũng vậy, bạch Thế Tôn, con an trú với tâm như nước, rộng lớn, quảng đại, vô lượng, không hận, không sân.

(3) – Bạch Thế Tôn, một người không thiết lập chánh niệm về thân có thể đánh một vị đồng tu rồi bỏ đi mà không xin lỗi. Cũng giống như lửa đốt cháy những đồ vật sạch sẽ hay dơ bẩn – như là phân, nước tiểu, nước bọt, mủ và máu – tuy nhiên, lửa vẫn không từ chối, không xấu hổ, không ghê sợ. Cũng vậy, bạch Thế Tôn, con an trú với tâm như lửa, rộng lớn, quảng đại, vô lượng, không hận, không sân.

(4) – Bạch Thế Tôn, một người không thiết lập chánh niệm về thân có thể đánh một vị đồng tu rồi bỏ đi mà không xin lỗi. Cũng giống như gió thổi những đồ vật sạch sẽ hay dơ bẩn – như là phân, nước tiểu, nước bọt, mủ và máu – tuy nhiên, gió vẫn không từ chối, không xấu hổ, không ghê sợ. Cũng vậy, bạch Thế Tôn, con an trú với tâm như gió, rộng lớn, quảng đại, vô lượng, không hận, không sân.

(5) – Bạch Thế Tôn, một người không thiết lập chánh niệm về thân có thể đánh một vị đồng tu rồi bỏ đi mà không xin lỗi. Cũng giống như miếng vải lau chùi những đồ vật sạch sẽ hay dơ bẩn – như là phân, nước tiểu, nước bọt, mủ và máu – tuy nhiên, miếng vải vẫn không từ chối, không xấu hổ, không ghê sợ. Cũng vậy, bạch Thế Tôn,

con an trú với tâm như miếng vải, rộng lớn, quảng đại, vô lượng, không hận, không sân.

(6) – Bạch Thế Tôn, một người không thiết lập chánh niệm về thân có thể đánh một vị đồng tu rồi bỏ đi mà không xin lỗi. Cũng giống như một người con trai hay con gái thuộc giai cấp cùng bản (Chiên-đà-la), mặc áo quần rách rưới, tay cầm bát đi vào làng hay thị trấn với tâm khiêm tốn. Cũng vậy, bạch Thế Tôn, con an trú với tâm như tâm của một người con trai cùng bản, rộng lớn, quảng đại, vô lượng, không hận, không sân.

(7) – Bạch Thế Tôn, một người không thiết lập chánh niệm về thân có thể đánh một vị đồng tu rồi bỏ đi mà không xin lỗi. Cũng giống như một con bò đực với sừng bị cưa, hiền hòa, khéo điều phục, khéo huấn luyện, đi lang thang từ đường này đến đường khác, từ quảng trường này đến quảng trường khác, không dùng chân hay sừng của nó làm tổn thương bất cứ ai. Cũng vậy, bạch Thế Tôn, con an trú với tâm như tâm của con bò đực bị cưa sừng, rộng lớn, quảng đại, vô lượng, không hận, không sân.

(8) – Bạch Thế Tôn, một người không thiết lập chánh niệm về thân có thể đánh một vị đồng tu rồi bỏ đi mà không xin lỗi. Cũng giống như một thanh niên nam hay nữ sẽ từ chối, xấu hổ, ghê sợ nếu xác một con rắn, con chó hoặc con người cuốn vào cổ của họ. Cũng vậy, bạch Thế Tôn, con cũng từ chối, xấu hổ, ghê sợ với cái thân bất tịnh này.

(9) – Bạch Thế Tôn, một người không thiết lập chánh niệm về thân có thể đánh một vị đồng tu rồi bỏ đi mà không xin lỗi. Cũng giống như một người mang một cái bát bị nứt và có lỗ thủng chứa đầy mỡ nước khiến mỡ bị rỉ và nhỏ giọt. Cũng vậy, bạch Thế Tôn, con cũng đang mang tấm thân bị nứt và có lỗ thủng khiến nó bị rỉ nước và nhỏ giọt.

– Bạch Thế Tôn, một người không thiết lập chánh niệm về thân có thể đánh một vị đồng tu rồi bỏ đi mà không xin lỗi.

Rồi vị Tỷ-kheo đã kết tội Tôn giả Sāriputta từ chỗ ngồi đứng dậy, đắp thượng y và một bên vai, cúi đầu đánh lễ dưới chân Thế Tôn và bạch rằng:

– Bạch Thế Tôn, con đã phạm một trọng tội, vì do ngu si, vô minh nên đã vu khống Tôn giả Sāriputta một cách vụng về, không có căn cứ. Bạch Thế Tôn, kính mong Thế Tôn chấp nhận tội của con như là một trọng tội để con biết kềm chế trong tương lai.

– Nay Tỷ-kheo, ông đã phạm một trọng tội, vì do ngu si, vô minh nên đã vu khống Tôn giả Sāriputta một cách vụng về, không có căn cứ. Nhưng vì ông đã thấy tội của ông như một trọng tội, đã biết nhận tội và sửa chữa theo đúng Pháp, ta chấp nhận lời thỉnh cầu của ông. Vì đây là một sự tiến bộ trong Pháp Luật của bậc Thánh khi một người thấy được tội của mình là một trọng tội, biết nhận tội và sửa chữa theo đúng Pháp, để biết kềm chế trong tương lai.

Rồi Thế Tôn nói với Tôn giả Sāriputta:

- Nay Sāriputta, hãy tha thứ cho kẻ nông nổi này trước khi đầu của nó sẽ bị vỡ thành bảy mảnh ngay tại chỗ đó.

- Bạch Thế Tôn, con sẽ tha thứ cho vị ấy nếu vị ấy xin con tha thứ.

(Tăng Chi BK IV, Ch. 9 (II): 11, tr. 96-102)

(4) Sakka Thiên chủ và Quỷ Dạ-xoa-ăn-phần-nộ

Thế Tôn nói như sau:

- Nay các Tỷ-kheo, thuở xưa có một quỷ Dạ-xoa thân hình méo mó, xấu xí, đến ngồi trên chỗ ngồi của Sakka Thiên chủ. Điều này khiến cho chư Thiên bắt lỗi và bực tức, than phiền rằng: “Quả thật là kỳ diệu, thưa ngài! Quả thật đáng kinh ngạc, thưa ngài! Tên Dạ-xoa thân hình méo mó, xấu xí, đã ngồi vào chỗ ngồi của Sakka Thiên chủ!” Nhưng chư Thiên càng bắt lỗi, càng bực tức và than phiền về việc này thì quỷ Dạ-xoa càng trở nên đẹp đẽ, càng dễ thương và càng duyên dáng.

- Nay các Tỷ-kheo, rồi chư Thiên đến gặp Sakka Thiên chủ và thưa rằng:

- Thưa ngài, ở đây có một quỷ Dạ-xoa thân hình méo mó, xấu xí, đã đến ngồi vào chỗ ngồi của ngài... Nhưng chư Thiên càng bắt lỗi, càng bực tức và than phiền về việc này thì quỷ Dạ-xoa càng trở nên đẹp đẽ, càng dễ thương và càng duyên dáng!

- Đó là quỷ Dạ-xoa-ăn-phấn-nộ.

- Nay các Tỷ-kheo, rồi Sakka Thiên chủ đi đến quỷ Dạ-xoa-ăn-phấn-nộ, đắp thượng y vào một bên vai, và đầu gối phải quỳ xuống mặt đất. Rồi chắp tay lên vái lạy Dạ-xoa, xưng tên mình ba lần: 'Thưa ngài, tôi là Thiên chủ Sakka! Thưa ngài, tôi là Thiên chủ Sakka!' Sakka Thiên chủ càng xưng tên mình bao nhiêu lần thì Dạ-xoa càng trở nên xấu xí hơn, càng méo mó hơn cho đến khi nó biến mất tại chỗ.

- Rồi, nay các Tỷ-kheo, sau khi ngồi vào chỗ ngồi của mình, Thiên chủ Sakka đọc bài kệ này để giáo huấn chư Thiên:

Ta không phải là người có tâm phiền não,
Cũng không dễ bị cuốn vào cơn lốc sân hận.
Ta không bao giờ giận lâu dài,
Sân hận cũng không tồn tại trong ta.

Khi giận ta không nói lời ác ngữ,
Và ta không ca tụng đức hạnh của mình.
Ta giữ mình luôn biết chế ngự,
Vì lợi lạc của chính ta.

(Tương Ưng BK I, Ch. 11(III): II, tr. 528-530)

IV CHÁNH NGŨ – GIỚI THIỆU

Một trong những đặc điểm của con người, phân biệt họ với loài vật, là khả năng về lời nói. Lời nói có thể tạo nên thù hận hay tình bằng hữu, có thể chinh phục hay làm khô cứng con tim, có thể lừa dối người khác hay mở ra con đường cảm thông. Trong chiều dài của lịch sử, những chuyển biến xã hội đã được thực hiện bằng lời nói, dù là được nói trực tiếp hay qua văn bản: Hãy nhớ đến tác dụng của bản Tuyên Ngôn Độc Lập, bản Tuyên Ngôn Đảng Cộng Sản, bài diễn văn Gettysburg của Tổng thống Lincoln, bài diễn văn của Martin Luther King “Tôi Có Một Ước Mơ.” Qua phương tiện lời nói, những ý tưởng mới được tuyên thuyết, những tầm nhìn sâu sắc mới được chia sẻ, những chân trời mới được mở rộng để cho nhân loại tìm hiểu, nghiên cứu. Lời nói đã châm ngòi cho chiến tranh hay cổ động cho hòa bình. Tất cả những hy vọng và khao khát của con tim nhân loại, trong mọi lãnh vực hiện hữu của tập thể con người, đều đã tìm được cách diễn đạt qua trung gian lời nói.

Đối với Phật Pháp, vai trò của lời nói quan trọng đến nỗi Đức Phật dạy rằng một trong hai điều kiện để khởi sinh chánh kiến là ‘lời nói của người khác.’ (1) Công nhận vai trò quan trọng của lời nói, trong Bát Thánh đạo và Thập thiện (mười nghiệp thiện lành), Ngài đã quy định bốn Giới luật về lời nói: Không nói láo, không nói hai lưỡi, không nói lời độc

ác, không nói lời phù phiếm, được định nghĩa như trên theo **Kinh Văn II, 2 (5)**.

Trong Chương IV, tôi triển khai việc thảo luận trước đây bằng cách dùng ‘chánh ngữ’ như một đề tài độc lập. Chương này mở đầu bằng hai bài kinh ngắn về những yếu tố của ‘lời khéo nói’ – Trong **Kinh Văn IV, 1 (1) – (2)**, một kinh liệt kê bốn yếu tố, kinh kia đưa ra năm yếu tố. Vì hai bài kinh không hoàn toàn tương hợp, yếu tố ‘khéo nói’ có thể được kể thêm vào nhóm bốn yếu tố thường được biết trong Giới luật. Đức Phật cũng cho lời khuyên đối với những người có ý định tổ chức các cuộc thảo luận hay tham dự tranh luận, đó là việc thường xảy ra trong các cộng đồng du sĩ theo phái khổ hạnh và hành thiền thời bấy giờ, vốn thịnh hành ở miền bắc Ấn Độ. Những cuộc thảo luận ấy thường tập hợp quanh một vị thầy được nhiều người hâm mộ. Những tín đồ của các giáo phái cạnh tranh nhau thường họp mặt để thảo luận và tranh luận về những đề mục giáo lý có liên hệ với họ. Nhiều công viên đã được dành trọn cho các du sĩ khổ hạnh trú ngụ và thảo luận quan điểm của họ, còn những thị trấn lớn hơn thì có hội trường để các du sĩ tập hợp và tranh luận.

Trong lúc Đức Phật cố gắng tránh những cuộc tranh luận không đem lại kết quả, được tổ chức nhằm mục đích hạ bệ các giáo phái khác và đề cao lòng tự hào về giáo lý của giáo phái mình, điều không thể tránh được là khi các Sa-môn du hành qua các thị trấn thuộc miền bắc Ấn Độ, họ thường bị lôi cuốn vào các cuộc thảo luận với các Bà-la-môn, triết gia và các du sĩ khổ hạnh có các quan điểm đối lập. Để có thể gìn giữ danh tiếng tốt cho Giáo pháp, các vị ấy cần phải biết cách

tham gia tranh luận. Một trong những tiêu chuẩn về năng lực cần phải có của một đệ tử được rèn luyện tốt là khả năng “giải thích giáo lý của đạo sư mình, giảng dạy, tuyên thuyết, thiết lập, khai mở, phân tích, làm rõ nghĩa giáo lý ấy, và bác bỏ những giáo lý phổ biến của các giáo phái khác một cách thấu suốt với lập luận vững chắc, và giảng dạy Giáo pháp có hiệu quả.” (2) **Trong Kinh Văn IV, 2**, Đức Phật đã đặt ra những tiêu chuẩn cho đệ tử của Ngài tuân theo khi tham gia tranh luận. Ngài phân biệt những loại câu hỏi khác nhau mà người khác có thể hỏi, và chỉ dạy cho đệ tử cách làm thế nào để đáp lại các câu hỏi đó, và ấn định thái độ người đệ tử cần phải có khi tham gia tranh luận. Những điều này được tóm tắt trong mấy bài kệ trong đoạn này: Người trí không nói lời mang tính chất gây sự hay kiêu ngạo, nói ra những lời mà các bậc Thánh đã tu tập, và nói theo những phương cách có liên hệ đến ý nghĩa Giáo pháp.

Một trong những nhiệm vụ của một vị Tăng hay Ni là giảng dạy và thuyết Pháp. Để thực hiện nhiệm vụ này một cách hiệu quả, điều cần thiết là phải biết cách nói với thính chúng như thế nào để khơi dậy sự quan tâm và duy trì được sự chú ý của họ. Thông thạo trong cách giảng dạy người khác có thể được xem như là một mặt của ‘phương tiện thiện xảo’ (*upāyakosalla*). Trong **Kinh Văn IV**, Đức Phật giải thích năm trường hợp trong đó một pháp thoại được xem là ‘không đúng,’ tất cả trường hợp ấy là khi đề tài của bài pháp thoại không thích hợp với tâm trạng và sự quan tâm của thính chúng. Những bài pháp thoại ‘đúng đắn’ là khi đề tài của bài pháp thoại thích hợp với tâm trạng và sự quan tâm

của thánh chúng. Tuy nhiên, những đường lối hướng dẫn ấy phải được xem như là sách lược nhất thời chứ không phải là tuyệt đối hoàn toàn; vì chắc chắn là sẽ có những trường hợp, ví dụ, khi một bài pháp thoại về Giới luật đạo đức có thể chính xác là những gì một kẻ phóng đảng cần nghe, trong lúc một bài pháp thoại về bố thí có thể là hữu hiệu nhất để kích động một kẻ keo kiệt trải qua sự chuyển đổi tâm và bắt đầu thực hành hạnh bố thí.

Một vài kinh văn trong chương này có lẽ sẽ làm ta ngạc nhiên. Trong lúc Đức Phật làm nổi bật những nguy hại trong việc tạo ra những tranh cãi không cần thiết và trong việc đưa ra lời khen chê một cách độc đoán mà không tìm hiểu kỹ, như được thấy trong **Kinh Văn IV, 4 và IV, 5** – Ngài không nhấn mạnh rằng lời nói phải luôn luôn ngọt ngào và dễ thương đối với người nghe. Trái lại, Ngài dạy rằng hành giả không cần phải do dự về việc chỉ trích những kẻ đáng chỉ trích. Như vậy, trong **Kinh văn IV, 6**, Ngài tuyên bố rằng hành giả phải nói lời khen chê đúng với hoàn cảnh, và trong **Kinh Văn IV, 7**, thậm chí Ngài còn nói ‘khi hành giả biết rằng lời phê phán nghiêm khắc công khai là trung thực, đúng đắn và có lợi ích, thì hành giả có thể nói ra, biết rằng đã đến lúc cần phải nói như vậy.’

Khiển trách người khác là một vấn đề đặc biệt gai góc bởi vì có tiềm năng châm ngòi cho sân hận và gieo hạt giống xung đột. Tuy nhiên, tình trạng đạo đức của bất cứ cộng đồng nào đều tùy thuộc vào cách hành xử đúng đắn của các thành viên, và như vậy khi các thành viên đi lệch khỏi chuẩn mực đúng đắn, thì bắt buộc phải kèm chế họ và đưa họ trở

về với chuẩn mực. Trong giáo đoàn Phật giáo, để bảo vệ đạo đức trong sáng của cộng đồng, một Tỷ-kheo khiển trách một Tỷ-kheo khác thường vẫn là cần thiết. Để duy trì sự hòa hợp và tương kính lẫn nhau trong quá trình khiển trách, trong **Kinh Văn IV, 8**, Tôn giả Sāriputta mô tả những thủ tục mà vị Tỷ-kheo có ý định khiển trách người khác cần tuân theo, và những phương cách đúng đắn để người bị khiển trách đáp ứng lại lời chỉ trích. Như vậy, trong lúc kinh văn nhấn mạnh đến tầm quan trọng của việc bày tỏ một thái độ nhẹ nhàng và từ ái trước khi khiển trách người khác, kinh văn không cổ xúy cho việc chỉ nói những lời dễ thương đối với kẻ khác. Trái lại, kinh văn khuyên hành giả cần nghiêm khắc phê phán kẻ khác khi đã đến thời điểm cần phải chỉ trích.

IV. CHÁNH NGŨ

1. LỜI KHÉO NÓI

(1) Sở hữu bốn yếu tố

Thế Tôn nói như sau: “Này các Tỷ-kheo, khi lời nói có được bốn yếu tố này, thì lời nói được xem là thiện lành khéo léo, không phải là lời xấu ác, và không bị người trí chỉ trích và chê trách. Thế nào là bốn? Ở đây, này các Tỷ-kheo, một Tỷ-kheo chỉ nói những lời thiện lành, không nói lời xấu ác. Vị ấy chỉ nói Chánh pháp, không nói lời không phải Chánh pháp. Vị ấy chỉ nói những gì vui vẻ dễ chịu, không nói những

gì khó chịu. Vị ấy chỉ nói những lời chân thật, không nói láo. Khi lời nói có được bốn yếu tố này, thì lời nói ấy được xem là thiện lành khéo léo, không phải lời xấu ác, và không bị người trí chỉ trích và chê trách.”

(Tương Ưng BK I, Ch. III (VIII): V, tr. 415)

(2) Sở hữu năm yếu tố

“Này các Tỷ-kheo, khi lời nói có được năm yếu tố này, thì lời nói được xem là thiện lành khéo léo, không phải là lời xấu ác, và không bị người trí chỉ trích và chê trách. Thế nào là năm? Lời nói đúng thời điểm, nói những gì đúng sự thật, nói lời dịu dàng, nói những gì lợi ích, nói với tâm từ. Khi lời nói có được năm yếu tố này, thì lời nói ấy được xem là thiện lành khéo léo, không phải lời xấu ác, và không bị người trí chỉ trích và chê trách.”

(Tăng Chi BK II, Ch. V, (VIII): 198, tr. 701)

2. TỔ CHỨC CÁC CUỘC THẢO LUẬN

“Này các Tỷ-kheo, liên quan đến vấn đề thảo luận, người ta có thể hiểu một người có khả năng thảo luận hay không. Nếu người này được hỏi một câu cần phải được trả lời rõ ràng dứt khoát, nhưng người ấy không thể trả lời một cách rõ ràng dứt khoát; nếu người này được hỏi một câu cần phải được trả lời sau khi đã phân tích, nhưng người ấy trả lời mà không có sự phân tích; nếu người này được hỏi một câu cần

phải được trả lời bằng một câu hỏi ngược lại, và người ấy trả lời mà không hỏi ngược lại; nếu người này được hỏi một câu cần phải được dẹp qua một bên và người ấy đã không dẹp qua một bên; trong trường hợp này, người ấy không có khả năng để thảo luận. (3)

“Nhưng nếu người này được hỏi một câu cần phải được trả lời rõ ràng dứt khoát, và người ấy trả lời một cách rõ ràng dứt khoát; nếu người này được hỏi một câu cần phải được trả lời sau khi đã phân tích, và người ấy trả lời sau khi đã phân tích; nếu người này được hỏi một câu cần phải được trả lời bằng một câu hỏi ngược lại, và người ấy trả lời bằng cách hỏi ngược lại; nếu người này được hỏi một câu cần phải được dẹp qua một bên và người ấy đã dẹp qua một bên; trong trường hợp này, người ấy có khả năng để thảo luận.

“Này các Tỷ-kheo, liên quan đến vấn đề thảo luận, người ta có thể hiểu một người có khả năng thảo luận hay không. Nếu một người được hỏi một câu và người ấy không giữ vững vị trí của mình và vị trí của kẻ đối lập; nếu người ấy không giữ vững sách lược của mình; nếu người ấy không giữ vững lập trường của mình về những gì được biết; nếu người ấy không giữ vững thủ tục của cuộc thảo luận; trong trường hợp này, người ấy không có khả năng để thảo luận. (4)

“Nhưng nếu một người được hỏi một câu và người ấy giữ vững vị trí của mình và vị trí của kẻ đối lập; nếu người ấy giữ vững sách lược của mình; nếu người ấy giữ vững lập trường của mình về những gì được biết; nếu người ấy giữ vững thủ

tục của cuộc thảo luận; trong trường hợp này, người ấy có khả năng để thảo luận.

“Này các Tỷ-kheo, liên quan đến vấn đề thảo luận, người ta có thể hiểu một người có khả năng thảo luận hay không. Nếu một người được hỏi một câu và người ấy trả lời kiểu tránh né, rồi đổi hướng cuộc thảo luận qua một đề tài khác không liên quan, biểu lộ sự tức giận, sân hận và cay cú; trong trường hợp này, người ấy không có khả năng để thảo luận.

“Nhưng nếu một người được hỏi một câu và người ấy không trả lời kiểu tránh né, không đổi hướng cuộc thảo luận qua một đề tài khác không liên quan, không biểu lộ sự tức giận, sân hận và cay cú; trong trường hợp này, người ấy có khả năng để thảo luận.

“Này các Tỷ-kheo, liên quan đến vấn đề thảo luận, người ta có thể hiểu một người có khả năng thảo luận hay không. Nếu một người được hỏi một câu và người ấy trấn áp, hoặc chà đạp, chế nhạo, chụp lấy chỗ sơ hở nhỏ của người hỏi để chỉ trích; (5) trong trường hợp này, người ấy không có khả năng để thảo luận.

“Nhưng nếu một người được hỏi một câu và người ấy không trấn áp, hoặc chà đạp, chế nhạo, chụp lấy chỗ sơ hở nhỏ của người hỏi để chỉ trích; trong trường hợp này, người ấy có khả năng để thảo luận.

“Này các Tỷ-kheo, liên quan đến vấn đề thảo luận, người ta có thể hiểu một người có trợ duyên hay không có trợ duyên. Người không lắng tai nghe là không có trợ duyên, người có lắng tai nghe là có trợ duyên. Người có trợ duyên

trực tiếp hiểu một pháp (= thánh đạo), hiểu trọn vẹn một pháp (= chân lý về khổ), từ bỏ một pháp (= mọi điều bất thiện), và chứng đắc một pháp (= chứng quả A-la-hán). Trực tiếp hiểu một pháp, hiểu trọn vẹn một pháp, từ bỏ một pháp, và chứng đắc một pháp, người ấy đạt được chánh giải thoát.
(6)

“Này các Tỷ-kheo, đây là mục tiêu của cuộc đàm luận, mục tiêu của cuộc thảo luận, mục tiêu của lắng tai nghe; đó là, giải thoát tâm khỏi chấp thủ.”

Những người nói với ý định gây sự,
Cố chấp ý kiến, tràn đầy kiêu mạn,
Không cao thượng, có tâm muốn tấn công,
Tìm kẻ hở để tấn công người khác.

Họ thích thú khi thấy đối thủ
Nói năng kém cỏi và phạm sai lầm,
Họ vui mừng trước sự thất bại và bối rối của đối thủ;
Nhưng bậc Thánh không tham dự những cuộc thảo luận ấy.

Nếu một người trí muốn thảo luận,
Biết rằng đã đúng thời điểm,
Không gây sự hoặc kiêu mạn,
Bậc hiền nhân chỉ nói ra

Những lời nói các bậc Thánh đã tu tập,
Có liên hệ đến ý nghĩa và Giáo pháp.

Không thô lỗ, hung hăng,
Với tâm không kích động,
Vị ấy nói, với tâm không đố kỵ,
Chỉ nói theo hiểu biết chơn chánh;
Vị ấy tán thán những gì khéo nói,
Nhưng không chê trách những lời nói vụng về.

Vị ấy không học cách bắt lỗi người khác,
Không chụp lấy những sơ hở của người khác,
Không trấn áp hay chà đạp đối thủ,
Cũng không nói lời sai sự thật;
Quả thật, cuộc thảo luận giữa những bậc trí,
Là để học hỏi và tạo niềm tin.

Đó là cách bậc Thánh đàm luận pháp,
Đây là cuộc thảo luận của bậc Thánh.
Hiểu được như vậy, người trí
Không nên lảm lời, chỉ nên đàm luận pháp.”

(Tăng Chi BK I, Ch. 3, (VII): 67, tr. 355–359)

3. NÓI ĐÚNG PHÁP / ĐÚNG ĐỐI TƯỢNG

“Này các Tỷ-kheo, một cuộc nói chuyện không đúng pháp là khi nói với năm hạng người [không thích hợp] này, sau khi cân nhắc so sánh hạng người này với hạng người kia. Thế nào là năm? Một cuộc nói chuyện về lòng tin lại nói với người không có lòng tin; một cuộc nói chuyện về đức hạnh lại nói với người kém đạo đức; một cuộc nói chuyện về học tập (Chánh pháp) lại nói với người ít học tập (Chánh pháp); một cuộc nói chuyện về bố thí lại nói với kẻ keo kiệt; một cuộc nói chuyện về trí tuệ lại nói với người ngu si.

(1) “Và thế nào là một cuộc nói chuyện về lòng tin không đúng pháp khi nói với người không có lòng tin? Khi hành giả nói chuyện về lòng tin, một người không có lòng tin sẽ mất bình tĩnh, khó chịu, hung hăng và bướng bỉnh; người này biểu lộ sự tức giận, sân si và cay cú. Vì sao vậy? Bởi vì bản thân người ấy không có lòng tin và không thích nghe chuyện ấy. Như vậy là một cuộc nói chuyện về lòng tin đã chọn sai đối tượng khi nói với người không có lòng tin.

(2) “Và thế nào là một cuộc nói chuyện về đức hạnh không đúng pháp khi nói với người kém đạo đức? Khi hành giả nói chuyện về đức hạnh, một người kém đạo đức sẽ mất bình tĩnh, khó chịu, hung hăng và bướng bỉnh; người này biểu lộ sự tức giận, sân si và cay cú. Vì sao vậy? Bởi vì bản thân người ấy không có đức hạnh và không thích nghe chuyện ấy. Như vậy là một cuộc nói chuyện về đức hạnh đã chọn sai đối tượng khi nói với người kém đạo đức.

(3) “Và thế nào là một cuộc nói chuyện về học tập (Chánh pháp) không đúng pháp khi nói với người ít học tập (Chánh pháp)? Khi hành giả nói chuyện về học tập (Chánh pháp), một người ít học tập (Chánh pháp) sẽ mất bình tĩnh, khó chịu, hung hăng và bướng bỉnh; người này biểu lộ sự tức giận, sân si và cay cú. Vì sao vậy? Bởi vì bản thân người ấy không học tập (Chánh pháp) và không thích nghe chuyện ấy. Như vậy là một cuộc nói chuyện về học tập (Chánh pháp) đã chọn sai đối tượng khi nói với người không học tập (Chánh pháp).

(4) “Và thế nào là một cuộc nói chuyện về bố thí không đúng pháp khi nói với người keo kiệt? Khi hành giả nói chuyện về bố thí, một người keo kiệt sẽ mất bình tĩnh, khó chịu, hung hăng và bướng bỉnh; người này biểu lộ sự tức giận, sân si và cay cú. Vì sao vậy? Bởi vì bản thân người ấy không biết bố thí và không thích nghe chuyện ấy. Như vậy là một cuộc nói chuyện về bố thí đã chọn sai đối tượng khi nói với người keo kiệt.

(5) “Và thế nào là một cuộc nói chuyện về trí tuệ không đúng pháp khi nói với người ngu si? Khi hành giả nói chuyện về trí tuệ, một người ngu si sẽ mất bình tĩnh, khó chịu, hung hăng và bướng bỉnh; người này biểu lộ sự tức giận, sân si và cay cú. Vì sao vậy? Bởi vì bản thân người ấy không có trí tuệ và không thích nghe chuyện ấy. Như vậy là một cuộc nói chuyện về trí tuệ đã chọn sai đối tượng khi nói với người ngu si.

“Như vậy, một cuộc nói chuyện không đúng pháp là khi nói với năm hạng người [không thích hợp] này, sau khi cần

nhắc so sánh hạng người này với hạng người kia.

“Này các Tỷ-kheo, một cuộc nói chuyện đúng pháp là khi nói với năm hạng người [thích hợp] này, sau khi cân nhắc so sánh hạng người này với hạng người kia. Thế nào là năm? Một cuộc nói chuyện về lòng tin được nói với người có lòng tin; một cuộc nói chuyện về đức hạnh được nói với người có đạo đức; một cuộc nói chuyện về học tập (Chánh pháp) được nói với người biết nhiều (về Chánh pháp); một cuộc nói chuyện về bố thí được nói với người hào phóng; một cuộc nói chuyện về trí tuệ được nói với người có trí tuệ.

(1) “Và thế nào là một cuộc nói chuyện về lòng tin đúng pháp khi nói với người có lòng tin? Khi hành giả nói chuyện về lòng tin, một người có lòng tin sẽ không mất bình tĩnh, không khó chịu, hung hăng và bướng bỉnh; người này không biểu lộ sự tức giận, sân si và cay cú. Vì sao vậy? Bởi vì bản thân người ấy có lòng tin và hoan hỷ khi nghe chuyện ấy. Như vậy là một cuộc nói chuyện về lòng tin đã chọn đúng đối tượng khi nói với người có lòng tin.

(2) “Và thế nào là một cuộc nói chuyện về đức hạnh đúng pháp khi nói với người có đạo đức? Khi hành giả nói chuyện về đức hạnh, một người có đạo đức sẽ không mất bình tĩnh, không khó chịu, hung hăng và bướng bỉnh; người này không biểu lộ sự tức giận, sân si và cay cú. Vì sao vậy? Bởi vì bản thân người ấy có đức hạnh và hoan hỷ khi nghe chuyện ấy. Như vậy là một cuộc nói chuyện về lòng tin đã chọn đúng đối tượng khi nói với người có đạo đức.

(3) “Và thế nào là một cuộc nói chuyện về học tập (Chánh pháp) đúng pháp khi nói với người biết nhiều (về Chánh pháp)? Khi hành giả nói chuyện về học tập (Chánh pháp), một người biết nhiều (về Chánh pháp) sẽ không mất bình tĩnh, không khó chịu, hung hăng và bướng bỉnh; người này không biểu lộ sự tức giận, sân si và cay cú. Vì sao vậy? Bởi vì bản thân người ấy hiểu biết (Chánh pháp) và hoan hỷ khi nghe chuyện ấy. Như vậy là một cuộc nói chuyện về học tập (Chánh pháp) đã chọn đúng đối tượng khi nói với người biết nhiều (về Chánh pháp).

(4) “Và thế nào là một cuộc nói chuyện về bố thí đúng pháp khi nói với người hào phóng? Khi hành giả nói chuyện về bố thí, một người hào phóng sẽ không mất bình tĩnh, không khó chịu, hung hăng và bướng bỉnh; người này không biểu lộ sự tức giận, sân si và cay cú. Vì sao vậy? Bởi vì bản thân người ấy biết bố thí và thích nghe chuyện ấy. Như vậy là một cuộc nói chuyện về bố thí đã chọn đúng đối tượng khi nói với người hào phóng.

(5) “Và thế nào là một cuộc nói chuyện về trí tuệ đã chọn đúng đối tượng khi nói với người có trí tuệ? Khi hành giả nói chuyện về trí tuệ, một người có trí tuệ sẽ không mất bình tĩnh, không khó chịu, hung hăng và bướng bỉnh; người này không biểu lộ sự tức giận, sân si và cay cú. Vì sao vậy? Bởi vì bản thân người ấy có trí tuệ và hoan hỷ khi nghe chuyện ấy. Như vậy là một cuộc nói chuyện về trí tuệ đã chọn đúng đối tượng khi nói với người có trí tuệ.

“Này các Tỷ-kheo, một cuộc nói chuyện đúng pháp là khi nói với năm hạng người [thích hợp] này, sau khi cân nhắc so sánh hạng người này với hạng người kia.”

(Tăng Chi BK II, Ch. V, (XV):157, tr. 606–610)

4. ĐỪNG TẠO TRANH CÃI

“Này các Tỷ-kheo, khi một Tỷ-kheo là người tạo ra tranh cãi, gây sự, tranh chấp; tạo ra cuộc đàm luận gây bất đồng ý kiến, và tạo ra những vấn đề về Giới luật trong Tăng chúng, sẽ có năm điều nguy hại chờ đợi vị ấy. Thế nào là năm? (1) Vị ấy sẽ không đạt được những gì vị ấy chưa đạt được; (2) vị ấy thối thất đối với những gì vị ấy đã đạt được; (3) tiếng đồn xấu về vị ấy được lan truyền; (4) vị ấy chết trong mê loạn; (5) khi thân hoại mạng chung, sau khi chết, vị ấy sẽ bị tái sanh vào cõi dữ, đọa xứ, cõi thấp kém, địa ngục. Khi một Tỷ-kheo là người tạo ra tranh cãi, gây sự, tranh chấp; tạo ra cuộc đàm luận gây bất đồng ý kiến, và tạo ra những vấn đề về Giới luật trong Tăng chúng, năm điều nguy hại này đang chờ đợi vị ấy.”

(Tăng Chi BK II, Ch. V, (XXI): 212, tr. 715–716)

5. NÓI LỜI KHEN CHÊ

“Này các Tỷ-kheo, sở hữu năm tính cách này, một Tỷ-kheo cư trú tại chỗ bị rơi vào địa ngục tương xứng. Thế nào là năm? (1) Không tìm hiểu và suy xét kỹ lưỡng, vị này ca

ngợi người đáng bị chê trách. (2) Không tìm hiểu và suy xét kỹ lưỡng, vị này chê trách người đáng được ca ngợi. (3) Không tìm hiểu và suy xét kỹ lưỡng, vị này tin tưởng một vấn đề đáng nghi ngờ. (4) Không tìm hiểu và suy xét kỹ lưỡng, vị này nghi ngờ một vấn đề đáng tin tưởng. (5) Vị ấy phung phí những gì được tịnh tín cúng dường. Sở hữu năm tính cách này, một Tỷ-kheo cư trú tại chỗ bị rơi vào địa ngục tương xứng.

“Này các Tỷ-kheo, sở hữu năm tính cách này, một Tỷ-kheo cư trú tại chỗ được sinh vào cõi Trời tương xứng. Thế nào là năm? (1) Tìm hiểu và suy xét kỹ lưỡng, vị này chê trách người đáng bị chê trách. (2) Tìm hiểu và suy xét kỹ lưỡng, vị này ca ngợi người đáng được ca ngợi. (3) Tìm hiểu và suy xét kỹ lưỡng, vị này nghi ngờ một vấn đề đáng nghi ngờ. (4) Tìm hiểu và suy xét kỹ lưỡng, vị này tin tưởng một vấn đề đáng tin tưởng. (5) Vị ấy không phung phí những gì được tịnh tín cúng dường. Sở hữu năm tính cách này, một Tỷ-kheo cư trú tại chỗ được sinh vào cõi Trời tương xứng.”

(Tăng Chi BK II, Ch. V, (XXIV):236, tr. 736–738)

6. BIẾT KHEN ĐÚNG LÚC

Rồi du sĩ Potaliya đi đến Thế Tôn và trao đổi những lời chào hỏi với Ngài. Sau đó, Thế Tôn nói với ông ấy:

– Này Potaliya, có bốn hạng người này hiện có mặt trong đời. Thế nào là bốn? (1) Ở đây, có người nói lời chê trách với người đáng chê trách, và lời chê trách ấy là chính xác, đúng

sự thật, và đúng lúc; nhưng vị ấy không khen ngợi người đáng khen ngợi, mặc dù lời khen ngợi là chính xác, đúng sự thật, và đúng lúc. (2) Có người khen ngợi người đáng khen ngợi, và lời khen ngợi là chính xác, đúng sự thật, và đúng lúc; nhưng vị ấy không nói lời chê trách với người đáng chê trách, mặc dù lời chê trách ấy là chính xác, đúng sự thật, và đúng lúc. (3) Lại có người không nói lời chê trách với người đáng chê trách, mặc dù lời chê trách ấy là chính xác, đúng sự thật, và đúng lúc; và vị ấy cũng không khen ngợi người đáng khen ngợi, mặc dù lời khen ngợi là chính xác, đúng sự thật, và đúng lúc. (4) Lại có người khác nói lời chê trách với người đáng chê trách, và lời chê trách ấy là chính xác, đúng sự thật, và đúng lúc; vị ấy cũng khen ngợi người đáng khen ngợi, và lời khen ngợi là chính xác, đúng sự thật, và đúng lúc. Đây là bốn hạng người hiện có mặt trong đời. Nay Potaliya, giờ đây đối với ông, người nào trong bốn hạng người ấy là tối ưu và tối thắng?

- Thừa Tôn giả Gotama, đối với con, người tối ưu và tối thắng là người không nói lời chê trách với người đáng chê trách, mặc dù lời chê trách ấy là chính xác, đúng sự thật, và đúng lúc; và vị ấy cũng không khen ngợi người đáng khen ngợi, mặc dù lời khen ngợi là chính xác, đúng sự thật, và đúng lúc. Vì sao vậy? Thừa Tôn giả Gotama, vì điều tối thắng chính là xả.

- Nay Potaliya, trong bốn hạng người này, Ta xem tối ưu và tối thắng là hạng người nói lời chê trách với người đáng chê trách, và lời chê trách ấy là chính xác, đúng sự thật, và đúng lúc; và vị ấy cũng khen ngợi người đáng khen

ngợi, và lời khen ngợi là chính xác, đúng sự thật, và đúng lúc. Vì sao vậy? Này Potaliya, bởi vì điều tối ưu và tối thắng là biết khen chê đúng lúc trong cả hai trường hợp.

(Tăng Chi BK I, Ch. IV, (X):100, tr. 742–745)

7. BIẾT NÊN NÓI GÌ VÀ NÓI NHƯ THẾ NÀO

[Đức Phật nói với các Tỷ-kheo:] “Người ta nói rằng: ‘Không nên nói ra điều bí mật (bị che giấu), và không nên nói lời gây tổn thương.’ Và điều này được nói với ý nghĩa như thế nào?”

“Ở đây, này các Tỷ-kheo, khi hành giả biết rằng điều bí mật

là không đúng sự thật, không chính xác, không lợi ích, thì hành giả không nên nói ra. Khi hành giả biết rằng điều bí mật là đúng sự thật, chính xác, nhưng không lợi ích, thì hành giả cũng không nên nói ra. Nhưng khi hành giả biết rằng điều bí mật là đúng sự thật, chính xác, và lợi ích, thì hành giả có thể nói ra, biết rằng đã đến lúc cần nói ra.

“Ở đây, này các Tỷ-kheo, khi hành giả biết rằng lời nói gây tổn thương là không đúng sự thật, không chính xác, không lợi ích, thì hành giả không nên nói. Khi hành giả biết rằng lời nói gây tổn thương là đúng sự thật, chính xác, nhưng không lợi ích, thì hành giả cũng không nên nói. Nhưng khi hành giả biết rằng lời nói gây tổn thương là đúng sự thật, chính xác, và lợi ích, thì hành giả có thể nói, biết rằng đã đến lúc cần nói ra.

“Vì thế, chính với ý nghĩa như vậy mà người ta nói rằng: ‘Không nên nói ra điều bí mật, và không nên nói lời gây tổn thương.’”

(Trung BK III, Kinh số 139: Kinh Vô Tránh Phân Biệt, tr. 534–535)

8. KHIỂN TRÁCH NGƯỜI KHÁC

Tôn giả Sāriputta nói với các Tỷ-kheo như sau:

- Nay, chư hiền, một Tỷ-kheo muốn khiển trách người khác thì trước tiên phải tự mình nắm vững năm pháp. Thế nào là năm? (1) Vị ấy phải suy xét: “Tôi sẽ nói đúng lúc, không nói không đúng lúc; (2) Tôi sẽ nói đúng sự thật, không nói lời dối trá; (3) Tôi sẽ nói nhẹ nhàng, không nói lời thô bạo; (4) Tôi sẽ nói theo cách có lợi ích, không nói theo cách làm tổn hại; (5) Tôi sẽ nói với tâm từ, không nói với tâm sân.” Một Tỷ-kheo muốn khiển trách người khác thì trước tiên phải tự mình nắm vững năm pháp này.

- Nay, chư hiền, một Tỷ-kheo khi bị khiển trách phải tự mình nắm vững hai pháp này: tôn trọng sự thật và không sân hận. Vị ấy phải suy nghĩ như sau: “Nếu người khác khiển trách tôi, dù đúng lúc hay không đúng lúc; dù nói đúng sự thật hay sai lầm; dù nói nhẹ nhàng hay nói lời thô bạo; dù nói theo cách có lợi hay theo cách làm tổn hại; dù nói với tâm từ hay với tâm sân, tôi phải nắm vững hai pháp này: tôn trọng sự thật và không sân hận. Nếu tôi biết: ‘Trong tôi có tính cách đó,’ thì tôi sẽ nói với vị ấy: ‘Đúng

vậy, tôi có tính cách đó.’ Nếu tôi biết: ‘Trong tôi không có tính cách đó,’ thì tôi sẽ nói với người ấy: ‘Điều ấy không đúng. Trong tôi không có tính cách đó.’”

(Tăng Chi BK II, Ch. V, (XVII): 167, tr. 627-628 & tr. 631-632)

V

TÌNH BẠN TỐT ĐẸP – GIỚI THIỆU

Cộng đồng vững mạnh tùy thuộc vào mối quan hệ cá nhân giữa các thành viên, và tình bạn là mối quan hệ cơ bản nhất giữa con người, ngoài quan hệ gia đình. Trong chương V, khi chúng ta chuyển từ việc rèn luyện cá nhân, vốn là trọng tâm của các chương trước, đến việc thiết lập mối quan hệ giữa người và người, đương nhiên là chúng ta bắt đầu bằng tình bạn. Đức Phật nhấn mạnh đặc biệt đến việc chọn bạn, mà Ngài thấy là có ảnh hưởng sâu đậm đến việc phát triển cá nhân, cũng như việc xây dựng một cộng đồng hòa hợp và có đạo đức vững vàng. Tình bạn tốt đẹp là cần thiết không những chỉ vì nó có lợi cho chúng ta trong lúc gặp khó khăn, làm thỏa mãn bản năng xã hội của chúng ta, mà lại còn mở rộng lãnh vực quan tâm của chúng ta đến người khác ngoài bản thân mình.

Tình bạn quan trọng vì tình bạn tốt đẹp gieo trong lòng chúng ta ‘một ý thức thận trọng,’ đó là khả năng phân biệt tốt xấu, đúng sai, và lựa chọn những gì đáng kính trọng hơn là những tiện ích nhất thời. Vì vậy, Đức Phật dạy rằng tất cả những đức tính tốt khác được phát triển từ tình bạn tốt đẹp, và bài kinh Mangala Sutta (Kinh Điềm Lành Tối Thượng – Kinh Tập Nipāta), trong đó kể ra ba mươi hai điềm lành, bắt đầu bằng ‘tránh xa kẻ xấu ác và kết bạn với người trí.’(1)

Tôi bắt đầu Chương V bằng hai bài kinh ngắn – **Kinh Văn V, 1 (1)–(2)** – trong đó liệt kê những phẩm chất của tình bạn tốt đẹp. Bài kinh đầu có tính cách tổng quát, bài thứ hai đặc biệt hơn dành cho đời sống xuất gia. **Kinh Văn V, 2** tiếp tục theo cùng một con đường, nhưng phân tích phẩm chất của một người bạn đích thực với nhiều chi tiết hơn, phân biệt bốn kiểu ‘bạn tử tế’ và liệt kê những đức tính của mỗi kiểu bạn ấy. **Kinh Văn V, 3** được trích từ một bài kinh Đức Phật dạy cho một cư sĩ tên là Byagghapajja, người đã hỏi Đức Phật về các pháp ‘đưa đến an vui hạnh phúc trong đời này và đời sau.’ Đức Phật trả lời bằng cách giải thích bốn nguồn lợi lạc cho một cư sĩ tại gia trong đời sống hiện tại: nỗ lực cá nhân, bảo vệ tài sản của mình, tình bạn tốt đẹp và một nếp sống quân bình. Rồi Ngài dạy tiếp với bốn nguồn lợi lạc trong các kiếp sống tương lai: tín tâm, đức hạnh, bố thí và trí tuệ. Người cư sĩ được khuyên nên kết bạn với những người thúc đẩy họ sống đúng với bốn đức tánh ấy. Như vậy, trong lúc nguồn lợi lạc thứ nhất, thứ hai và thứ tư được đưa vào mục đích đem lại an vui trong hiện tại, bảo đảm điều kiện kinh tế cho người cư sĩ, thì tình bạn tốt đẹp có mục đích thiết lập sự cam kết dẫn thân vào những giá trị đưa đến an vui hạnh phúc về tâm linh. Từ đó, chúng ta có thể thấy rằng trong lúc tình bạn tốt đẹp được liệt kê vào những yếu tố thuộc về an vui trong hiện tại, khi quan sát kỹ nó thật sự phục vụ như một động cơ cho việc phát triển tâm linh, và như vậy trở thành chiếc cầu nối liền các lợi lạc trong hiện tại với an vui hạnh phúc lâu dài trong các đời sau.

Đời sống xuất gia trong giai đoạn Phật giáo Nguyên thủy đôi lúc tưởng chừng như là một cuộc phiêu lưu đơn độc trong đó hành giả vĩnh viễn “độc cư, xa lánh cuộc đời, tinh cần, nhiệt tâm và cương quyết.” (2) Quả thật là đã có những bài kinh truyền đạt ấn tượng đó. Ví dụ, trong Kinh Tập Nipāta, hàng loạt các câu kệ của bài kinh Khaggavisāna đã ra mệnh lệnh cho hành giả nhiệt tâm hãy từ bỏ đám đông và “lang thang du hành đơn độc như sừng con tê giác” (*eko care khaggavisānakappo*). Nếu tách riêng ra, các bài kệ ấy có thể xem như là chấp nhận một kiểu sống xuất gia hoàn toàn biệt lập, trong đó, tất cả mọi bạn đồng hành cần phải tránh xa. Tuy nhiên, trong thực tế, kiểu sống ngược lại mới là khuôn mẫu nổi bật. Đức Phật đã thành lập một cộng đồng nam nữ tu sĩ phát nguyện tu tập trọn vẹn theo lời dạy của Ngài, cũng như Ngài đã khuyên các cư sĩ nên kết giao với bạn tốt, Ngài cũng hướng dẫn các tu sĩ tìm bạn đồng hành và người hướng dẫn tốt trong đời sống tâm linh. Ngài dạy rằng cũng giống như bình minh là cảnh tượng dẫn đường cho mặt trời mọc, tình bạn tốt đẹp là người dẫn đường để hành giả phát tâm theo Bát Thánh đạo, ‘là một pháp rất hữu ích cho việc phát tâm theo Bát Thánh đạo;’ và Ngài nói thêm rằng, không có yếu tố nào khác có thể dễ dàng đưa đến Bát Thánh đạo bằng tình bạn tốt đẹp. (3)

Trong phần này, tôi đã đưa vào hai bài kinh nhấn mạnh đến vai trò của tình bạn tốt đẹp trong đời sống xuất gia. **Kinh Văn V, 4 (1)**, khi Tôn giả Ānanda đến gặp Đức Phật và tuyên bố rằng tình bạn tốt đẹp là “một nửa của đời sống xuất gia”, Đức Phật trước tiên ngăn cản ý tưởng đó của Tôn giả,

rồi sửa chữa lại lời tuyên bố ấy bằng cách nói rằng tình bạn tốt đẹp là “toàn bộ đời sống xuất gia”. Và trong **Kinh Văn V, 4 (2)**, Ngài giải thích cho Tỷ-kheo Meghiya bốn cách, trong đó, việc kết giao với bạn tốt có thể đem lại kết quả giúp làm chín muồi các yếu tố đưa đến giải thoát. Luận Tạng cũng chỉ rõ bằng cách nào tình bạn tốt đẹp phát triển trong mối quan hệ giữa một vị giới sư với các học trò, và giữa một đạo sư với đệ tử của mình. Kinh Mahāvagga mô tả với những chi tiết sống động bằng cách nào vị đạo sư và các đệ tử hỗ trợ lẫn nhau trong đời sống phạm hạnh; tuy nhiên, trong tuyển tập này, tôi chỉ giới hạn việc tuyển chọn trong một số kinh mà thôi. (4)

V. TÌNH BẠN TỐT ĐẸP

1. ĐỨC TÁNH CỦA MỘT NGƯỜI BẠN ĐÍCH THỰC

(1) Bảy đức tánh

“Này các Tỷ-kheo, hành giả nên kết bạn với người sở hữu bảy đức tánh này. Thế nào là bảy? (1) Người ấy cho những gì khó cho; (2) làm những gì khó làm; (3) nhẫn nhục chịu đựng những gì khó chịu đựng; (4) tiết lộ những bí mật của mình cho bạn biết; (5) che giấu những bí mật của bạn; (6) không bỏ bạn khi bạn gặp khó khăn; (7) không khinh rẻ khi bạn bị khinh tận. Hành giả nên kết bạn với người sở hữu bảy đức tánh này.”

Người cho những gì khó cho,
Và làm những gì khó làm.
Tha thứ khi bạn nói lời thô bạo,
Và chịu đựng những gì khó chịu.

Người tiết lộ bí mật của mình,
Nhưng biết giữ bí mật của bạn.
Người không bỏ bạn khi bạn gặp khó khăn,
Không khinh rẻ bạn khi bạn bị khinh tặn.

Người có những đức tánh ấy,
Chính là người bạn tốt.
Người nào muốn kết bạn,
Nên thân cận hạng người này.

(Tăng Chi BK III, Ch. VII, (IV):35, tr. 322–323)

(2) Bảy đức tánh khác

“Này các Tỷ-kheo, hành giả nên kết bạn với một Tỷ-kheo đồng tu có được bảy đức tánh này; hành giả nên thân cận và giao thiệp với vị ấy, dù cho bị xua đuổi. Thế nào là bảy? (1) Vị ấy vui tính và dễ chịu; (2) vị ấy được kính trọng; (3) vị ấy được ngưỡng mộ; (4) vị ấy là một nhà thuyết pháp; (5) vị ấy nhẫn nhục chịu đựng lời chỉ trích của người khác ; (6) vị ấy

thuyết giảng sâu sắc; (7) vị ấy không thúc đẩy bạn làm những gì sai trái.”

Vị ấy thân thiện, được kính trọng, được ngưỡng mộ,
Là người thuyết Pháp, và nhẫn nhục,
Chịu đựng lời chỉ trích của người khác;
Vị ấy thuyết Pháp sâu sắc,
Không thúc đẩy bạn làm điều sai trái.

Vị Tỷ-kheo có những đức tánh này,
Chính là người bạn tốt,
Bao dung và từ ái.
Người nào muốn kết bạn,
Nên thân cận vị này,
Dù có bị xua đuổi.”

(Tăng Chi BK III, Ch. VII, (IV):36, tr. 323–324)

2. BỐN LOẠI BẠN TỐT

[Đức Phật nói với một thanh niên tên là Sīgalaka (Thi-ca-la-việt):] “Này thanh niên, có bốn loại bạn tốt như thế này: người bạn thường giúp đỡ mình; người bạn biết chia sẻ niềm vui nỗi buồn với mình; người bạn chỉ cho mình biết những điều thiện lành và người bạn biết đồng cảm với mình.

“Có bốn trường hợp có thể biết một người bạn tốt thường giúp đỡ mình. Người ấy bảo vệ bạn khi bạn vô ý bất cẩn; người ấy bảo vệ tài sản bạn khi bạn vô ý bất cẩn; người ấy là nơi nương tựa của bạn khi bạn sợ hãi; và khi bạn có nhu cầu cần thiết, người ấy giúp bạn gấp hai lần những gì bạn yêu cầu.

“Có bốn trường hợp có thể biết một người bạn tốt thường chia sẻ niềm vui nỗi buồn với bạn. Người ấy tiết lộ bí mật của mình cho bạn biết; người ấy giữ kín bí mật của bạn; người ấy không bỏ rơi bạn khi bạn gặp khó khăn; và thậm chí người ấy có thể hy sinh mạng sống vì bạn.

“Có bốn trường hợp có thể biết một người bạn chỉ cho mình biết những điều thiện lành. Người ấy ngăn cản bạn làm điều ác; thúc đẩy bạn làm điều thiện; cho bạn biết những điều bạn chưa nghe; chỉ cho bạn con đường tái sanh lên cõi Thiên.

“Có bốn trường hợp có thể biết một người bạn đồng cảm với mình. Người ấy không vui trước nỗi bất hạnh của bạn; người ấy hoan hỷ khi bạn được may mắn; người ấy ngăn chặn những ai nói xấu bạn và khuyến khích những ai ca ngợi bạn.”

(Trường BK II, Kinh số 31, tr. 538–540)

3. TÌNH BẠN TỐT ĐẸP TRONG ĐỜI SỐNG GIA ĐÌNH

“Thế nào là tình bạn tốt đẹp? Ở đây, trong bất cứ thôn làng hay thị trấn nào mà gia chủ cư ngụ, ông ấy kết bạn với các gia chủ khác hay con cái của họ, dù trẻ hay già, những người có đạo đức chân chính, có đức tin đúng đắn, có giới hạnh, biết bố thí, và có trí tuệ; người gia chủ nói chuyện và tham gia những cuộc thảo luận với họ. Người ấy bắt chước làm theo những gì họ đã thành tựu về đức tin; người ấy bắt chước làm theo những gì họ đã thành tựu về giới hạnh; người ấy bắt chước làm theo những gì họ đã thành tựu về bố thí; và người ấy bắt chước làm theo những gì họ đã thành tựu về trí tuệ.

Như vậy gọi là tình bạn tốt đẹp.”

(Tăng Chi BK III, Ch. VI, (IV):54, tr. 663)

4. TÌNH BẠN TỐT ĐẸP TRONG ĐỜI SỐNG XUẤT GIA

(1) Thế Tôn nói với Tôn giả Ānanda

Rồi Tôn giả Ānanda đi đến Thế Tôn, đánh lễ Ngài, ngồi xuống một bên và bạch Thế Tôn:

– Bạch Thế Tôn, đây là một nửa của đời sống phạm hạnh, đó là, tình bạn tốt đẹp, tình bạn đồng hành tốt đẹp, tình bạn đồng chí hướng tốt đẹp.

– Không phải như vậy, Ānanda! Không phải như vậy, Ānanda!

Đây là toàn bộ đời sống phạm hạnh, đó là, tình bạn tốt đẹp, tình bạn đồng hành tốt đẹp, tình bạn đồng chí hướng tốt đẹp. Khi một Tỷ-kheo có một người bạn tốt, một người đồng hành tốt, một người đồng chí hướng tốt, thì điều được mong đợi là vị ấy sẽ phát triển và tu tập Bát Thánh đạo.

- Và này Ānanda, một Tỷ-kheo có một người bạn tốt, một người đồng hành tốt, một người đồng chí hướng tốt, làm thế nào vị ấy phát triển và tu tập Bát Thánh đạo? Ở đây, này Ānanda, vị Tỷ-kheo tu tập Chánh tri kiến, đặt trên nền tảng viễn ly, ly tham và đoạn diệt, đạt kết quả giải thoát rất ráo. Vị ấy tu tập Chánh tư duy... Chánh ngữ... Chánh nghiệp... Chánh mạng... Chánh tinh tấn... Chánh niệm... Chánh định, đặt trên nền tảng viễn ly, ly tham và đoạn diệt, đạt kết quả giải thoát rất ráo. Này Ānanda, bằng cách này, một Tỷ-kheo có một người bạn tốt, một người đồng hành tốt, một người đồng chí hướng tốt, vị ấy phát triển và tu tập Bát Thánh đạo.

- Này Ānanda, cũng bằng pháp môn sau đây, có thể hiểu được làm thế nào toàn bộ đời sống phạm hạnh là tình bạn tốt đẹp, tình bạn đồng hành tốt đẹp, tình bạn đồng chí hướng tốt đẹp: Này Ānanda, bằng cách nương tựa vào Ta như một người bạn tốt đẹp, chúng sinh phải chịu sự chi phối của sanh sẽ được giải thoát khỏi sanh; chúng sinh phải chịu sự chi phối của già sẽ được giải thoát khỏi già; chúng sinh phải chịu sự chi phối của chết sẽ được giải thoát khỏi chết; chúng sinh phải chịu sự chi

phối của sầu bi, than van, đau đớn, thất vọng và tuyệt vọng sẽ được giải thoát khỏi sầu bi, than van, đau đớn, thất vọng và tuyệt vọng. Bằng pháp môn này, này Ānanda, có thể hiểu toàn bộ đời sống phạm hạnh là tình bạn tốt đẹp, tình bạn đồng hành tốt đẹp, tình bạn đồng chí hướng tốt đẹp.”

(Tương Ưng BK V, Phẩm Vô Minh:(2.II), tr. 10-12)

(2) Khi một Tỷ-kheo có những bạn tốt

“Này Meghiya, khi tâm giải thoát chưa được thuần thực, có năm pháp đưa đến thuần thực. Thế nào là năm?
(1) Ở đây, này Meghiya, Tỷ-kheo có những người bạn tốt, bạn đồng hành tốt, bạn đồng chí hướng tốt. Khi tâm giải thoát chưa được thuần thực, đây là pháp thứ nhất đưa đến thuần thực. (2) Lại nữa, này các Tỷ-kheo, một Tỷ-kheo có giới hạnh, sống chế ngự trong Giới luật Pātimokkha (Ba-la-đề-mộc-xoa) (5), đầy đủ chánh hạnh uy nghi, thấy được sự nguy hại trong những lỗi lầm nhỏ nhặt; đã chấp nhận rèn luyện theo đúng luật, vị ấy tu học theo đúng các học pháp. Khi tâm giải thoát chưa được thuần thực, đây là pháp thứ hai đưa đến thuần thực. (3) Lại nữa, một Tỷ-kheo vui lòng lắng nghe, không thấy trở ngại hay khó khăn, các pháp thoại về nếp sống khổ hạnh đưa đến mở rộng tâm thức. Khi tâm giải thoát chưa được thuần thực, đây là pháp thứ ba đưa đến thuần thực. (4) Lại nữa, một Tỷ-kheo đã khởi tâm tinh tấn từ bỏ các pháp bất thiện và thành tựu các thiện pháp; vị ấy mạnh mẽ, cương quyết trong thực hành, không từ bỏ nhiệm vụ tu

tập các thiện pháp. Khi tâm giải thoát chưa được thuần thực, đây là pháp thứ tư đưa đến thuần thực. (5) Lại nữa, một Tỷ-kheo có trí tuệ, thành tựu trí tuệ để thấy được sự sanh diệt của các pháp cao thượng và thâm sâu đưa đến đoạn tận hoàn toàn mọi khổ đau. Khi tâm giải thoát chưa được thuần thực, đây là pháp thứ năm đưa đến thuần thực.

“Này Meghiya, khi một Tỷ-kheo có những người bạn tốt, bạn đồng hành tốt, bạn đồng chí hướng tốt, thì điều được mong đợi là vị ấy sẽ trở thành một Tỷ-kheo có giới hạnh, sống chế ngự trong Giới luật Pātimokkha; vị ấy vui lòng lắng nghe, không thấy trở ngại hay khó khăn, các pháp thoai về nếp sống khổ hạnh đưa đến mở rộng tâm thức; vị ấy khởi tâm tinh tấn từ bỏ các pháp bất thiện và thành tựu các thiện pháp; vị ấy có trí tuệ, thành tựu trí tuệ để thấy được sự sanh diệt của các pháp cao thượng và thâm sâu đưa đến đoạn tận hoàn toàn mọi khổ đau.”

(Tăng Chi BK IV, Ch. IX (III):3, tr. 72–74)

VI

LỢI LẠC CHO MÌNH và LỢI LẠC CHO NGƯỜI KHÁC - GIỚI THIỆU

Trong Chương VI, chúng ta đã bước qua giới hạn của tình bạn song phương để xem kinh điển của Phật giáo Nguyên thủy dạy như thế nào về những mối quan hệ giữa cá nhân và những người trong phạm vi có ảnh hưởng với họ. Vì Đức Phật trước tiên giảng dạy cho Tăng chúng, các bài kinh cũng ưu tiên nói về những quan tâm của Tăng chúng, nhưng ngay cả những bài kinh ấy cũng bao hàm ý nghĩa rộng lớn hơn. Trong bài tuyển chọn đầu tiên, **Kinh Văn VI, 1** trình bày sự trái ngược giữa người ngu và người trí, khẳng định rằng người ngu – được phân biệt qua các hành động bất thiện về thân, khẩu và ý – là nguyên nhân của mọi tai họa và bất hạnh, trong lúc người trí – được phân biệt qua các hành động thiện lành về thân, khẩu và ý – không đem lại tai họa hay bất hạnh nào. **Kinh Văn VI, 2** tiếp tục theo cùng một đường lối, nhưng lại phân biệt sự khác nhau giữa người ác và người thiện trên cơ sở của một số tiêu chuẩn rộng lớn hơn, đề cập rõ ràng đến tác động của họ đối với người khác. Các tiêu chuẩn gồm có phẩm hạnh bẩm sinh (có thể xem như cá tính), thầy giáo và bạn bè của họ, những quyết định của họ,

phương cách họ khuyên bảo người khác, lời nói, hành động, quan điểm, và cung cách bố thí của họ.

Rất nhiều bài kinh trước đây đã nói về tham, sân và si như là gốc rễ của các hành động bất thiện; và vô tham, vô sân và vô si là gốc rễ của các hành động thiện lành. Kinh Văn VI, 3 trong một cuộc đối thoại với một người Bà-la-môn, Đức Phật đã nói về mối tương quan này một cách đặc thù hơn. Ngài giải thích rằng một người làm những hành động hại mình, hại người, và hại cả hai do bị tham, sân, si chi phối; và một lần nữa, Ngài dạy rằng đó chính là động cơ nằm bên dưới các hành động bất thiện về thân, khẩu và ý. Hơn nữa, một người mà tâm bị chi phối bởi các tâm hành bất thiện ấy thậm chí không thể phân biệt được những gì là bất thiện và những gì là thiện, nên cũng không thể hành động đúng đắn. Tuy nhiên, khi tham, sân, si được diệt trừ, thì con người mới có thể thực hiện được những phân biệt đạo đức cần thiết và hành động vì lợi lạc cho chính mình và cho người khác.

Kinh Văn VI, 4, (1) phân biệt bốn hạng người dựa trên cơ sở những việc làm của họ: (1) lợi mình nhưng không lợi người, (2) lợi người nhưng không lợi mình, (3) không lợi mình cũng không lợi người, (4) vừa lợi mình vừa lợi người. Đức Phật đã khen ngợi hạng người hành động vì lợi lạc cả hai như là “hạng người dẫn đầu, tốt nhất, nổi bật nhất, tối cao và đức hạnh nhất trong bốn hạng người nêu trên.” Có vẻ lạ lùng khi Ngài xếp hạng người hành động lợi mình nhưng không lợi người đứng trên hạng người hành động lợi người nhưng

không lợi mình, điều này có vẻ như trực tiếp trái ngược với cách diễn dịch của lý tưởng Bồ-tát.

Lý do của sự xếp hạng này xuất hiện trong **Kinh Văn VI, 4 (2), và VI, 4 (3)**. Trong đó mô tả chi tiết bốn hạng người này trong mối tương quan của họ với việc loại trừ tham dục, sân hận, si mê và việc giữ gìn năm giới. Kinh trình bày cho chúng ta thấy rằng hạng người không quan tâm đến lợi lạc của chính bản thân mình là hạng người không có nỗ lực diệt trừ tham, sân, si và cũng không giữ gìn năm giới. Vì hạng người này sẽ tiếp tục hành động trong vòng ràng buộc của phiền não cấu uế và dẫn thân vào các hành động bất thiện, cho dù họ có bộc lộ những ý định tốt đẹp, cuối cùng hành động của họ cũng sẽ đem lại tai hại cho người khác.

Hai phần tiếp theo trong chương này, **Kinh Văn VI, 5 và VI, 6** giải thích liên quan đến trường hợp Tỷ-kheo và cư sĩ, bằng cách nào vị Tỷ-kheo làm lợi lạc cho chính mình và lợi lạc cho người khác. Cả hai phần đều liên kết ý tưởng “làm lợi lạc cho người khác” với việc chỉ dạy và hướng dẫn người khác theo Chánh pháp. Cuối cùng, trong **Kinh Văn VI, 7**, Đức Phật tuyên bố rằng bậc đại trí tuệ là người nghĩ đến “lợi mình, lợi người, lợi cả hai, và lợi lạc cho toàn thế giới.” Những bài kinh như kiểu này chắc chắn chứng tỏ rằng quan điểm vị tha đã được thể nhập vào Phật giáo Nguyên thủy, và Phật giáo Đại Thừa chỉ nhấn mạnh nhiều hơn đối với thái độ vị tha này, có lẽ để phản ứng lại với các khuynh hướng thoái hóa xuất hiện trong một số trường phái được phát triển từ giáo lý của Đức Phật trong thời kỳ đầu tiên.

VI. LỢI LẠC CHO MÌNH và LỢI LẠC CHO NGƯỜI KHÁC

1. NGƯỜI NGU và NGƯỜI TRÍ

“Này các Tỷ-kheo, người nào sở hữu ba tính cách này được biết như là người ngu. Thế nào là ba? Thân làm điều ác, miệng nói lời ác, ý nghĩ điều ác. Người nào sở hữu ba tính cách này được biết như là người ngu.

“Người nào sở hữu ba đức tính này được biết như là người trí. Thế nào là ba? Thân làm điều thiện, miệng nói lời thiện, ý nghĩ điều thiện. Người nào sở hữu ba đức tính này được biết như là người trí.

“Bất cứ sự nguy hiểm nào khởi lên, tất cả sự nguy hiểm ấy khởi lên từ người ngu, không phải từ người trí. Bất cứ tai họa nào khởi lên, tất cả tai họa ấy khởi lên từ người ngu, không phải từ người trí. Bất cứ sự bất hạnh nào khởi lên, tất cả sự bất hạnh ấy khởi lên từ người ngu, không phải từ người trí. Cũng giống như ngọn lửa phát khởi từ ngôi nhà bằng cỏ hay cỏ lau, đốt cháy thậm chí cả ngôi nhà có nóc nhọn, có lớp che trong và ngoài; cũng vậy, bất cứ sự nguy hiểm nào khởi lên, tất cả sự nguy hiểm ấy khởi lên từ người ngu, không phải từ người trí. Như vậy, người ngu mang lại nguy hiểm, người trí không mang lại nguy hiểm; người ngu mang lại tai họa, người trí không mang lại tai họa; người ngu mang lại sự bất hạnh, người trí không mang lại sự bất hạnh.

Không có sự nguy hiểm nào đến từ người trí; không có tai họa nào đến từ người trí; không có sự bất hạnh nào đến từ người trí.

“Như vậy, này các Tỷ-kheo, các ông phải tự mình rèn luyện như sau: ‘Chúng tôi sẽ tránh xa ba tính cách được biết như là người ngu, và chúng tôi sẽ chấp nhận và thực hành ba đức tính được biết như là người trí.’ Bằng cách này, các ông cần phải tự mình rèn luyện.”

(Tăng Chi BK I, Ch. III, (I): 1-2, tr. 180-182)

2. NGƯỜI BẤT CHÁNH và NGƯỜI CHƠN CHÁNH

“Này các Tỷ-kheo, người bất chánh sở hữu những tính cách bất chánh; người ấy kết giao như một người bất chánh, quyết định như một người bất chánh, khuyên bảo như một người bất chánh, nói năng như một người bất chánh, hành động như một người bất chánh, nắm giữ các quan điểm như một người bất chánh, và bố thí như người bất chánh.

“Và thế nào là một người bất chánh sở hữu những tính cách bất chánh? Ở đây, người bất chánh không có đức tin, không biết hổ thẹn, không sợ làm điều ác; người ấy không nghe Chánh pháp, lừa dối, đả báng và ngu muội. Như vậy là người bất chánh sở hữu những tính cách bất chánh.

“Và thế nào là một người bất chánh kết giao như một người bất chánh? Ở đây, người bất chánh kết giao với những bạn bè và người đồng hành là các Sa-môn và Bà-la-môn không có đức tin, không biết hổ thẹn, không sợ làm điều ác;

những người không nghe Chánh pháp, lừa dối, đả đốn và ngu muội. Như vậy là một người bất chánh kết giao như một người bất chánh.

“Và thế nào là một người bất chánh quyết định như một người bất chánh? Ở đây, người bất chánh quyết định những điều đem lại tổn hại cho chính mình, tổn hại cho người khác và tổn hại cho cả hai. Như vậy là một người bất chánh quyết định như một người bất chánh.

“Và thế nào là một người bất chánh khuyên bảo như một người bất chánh? Ở đây, người bất chánh khuyên bảo những điều đem lại tổn hại cho chính mình, tổn hại cho người khác và tổn hại cho cả hai. Như vậy là một người bất chánh đưa ra những lời khuyên bảo như một người bất chánh.

“Và thế nào là một người bất chánh nói năng như một người bất chánh? Ở đây, người bất chánh nói lời dối trá, nói lời gây chia rẽ, nói lời độc ác, nói lời phù phiếm. Như vậy là một người bất chánh nói năng như một người bất chánh.

“Và thế nào là một người bất chánh hành động như một người bất chánh? Ở đây, người bất chánh sát sanh, lấy của không cho, phạm tội tà dâm. Như vậy là một người bất chánh hành động như một người bất chánh.

“Và thế nào là một người bất chánh nắm giữ tà kiến như một người bất chánh? Ở đây, người bất chánh nắm giữ các tà kiến như là: ‘Không có bố thí, không có cúng dường, không có tế lễ; không có quả báo hay hậu quả của các hành động thiện ác; không có đời này, không có đời sau; không có mẹ, không có cha; không có các loài hóa sanh; không có các Sa-

môn hay Bà-la-môn đức hạnh trong đời này đã tự mình chứng ngộ với thượng trí và truyền dạy lại cho đời này và đời sau.’ Như vậy là một người bất chánh nắm giữ tà kiến như một người bất chánh.

“Và thế nào là một người bất chánh bố thí như một người bất chánh? Ở đây, người bất chánh bố thí một cách bất cẩn, không phải tự tay mình bố thí, không tỏ ra cung kính khi bố thí, bố thí những vật đáng vứt bỏ, bố thí với quan điểm rằng việc bố thí này chẳng đem lại kết quả gì. Như vậy là một người bất chánh bố thí như một người bất chánh.

“Người bất chánh ấy – người sở hữu những tính cách bất chánh như vậy, người ấy kết giao như một người bất chánh, quyết định như một người bất chánh, khuyên bảo như một người bất chánh, nói năng như một người bất chánh, hành động như một người bất chánh, nắm giữ các tà kiến như một người bất chánh, và bố thí như một người bất chánh – vào lúc thân hoại mạng chung, sau khi chết, sẽ bị tái sinh vào cảnh giới của những người bất chánh. Và thế nào là vào cảnh giới của những người bất chánh? Đó là cảnh giới địa ngục hay bàng sanh.

“Này các Tỳ-kheo, người chơn chánh sở hữu những đức tính chơn chánh; người ấy kết giao như một người chơn chánh, quyết định như một người chơn chánh, khuyên bảo như một người chơn chánh, nói năng như một người chơn chánh, hành động như một người chơn chánh, giữ vững chánh kiến như một người chơn chánh, và bố thí như một người chơn chánh.

“Và thế nào là người chơn chánh sở hữu những đức tính chơn chánh? Ở đây, người chơn chánh có đức tin, biết hổ thẹn, sợ làm điều ác; người ấy nghe nhiều Chánh pháp, tinh cần, luôn giữ chánh niệm và có trí tuệ. Như vậy là người chơn chánh sở hữu những đức tính chơn chánh.

“Và thế nào là một người chơn chánh kết giao như một người chơn chánh? Ở đây, người chơn chánh kết giao với những bạn bè và người đồng hành là các Sa-môn và Bà-la-môn có đức tin, biết hổ thẹn, sợ làm điều ác; những người nghe nhiều Chánh pháp, tinh cần, luôn giữ chánh niệm và có trí tuệ. Như vậy là người chơn chánh kết giao như một người chơn chánh.

“Và thế nào là một người chơn chánh quyết định như một người chơn chánh? Ở đây, người chơn chánh không quyết định những điều đem lại tổn hại cho chính mình, tổn hại cho người khác và tổn hại cho cả hai. Như vậy là một người chơn chánh quyết định như một người chơn chánh.

“Và thế nào là một người chơn chánh khuyên bảo như một người chơn chánh? Ở đây, người chơn chánh không khuyên bảo những điều đem lại tổn hại cho chính mình, tổn hại cho người khác và tổn hại cho cả hai. Như vậy là một người chơn chánh khuyên bảo như một người chơn chánh.

“Và thế nào là một người chơn chánh nói năng như một người chơn chánh? Ở đây, người chơn chánh không nói lời dối trá, không nói lời gây chia rẽ, không nói lời độc ác, không nói lời phù phiếm. Như vậy là một người chơn chánh nói năng như một người chơn chánh.

“Và thế nào là một người chơn chánh hành động như một người chơn chánh? Ở đây, người chơn chánh từ bỏ sát sanh, từ bỏ lấy của không cho, từ bỏ tà dâm. Như vậy là một người chơn chánh hành động như một người chơn chánh.

“Và thế nào là một người chơn chánh giữ vững chánh kiến như một người chơn chánh? Ở đây, người chơn chánh giữ vững các chánh kiến như là: ‘Có bố thí, có cúng dường, có tế lễ; có quả báo hay hậu quả của các hành động thiện ác; có đời này, có đời sau; có mẹ, có cha; có các loài hóa sanh; có các Sa-môn hay Bà-la-môn đức hạnh trong đời này đã tự mình chứng ngộ với thượng trí và truyền dạy lại cho đời này và đời sau.’ Như vậy là một người chơn chánh giữ vững chánh kiến như một người chơn chánh.

“Và thế nào là một người chơn chánh bố thí như một người chơn chánh? Ở đây, người chơn chánh bố thí một cách cẩn trọng, tự tay mình bố thí, tỏ ra cung kính khi bố thí, bố thí phẩm vật có giá trị, bố thí với quan điểm rằng việc bố thí này sẽ đem lại kết quả nào đó. Như vậy là một người chơn chánh bố thí như một người chơn chánh.

“Người chơn chánh ấy – người sở hữu những đức hạnh chơn chánh như vậy, người ấy kết giao như một người chơn chánh, quyết định như một người chơn chánh, khuyên bảo như một người chơn chánh, nói năng như một người chơn chánh, hành động như một người chơn chánh, giữ vững chánh kiến như một người chơn chánh, và bố thí như một người chơn chánh – vào lúc thân hoại mạng chung, sau khi chết, sẽ được tái sanh vào cảnh giới của những người chơn

chánh. Và thế nào là vào cảnh giới của những người chơn chánh? Đó là đại cảnh giới của chư Thiên hay loài Người.”

(Trung BK III, Kinh số 110, tr. 145–152)

3. GỐC RỄ CỦA TỔN HẠI VÀ LỢI LẠC CHO MÌNH VÀ CHO NGƯỜI KHÁC

Một du sĩ Bà-la-môn đi đến Thế Tôn và bạch rằng: “Thưa Tôn giả Gotama, được nghe nói rằng: ‘Giáo pháp có thể thấy rõ ràng trực tiếp, Giáo pháp có thể thấy rõ ràng trực tiếp. Bằng cách nào Giáo pháp có thể thấy rõ ràng trực tiếp, ngay tức thời trong hiện tại, mời gọi người đến để thấy, có thể áp dụng, được người trí tự mình chứng nghiệm?’

(1) “Này Bà-la-môn, người bị tham dục xâm chiếm dự tính làm những việc tổn hại cho chính mình, tổn hại cho người, hoặc tổn hại cho cả hai, và người ấy trải nghiệm khổ đau và thất vọng về tinh thần; nhưng khi tham dục được từ bỏ, thì người ấy không dự tính làm những việc tổn hại cho chính mình, tổn hại cho người, hoặc tổn hại cho cả hai, và người ấy không trải nghiệm khổ đau và thất vọng về tinh thần. Một người bị tham dục xâm chiếm dẫn thân làm những hành động bất thiện về thân, khẩu và ý; nhưng khi tham dục được từ bỏ, thì người ấy không dự tính dẫn thân làm những hành động bất thiện về thân, khẩu và ý. Người bị tham dục xâm chiếm không hiểu được đúng như thật những gì có lợi cho chính mình, lợi người hoặc lợi cả hai;

nhưng khi tham dục được từ bỏ, người ấy hiểu được đúng như thật những gì có lợi cho chính mình, lợi người hoặc lợi cả hai. Nay Bà-la-môn, chính bằng cách này mà Giáo pháp có thể thấy rõ ràng trực tiếp, ngay tức thời trong hiện tại, mời gọi người đến để thấy, có thể áp dụng, được người trí tự mình chứng nghiệm.

(2) “Này Bà-la-môn, người bị sân hận xâm chiếm dự tính làm những việc tổn hại cho chính mình, tổn hại cho người, hoặc tổn hại cho cả hai, và người ấy trải nghiệm khổ đau và thất vọng về tinh thần; nhưng khi sân hận được từ bỏ, thì người ấy không dự tính làm những việc tổn hại cho chính mình, tổn hại cho người, hoặc tổn hại cho cả hai, và người ấy không trải nghiệm khổ đau và thất vọng về tinh thần. Một người bị sân hận xâm chiếm dẫn thân làm những hành động bất thiện về thân, khẩu và ý; nhưng khi sân hận được từ bỏ, thì người ấy không dự tính dẫn thân làm những hành động bất thiện về thân, khẩu và ý. Người bị sân hận xâm chiếm không hiểu được đúng như thật những gì có lợi cho chính mình, lợi người hoặc lợi cả hai; nhưng khi sân hận được từ bỏ, người ấy hiểu được đúng như thật những gì có lợi cho chính mình, lợi người hoặc lợi cả hai. Nay Bà-la-môn, chính bằng cách này mà Giáo pháp có thể thấy rõ ràng trực tiếp, ngay tức thời trong hiện tại, mời gọi người đến để thấy, có thể áp dụng, được người trí tự mình chứng nghiệm.

(3) “Này Bà-la-môn, người bị si mê xâm chiếm dự tính làm những việc tổn hại cho chính mình, tổn hại cho người, hoặc tổn hại cho cả hai, và người ấy trải nghiệm khổ đau và

thất vọng về tinh thần; nhưng khi si mê được từ bỏ, thì người ấy không dự tính làm những việc tổn hại cho chính mình, tổn hại cho người, hoặc tổn hại cho cả hai, và người ấy không trải nghiệm khổ đau và thất vọng về tinh thần. Một người bị si mê xâm chiếm dần thân làm những hành động bất thiện về thân, khẩu và ý; nhưng khi si mê được từ bỏ, thì người ấy không dự tính dần thân làm những hành động bất thiện về thân, khẩu và ý. Người bị si mê xâm chiếm không hiểu được đúng như thật những gì có lợi cho chính mình, lợi người hoặc lợi cả hai; nhưng khi si mê được từ bỏ, người ấy hiểu được đúng như thật những gì có lợi cho chính mình, lợi người hoặc lợi cả hai. Nay Bà-la-môn, chính bằng cách này mà Giáo pháp có thể thấy rõ ràng trực tiếp, ngay tức thời trong hiện tại, mời gọi người đến để thấy, có thể áp dụng, được người trí tự mình chứng nghiệm.”

(Tăng Chi BK I, Ch. 3 (VI): 54, tr. 281–283)

4. BỐN HẠNG NGƯỜI TRONG ĐỜI

(1) Hạng người tối thắng

“Này các Tỷ-kheo, có bốn hạng người này hiện có mặt trong đời. Thế nào là bốn? (1) Hạng người hành xử không vì lợi lạc cho bản thân mình, và cũng không vì lợi lạc của kẻ khác; (2) hạng người hành xử vì lợi lạc của kẻ khác, nhưng không lợi lạc cho bản thân mình; (3) hạng người hành xử vì lợi lạc cho bản thân mình, nhưng không lợi lạc

cho kẻ khác; và (4) hạng người hành xử vì lợi lạc cho cả bản thân mình lẫn lợi lạc của kẻ khác.

“Giả sử có một khúc gỗ lấy từ đống lửa thiêu xác, hai đầu đều bị cháy đen và ở giữa bị dính phân, khúc gỗ này không thể được dùng như một khúc gỗ bình thường dù ở trong làng hay trong rừng. Ta nói rằng, nó cũng giống như hạng người hành xử không vì lợi lạc cho bản thân mình và cũng không vì lợi lạc của kẻ khác.

“Này các Tỷ-kheo, trong số bốn hạng người nói trên, người hành xử vì lợi lạc cho người khác nhưng không vì lợi lạc cho chính mình được đánh giá là cao thượng và thù thắng hơn hạng người thứ nhất. Người hành xử vì lợi lạc cho bản thân mình, nhưng không lợi lạc cho kẻ khác được đánh giá là cao thượng và thù thắng hơn hai hạng người kể trên. Người hành xử vì lợi lạc cho cả bản thân mình lẫn lợi lạc của kẻ khác là người dẫn đầu, người xuất sắc nhất, người nổi bật nhất, người tối thắng, là người cao quý nhất trong tất cả bốn hạng người trên.

“Cũng giống như từ con bò, ta lấy được sữa, từ sữa có được sữa đông, từ sữa đông ta có bơ, từ bơ có được mỡ lỏng, từ mỡ lỏng ta có được kem lỏng (đề hồ), được cho là ngon nhất trong tất cả các loại trên; cũng vậy, người hành xử vì lợi lạc cho cả bản thân mình lẫn lợi lạc của kẻ khác là người dẫn đầu, người xuất sắc nhất, người nổi bật nhất, người tối thắng, là người cao quý nhất trong tất cả bốn hạng người trên.

“Đây là bốn hạng người hiện có mặt trong đời.”

(Tăng Chi BK I, Ch. IV (X): 95, tr. 734–735)

(2) Đoạn trừ tham dục, sân hận và si mê

“Này các Tỷ-kheo, có bốn hạng người này hiện có mặt trong đời. Thế nào là bốn? (1) Hạng người hành xử vì lợi lạc cho bản thân mình, nhưng không vì lợi lạc của kẻ khác; (2) hạng người hành xử vì lợi lạc của kẻ khác, nhưng không vì lợi lạc cho bản thân mình; (3) hạng người hành xử không vì lợi lạc cho bản thân mình, và cũng không vì lợi lạc của kẻ khác; và (4) hạng người hành xử vì lợi lạc cho cả bản thân mình lẫn lợi lạc của kẻ khác.

(1) “Và thế nào là người hành xử vì lợi lạc cho bản thân mình, nhưng không vì lợi lạc của kẻ khác? Ở đây, có người thực hành việc đoạn trừ tham dục, sân hận và si mê của chính mình, nhưng không khuyến khích người khác đoạn trừ tham dục, sân hận và si mê của họ. Như vậy là người hành xử vì lợi lạc cho bản thân mình nhưng không vì lợi lạc của kẻ khác .

(2) “Và thế nào là người hành xử vì lợi lạc của kẻ khác, nhưng không vì lợi lạc cho bản thân mình? Ở đây, có người khuyến khích người khác đoạn trừ tham dục, sân hận và si mê của họ, nhưng không thực hành việc đoạn trừ tham dục, sân hận và si mê của chính mình. Như vậy là người hành xử vì lợi lạc của kẻ khác nhưng không vì lợi lạc cho bản thân mình.

(3) “Và thế nào là người hành xử không vì lợi lạc cho bản thân mình, và cũng không vì lợi lạc của kẻ khác? Ở

đây, có người không thực hành việc đoạn trừ tham dục, sân hận và si mê của chính mình, và cũng không khuyến khích người khác đoạn trừ tham dục, sân hận và si mê của họ. Như vậy là người hành xử không vì lợi lạc cho bản thân mình, và cũng không vì lợi lạc của kẻ khác.

(4) “Và thế nào là người hành xử vì lợi lạc cho cả bản thân mình lẫn lợi lạc của kẻ khác? Ở đây, có người thực hành việc đoạn trừ tham dục, sân hận và si mê của chính mình, và khuyến khích người khác đoạn trừ tham dục, sân hận và si mê của họ. Như vậy là người hành xử vì lợi lạc cho cả bản thân mình lẫn lợi lạc của kẻ khác.

“Này các Tỷ-kheo, đây là bốn hạng người hiện có mặt trong đời.”

(Tăng Chi BK I, Ch. IV (X): 96, tr. 735–736)

(3) Năm quy luật tu học (Năm Giới)

“Này các Tỷ-kheo, có bốn hạng người này hiện có mặt trong đời. Thế nào là bốn? (1) Hạng người hành xử vì lợi lạc cho bản thân mình, nhưng không vì lợi lạc của kẻ khác; (2) hạng người hành xử vì lợi lạc của kẻ khác, nhưng không vì lợi lạc cho bản thân mình; (3) hạng người hành xử không vì lợi lạc cho bản thân mình, và cũng không vì lợi lạc của kẻ khác; và (4) hạng người hành xử vì lợi lạc cho cả bản thân mình lẫn lợi lạc của kẻ khác.

(1) “Và thế nào là người hành xử vì lợi lạc cho bản thân mình, nhưng không vì lợi lạc của kẻ khác? Ở đây, có người tự mình từ bỏ sát sanh, nhưng không khuyến khích

người khác từ bỏ sát sanh. Người ấy tự mình từ bỏ lấy của không cho, nhưng không khuyến khích người khác từ bỏ lấy của không cho. Người ấy tự mình từ bỏ tà dâm, nhưng không khuyến khích người khác từ bỏ tà dâm. Người ấy tự mình từ bỏ nói láo, nhưng không khuyến khích người khác từ bỏ nói láo. Người ấy tự mình từ bỏ rượu men, rượu nấu và các chất gây nghiện; nhưng không khuyến khích người khác từ bỏ rượu men, rượu nấu và các chất gây nghiện. Như vậy là người hành xử vì lợi lạc cho bản thân mình nhưng không vì lợi lạc của kẻ khác.

(2) “Và thế nào là người hành xử vì lợi lạc của kẻ khác, nhưng không vì lợi lạc cho bản thân mình? Ở đây, có người tự mình không từ bỏ sát sanh, nhưng khuyến khích người khác từ bỏ sát sanh... Người ấy tự mình không từ bỏ rượu men, rượu nấu và các chất gây nghiện; nhưng khuyến khích người khác từ bỏ rượu men, rượu nấu và các chất gây nghiện. Như vậy là người hành xử vì lợi lạc của kẻ khác nhưng không vì lợi lạc của bản thân mình.

(3) “Và thế nào là người hành xử không vì lợi lạc của kẻ khác, và cũng không vì lợi lạc cho bản thân mình? Ở đây, có người tự mình không từ bỏ sát sanh, và cũng không khuyến khích người khác từ bỏ sát sanh... Người ấy tự mình không từ bỏ rượu men, rượu nấu và các chất gây nghiện; và cũng không khuyến khích người khác từ bỏ rượu men, rượu nấu và các chất gây nghiện. Như vậy

là người hành xử không vì lợi lạc của kẻ khác, và cũng không vì lợi lạc của bản thân mình.

(4) “Và thế nào là người hành xử vì lợi lạc cho cả bản thân mình lẫn lợi lạc của kẻ khác? Ở đây, có người tự mình từ bỏ sát sanh, và khuyến khích người khác từ bỏ sát sanh... Người ấy tự mình từ bỏ rượu men, rượu nấu và các chất gây nghiện; và khuyến khích người khác từ bỏ rượu men, rượu nấu và các chất gây nghiện. Như vậy là người hành xử vì lợi lạc cho cả bản thân mình lẫn lợi lạc của kẻ khác .

“Này các Tỷ-kheo, đây là bốn hạng người hiện có mặt trong đời.”

(Tăng Chi BK I, Ch. IV (X): 99, tr. 739–741)

5. TỠ-KHEO

“Này các Tỷ-kheo, thành tựu năm pháp này, vị Tỷ-kheo đang tu tập vừa lợi lạc cho chính mình vừa lợi lạc cho người khác. Thế nào là năm?

(1) “Ở đây, vị Tỷ-kheo tự mình thành tựu các giới hạnh và khuyến khích người khác thành tựu các giới hạnh; (2) vị Tỷ-kheo tự mình thành tựu thiền định và khuyến khích người khác thành tựu thiền định; (3) vị Tỷ-kheo tự mình thành tựu trí tuệ và khuyến khích người khác thành tựu trí tuệ; (4) vị Tỷ-kheo tự mình thành tựu giải thoát và khuyến khích người khác thành tựu giải thoát; (5) vị Tỷ-kheo tự mình thành tựu tri kiến

giải thoát và khuyến khích người khác thành tựu tri kiến giải thoát.

“Thành tựu năm pháp này, vị Tỷ-kheo đang tu tập vừa lợi lạc cho chính mình vừa lợi lạc cho người khác.”

(Tăng Chi BK II, Ch. V, (II):20, tr. 323–324)

6. CƯ SĨ / PHẬT TỬ TẠI GIA

Mahānāma, một người thuộc bộ tộc Thích-ca, đến hỏi Thế Tôn:

– Bạch Thế Tôn, bằng cách nào, một cư sĩ hành xử vì lợi lạc cho bản thân và vì lợi lạc cho người khác?

(1) – Nay Mahānāma, khi người cư sĩ tự mình thành tựu lòng tin và khuyến khích kẻ khác thành tựu lòng tin; (2) khi người cư sĩ tự mình thành tựu giới hạnh và cũng khuyến khích kẻ khác thành tựu giới hạnh; (3) khi người cư sĩ tự mình thành tựu bố thí và cũng khuyến khích kẻ khác thành tựu bố thí; (4) khi người cư sĩ muốn đến yết kiến các Tỷ-kheo và cũng khuyến khích kẻ khác đến yết kiến các Tỷ-kheo; (5) khi người cư sĩ muốn lắng nghe diệu Pháp và cũng khuyến khích kẻ khác lắng nghe diệu Pháp; (6) khi người cư sĩ tự mình ghi nhớ trong tâm những lời giảng dạy và cũng khuyến khích kẻ khác ghi nhớ trong tâm những lời giảng dạy; (7) khi người cư sĩ tự mình suy ngẫm về ý nghĩa của những lời giảng dạy đã được ghi nhớ trong tâm và cũng khuyến khích kẻ khác

suy ngẫm về ý nghĩa của những lời giảng dạy ấy; (8) khi người cư sĩ tự mình hiểu được ý nghĩa và Giáo pháp, và rồi thực hành đúng theo Giáo pháp và cũng khuyến khích kẻ khác thực hành đúng theo Giáo pháp.

- Nay Mahānāma, bằng cách này, một cư sĩ hành xử vì lợi lạc cho bản thân và vì lợi lạc cho người khác.

(Tăng Chi BK III, Ch. VIII (III):25, tr. 586)

7. BẬC ĐẠI TRÍ TUỆ

Một vị Tỷ-kheo đến hỏi Thế Tôn:

- Bạch Thế Tôn, được nghe nói: ‘Một bậc hiền trí với đại trí tuệ, một bậc hiền trí với đại trí tuệ’. Bằng cách nào một người được gọi là một bậc hiền trí với đại trí tuệ?

- Nay Tỷ-kheo, một bậc hiền trí với đại trí tuệ không có ý định làm tổn hại chính mình, hoặc làm tổn hại kẻ khác, hoặc làm tổn hại cả hai. Mà trái lại, khi vị ấy có ý định gì, thì vị ấy có ý định làm những việc lợi lạc cho chính mình, lợi lạc cho kẻ khác, lợi lạc cho cả hai, và lợi lạc cho toàn thế giới.

Bằng cách này, một người được gọi là một bậc hiền trí với đại trí tuệ.

(Tăng Chi BK II, Ch. IV, (XIX):186, tr. 158-159)

VII

CỘNG ĐỒNG THÀNH LẬP CÓ CHỦ ĐÍCH – GIỚI THIỆU

Các cộng đồng có thể phân biệt thành hai loại, mà chúng ta có thể gọi là cộng đồng tự nhiên và cộng đồng có chủ đích. Một cộng đồng tự nhiên là cộng đồng xuất hiện một cách tự nhiên từ mối quan hệ kết nối giữa con người. Trong kinh nghiệm cụ thể, cộng đồng tự nhiên đã thực sự hình thành cùng với thế giới trong đó chúng ta sinh sống. Chúng ta không thành lập cộng đồng tự nhiên, nhưng tự thấy hòa mình trong đó, thậm chí ngay từ lúc sinh ra, hoàn toàn như con cá hòa mình trong biển cả. Đời sống của chúng ta đan kết trọn vẹn với cộng đồng tự nhiên, mà chúng ta không bao giờ có thể chia cắt; chỉ có một ranh giới trôi nổi mong manh ngăn cách cái tôi cá nhân với cộng đồng tự nhiên. Trái lại, cộng đồng có chủ đích được thành lập có dụng ý. Cộng đồng này mang mọi người lại với nhau để cùng chia sẻ một mục đích hay lý tưởng chung. Họ thường đặt ra những tiêu chuẩn cần có để trở thành hội viên và cộng đồng này được điều hành bằng những điều lệ và quy định. Họ có thể bị rạn nứt, nên cần bảo đảm rằng các thành viên phải trung thành với mục đích của cộng đồng và hành xử theo những phương cách giúp cho sự thành công của cộng đồng. Các cộng đồng này cũng thiết lập những giới hạn, và vi phạm những giới hạn đó sẽ đưa đến việc bị trục xuất khỏi hàng ngũ của họ.

Những nguyên tắc quản trị cộng đồng có chủ đích được Đức Phật đặc biệt quan tâm, bởi vì Ngài là vị sáng lập giáo đoàn xuất gia đem mọi người nam cũng như nữ về với nhau để cùng chia sẻ cam kết thực hành giáo pháp của Ngài. Các thành viên của giáo đoàn đến từ nhiều vùng địa lý khác nhau, được sinh ra từ những giai cấp khác nhau, có những ý tưởng và thái độ rất khác nhau, và thậm chí nói những phương ngữ khác nhau. Ngài còn là người hướng dẫn một đoàn thể lớn hơn gồm các nam nữ cư sĩ trải rộng ra một khu vực chạy dài từ thủ đô Delhi ngày nay cho đến phía

Tây vịnh Bengal. Như vậy, đối với Đức Phật, duy trì sự gắn kết của cộng đồng này là một nhiệm vụ quan trọng, thường xuyên bị thách thức do những căng thẳng trong đời sống cộng đồng. Ngài đã tiên liệu rằng để bảo đảm cho giáo lý của Ngài được duy trì nguyên vẹn, cần phải đặt ra những điều lệ ấn định các tiêu chuẩn đồng nhất về cách hành xử và xác định những thủ tục điều hành công việc của cộng đồng. Đối diện với các áp lực chia rẽ và thậm chí cả sự nổi loạn, Ngài phải duy trì sự hòa hợp và hàn gắn những xung đột mà đã bùng phát nhiều lần trong suốt quá trình hoằng pháp của Ngài.

Chương VII gồm có những kinh văn nói về sự thiết lập và duy trì cộng đồng có chủ đích. Trong lúc hầu hết các kinh văn được tuyển chọn đều đặc biệt hướng đến giáo đoàn, những mục đích đằng sau các nguyên tắc ấy không nhất thiết phải ràng buộc vào điều lệ của giáo đoàn. Những nguyên tắc các

kinh văn ấy đề nghị có thể được các cộng đồng khác chấp nhận và điều chỉnh cho phù hợp với mục đích của họ.

Chương này bắt đầu bằng một loạt các bài kinh ngắn, **Kinh Văn VII, 1(1) – (5)** phân biệt năm cộng đồng trái ngược nhau – cộng đồng nông nổi và cộng đồng sâu sắc, cộng đồng chia rẽ và cộng đồng hòa hợp, v.v.. – ca ngợi các cộng đồng xứng đáng khi so sánh với các cộng đồng không xứng đáng (1). **Kinh Văn VII, 2(1) – (3)** thảo luận về sức thu hút khiến mọi người đến với nhau để thành lập cộng đồng. Yếu tố chung được xác định trong **Kinh Văn VII, 2 (1)**: Mọi người gặp nhau và liên kết “bằng các giới” (yếu tố). Do cá tính tự nhiên (*adhimutti*), con người liên kết với những người cùng chia sẻ sở thích và mục đích với họ. Một lần nữa, sức thu hút sẽ chia các cộng đồng thành hai loại: hội chúng ác giống như phân trộn chung với phân, nước bọt hòa lẫn với nước bọt; và hội chúng thiện giống như sữa hòa với sữa, hoặc mật ong hòa với mật ong.

Kinh văn VII, 2, (2) kết nối với nhau một số bài kinh nói đặc biệt về các ‘giới’ theo đó con người kết hợp với nhau, đề cập cả tính ác và tính thiện khiến con người tìm đến với nhau. Cũng trong một bài kinh khác không được đưa vào đây (*Tương Ưng BK 14:15*), Đức Phật chỉ rõ các Tỷ-kheo như thế nào thì có khuynh hướng tụ họp quanh Tôn giả Sāriputta (Xá-lợi-phất); những Tỷ-kheo có khuynh hướng về thần thông thì tụ họp quanh Tôn giả Moggallāna (Mục-kiền-liên); những Tỷ-kheo quan tâm đến Giới luật thì tụ họp quanh Tôn giả Upāli (Ưu-ba-ly); những Tỷ-kheo có khuynh hướng tu tập khổ hạnh thì tụ họp quanh Tôn giả Mahākassapa (Đại-ca-

diếp); và những Tỷ-kheo có nhiều dục vọng bất thiện thì tập hợp quanh Devadatta (Đề-bà-đạt-đa), người anh họ đầy tham vọng của Đức Phật.

Một bộ nguyên tắc để xây dựng một cộng đồng lành mạnh là sangahavatthu, một từ có thể được dịch như là “bốn phương cách để đón nhận người khác” hay là “bốn phương cách để thu phục nhân tâm” (Tứ nhiếp pháp). Những nguyên tắc này đầu tiên được ấn định như là những phương pháp, theo đó, một cá nhân có thể xây dựng một mạng lưới bạn bè, nhưng chúng cũng có thể được dùng để tạo lập và duy trì các mối quan hệ hài hòa trong một nhóm người rộng lớn hơn. Bốn nguyên tắc đó – được mô tả sơ lược trong **Kinh văn VII, 2, (3)** – là: bố thí, ái ngữ, lợi hành, và đồng sự; từ ngữ cuối được diễn dịch là ‘đối xử với người khác như người ngang hàng với mình.’ Điều lạ lùng là bốn nguyên tắc đặc biệt này chỉ được đề cập trong một vài dịp trong các kinh điển Nguyên thủy. Chúng nhận được nhiều sự quan tâm trong các bài kinh và luận giải của truyền thống Đại Thừa, trong đó, chúng được liệt kê như là những phương tiện chính mà các vị Bồ-tát sử dụng để thu phục kẻ khác và chuyển hóa họ đi vào con đường tích cực.

Một khi cộng đồng có chủ đích đã hình thành, vấn đề lãnh đạo là rất quan trọng để cộng đồng ấy được thành công. Trong thời gian Đức Phật còn tại thế, các đệ tử của Ngài luôn luôn nhìn vào Ngài như là tiêu chuẩn thẩm quyền và vì thế sức thu hút của cá nhân Ngài cũng đủ để cho các đệ tử chấp nhận các mệnh lệnh của Ngài là có tính cách những quy định ràng buộc. Nhưng trước khi nhập diệt, Đức Phật đã từ chối

không bỏ nhiệm một người kế vị, thay vào đó Ngài thúc đẩy các đệ tử của Ngài xem Giáo pháp và Giới luật là vị thầy của họ và là tiêu chuẩn thẩm quyền: “Này Ānanda, có thể con nghĩ rằng: ‘Giáo pháp đã mất vị thầy. Chúng ta không còn có thầy nữa.’ Con không nên nghĩ như vậy. Giáo pháp và Giới luật do Ta giảng dạy và tuyên thuyết sẽ là thầy của các con sau khi ta nhập diệt.” (2) **Kinh văn VII, 3, (1)** cũng tuyên bố nguyên tắc ấy. Khi Tôn giả Ānanda được một người Bà-la-môn tên là Vassakāra, tộc trưởng của nước Magadha (Ma-kiệt-đà) hỏi rằng làm thế nào để các Tỷ-kheo vẫn gắn kết với nhau sau khi vị thầy đã qua đời. Ānanda trả lời rằng mặc dù Đức Phật đã nhập diệt, các Tỷ-kheo không phải là không có nơi nương tựa, vì các vị ấy vẫn còn có Giáo pháp là nơi nương tựa.

Là người thiết lập luật lệ cho cộng đồng của mình, Đức Phật đã đặt ra những bộ luật cho Tỷ-kheo Tăng và Ni, được mô tả và định nghĩa với đầy đủ chi tiết trong Luật tạng. Những quy luật tu tập cũng nhằm mục đích đề cao sự hài hòa giữa các vị xuất gia, cũng như mối quan hệ giữa các vị xuất gia và cộng đồng Phật tử tại gia. Điều này có thể thấy trong Kinh Văn VII, 3, (2), trong đó kể ra mười lý do khiến Đức Phật ban hành quy luật về tu tập. Hai trong số mười quy luật đó cho thấy rằng các quy luật được đặt ra một phần là để khơi dậy tín tâm trong số những gia chủ chưa có đức tin vào Giáo pháp và để củng cố đức tin trong những cư sĩ đã chấp nhận Giáo pháp.

Luật tạng gồm có không những lời giải thích về các quy luật cá nhân của giới xuất gia mà còn là các quy định về việc

điều hành các đạo luật chung của cộng đồng tu sĩ. Những quy định ấy cũng cho thấy mối quan tâm của Đức Phật về việc bảo đảm sự hòa hợp trong cộng đồng. Để cho một thủ tục pháp lý của cộng đồng có giá trị đối với Giáo đoàn sinh sống trong một địa phương nào đó, tất cả các cư dân (dù là thường trực hay khách vắng lai) phải hiện diện, hoặc nếu họ không thể trực tiếp tham dự (thí dụ vì bị bệnh), họ phải bày tỏ sự đồng ý để cho thủ tục ấy được tiến hành trong khi họ vắng mặt. Thủ tục giải quyết được chia thành bốn hạng mục: những luật có thể được thẩm quyền thi hành chỉ cần dựa trên thông báo; những luật đòi hỏi phải có một đề nghị; những luật đòi hỏi một đề nghị và một công bố; những luật đòi hỏi một đề nghị và ba công bố. Những luật lệ đòi hỏi các thủ tục phức tạp hơn được xem là quan trọng hơn là những luật lệ có thể được thông qua bằng một thủ tục đơn giản. Như vậy, một điều luật về thọ giới xuất gia, theo đó một ứng viên mới được chấp nhận vào Giáo đoàn, được xem là một thủ tục quan trọng đòi hỏi phải có một đề nghị và ba công bố, trong lúc việc bổ nhiệm một Tỷ-kheo làm người phân phối các bữa ăn chỉ đòi hỏi một đề nghị và một công bố. Trong quá trình thông qua thủ tục pháp lý, các thành viên của cộng đồng chỉ cần bày tỏ sự đồng ý bằng cách giữ im lặng. Tất cả thành viên hiện diện được mời gọi lên tiếng phản đối bất cứ vấn đề nào trong tiến trình này, và nếu không có ai phản đối, việc giải quyết được tuyên bố là đã thông qua. (3)

Để duy trì sự hòa hợp trong cộng đồng xuất gia, Đức Phật đã đặt ra một bộ nguyên tắc hướng dẫn được biết như là sáu nguyên tắc hòa hợp (*dhammāsāranīyā*) (pháp Lục

hòa), được đưa vào đây trong **Kinh Văn VII, 3, (3)**. Những nguyên tắc này được ca ngợi là “đem lại tình thương yêu, kính trọng, thuận thảo, hòa hợp, không tranh chấp và đoàn kết.” Từ nguồn gốc, các nguyên tắc này dự định áp dụng cho Giáo đoàn, nhưng với một vài điều chỉnh thích hợp, chúng có thể được áp dụng cho các cộng đồng có chủ đích khác. Sự nhấn mạnh đến lòng tử tế đối với nhau, cách hành xử thiện lành, và việc chia sẻ cho nhau những gì thu nhận được làm cho những nguyên tắc này trở thành phương cách đối trị với chủ nghĩa cá nhân và lòng ích kỷ có thể chia rẽ và xé rách cộng đồng ra từng mảnh. Diễn dịch theo nghĩa rộng, ở điểm bài kinh nói về việc chia sẻ những gì nhận được trong bình bát khát thực, ta có thể hiểu ngụ ý là việc chia sẻ các tài nguyên và tái phân phối lợi tức để loại bỏ sự cách biệt giàu nghèo trắng trợn giữa người và người. Ở điểm bài kinh nói về việc hòa hợp các quan điểm, thì trong một xã hội đa nguyên, điều này có thể hiểu là tôn trọng lẫn nhau và bao dung đối với những người có các quan điểm khác biệt. Mười nguyên tắc bổ sung về sự hòa hợp, được mô tả tương tự như thế nhưng với trọng tâm hướng đến giới xuất gia nhiều hơn, được đưa ra trong **Kinh Văn VII, 3 (4)**.

Là điều thông thường trong xã hội Ấn Độ thời bấy giờ, Đức Phật thỉnh thoảng cũng được các lãnh đạo đoàn thể dân sự tìm đến để xin lời dạy của Ngài về việc cổ động cho sự đoàn kết gắn bó bên trong các cộng đồng của họ. Để trả lời, Ngài đã đưa ra bảy nguyên tắc được thiết lập để nuôi dưỡng sự hòa hợp trong xã hội. Vị trí chính xác của các điểm này được tìm thấy trong **Kinh Văn VII, 3, (5)**, trong đó, Ngài dạy

“bảy điều kiện để không bị suy tàn” cho người dân Vajjī, một liên đoàn các bộ tộc hùng mạnh tập trung quanh thành Vesālī (Tỳ-xá-ly). Bảy điều kiện này nhằm mục đích bảo đảm cho người dân Vajjī có thể đứng vững được trước những thách thức của các vương quốc lân cận, đặc biệt là nước Magadha (Ma-kiệt-đà), vị vua của nước này đang tìm cách sáp nhập lãnh thổ của dân Vajjī vào vương quốc của mình. Nhân dịp Đức Phật dùng những đường lối hướng dẫn vốn dự định dành cho xã hội dân sự, và rồi với một vài thay đổi thích hợp, Ngài chỉ định đường lối này cho Giáo đoàn. Điều này được thực hiện với bảy nguyên tắc để không bị suy tàn trong Kinh Văn VII, 3, (6), một phiên bản thích hợp với hoàn cảnh của các Tỳ-kheo.

Bài kinh tiếp theo, Kinh Văn VII, 3, (7) bàn về một phương diện đặc thù của đời sống cộng đồng, đó là chăm sóc người bệnh. Ở đây, Đức Phật kể ra năm đức tánh đáng quý của người chăm sóc và năm đức tánh đáng quý của người bệnh. Mặc dù có vẻ như Ngài muốn nói đến việc chăm sóc người bệnh trong tu viện, nơi thường không có người chăm sóc chuyên môn, những đức tính như vậy cũng có thể áp dụng như những điều hướng dẫn để chăm sóc một người bệnh trong đời sống gia đình.

Như mọi người đã biết, xã hội Ấn Độ thời Đức Phật được chia thành bốn giai cấp hay giai tầng xã hội, được xác định trên cơ sở nguồn gốc gia đình người ấy sinh ra. Giai cấp Sát-đế-ly (khattiya) là giai cấp quý tộc hay giai cấp cầm quyền; giai cấp Bà-la-môn (brāhmaṇa) là giai cấp Tăng lữ; giai cấp Phệ-xá (vessa) là giai cấp lái buôn và nông gia; và giai cấp

Thủ-đà-la (sudda) là giai cấp lao động và công nhân. Ngoài hệ thống bốn giai cấp trên còn có những người không có giai cấp, được biết như là người Chiên-đà-la (những kẻ bần cùng), là những người làm các nghề thấp hèn nhất, như người hốt rác, người chùi dọn nhà vệ sinh, và những người dọn dẹp các bãi thiêu xác chết. Trong chương này, tôi trình bày thái độ của Đức Phật đối với các giai cấp bên trong Giáo đoàn; trong chương cuối tôi sẽ bàn đến quan điểm của Đức Phật về vị trí của giai cấp trong xã hội đời thường. Bên trong Giáo đoàn, Đức Phật xem vị trí giai cấp là không quan trọng. Trong Kinh Văn VII, 4, (1), Ngài nói rằng, cũng giống như nước trong các dòng sông lớn của Ấn Độ, khi chảy ra biển, đều bỏ tên riêng của dòng sông ấy và chỉ được biết như là “nước biển”, cũng vậy, những người thuộc về tất cả bốn giai cấp khi gia nhập Giáo đoàn đều bỏ vị trí giai cấp của mình và chỉ được biết như là đệ tử của bậc hiền trí Thích-ca. Trong Kinh Văn VII,4, (2), Ngài tuyên bố rằng những người đến từ bất cứ giai cấp nào khi bước vào đời sống không gia đình đều có thể phát triển tâm từ cao thượng, và tiến xa hơn để có thể chứng đắc mục tiêu cuối cùng là đoạn tận mọi phiền não cấu uế. Kinh Văn VII, 4, (3) trong đó, Đức Phật trả lời vua Pasenadi (Ba-tư-nặc), rằng bất cứ ai đoạn trừ năm triền cái (năm chướng ngại) và đạt được năm chi phần của một bậc A-la-hán (Giới, Định, Tuệ, Giải thoát và Giải thoát tri kiến) thì vị ấy là ruộng phước tối thượng, bất kể vị ấy thuộc giai cấp nào.

Kinh Văn VII, 5 cung cấp một hình ảnh tỏa sáng về một nhóm nhỏ Tỷ-kheo sống chung với nhau hoàn toàn hòa hợp như nước với sữa. Các vị ấy nói rằng, bí quyết thành công

của họ là mỗi người tự mình dẹp qua một bên những gì mình muốn và quan tâm đến những gì người khác muốn. Bằng cách ấy, mặc dù thân của họ khác nhau nhưng tâm của họ đồng nhất.

Trong một xã hội Phật giáo, sự hòa hợp là rất cần thiết không những trong giới cư sĩ và Giáo đoàn khi họ điều hành những công việc nội bộ của họ, mà còn giữa hai cộng đồng trong lúc hai bên tương tác với nhau. Vì vậy, phần cuối của chương này được dành cho sự hợp tác giữa giới xuất gia và cộng đồng cư sĩ. **Kinh Văn VII, 6, (1)** xác định rõ ràng rằng Giáo pháp sẽ hưng thịnh khi hai nhánh của cộng đồng Phật giáo nhận thức được bốn phận của họ đối với nhau và hỗ trợ cho nhau trong tinh thần chia sẻ lòng trân trọng đối với nhau. Ba bài kinh sau đây, **Kinh Văn VII, 6, (2) –(4)** minh họa điểm này từ hai quan điểm, chỉ rõ phương cách đúng đắn cho cư sĩ đối xử với các tu sĩ, và các tu sĩ đối xử với cư sĩ. Cần phải ghi nhớ rằng các tiêu chuẩn hành xử đặt ra ở đây mặc nhiên được chấp nhận trong nền văn hóa Ấn Độ cổ đại thời Đức Phật tại thế – một thời đại mà giới cư sĩ hiếm khi được tiếp cận với giáo lý cao siêu và thường chỉ quan tâm đến việc thực hành công đức để đưa đến tái sinh vào cõi Thiên. Trong thế giới ngày nay, khi giới cư sĩ có thể học tập Giáo pháp thâm diệu và tham dự nhiều giai đoạn tu tập tích cực chuyên sâu, những thay đổi trong các mối quan hệ đặc thù ấy sẽ tự nhiên xảy ra. Tuy nhiên, nếu sự hòa hợp là điều ưu tiên được đề cao giữa hai cộng đồng, thì tinh thần tôn kính và cách hành xử thiện lành vẫn phải được duy trì liên tục trong các mối quan hệ ấy.

VII. CỘNG ĐỒNG THÀNH LẬP CÓ CHỦ ĐÍCH

1. CÁC LOẠI HỘI CHÚNG

(1) Hội chúng nông nổi và hội chúng sâu sắc

“Này các Tỷ-kheo, có hai loại hội chúng. Thế nào là hai? Hội chúng nông nổi và hội chúng sâu sắc.

“Và thế nào là hội chúng nông nổi? Hội chúng trong đó các Tỷ-kheo bất an, vênh váo, kiêu căng, lảm lời, nói năng lộn xộn, thất niệm, thiếu tỉnh giác, không định tĩnh, tâm tán loạn, các căn buông lung. Đây gọi là hội chúng nông nổi.

“Và thế nào là hội chúng sâu sắc? Hội chúng trong đó các Tỷ-kheo không bất an, không vênh váo, không kiêu căng, không lảm lời, không nói năng lộn xộn, đã thiết lập chánh niệm, tỉnh giác, định tĩnh, nhất tâm, các căn được hộ trì. Đây gọi là hội chúng sâu sắc.

“Đây là hai loại hội chúng. Trong hai hội chúng này, hội chúng sâu sắc là tối thượng.”

(Tăng Chi BK I, Ch. II, (V):1-10, tr. 133-134)

(2) Hội chúng chia rẽ và hội chúng hòa hợp

“Này các Tỷ-kheo, có hai loại hội chúng. Thế nào là hai? Hội chúng chia rẽ và hội chúng hòa hợp.

“Và thế nào là hội chúng chia rẽ? Hội chúng trong đó các Tỷ-kheo sống hay cãi cọ, gây gỗ và rơi vào tranh chấp, đả thương nhau bằng những lời nói sắc bén như dao. Đây gọi là hội chúng chia rẽ.

“Và thế nào là hội chúng hòa hợp? Hội chúng trong đó các

Tỷ-kheo sống thuận thảo, hòa hợp, không tranh chấp, chan hòa với nhau như nước với sữa, nhìn nhau bằng đôi mắt thân ái. Đây gọi là hội chúng hòa hợp.

“Đây là hai loại hội chúng. Trong hai hội chúng này, hội chúng hòa hợp là tối thượng.”

(Tăng Chi BK I, Ch. II, (V):1-10, tr. 134)

(3) Hội chúng thấp kém và hội chúng cao thượng

“Này các Tỷ-kheo, có hai loại hội chúng. Thế nào là hai? Hội chúng thấp kém và hội chúng cao thượng.

“Và thế nào là hội chúng thấp kém? Ở đây, trong hội chúng này, các Tỷ-kheo trưởng lão sống xa hoa, lười biếng, dẫn đầu về thối đọa, vất bỏ nhiệm vụ xả ly; các vị này không cố gắng tinh tấn để đạt được những gì chưa đạt, thành tựu những gì chưa thành tựu, chứng ngộ những gì chưa chứng ngộ. Những lớp Tăng sĩ thế hệ sau noi theo gương của các vị trưởng lão ấy. Họ cũng sống xa hoa, lười biếng, dẫn đầu về thối đọa, vất bỏ nhiệm vụ xả

ly; các vị này không cố gắng tinh tấn để đạt được những gì chưa đạt, thành tựu những gì chưa thành tựu, chứng ngộ những gì chưa chứng ngộ. Đây gọi là hội chúng thấp kém.

“Và thế nào là hội chúng cao thượng? Ở đây, trong hội chúng này, các Tỷ-kheo trưởng lão không sống xa hoa, không lười biếng, loại bỏ thói đọa, dẫn đầu nhiệm vụ xả ly; các vị này cố gắng tinh tấn để đạt được những gì chưa đạt, thành tựu những gì chưa thành tựu, chứng ngộ những gì chưa chứng ngộ. Những lớp Tăng sĩ thế hệ sau noi theo gương của các vị trưởng lão ấy. Họ cũng không sống xa hoa, không lười biếng, loại bỏ thói đọa, dẫn đầu nhiệm vụ xả ly; các vị này cố gắng tinh tấn để đạt được những gì chưa đạt, thành tựu những gì chưa thành tựu, chứng ngộ những gì chưa chứng ngộ. Đây gọi là hội chúng cao thượng.

“Đây là hai loại hội chúng. Trong hai hội chúng này, hội chúng cao thượng là tối thắng.”

(Tăng Chi BK I, Ch. II, (V):1-10, tr. 134-136)

(4) Hội chúng phàm phu và hội chúng bậc Thánh

“Này các Tỷ-kheo, có hai loại hội chúng. Thế nào là hai? Hội chúng phàm phu và hội chúng bậc Thánh.

“Và thế nào là hội chúng phàm phu? Hội chúng trong đó các Tỷ-kheo không hiểu đúng như thật: ‘Đây là khổ; đây là nguồn gốc của khổ; đây là sự diệt khổ; đây là con đường đưa đến diệt khổ’. Đây gọi là hội chúng phàm phu.

“Và thế nào là hội chúng bậc Thánh? Hội chúng trong đó các Tỷ-kheo hiểu đúng như thật: ‘Đây là khổ; đây là nguồn gốc của khổ; đây là sự diệt khổ; đây là con đường đưa đến diệt khổ’. Đây gọi là hội chúng bậc Thánh.

“Đây là hai loại hội chúng. Trong hai hội chúng này, hội chúng bậc Thánh là tối thượng.”

(Tăng Chi BK I, Ch. II, (V):1-10, tr. 136)

(5) Hội chúng không nghiêm minh và hội chúng nghiêm minh

“Này các Tỷ-kheo, có hai loại hội chúng. Thế nào là hai? Hội chúng không nghiêm minh và hội chúng nghiêm minh.

“Và thế nào là hội chúng không nghiêm minh? Trong hội chúng này, những quy chế trái với Giáo pháp được thi hành và những quy chế đúng với Giáo pháp không được thi hành; những quy chế trái với Giới luật được thi hành và những quy chế đúng với Giới luật không được thi hành. Những quy chế trái với Giáo pháp được phát huy và những quy chế đúng với Giáo pháp không được phát huy; những quy chế trái với Giới luật được phát huy và những quy chế đúng với Giới luật không được phát huy. Đây gọi là hội chúng không nghiêm minh. Bởi vì hội chúng này là không nghiêm minh nên trong hội chúng này, những quy chế trái với Giáo pháp được thi hành ... và những quy chế đúng với Giới luật không được phát huy.

“Và thế nào là hội chúng nghiêm minh? Ở đây, trong hội chúng này, những quy chế đúng với Giáo pháp được thi hành và những quy chế trái với Giáo pháp không được thi hành; những quy chế đúng với Giới luật được thi hành và những quy chế trái với Giới luật không được thi hành. Những quy chế đúng với Giáo pháp được phát huy và những quy chế trái với Giáo pháp không được phát huy; những quy chế đúng với Giới luật được phát huy và những quy chế trái với Giới luật không được phát huy. Đây gọi là hội chúng nghiêm minh. Bởi vì hội chúng này là nghiêm minh nên trong hội chúng này, những quy chế đúng với Giáo pháp được thi hành... và những quy chế trái với Giới luật không được phát huy.

“Đây là hai loại hội chúng. Trong hai hội chúng này, hội chúng nghiêm minh là tối thượng.”

(Tăng Chi BK I, Ch. II, (V):1-10, tr. 141-147)

2. THÀNH LẬP CỘNG ĐỒNG

(1) Chúng sanh đến với nhau và kết hợp như thế nào

“Này các Tỷ-kheo, tùy thuộc vào ‘giới’ mà chúng sinh tìm đến và kết hợp với nhau: những kẻ có cá tính thấp kém tìm đến và kết hợp với những người có cá tính thấp kém. Trong quá khứ họ đã làm như vậy, trong tương lai họ sẽ làm như vậy, và trong hiện tại họ cũng làm như vậy. Cũng giống như phân thì tìm đến và kết

hợp với phân, nước tiểu kết hợp với nước tiểu, nước bọt kết hợp với nước bọt, mủ kết hợp với mủ, máu kết hợp với máu. Tùy thuộc vào giới mà chúng sinh tìm đến và kết hợp với nhau: những kẻ có cá tính thấp kém tìm đến và kết hợp với những người có cá tính thấp kém. Trong quá khứ họ đã làm như vậy, trong tương lai họ sẽ làm như vậy, và trong hiện tại họ cũng làm như vậy.

“Này các Tỷ-kheo, tùy thuộc vào ‘giới’ mà chúng sinh tìm đến và kết hợp với nhau: những kẻ có cá tính thiện lành tìm đến và kết hợp với những người có cá tính thiện lành. Trong quá khứ họ đã làm như vậy, trong tương lai họ sẽ làm như vậy, và trong hiện tại họ cũng làm như vậy. Cũng giống như sữa tìm đến kết hợp với sữa, dầu kết hợp với dầu, mỡ kết hợp với mỡ, mật ong kết hợp với mật ong và mật mía kết hợp với mật mía. Cũng vậy, này các Tỷ-kheo, tùy thuộc vào giới mà chúng sinh tìm đến và kết hợp với nhau: những kẻ có cá tính thiện lành tìm đến và kết hợp với những người có cá tính thiện lành. Trong quá khứ họ đã làm như vậy, trong tương lai họ sẽ làm như vậy, và trong hiện tại họ cũng làm như vậy.”

(Tương Ưng BK II, Ch. 14(II), tr. 273–276)

(2) Những người giống nhau thường tìm đến với nhau / Ngưu tầm ngưu, mã tầm mã

“Này các Tỷ-kheo, tùy thuộc vào ‘giới’ mà chúng sinh tìm đến và kết hợp với nhau. Kẻ thiếu lòng tin tìm đến kết hợp với kẻ thiếu lòng tin; kẻ không biết hổ thẹn

kết hợp với kẻ không biết hổ thẹn; kẻ không sợ làm điều ác kết hợp với kẻ không sợ làm điều ác; kẻ vô văn kết hợp với kẻ vô văn; kẻ lười biếng kết hợp với kẻ lười biếng; kẻ thất niệm kết hợp với kẻ thất niệm; kẻ ngu kết hợp với kẻ ngu. Trong quá khứ họ đã làm như vậy, trong tương lai họ sẽ làm như vậy, và trong hiện tại họ cũng làm như vậy.”

“Này các Tỷ-kheo, tùy thuộc vào ‘giới’ mà chúng sinh tìm đến và kết hợp với nhau. Kẻ có lòng tin tìm đến kết hợp với kẻ có lòng tin; kẻ biết hổ thẹn kết hợp với kẻ biết hổ thẹn; kẻ sợ làm điều ác kết hợp với kẻ sợ làm điều ác; kẻ đa văn kết hợp với kẻ đa văn; kẻ tinh cần kết hợp với kẻ tinh cần; kẻ luôn giữ chánh niệm kết hợp với kẻ luôn giữ chánh niệm; người có trí tuệ kết hợp với người có trí tuệ. Trong quá khứ họ đã làm như vậy, trong tương lai họ sẽ làm như vậy, và trong hiện tại họ cũng làm như vậy.”

“Những kẻ sát sanh tìm đến và kết hợp với kẻ sát sanh; kẻ trộm cắp... kẻ tà dâm... kẻ nói láo... kẻ tham đắm rượu men, rượu nấu và chất gây nghiện tìm đến và kết hợp với kẻ tham đắm rượu men, rượu nấu và chất gây nghiện.”

“Những kẻ từ bỏ sát sanh tìm đến và kết hợp với những kẻ từ bỏ sát sanh; kẻ từ bỏ trộm cắp... kẻ từ bỏ tà dâm... kẻ từ bỏ nói láo... kẻ từ bỏ uống rượu men, rượu nấu và các chất gây nghiện tìm đến và kết hợp với kẻ từ bỏ rượu men, rượu nấu và các chất gây nghiện.”

“Những kẻ có tà kiến tìm đến và kết hợp với những kẻ có tà kiến; những kẻ tà tư duy... tà ngữ... tà nghiệp... tà mạng... tà tinh tấn... tà niệm... tà định tìm đến và kết hợp với kẻ có tà định.”

“Những kẻ có chánh kiến tìm đến và kết hợp với những kẻ có chánh kiến; những kẻ chánh tư duy... chánh ngữ... chánh nghiệp... chánh mạng... chánh tinh tấn... chánh niệm... chánh định tìm đến và kết hợp với kẻ có chánh định.”

(Tương Ưng BK II, Ch. 14 (II-III), tr. 273-294)

(3) Tứ nhiếp pháp (Bốn phương cách thu phục nhân tâm)

“Này các Tỷ-kheo, có bốn phương cách thu phục nhân tâm (Tứ nhiếp pháp). Thế nào là bốn? Bồ thí, ái ngữ, lợi hành và đồng sự. Đây là bốn phương cách thu phục nhân tâm.

Bồ thí và ái ngữ,

Lợi hành và đồng sự,

Vào những hoàn cảnh khác nhau trong đời,

Áp dụng tương xứng tùy trường hợp:

Bốn nhiếp pháp này,

Quan trọng như trục bánh xe quay.

Nếu không có nhiếp pháp này,

Thì cả mẹ và cha,
Không nhận được sự tôn trọng,
Và cung kính của con cái.

Nhưng các nhiếp pháp có hiện hữu,
Nên các bậc trí tôn trọng hành trì;
Vì thế họ đạt được sự vĩ đại,
Và được ca ngợi rất nhiều.”

(Tăng Chi BK I, Ch. IV, (IV):32; tr. 610–611)

3. DUY TRÌ CỘNG ĐỒNG BỀN VỮNG

(1) Tiêu chuẩn thẩm quyền

Người Bà-la-môn Vassakāra, vị đại thần của nước Magadha (Ma-kiệt-đà) hỏi Tôn giả Ānanda:

- Thưa Tôn giả Ānanda, có một vị Tỷ-kheo nào được Đức Phật chỉ định như thế này: ‘Vị này sẽ là người các ông nương tựa sau khi Ta nhập diệt, và giờ đây các ông sẽ trông cậy vào vị này?’ (4)

- Không có một vị Tỷ-kheo nào được Thế Tôn chỉ định như thế này: ‘Vị này sẽ là người các ông nương tựa sau khi Ta nhập diệt, và giờ đây các ông sẽ trông cậy vào vị này.’

- Nhưng thưa Tôn giả Ānanda, có một vị Tỷ-kheo nào được Tăng đoàn lựa chọn và được một số trưởng lão Tỷ-kheo chỉ định như thế này: ‘Vị này sẽ là người các ông nương tựa sau khi Thế Tôn nhập diệt, và giờ đây các ông sẽ trông cậy vào vị này?’

- Không có một vị Tỷ-kheo nào được Tăng đoàn lựa chọn và được một số trưởng lão Tỷ-kheo chỉ định như thế này: ‘Vị này sẽ là người các ông nương tựa sau khi Thế Tôn nhập diệt, và giờ đây các ông sẽ trông cậy vào vị này.’

- Thưa Tôn giả Ānanda, nếu không có nơi nương tựa, thì lý do gì khiến quý vị có thể hòa hợp?

- Nay Bà-la-môn, không phải chúng tôi không có nơi nương tựa. Chúng tôi có nơi nương tựa, chúng tôi có Giáo pháp là nơi nương tựa của chúng tôi.

- Thưa Tôn giả Ānanda, Tôn giả nói rằng quý vị có Giáo pháp là nơi nương tựa. Lời nói này phải được hiểu như thế nào?

- Nay Bà-la-môn, Thế Tôn đã ấn định quy trình rèn luyện cho các Tỷ-kheo, và thiết lập giới bốn Pātimokkha (Ba-la-đề-mộc-xoa). Vào những ngày Uposatha (ngày Bố-tát) (5), tất cả chúng tôi đang sống lệ thuộc vào cùng một thôn làng sẽ cùng nhau họp mặt tại một chỗ, và khi họp mặt chúng tôi yêu cầu một vị đọc tụng lại giới bốn Pātimokkha. Trong lúc giới bốn Pātimokkha được đọc tụng, nếu có một Tỷ-

kheo nhớ lại là đã phạm tội hay phạm giới, chúng tôi sẽ giải quyết sự việc với vị ấy theo đúng Giáo pháp như chúng tôi đã được chỉ dạy. Không phải các Tôn giả giải quyết sự việc, mà chính Giáo pháp đã giải quyết sự việc của chúng tôi.

(Trung BK III, Kinh số 108, tr. 122–124)

(2) Lý do để thiết lập các học pháp

Tôn giả Upāli (Ưu-ba-li) đi đến Thế Tôn, đánh lễ Ngài, rồi ngồi xuống một bên và bạch Thế Tôn:

- Bạch Thế Tôn, dựa trên những nền tảng nào mà Như Lai đã thiết lập các học pháp cho đệ tử của Ngài và đọc tụng giới bốn Pātimokkha?

- Này Upāli, Như Lai dựa trên mười nền tảng để thiết lập các học pháp cho các đệ tử và đọc tụng giới bốn Pātimokkha. Thế nào là mười? (1) Để Tăng chúng được an vui; (2) để Tăng chúng được thoải mái; (3) để kiểm soát những người cứng đầu, khó dạy; (4) để cho các Tỷ-kheo tốt có thể sống an ổn; (5) để chế ngự sự xâm nhập của các cấu uế trong hiện tại; (6) để loại trừ sự xâm nhập của các cấu uế trong đời sống tương lai; (7) để đem lại lòng tin cho những kẻ chưa có đức tin; (8) để tăng trưởng lòng tin cho những người đã có đức tin; (9) để diệu Pháp được tiếp tục tồn tại; và (10) để cổ xúy cho Giới luật. Như Lai đã dựa trên mười nền tảng này để thiết lập các học pháp cho các đệ tử và đọc tụng giới bốn Pātimokkha.

(Tăng Chi BK IV, Ch. X (IV):31, tr. 333–334)

(3) Sáu nguyên tắc hòa hợp

– Nay các Tỷ-kheo, có sáu nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng, đưa đến gắn bó, không tranh chấp, hòa thuận và đoàn kết. Thế nào là sáu?

(1) – Ở đây, vị Tỷ-kheo giữ gìn những hành động từ ái về thân đối với các vị đồng tu, ở nơi công cộng cũng như chốn riêng tư. Đây là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng, đưa đến gắn bó, không tranh chấp, hòa thuận và đoàn kết.

(2) – Lại nữa, vị Tỷ-kheo giữ gìn những hành động từ ái về lời nói đối với các vị đồng tu, ở nơi công cộng cũng như chốn riêng tư. Đây cũng là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng, đưa đến gắn bó, không tranh chấp, hòa thuận và đoàn kết.

(3) – Lại nữa, vị Tỷ-kheo giữ gìn những hành động từ ái về ý đối với các vị đồng tu, ở nơi công cộng cũng như chốn riêng tư. Đây cũng là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng, đưa đến gắn bó, không tranh chấp, hòa thuận và đoàn kết.

(4) – Lại nữa, vị Tỷ-kheo không ngại ngần chia sẻ bất cứ những gì vị ấy thu nhận được một cách chơn chánh, kể cả chỉ là những gì có được trong bình bát, và cùng san sẻ chúng với các huynh đệ đồng tu có

giới đức. Đây cũng là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng...

(5) – Lại nữa, vị Tỷ-kheo sống ở nơi công cộng cũng như ở chốn riêng tư, cùng với các vị đồng tu thành tựu những giới đức không bị bể vụn, không bị sai sót, không bị tì vết, không bị hỗn tạp, giải thoát, được người trí khen ngợi, không chấp thủ, đưa đến thiên định. Đây cũng là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng...

(6) – Lại nữa, vị Tỷ-kheo sống ở nơi công cộng cũng như ở chốn riêng tư, cùng với các vị đồng tu thành tựu tri kiến cao thượng và giải thoát, dẫn dắt người tu tập theo đúng con đường ấy đến chỗ đoạn tận hoàn toàn mọi khổ đau. Đây cũng là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng...

– Nay các Tỷ-kheo, đây là sáu nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng, đưa đến gắn bó, không tranh chấp, hòa thuận và đoàn kết.

(Tăng Chi BK III, Ch. VI (II): 12, tr. 22-23)

(4) Mười nguyên tắc hòa hợp

Một thời, có một số Tỷ-kheo tụ họp trong hội trường, và khi các vị ấy đang ngồi với nhau thì bắt đầu tranh cãi và gây gỗ rồi đi đến tranh chấp nhau, đả thương nhau bằng những lời nói sắc bén như vũ khí. Vào buổi chiều, Thế Tôn sau khi xuất thiền, đi vào hội

trường, ngồi xuống một chỗ ngồi đã được soạn sẵn. Rồi Thế Tôn nói với các Tỷ-kheo:

- Nay các Tỷ-kheo, vừa qua các thầy đang tham gia thảo luận việc gì trong lúc đang ngồi ở đây? Câu chuyện gì đã bị gián đoạn?

- Bạch Thế Tôn, sau khi đi khát thực về, sau buổi ăn, chúng con tụ tập trong giảng đường và khi chúng con đang ngồi với nhau thì bắt đầu tranh cãi và gây gỗ rồi đi đến tranh chấp nhau, đả thương nhau bằng những lời nói sắc bén như vũ khí.

- Nay các Tỷ-kheo, thật là không thích hợp đối với các thầy, là các thanh niên bộ tộc vì lòng tin đã xuất gia, từ bỏ gia đình, sống không gia đình, lại tranh cãi, gây gỗ và đi đến tranh chấp nhau, đả thương nhau bằng những lời nói sắc bén như vũ khí.

- Nay các Tỷ-kheo, có mười nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng đưa đến gắn bó, không tranh chấp, hòa thuận và đoàn kết. Thế nào là mười?

(1) Ở đây, này các Tỷ-kheo, vị Tỷ-kheo có giới đức, sống được chế ngự bằng giới bốn Pātimokkha, có đầy đủ chánh hạnh và oai nghi, thấy được sự nguy hiểm trong những lỗi nhỏ nhặt, đã chấp nhận và thực hành các học pháp. Bởi vì, vị Tỷ-kheo có giới đức... đây là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương

yêu và tôn trọng, đưa đến gắn bó, không tranh chấp, hòa thuận và đoàn kết.

(2) Lại nữa, vị Tỷ-kheo học tập nhiều, ghi nhớ những gì mình đã học tập, và tích lũy những gì đã học tập. Những giáo pháp ấy tốt đẹp ở đoạn đầu, tốt đẹp ở đoạn giữa và tốt đẹp ở đoạn cuối, với ý nghĩa và lời văn chơn chánh, ca ngợi đời sống phạm hạnh hoàn toàn thanh tịnh và viên mãn – các giáo pháp này vị ấy đã học tập nhiều, ghi nhớ trong tâm, đọc tụng bằng lời, quán sát thẩm tra bằng ý, khéo thấm nhuần với chánh kiến. Bởi vì, vị Tỷ-kheo học hỏi nhiều... đây là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng, đưa đến đoàn kết.

(3) Lại nữa, vị Tỷ-kheo có nhiều bạn bè tốt, bạn đồng hành tốt, bạn đồng tu tốt. Bởi vì, vị Tỷ-kheo có nhiều bạn bè tốt... đây là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng, đưa đến đoàn kết.

(4) Lại nữa, vị Tỷ-kheo dễ sửa sai và sở hữu những đức tánh khiến cho vị ấy dễ sửa sai; vị ấy nhẫn nhục và chấp nhận những lời chỉ dạy với thái độ tôn kính. Bởi vì, vị Tỷ-kheo dễ sửa sai... đây là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng, đưa đến đoàn kết.

(5) Lại nữa, vị Tỷ-kheo khéo léo và tinh cần trong khi làm những công việc đa dạng cần phải làm cho các bạn đồng tu; vị ấy có sự tìm tòi, hiểu biết thích hợp cho các việc ấy, và có khả năng thực

hiện và sắp xếp mọi việc một cách đúng đắn. Bởi vì, vị Tỷ-kheo khéo léo và tinh cần... đây là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng, đưa đến đoàn kết.

(6) Lại nữa, vị Tỷ-kheo yêu thích Giáo pháp và vui vẻ đưa ra những lời khẳng định đầy niềm hoan hỷ cao thượng về Giáo pháp và Giới luật. Bởi vì, vị Tỷ-kheo yêu thích Giáo pháp... đây là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng, đưa đến đoàn kết.

(7) Lại nữa, vị Tỷ-kheo đã khởi tâm tinh tấn từ bỏ các pháp bất thiện và thành tựu các thiện pháp; vị ấy dũng mãnh, vững vàng trong mọi nỗ lực, không bỏ bê nhiệm vụ tu tập các thiện pháp. Bởi vì, vị Tỷ-kheo đã khởi tâm tinh tấn... đây là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng, đưa đến đoàn kết.

(8) Lại nữa, vị Tỷ-kheo hài lòng với bất cứ loại y áo, đồ ăn khát thực, chỗ cư ngụ, thuốc men và các phẩm vật trị bệnh. Bởi vì, vị Tỷ-kheo hài lòng với bất cứ loại y áo... đây là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng, đưa đến đoàn kết.

(9) Lại nữa, vị Tỷ-kheo luôn giữ chánh niệm, thành tựu chánh niệm và tỉnh giác tối thượng, là người ghi nhớ và hồi tưởng lại những gì đã làm và đã nói từ lâu. Bởi vì, vị Tỷ-kheo luôn giữ chánh niệm...

đây là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng, đưa đến đoàn kết.

a, vị Tỷ-kheo có trí tuệ, thành tựu trí tuệ để thấy được sự sanh diệt của các pháp, đó là trí tuệ cao thượng và thể nhập thâm sâu, đưa đến đoạn tận hoàn toàn mọi khổ đau. Bởi vì vị Tỷ-kheo có trí tuệ... đây là một nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng, đưa đến và đoàn kết.

- Nay các Tỷ-kheo, đây là mười nguyên tắc hòa hợp tạo nên tình thương yêu và tôn trọng đưa đến gắn bó, không tranh chấp, hòa thuận và đoàn kết.

(Tăng Chi BK IV, Ch. X (V):50, tr. 538-362)

(5) Bảy điều kiện để hòa hợp xã hội

Một thời, Thế Tôn đang trú ở nước Vesāli (Tỳ-xá-ly) tại điện thờ Sārandada. Bấy giờ, có một số người Licchavi đi đến Thế Tôn,

đảnh lễ Ngài và ngồi xuống một bên. Thế Tôn nói với các người ấy rằng:

- Nay các người Licchavi, Ta sẽ giảng cho các ông về bảy nguyên tắc để không bị suy tàn. Hãy chú tâm lắng nghe. Ta sẽ giảng.

- Thưa vâng, bạch Thế Tôn.

Các người Licchavi vâng đáp Thế Tôn. Thế Tôn nói như sau:

- Nay các người Licchavi, thế nào là bảy nguyên tắc để không bị suy tàn?

(1) – Nay các người Licchavi, bao lâu mà dân Vajjī (Bạt-kỳ) thường hội họp, và tổ chức các buổi hội họp thường xuyên, thì họ sẽ được thịnh vượng, không bị suy tàn.

(2) – Bao lâu mà dân Vajjī hội họp trong sự hòa hợp, giải tán trong sự hòa hợp và tiếp tục công việc của họ trong sự hòa hợp, thì họ sẽ được thịnh vượng, không bị suy tàn.

(3) – Bao lâu mà dân Vajjī không làm những gì luật lệ không cho phép và không hủy bỏ những gì luật lệ đã cho phép, nhưng họ tiến hành công việc theo các truyền thống xưa cổ mà dân Vajjī đã được phép làm, thì họ sẽ được thịnh vượng, không bị suy tàn.

(4) – Bao lâu mà dân Vajjī vinh danh, kính trọng, tôn sùng và đánh lễ những bậc trưởng lão Vajjī và xem những vị này xứng đáng được lắng nghe, thì họ sẽ được thịnh vượng, không bị suy tàn.

(5) – Bao lâu mà dân Vajjī không dùng vũ lực để bắt cóc vợ và con gái của gia đình người khác, và ép buộc những người này phải sống với họ, thì họ sẽ được thịnh vượng, không bị suy tàn.

(6) – Bao lâu mà dân Vajjī vinh danh, kính trọng, tôn sùng và đánh lễ các nơi thờ tự truyền thống của người Vajjī, ở trong và ngoài thành phố, và không lãng quên các buổi cúng tế đúng pháp đã được thực

hiện trong quá khứ, thì họ sẽ được thịnh vượng, không bị suy tàn.

(7) – Bao lâu mà dân Vajjī vẫn hộ trì đúng đắn, cung cấp nơi cư ngụ và sự bảo vệ an toàn cho các bậc A-la-hán, để cho các bậc

A-la-hán chưa đến sẽ có thể đến trong tương lai, và những bậc A-la-hán đã đến có thể thoát mái cư ngụ tại đó, thì họ sẽ được thịnh vượng, không bị suy tàn.

– Nay các người Licchavi, bao lâu mà bảy nguyên tắc để không bị suy tàn này vẫn được dân Vajjī tiếp tục thực hiện, và dân Vajjī được xem như đã duy trì vững vàng các nguyên tắc này, thì họ sẽ được thịnh vượng, không bị suy tàn.

(Tăng Chi BK III, Ch. 7 (III): 19, tr. 296–298)

(6) Bảy điều kiện để hòa hợp Tăng chúng

Thế Tôn nói với các Tỷ-kheo:

– Nay các Tỷ-kheo, Ta sẽ giảng cho các thầy bảy nguyên tắc để không bị suy tàn. Hãy chú tâm lắng nghe, Ta sẽ giảng.

– Thừa vâng, bạch Thế Tôn, các Tỷ-kheo vâng đáp Thế Tôn. Thế Tôn giảng như sau:

– Và nay các Tỷ-kheo, thế nào là bảy nguyên tắc để không bị suy tàn?

(1) – Bao lâu mà các Tỷ-kheo thường hội họp, và tổ chức các buổi hội họp thường xuyên, thì họ sẽ được phát triển, không bị suy tàn.

(2) – Bao lâu mà các Tỷ-kheo hội họp trong sự hòa hợp, giải tán trong sự hòa hợp, và tiếp tục công việc của Tăng đoàn trong sự hòa hợp, thì họ sẽ được phát triển, không bị suy tàn.

(3) – Bao lâu mà các Tỷ-kheo không làm những gì luật lệ không cho phép và không hủy bỏ những gì luật lệ đã cho phép, nhưng họ tiến hành công việc theo các học pháp mà họ đã được phép làm, thì họ sẽ được phát triển, không bị suy tàn.

(4) – Bao lâu mà các Tỷ-kheo vinh danh, kính trọng, tôn sùng và đánh lễ những bậc Tỷ-kheo trưởng lão, thâm niên, cao tuổi hạ, là các bậc cha và người hướng dẫn của Tăng chúng, và xem những vị này xứng đáng được lắng nghe, thì họ sẽ được phát triển, không bị suy tàn.

(5) – Bao lâu mà các Tỷ-kheo không bị chi phối bởi tham ái khởi sinh, đưa đến hình thành một đời sống khác, thì họ sẽ được phát triển, không bị suy tàn.

(6) – Bao lâu mà các Tỷ-kheo vẫn chú tâm đến việc cư trú trong rừng, thì họ sẽ được phát triển, không bị suy tàn.

(7) – Bao lâu mà các Tỷ-kheo mỗi người đều tự mình thiết lập chánh niệm, khiến cho các bạn đồng tu có giới hạnh chưa đến sẽ có thể đến ở trong tương lai, và những vị đồng tu có giới hạnh đã đến có thể sống an lạc ở đây, thì họ sẽ được phát triển, không bị suy tàn.

– Nay các Tỷ-kheo, bao lâu mà bảy nguyên tắc để không bị suy tàn này vẫn được các Tỷ-kheo tiếp tục thực hiện, và các Tỷ-kheo được xem như đã duy trì vững vàng các nguyên tắc này, thì họ sẽ được phát triển, không bị suy tàn.

(Tăng Chi BK III, Ch. 7 (III): 19, tr. 305–307)

(7) Chăm sóc người bệnh

– Nay các Tỷ-kheo, sở hữu năm đức tánh này, một người chăm sóc đủ khả năng chăm sóc một người bệnh. Thế nào là năm?

(1) Người này có khả năng pha thuốc.

(2) Người này biết cái gì có lợi ích và cái gì có hại, do đó người ấy giữ lại cái không có lợi và đưa ra những gì có lợi ích.

(3) Người này chăm sóc người bệnh với tâm từ, chứ không phải vì các phần thưởng vật chất.

(4) Người này không ghê tởm khi phải dọn phân, nước tiểu, đồ nôn mửa, hay nước bọt.

(5) Tỉnh thoảng, người này có khả năng chỉ dẫn, khuyến khích, khơi nguồn cảm hứng và làm cho người bệnh phấn khởi bằng một bài Pháp thoại.

- Sở hữu năm đức tánh này, một người chăm sóc đủ khả năng chăm sóc một người bệnh.

- Sở hữu năm đức tánh này, một người bệnh được chăm sóc dễ dàng. Thế nào là năm?

(1) Người này làm những gì có lợi ích.

(2) Biết dùng vừa phải những gì có lợi ích.

(3) Có dùng thuốc men.

(4) Người này tiết lộ chính xác những triệu chứng bệnh của mình cho người chăm sóc tốt bụng biết; tường trình, đúng như trường hợp của mình, rằng tình trạng sức khỏe của mình đang tệ hại hơn, hay đang tiến triển tốt hơn, hay vẫn giữ nguyên như cũ.

(5) Người này có thể kiên nhẫn chịu đựng những cảm thọ về thân đang khởi lên, đau đớn, khốc liệt, đau nhói, đau như dao đâm, đau kinh khủng, rất khó chịu, vất kiệt sức sống.

- Sở hữu năm đức tánh này, một người bệnh được chăm sóc dễ dàng.

(Tăng Chi BK II, Ch. V (XIII):123-124, tr. 541-543)

4. GIAI CẤP KHÔNG QUAN TRỌNG

(1) Hòa nhập như sông chảy vào biển lớn

“Cũng giống như, khi các sông lớn – như sông Ganges (sông Hằng), sông Yamunā, sông Aciravatī, sông Sarabhū, và sông Mahī – chảy ra biển lớn, các sông này bỏ tên cũ và địa danh của chúng, và chỉ được gọi là biển lớn. Cũng vậy, khi thành viên của bốn giai cấp – Sát-đế-ly (khattiya), Bà-la-môn (brāhmin), Phệ-xá (vessa), Thủ-đà (sudda) (6) – sau khi xuất gia từ bỏ gia đình, sống không gia đình trong Pháp và Luật được Như Lai tuyên thuyết, họ từ bỏ tên và giai cấp trước kia và chỉ được gọi là các Sa-môn đệ tử của bậc hiền trí Thích-ca”.

(Tăng Chi BK III, Ch. 8 (II):19, tr. 562–563)

(2) Mọi người đều có thể chứng đắc mục tiêu tối thượng

“Giả sử có một cái hồ nước trong lành, mát mẻ dễ chịu, trong suốt với bờ hồ mượt mà đẹp đẽ. Nếu có một người bị thời tiết nóng làm cháy da, kiệt sức, mệt mỏi, khô cổ, khát nước, đến từ phương đông hoặc phương tây, hoặc phương bắc hoặc phương nam, hoặc bất cứ nơi nào, khi đã đến hồ nước người ấy sẽ uống nước để giải trừ cơn khát và cơn sốt nóng bức. Cũng vậy, nếu bất cứ người nào từ giai cấp Sát-đế-ly xuất gia từ bỏ

gia đình, sống không gia đình, hay từ giai cấp Bà-la-môn, hay từ giai cấp Phệ-xá, hay từ giai cấp Thủ-đà-la, sau khi được gặp Pháp và Luật do Như Lai tuyên thuyết, người ấy phát triển tâm từ, bi, hỷ, xả, và từ đó đạt được nội tâm an tịnh, Ta nói rằng chính nhờ nội tâm an tịnh, người ấy đã thực hành con đường đúng đắn của bậc Sa-môn.

“Này các Tỷ-kheo, nếu bất cứ người nào từ giai cấp Sát-đế-ly xuất gia từ bỏ gia đình, sống không gia đình, hay từ giai cấp Bà-la-môn, hay từ giai cấp Phệ-xá, hay từ giai cấp Thủ-đà-la, bằng cách tự mình chứng ngộ với thắng trí, ngay ở đây và bây giờ, thể nhập và an trú vào tâm giải thoát, tuệ giải thoát; nghĩa là tâm giải thoát mọi lậu hoặc nhờ đã đoạn trừ mọi cấu uế phiền não, thì vị này là một Sa-môn vì đã đoạn trừ các lậu hoặc.”

(Trung BK I, Kinh số 40, tr. 620-622)

(3) Tiêu chuẩn giá trị tâm linh

[Đức Phật hỏi Vua Pasenadi (Ba-tư-nặc):]

- Thưa Đại vương, Đại vương nghĩ thế nào? Giả sử Đại vương đang có chiến tranh và cuộc giao tranh sắp xảy ra. Rồi một thanh niên Sát-đế-ly đi đến, người này không được huấn luyện, không có kỹ năng, chưa thực hành, không có kinh nghiệm, rụt rè, run rẩy, sợ hãi, sẵn sàng bỏ chạy. Đại vương có sử dụng người ấy không?

- Bạch Thế Tôn, chắc chắn là không.

- Rồi một thanh niên Bà-la-môn đi đến... một thanh niên Phệ-xá... một thanh niên Thủ-đà-la... người này không được huấn luyện... sẵn sàng bỏ chạy. Đại vương có sử dụng người ấy không?

- Bạch Thế Tôn, chắc chắn là không.

- Thưa Đại vương, Đại vương nghĩ thế nào? Giả sử Đại vương đang có chiến tranh và cuộc giao tranh sắp xảy ra. Rồi một thanh niên Sát-đế-ly đi đến, người này đã được huấn luyện, có kỹ năng, đã thực hành, có kinh nghiệm, gan dạ, can đảm, táo bạo, sẵn sàng giữ vững vị trí của mình. Đại vương có sử dụng người ấy không?

- Bạch Thế Tôn, con sẽ sử dụng người ấy.

- Rồi một thanh niên Bà-la-môn đi đến... một thanh niên Phệ-xá... một thanh niên Thủ-đà-la... người này được huấn luyện... sẵn sàng giữ vững vị trí của mình. Đại vương có sử dụng người ấy không?

- Bạch Thế Tôn, con sẽ sử dụng người ấy.

- Cũng vậy, thưa Đại vương, khi một người đã xuất gia từ bỏ gia đình, sống không gia đình, dù người ấy thuộc giai cấp nào, nếu người ấy đã đoạn trừ năm chi (năm triền cái) và thành tựu năm chi (năm thiền chi), thì bố thí cho vị ấy được

quả phước lớn. Năm chi nào đã được từ bỏ?
Tham dục, sân hận, hôn trầm, trạo hối và nghi.
Năm chi nào người ấy đã thành tựu? Người ấy đã
thành tựu giới uẩn vô học, định uẩn vô học, tuệ
uẩn vô học, vô học giải thoát uẩn và vô học tri
kiến giải thoát uẩn. Như vậy, bố thí cho một vị
đã đoạn trừ năm chi và thành tựu năm chi sẽ
được quả phước lớn.

Là một vị vua đang lâm chiến,
Sẽ sử dụng thanh niên thiện xảo cung
tên,
Người hùng mạnh kiên cường,
Chớ không chọn người hèn yếu
Dù nguồn gốc cao sang,
Cần vinh danh người hành xử cao
thượng
Dù nguồn gốc thọ sanh thấp kém,
Người hiền trí đã thành tựu
Đức nhẫn nhục hiền hòa.

(Tương Ưng BK I, Ch. III, (III): IV, tr. 219–222)

5. MỘT MẪU MỤC HÒA HỢP TẶNG

Một thời, Tôn giả Anuruddha (A-na-luật),
Tôn giả Nandiya, và Tôn giả Kimbila đang trú tại

khu vườn trong rừng cây Ta-la Gosinga, rồi Thế Tôn đến thăm các vị ấy. Khi các Tôn giả nghe Ngài đã đến, cả ba liền đi đến chào đón Thế Tôn. Một người cầm y bát, một người soạn chỗ ngồi, một người đặt chậu nước để rửa chân Ngài. Rồi ba Tôn giả đánh lễ Thế Tôn và ngồi xuống một bên. Khi tất cả đã ngồi xuống, Thế Tôn nói với các Tôn giả:

- Này Anuruddha, Ta hy vọng các thầy sống an vui. Ta hy vọng các thầy sống thoải mái và không có gì lo lắng về việc khát thực.

- Bạch Thế Tôn, chúng con sống an vui, chúng con sống thoải mái và chúng con không có gì lo lắng về việc khát thực.

- Này Anuruddha, Ta hy vọng các thầy sống trong hòa hợp, quý trọng lẫn nhau, không tranh chấp, hòa quyện với nhau như nước với sữa, nhìn nhau bằng đôi mắt thiện cảm.

- Bạch Thế Tôn, chúng con chắc chắn là đang sống trong hòa hợp, quý trọng lẫn nhau, không tranh chấp, hòa quyện với nhau như nước với sữa, nhìn nhau bằng đôi mắt thiện cảm.

- Nhưng này Anuruddha, làm sao các thầy sống được như vậy?

- Bạch Thế Tôn, đối với việc này, con nghĩ như sau: 'Thật lợi ích cho ta, quả thật là một lợi

ích lớn cho ta khi được sống cùng với những vị đồng tu như vậy!’ Do đó, con giữ gìn các hành động về thân với tâm từ đối với các vị ấy ở nơi công cộng cũng như ở chốn riêng tư; con giữ gìn các hành động về lời nói với tâm từ đối với các vị ấy ở nơi công cộng cũng như ở chốn riêng tư; con giữ gìn các hành động về ý với tâm từ đối với các vị ấy ở nơi công cộng cũng như ở chốn riêng tư. Con suy nghĩ như sau: ‘Tại sao ta không dẹp qua một bên những gì ta muốn làm, và làm những gì các vị ấy muốn làm?’ Rồi con dẹp qua một bên những gì con muốn làm, và con làm những gì các vị ấy muốn làm. Thân chúng con tuy khác nhau nhưng tâm chúng con đồng nhất. Bạch Thế Tôn, đó là cách chúng con sống trong hòa hợp, quý trọng lẫn nhau, không tranh chấp, hòa quyện với nhau như nước với sữa, nhìn nhau bằng đôi mắt thiện cảm.

- Lành thay, lành thay! Ta hy vọng các thầy sống tinh cần, nhiệt tình và quyết tâm.

- Bạch Thế Tôn, chúng con chắc chắn đang sống tinh cần, nhiệt tình và quyết tâm.

- Nhưng này Anuruddha, làm sao các thầy sống được như vậy?

- Bạch Thế Tôn, đối với việc này, bất cứ người nào trong chúng con đi khát thực trong làng về trước, thì người ấy sẽ soạn chỗ ngồi,

soạn sẵn nước uống và nước rửa chân, và sắp đặt chậu chứa thức ăn dư. Bất cứ ai trong chúng con đi về sau cùng, sẽ ăn bất cứ thức ăn nào còn lại nếu vị ấy muốn; nếu không muốn thì bỏ đồ ăn ấy vào chỗ không có cỏ xanh hoặc bỏ vào vũng nước không có côn trùng sinh sống. Vị ấy sẽ dọn dẹp chỗ ngồi và cất nước uống và nước rửa chân. Vị ấy dọn chậu chứa thức ăn dư sau khi đã rửa sạch và quét dọn nhà ăn. Bất cứ ai trong chúng con nếu thấy các chum nước uống, nước rửa hay nước cho nhà vệ sinh còn ít hoặc đã hết thì sẽ lo đổ nước đầy các chum ấy. Nếu các chum ấy quá nặng, vị ấy sẽ gọi thêm bạn khác đến giúp, bằng cách dùng tay để ra dấu hiệu và rồi họ sẽ chung sức hai tay di chuyển chum nước ấy, nhưng không vì việc này mà chúng con phá vỡ im lặng và nói chuyện với nhau. Nhưng mỗi năm ngày, chúng con ngồi lại với nhau suốt đêm để đàm luận Giáo pháp. Đó là cách chúng con sống tinh cần, nhiệt tình và quyết tâm.

(Trung BK I, Kinh số 31, tr. 450–453)

6. TẶNG SĨ và CƯ SĨ

(1) Hỗ trợ lẫn nhau

“Này các Tỷ-kheo, các gia chủ rất hữu ích cho các thầy. Họ cung cấp cho các thầy các vật dụng cần thiết như y áo, đồ ăn khát thực,

nơi cư trú và thuốc men trong lúc ốm đau. Và này các Tỷ-kheo, các thầy cũng rất hữu ích cho các gia chủ, vì các thầy giảng dạy cho họ Giáo pháp tốt đẹp ở đoạn đầu, tốt đẹp ở đoạn giữa và tốt đẹp ở đoạn cuối, với ý nghĩa và lời văn chơn chánh, và các thầy tuyên thuyết đời sống phạm hạnh đầy đủ trọn vẹn và hoàn toàn thanh tịnh. Này các Tỷ-kheo, như vậy, đời sống phạm hạnh này được thực hiện bằng sự hỗ trợ lẫn nhau nhằm mục đích vượt qua mọi cấu uế phiền não để tiến tới chấm dứt hoàn toàn mọi khổ đau.”

(Kinh Phật Thuyết Như Vậy, tr. 107)

(2) Một vị khách của các gia đình

- Này các Tỷ-kheo, sở hữu năm tính cách này, một Tỷ-kheo là vị khách Tăng thường thăm viếng các gia đình, sẽ không được họ ưa thích, vui lòng, kính nể hoặc tôn trọng. Thế nào là năm?

(1) Vị ấy tỏ ra thân mật với người chỉ mới quen biết; (2) vị ấy phân phát những vật không phải sở hữu của mình; (3) vị ấy quan hệ để gây chia rẽ; (4) vị ấy nói thì thầm riêng bên tai; (5) vị ấy đòi hỏi quá nhiều. Sở hữu năm tính cách này, một Tỷ-kheo là vị khách Tăng thường thăm viếng

các gia đình, sẽ không được họ ưa thích, vui lòng, kính nể hoặc tôn trọng.

- Nay các Tỷ-kheo, sở hữu năm tính cách này, một Tỷ-kheo là vị khách Tăng thường thăm viếng các gia đình, sẽ được họ ưa thích, vui lòng, kính nể và tôn trọng. Thế nào là năm?

(1) Vị ấy không tỏ ra thân mật với người chỉ mới quen biết; (2) vị ấy không phân phát những vật không phải sở hữu của mình; (3) vị ấy không quan hệ để gây chia rẽ; (4) vị ấy không nói thì thầm riêng bên tai; (5) vị ấy không đòi hỏi quá nhiều. Sở hữu năm tính cách này, một Tỷ-kheo là vị khách Tăng thường thăm viếng các gia đình, sẽ được họ ưa thích, vui lòng, kính nể hoặc tôn trọng.

(Tăng Chi BK II, Ch. V, (XII): 111, tr. 529-530)

(3) Bày tỏ lòng từ bi đối với cư sĩ

- “Nay các Tỷ-kheo, sở hữu năm tính cách này, một Tỷ-kheo cư trú tại địa phương bày tỏ lòng từ bi đối với cư sĩ. Thế nào là năm?

(1) Vị ấy khuyến khích họ hành xử đúng giới hạnh. (2) Giúp họ sống an ổn

nhờ hiểu đúng Giáo pháp. (3) Khi họ đau ốm, vị ấy đến thăm và giúp họ thiết lập chánh niệm hướng đến các bậc A-la-hán. (4) Khi có đại chúng Tỷ-kheo đến, gồm cả những vị đến từ các trú xứ khác nhau, vị ấy đến các gia đình cư sĩ và thông báo cho họ biết: ‘Này các bạn, có một đại chúng Tỷ-kheo đã đến, bao gồm cả những vị từ các trú xứ khác. Các bạn hãy tạo phước đức. Đây là dịp để các bạn tạo phước đức.’

(5) Chính vị ấy sẽ thọ dụng bất cứ thực phẩm nào được cúng dường, dù thô sơ hoặc tinh tế; vị ấy không phung phí các phẩm vật cúng dường vì đức tin.

Sở hữu năm tính cách này, một Tỷ-kheo cư trú tại địa phương bày tỏ lòng từ bi đối với cư sĩ.”

(Tăng Chi BK II, Ch. V, (XXIV):235, tr. 736)

(4) Các gia đình xứng đáng đến thăm viếng

- “Này các Tỷ-kheo, sở hữu chín yếu tố này, một gia đình chưa được đến thăm viếng thì không đáng đến thăm,

hoặc nếu đã đến rồi thì không đáng ngồi xuống với họ. Thế nào là chín?

(1) Họ không đứng dậy một cách vui vẻ. (2) Họ không đánh lễ một cách vui vẻ. (3) Họ không vui vẻ mời ngồi. (4) Họ giấu những gì họ có. (5) Mặc dù họ có nhiều, họ cho ít. (6) Thậm chí họ có đồ tốt, họ cho đồ xấu. (7) Họ cho mà không kính trọng, không cung kính. (8) Họ không đến ngồi gần để nghe Pháp. (9) Họ không thích thú nghe lời Pháp thoại (của khách Tăng).

Sở hữu chín yếu tố này, một gia đình chưa được đến thăm viếng thì không đáng đến thăm, hoặc nếu đã đến rồi thì không đáng ngồi xuống với họ.”

“Này các Tỷ-kheo, sở hữu chín yếu tố này, một gia đình chưa được đến thăm viếng thì xứng đáng đến thăm, hoặc nếu đã đến rồi thì xứng đáng ngồi xuống với họ. Thế nào là chín?

(1) Họ đứng dậy một cách vui vẻ. (2) Họ đánh lễ một cách vui vẻ. (3) Họ vui vẻ mời ngồi. (4) Họ không giấu những gì họ có. (5) Khi họ có nhiều, họ cho nhiều. (6) Khi họ có đồ tốt, họ cho đồ tốt. (7) Họ cho một cách kính trọng, với

sự cung kính. (8) Họ đến ngồi gần để nghe Pháp. (9) Họ thích thú lắng nghe Pháp thoại.

Sở hữu chín yếu tố này, một gia đình chưa được đến thăm viếng thì xứng đáng đến thăm, hoặc nếu đã đến rồi thì xứng đáng ngồi xuống với họ.”

(Tăng Chi BK IV, Ch. IX (II):17, tr. 117-118)

VIII

TRANH CHẤP – GIỚI THIỆU

Bởi vì các cộng đồng, dù nhỏ hay lớn, đều là tập hợp của những con người, nên điều không thể tránh được là những cộng đồng ấy dễ bị căng thẳng do bản chất yếu kém của con người gây ra. Khuynh hướng tự cao tự đại bẩm sinh, khao khát lợi ích cá nhân, luôn luôn tự cho mình đúng, và chấp thủ vào ý kiến cá nhân, có thể đưa đến chủ trương bè phái và tranh chấp, và thậm chí chia rẽ cộng đồng thành từng mảnh. Những tranh chấp như thế là chủ đề của Chương VIII, và việc giải quyết các tranh chấp là chủ đề của Chương IX.

Những đoạn kinh bao gồm trong Chương VIII nói đến các tranh chấp giữa cả Tăng chúng lẫn cư sĩ, vốn tương tự nhau trong một vài phương diện, nhưng khác nhau trong những phương diện khác. **Kinh Văn VIII, 1** đặt ra chủ đề cho chương này. Ở đây, chúng ta thấy Sakka Thiên chủ, vị vua của cõi Thiên, đến yết kiến Đức Phật và trình Ngài một câu hỏi hóc búa: “Trong lúc tất cả chúng sinh đều muốn sống trong an bình, tại sao họ mãi mãi vướng mắc vào các cuộc xung đột?” Câu trả lời của Đức Phật mở đầu một cuộc đối thoại nhằm truy tìm nguồn gốc của các xung đột cho đến mức độ càng lúc càng vi tế hơn.

Trong **Kinh Văn VIII, 2**, Trưởng lão tăng Mahākaccāna (Đại Ca-chiên-diên) khẳng định rằng cư sĩ tranh chấp nhau bởi vì họ dính mắc với các dục lạc giác quan, trong lúc Sa-môn tranh chấp nhau bởi vì kiến chấp của họ. **Kinh Văn VIII, 3-6** minh họa quan điểm này: hai bài đầu tiên trong nhóm này nói đến việc tranh chấp giữa các gia chủ, và hai bài cuối nói đến tranh chấp giữa các Sa-môn. Trong lúc luận đề của Trưởng lão Mahākaccāna có thể có giá trị một phần, thật ra quá trình lịch sử chứng tỏ tình trạng này phức tạp hơn nhiều. Đã có chiến tranh giữa các quốc gia và các khối trong khu vực về các ý thức hệ đối lập nhau. Chúng ta chứng kiến cuộc Chiến tranh lạnh đã thử thách tập đoàn chủ nghĩa tư bản trong cuộc đối đầu với chủ nghĩa cộng sản, và những xung đột hiện nay giữa hệ phái Sunni và phe Hồi giáo Shiite. Mặt khác, cũng vì các nhu cầu vật chất thiết yếu, việc cấp đất cư ngụ, sự hộ trì của các gia chủ, cũng như danh tiếng và vinh dự, các Sa-môn đã dấn thân vào những tranh chấp cay đắng với nhau và thậm chí đã đi đến kiện cáo nhau vì lợi lộc vật chất.

Vì Đức Phật đã xem Giáo đoàn – là đoàn thể Tăng và Ni – là cốt lõi của cộng đồng tâm linh, Ngài công nhận rằng sự trường tồn của Giáo pháp tùy thuộc vào khả năng của các đệ tử xuất gia của Ngài chế ngự được những tranh chấp do người trong hàng ngũ của họ kích động và tái lập sự đoàn kết. Xung đột đã từng bùng nổ, cuộc xung đột nổi tiếng nhất là cuộc gây gổ đã chia rẽ các Tỷ-kheo ở Kosambī cùng với các cư sĩ của họ thành hai phe mà sự chống đối nhau mạnh mẽ đến nỗi họ thậm chí bác bỏ nỗ lực của Đức Phật muốn

can thiệp để hòa giải, như được thấy trong **Kinh Văn VIII, 7. (1)**

Để tránh các cuộc tranh chấp bùng nổ trong hàng ngũ Giáo đoàn, Đức Phật đã dành nhiều bài kinh nói về nguyên nhân của tranh chấp và các phương tiện để giải quyết chúng mỗi khi tranh chấp đã bùng nổ. Trong **Kinh Văn VIII, 8**, Ngài vạch rõ “sáu gốc rễ của tranh chấp” (*vivādamūla*); vì năm gốc rễ đầu tiên trong số đó xảy ra theo từng cặp tương xứng, khi chúng được tính riêng thì các gốc rễ của tranh chấp thực ra lên đến mười một. Ngăn cản các tranh chấp đòi hỏi chư Tăng loại bỏ gốc rễ của tranh chấp có thể mới xuất hiện nửa chừng trước khi chúng trở nên tệ hại đến mức độ chia rẽ toàn diện.

Nếu các xung đột trở nên nghiêm trọng, chúng đưa đến một mối nguy khác là sự phân hóa, sự chia rẽ Tăng đoàn thành hai phe phái đối nghịch nhau khiến họ từ chối công nhận tính hợp pháp của các quy luật của phe kia. Đức Phật xem sự phân hóa trong Giáo đoàn là một trong những mối đe dọa nghiêm trọng nhất cho sự thành công của việc hoằng dương Chánh pháp. Vì vậy, tôi kết thúc chương này với **Kinh Văn VIII, 9** nhằm kết nối nhiều bài kinh ngắn về những điều kiện dẫn đến sự phân hóa trong Giáo đoàn và các hậu quả tương ứng cho những người đã kích động sự phân hóa và những người nỗ lực đoàn kết Giáo đoàn.

VIII. TRANH CHẤP

1. TẠI SAO CHÚNG SINH SỐNG TRONG THÙ HẬN?

Sakka Thiên chủ (Trời Đế Thích), là vị vua của chư Thiên, hỏi Thế Tôn: “Chúng sinh mong ước sống không oán ghét, không chống đối nhau hay hận thù nhau; họ mong ước sống trong an bình. Tuy vậy, họ lại sống trong oán ghét, làm hại nhau, chống đối nhau và coi nhau như kẻ thù. Bạch Thế Tôn, do bị trói buộc bởi những kiết sử nào khiến họ sống như vậy?”

Thế Tôn trả lời: “- Này Sakka Thiên chủ, chính là do đố kỵ và keo kiệt đã trói buộc chúng sinh như vậy, mặc dù họ muốn sống không oán ghét, không chống đối hay thù hận nhau, và muốn sống trong an bình; tuy nhiên, họ lại sống trong oán ghét, làm hại nhau, chống đối nhau và coi nhau như kẻ thù.”

Sakka Thiên chủ vui mừng thốt lên rằng: “Đúng vậy, bạch Thế Tôn! Đúng vậy, bạch đấng Thiện Thệ! Qua câu trả lời của Thế Tôn, con đã hết nghi ngờ và giải tỏa hết sự hoang mang.”

Sau khi bày tỏ lòng cảm kích, Thiên chủ Sakka hỏi câu khác: “- Bạch Thế Tôn, do nhân duyên gì phát sinh đố kỵ và keo kiệt, nguồn gốc chúng từ đâu, chúng tập khởi như thế nào, làm thế nào chúng phát sinh? Khi cái gì có mặt thì chúng sinh khởi, khi cái gì không có mặt thì chúng không sinh khởi?”

“– Này Thiên chủ, đố kỵ và keo kiệt phát sinh từ yêu ghét, đây là nguồn gốc, đây là cách chúng tập khởi, là cách chúng phát sinh. Khi yêu ghét có mặt thì chúng sinh khởi, khi yêu ghét không có mặt thì chúng không sinh khởi.”

“– Bạch Thế Tôn, nhưng yêu ghét do nhân duyên gì phát sinh...?”

“– Này Thiên chủ, chúng phát sinh từ tham dục.”

“– Và nhân duyên gì phát sinh tham dục...?”

“– Chúng phát sinh từ suy nghĩ. Khi tâm suy nghĩ về một đối tượng thì tham dục sinh khởi, khi tâm không suy nghĩ gì thì tham dục không sinh khởi.”

“– Bạch Thế Tôn, nhưng do nhân duyên gì suy nghĩ sinh khởi?”

“– Này Thiên chủ, suy nghĩ sinh khởi từ những ý niệm và tri giác sai lầm. (2) Khi ý niệm và tri giác sai lầm có mặt thì suy nghĩ có mặt. Khi ý niệm và tri giác sai lầm không có mặt thì suy nghĩ không có mặt.”

(Trường BK II, Kinh 21: Đế Thích Sở Vấn, tr. 276–277)

2. TRANH CHẤP GIỮA CƯ SĨ, TRANH CHẤP GIỮA SA-MÔN

Một người Bà-la-môn đi đến Tôn giả Mahākaccāna (Đại Ca-chiên-diên) và hỏi rằng:

- Thưa Tôn giả Kaccāna, tại sao người Sát-đế-ly tranh chấp với Sát-đế-ly, Bà-la-môn tranh chấp với Bà-la-môn, gia chủ tranh chấp với gia chủ?

- Nay Bà-la-môn, do bị dính mắc, say đắm các dục lạc giác quan, bị trói buộc với các dục lạc giác quan, nên người Sát-đế-ly tranh chấp với Sát-đế-ly, Bà-la-môn tranh chấp với Bà-la-môn, gia chủ tranh chấp với gia chủ.

- Thưa Tôn giả Kaccāna, tại sao Sa-môn tranh chấp với Sa-môn?

- Nay Bà-la-môn, do bị dính mắc, say đắm với các quan điểm, chấp thủ các quan điểm (kiến chấp), nên Sa-môn tranh chấp với Sa-môn.

- Thưa Tôn giả Kaccāna, vậy có ai trong đời đã vượt qua được sự dính mắc say đắm các dục lạc giác quan, và sự dính mắc chấp thủ các quan điểm?

- Có chứ !

- Thưa vị đó là ai?

- Ở phương đông có thành phố tên là Sāvattihī (Xá-vệ), tại đây có đức Thế Tôn, là bậc A-la-hán, Chánh Đẳng Giác đang cư trú. Thế Tôn đã vượt qua được sự dính mắc say đắm các dục lạc giác quan, và sự dính mắc chấp thủ các quan điểm.

Khi được nghe nói như vậy, người Bà-la-môn đứng dậy, đắp thượng y vào một bên vai, đầu gối bên phải quỳ xuống, chấp tay hướng về Thế Tôn, đánh lễ và nói lên ba

lần lời nói đầy hứng khởi: “Kính đảnh lễ đức Thế Tôn, bậc A-la-hán, Chánh Đẳng Giác! Kính đảnh lễ đức Thế Tôn, bậc A-la-hán, Chánh Đẳng Giác! Kính đảnh lễ đức Thế Tôn, bậc A-la-hán, Chánh Đẳng Giác! Quả thật, đức Thế Tôn đã vượt qua được sự dính mắc say đắm các dục lạc giác quan, và sự dính mắc chấp thủ các quan điểm.”

(Tăng Chi BK I, Ch. II, (IV): 6, tr. 126–128)

3. TRANH CHẤP DO DỤC LẠC GIÁC QUAN

– “Lại nữa, do dục lạc giác quan là nguyên nhân, dục lạc giác quan là nguồn gốc, dục lạc giác quan là nền tảng, nguyên nhân chỉ vì dục lạc giác quan, nên vua chúa tranh chấp với vua chúa, quý tộc tranh chấp với quý tộc, Bà-la-môn tranh chấp với Bà-la-môn, gia chủ tranh chấp với gia chủ; mẹ tranh chấp với con, con tranh chấp với mẹ, cha tranh chấp với con, con tranh chấp với cha, anh em tranh chấp với anh em, anh em tranh chấp với chị em, chị em tranh chấp với anh em, bạn bè tranh chấp với bạn bè. Và ở đây, trong các cuộc tranh chấp, xung đột, tranh cãi, họ tấn công nhau bằng tay đấm, đá, gậy, hay dao, do đó đã gây nên chết chóc hay đau đớn gần như chết. Như vậy, đây là sự nguy hại thuộc các dục lạc giác quan, là một biển khổ ngay bây giờ và ở đây, nguyên nhân chỉ vì dục lạc giác quan.

– “Lại nữa, do dục lạc giác quan làm nguyên nhân, đàn ông dùng kiếm và lá chắn và đeo cung tên; họ dàn trận hai bên, với tên bay và kiếm vung lên lóe sáng nhắm vào nhau,

và họ bị cung tên gây thương tích; rồi họ chặt đầu nhau bằng kiếm, từ đó gây nên chết chóc hay đau đớn gần như chết. Như vậy, đây là sự nguy hại thuộc các dục lạc giác quan, là một biển khổ ngay bây giờ và ở đây, nguyên nhân chỉ vì dục lạc giác quan.

- “Lại nữa, do dục lạc giác quan làm nguyên nhân, đàn ông dùng kiếm và lá chắn và đeo cung tên; họ công phá những thành lũy trơn tuột, với tên bay và kiếm vung lên lóe sáng nhắm vào nhau, họ bị cung tên gây thương tích và bị đổ nước sôi tung tóe và bị chà đạp bằng đá tảng; rồi họ chặt đầu nhau bằng kiếm, từ đó gây nên chết chóc hay đau đớn gần như chết. Như vậy, đây là sự nguy hại thuộc các dục lạc giác quan, là một biển khổ ngay bây giờ và ở đây, nguyên nhân chỉ vì dục lạc giác quan.”

(Trung BK I, Kinh số 13, tr. 198–199)

4. BẮT NGUỒN TỪ THAM ÁI

- “Này các Tỷ-kheo, Ta sẽ giảng về chín pháp bắt nguồn từ tham ái. Hãy chăm chú lắng nghe, Ta sẽ giảng.”

- “Thưa vâng, bạch Thế Tôn”, các Tỷ-kheo vâng đáp Thế Tôn. Thế Tôn giảng như sau:

- “Và thế nào là chín pháp bắt nguồn từ tham ái? (1) Do duyên tham ái nên có tìm cầu. (2) Do duyên tìm cầu nên có nhận được. (3) Do duyên nhận được nên có phán đoán. (4) Do duyên phán đoán nên có khao khát thèm muốn. (5) Do duyên khao khát thèm muốn nên có dính mắc. (6) Do duyên

dính mắc nên có chiếm hữu. (7) Do duyên chiếm hữu nên có keo kiệt. (8) Do duyên keo kiệt nên có canh giữ. (9) Với canh giữ là nền tảng từ đó xuất phát việc dùng roi trượng và vũ khí, cãi vã, tranh đấu, tranh chấp, kết tội, dùng ngôn ngữ ly gián, lời nói dối trá và rất nhiều ác pháp khác. Đây là chín pháp có gốc rễ từ tham ái.” (3)

(Tăng Chi BK IV, Ch. IX (III):23, tr. 140)

5. NHỮNG NGƯỜI MÙ VÀ CON VOI

Một thời, Thế Tôn đang cư ngụ tại thành Xá-vệ (Sāvattthī) ở Rừng Kỳ-đà (Jeta’s Grove) thuộc vườn Cấp Cô Độc (Anāthapiṇḍika’s Park). Lúc bấy giờ, một số các Sa-môn, Bà-la-môn và các du sĩ ngoại đạo cũng đang cư ngụ trong thành Xá-vệ. Họ có những quan điểm, đức tin và ý kiến khác nhau, và họ tuyên truyền những quan điểm khác nhau. Rồi họ gây gổ, tranh cãi, tranh chấp và làm tổn thương nhau bằng những lời nói bén nhọn như mũi tên, họ nói rằng: “Pháp là như thế này, Pháp không phải như thế kia! Pháp không phải như thế này, Pháp là như thế kia!”

Rồi một số Tỷ-kheo đi vào thành Xá-vệ để khát thực. Khi trở về, sau khi thọ thực xong, các vị Tỷ-kheo đến bên Thế Tôn, đánh lễ Ngài, ngồi xuống một bên, và bạch Thế Tôn về những gì họ đã thấy. Thế Tôn dạy rằng:

- Nay các Tỷ-kheo, những du sĩ ngoại đạo là những người mù, không có mắt. Họ không biết những gì lợi ích

và những gì gây tổn hại. Họ không biết Pháp là gì và những gì không phải là Pháp, vì thế họ gây gỗ và tranh cãi nhau.

Này các Tỷ-kheo, xưa kia, có một vị vua ở thành Xá-vệ bảo một người tùy tùng đi gom tất cả những người mù bẩm sinh trong thành phố này về một chỗ. Sau khi người ấy làm xong việc này, nhà vua bảo người ấy đem một con voi đến với đám người mù. Với một vài người mù, ông ta cho sờ cái đầu voi; với một vài người khác, ông ta cho sờ cái tai voi; với vài người khác nữa, ông ta cho sờ cái ngà voi, vòi voi, thân voi, chân voi, phần lưng voi, cái đuôi, hay chùm lông cuối đuôi voi. Và ông ta nói với mỗi nhóm người mù rằng: “Đây là con voi.”

Khi ông ấy trình lại với nhà vua những gì ông đã làm, nhà vua đi đến đám người mù và bảo họ: “Hãy nói cho trẫm biết con voi giống cái gì?”

Những người được sờ cái đầu voi thì thưa rằng: “Tâu Đại vương, con voi giống như một cái vại nước.” Những người được sờ cái tai voi thì thưa rằng: “Tâu Đại vương, con voi giống như cái rá sàng lúa gạo.” Những người được sờ cái ngà voi thì thưa: “Tâu Đại vương, con voi giống như cái lưỡi cày.” Những người được sờ vòi voi thì thưa: “Tâu Đại vương, con voi giống như cây cày.” Những người được sờ lưng voi thì thưa: “Tâu Đại vương, con voi giống như một kho chứa đồ.” Và cứ như thế, mỗi nhóm mô tả con voi theo phần thân thể voi mà họ đã được sờ.

Rồi họ nói: “Con voi là như thế này, con voi không phải như thế kia! Con voi không phải như thế này, con voi như thế kia!” Rồi họ dùng nắm tay để đánh nhau. Và nhà vua thấy vui thích. Cũng vậy, này các Tỷ-kheo, các du sĩ ngoại đạo là những người mù, không có mắt; vì vậy họ gây gổ, tranh cãi, tranh chấp và làm tổn thương nhau bằng những lời nói bèn nhọn như mũi tên.

(Kinh Udāna 6:4; tr. 67-69)

6. NHỮNG TRANH LUẬN GIỮA CÁC TỶ-KHEO

- “Này các Tỷ-kheo, bất cứ khi nào các Tỷ-kheo tham gia tranh luận và tranh cãi, rồi đi đến tranh chấp, đả thương nhau bằng những lời nói bèn nhọn như dao, chỉ cần hướng sự chú ý đến việc ấy cũng đã làm Ta không thoải mái, nói gì đến việc đi đến những nơi ấy. Ta kết luận về các Tỷ-kheo ấy như sau: ‘Chắc chắn là những vị này đã từ bỏ ba pháp và đã nuôi dưỡng ba pháp.’

- “Thế nào là ba pháp mà các vị ấy đã từ bỏ? Những ý tưởng về xa lánh tham dục, về bao dung, về không làm tổn hại (viễn ly, vô sân và bất hại tâm): đây là ba pháp mà các vị ấy đã từ bỏ. Và thế nào là ba pháp mà các vị ấy đã nuôi dưỡng? Những ý tưởng về tham dục, sân hận và độc hại (dục tâm, sân tâm và hại tâm): đây là ba pháp mà các vị ấy đã nuôi dưỡng. Bất cứ khi nào các Tỷ-kheo tham gia tranh luận và tranh cãi, rồi đi đến

tranh chấp, Ta kết luận rằng: ‘Chắc chắn là những vị này đã từ bỏ ba pháp và đã nuôi dưỡng ba pháp này.’

- “Này các Tỷ-kheo, bất cứ khi nào các Tỷ-kheo sống trong hòa hợp, hài hòa, không tranh chấp, hòa quyện với nhau như nước với sữa, nhìn nhau bằng đôi mắt thiện cảm, Ta cảm thấy thoải mái khi đi chỗ của các vị ấy, chứ không phải chỉ hướng sự chú ý đến nơi ấy mà thôi. Ta kết luận rằng: ‘Chắc chắn là những vị này đã từ bỏ ba pháp và đã nuôi dưỡng ba pháp.’

- “Thế nào là ba pháp mà các vị ấy đã từ bỏ? Những ý tưởng về tham dục, sân hận, và độc hại: đây là ba pháp mà các vị ấy đã từ bỏ. Và thế nào là ba pháp mà các vị ấy đã nuôi dưỡng? Những ý tưởng về xa lánh tham dục, bao dung, không làm tổn hại: đây là ba pháp mà các vị ấy đã nuôi dưỡng. Bất cứ khi nào các Tỷ-kheo sống trong hòa hợp, Ta kết luận rằng: ‘Chắc chắn là những vị này đã từ bỏ ba pháp này và đã nuôi dưỡng ba pháp này.’

(Tăng Chi BK I, Ch. I II (XIII):122, tr. 500-502)

7. VỤ TRANH CẢI Ở KOSAMBĪ

Lúc bấy giờ, các Tỷ-kheo ở Kosambī đã tham gia tranh luận, tranh cãi rồi đi đến tranh chấp, đả thương nhau bằng những lời nói bén nhọn như dao. Rồi một Tỷ-kheo đi đến Thế Tôn, sau khi đánh lễ Thế Tôn, vị ấy đứng một bên và bạch rằng:

- “Bạch Thế Tôn, các Tỷ-kheo ở Kosambī đã tham gia tranh luận, tranh cãi rồi đi đến tranh chấp, đả thương nhau bằng những lời nói bén nhọn như dao. Bạch Thế Tôn, thật lành thay nếu Thế Tôn vì lòng từ bi, đi đến chỗ các vị ấy.” Thế Tôn đồng ý bằng cách im lặng.

Rồi Thế Tôn đi đến chỗ các Tỷ-kheo ấy và nói với họ rằng:

- “Này các Tỷ-kheo, thôi đủ rồi, đừng tranh luận, tranh cãi và tranh chấp nữa.”

Khi nghe nói như vậy, một Tỷ-kheo bạch Thế Tôn:

- “Bạch Thế Tôn, xin đừng (can thiệp)! Hãy để cho Thế Tôn, bậc Pháp Chủ, sống thoải mái an trú ngay bây giờ và ở đây. Chúng con là những người chịu trách nhiệm về vụ tranh chấp này.”

Lần thứ hai.... Lần thứ ba, Thế Tôn nói:

- “Này các Tỷ-kheo, thôi đủ rồi, đừng tranh luận, tranh cãi và tranh chấp nữa.”

Lần thứ ba, vị Tỷ-kheo ấy bạch Thế Tôn:

- “Bạch Thế Tôn, xin đừng (can thiệp)! Hãy để cho Thế Tôn... Chúng con là những người chịu trách nhiệm về vụ tranh chấp này.”

Rồi vào buổi sáng, Thế Tôn đắp y, cầm y bát, đi vào thành Kosambī để khất thực. Khi đã đi khất thực ở Kosambī và trở về, sau khi ăn xong, Ngài dọn dẹp chỗ

ngủ, rồi cầm y bát, và trong lúc vẫn còn đứng, Ngài nói bài kệ này:

“Khi nhiều tiếng nói cùng la hét một lúc,
Không ai nghĩ mình là kẻ ngu;
Dù Tăng đoàn đang chia rẽ,
Không ai nghĩ do lỗi của mình.

“Họ đã quên chánh niệm trong khi nói,
Cứ mãi miết ba hoa lắm lời.
Cứ há miệng la hét thỏa thích,
Không ai biết vì đâu nên nổi.

“Nó mắng tôi, nó đánh tôi,
Nó hạ gục tôi, nó cướp của tôi,
Những người chất chứa ý tưởng như vậy,
Hận thù sẽ không bao giờ nguôi.

“Trong thế giới này, hận thù không bao giờ
Được xóa tan bằng hận thù.
Không hận sẽ xóa tan hận thù,
Là định luật ngàn thu.

“Những người khác không nhận ra,

Rằng ở đây chúng ta phải tự chế.

Nhưng những người trí nhận thức được điều này,

Chấm dứt ngay mọi thù hận.

“Những kẻ tàn sát, giết người,

Cướp gia súc, ngựa, tài sản,

Những kẻ chiếm đoạt cả quốc độ –

Họ còn biết ngồi lại làm việc với nhau

Tại sao các ông không làm như vậy?

“Nếu tìm được bạn hiền xứng đáng,

Bạn đồng hành đức hạnh vững vàng,

Sẽ vượt qua mọi đe dọa hiểm nguy

Cùng bước đi trong hoan hỷ chánh niệm.

“Nhưng nếu không tìm được bạn hiền xứng đáng,

Bạn đồng hành đạo đức vững vàng,

Thì như vua rời bỏ quốc độ,

Hãy đi một mình như voi trong rừng.

“Tốt hơn là đi một mình,

Chớ không làm bạn với kẻ ngu.
Đi một mình và không làm điều ác,
Thong dong như voi trong rừng.”

(Trung BK III, Kinh số 128, tr. 379–383)

8. GỐC RỄ CỦA TRANH CHẤP

- “Này các Tỷ-kheo, có sáu gốc rễ của tranh chấp. Thế nào là sáu?

(1) - Ở đây, một Tỷ-kheo sân hận và có thái độ thù nghịch. Khi một Tỷ-kheo sân hận và có thái độ thù nghịch, Tỷ-kheo ấy sống không cung kính và tôn trọng bậc Đạo sư, không tôn trọng Pháp, và không tôn trọng Tăng đoàn, và không hoàn thành việc tu tập rèn luyện. Vị này gây nên sự tranh chấp trong Tăng đoàn, đưa đến tổn hại và buồn phiền cho đa số, gây nên sự mất mát, thiệt hại, và khổ đau cho chư Thiên và loài Người. Này các Tỷ-kheo, nếu các thầy thấy bất cứ gốc rễ tranh chấp nào trong tâm mình hay từ người khác, các thầy phải nỗ lực từ bỏ cái gốc rễ tranh chấp bất thiện đó. Và nếu các thầy không thấy bất cứ gốc rễ tranh chấp nào trong tâm mình hay từ người khác, các thầy phải tu tập như thế nào để cho gốc rễ tranh chấp bất thiện đó không sinh khởi trong tương lai. Bằng cách đó, gốc rễ tranh chấp bất thiện này được từ bỏ và sẽ không sinh khởi trong tương lai.

(2) – Lại nữa, này các Tỷ-kheo, một Tỷ-kheo tỏ ra xấu láo và bất kính... (3) ... đổ kỵ và bần tiện... (4) xảo trá và giả dối... (5) có những dục vọng bất thiện và tà kiến... (6) chấp thủ quan điểm của mình, cương quyết giữ chặt chúng, và từ bỏ chúng thật khó khăn. Một Tỷ-kheo như thế sống không cung kính tôn trọng bậc Đạo sư, không tôn trọng Pháp, không tôn trọng Tăng đoàn, và không hoàn thành việc tu tập rèn luyện. Vị ấy gây nên sự tranh chấp trong Tăng đoàn, đưa đến tổn hại và buồn phiền cho đa số, gây nên sự mất mát, thiệt hại, và khổ đau cho chư Thiên và loài Người. Này các Tỷ-kheo, nếu các thầy thấy bất cứ gốc rễ tranh chấp nào trong tâm mình hay từ người khác, các thầy phải nỗ lực từ bỏ cái gốc rễ tranh chấp bất thiện đó. Và nếu các thầy không thấy bất cứ gốc rễ tranh chấp nào trong tâm mình hay từ người khác, các thầy phải tu tập như thế nào để cho gốc rễ tranh chấp bất thiện đó không sinh khởi trong tương lai. Bằng cách đó gốc rễ tranh chấp bất thiện này được từ bỏ và sẽ không sinh khởi trong tương lai.

- Này các Tỷ-kheo, đây là sáu gốc rễ của tranh chấp.

(Tăng Chi BK III, Ch. III, (IV):36, tr. 88-91 & Trung BK III, Kinh số 104)

9. CHIA RẼ TĂNG ĐOÀN / PHÁ HÒA HỢP TĂNG

Tôn giả Upāli (Ưu-ba-li) đi đến Thế Tôn, đánh lễ Ngài, rồi ngồi xuống một bên, và bạch rằng:

- Bạch Thế Tôn, nghe nói rằng: ‘Phá hòa hợp Tăng, phá hòa hợp Tăng.’ Bạch Thế Tôn như thế nào là phá hòa hợp Tăng?

- Nay Upāli, ở đây, (1) các Tỷ-kheo thuyết giảng những điều không phải là Chánh pháp (phi pháp) là Chánh pháp, (2) và Chánh pháp là phi pháp. (3) Họ giải thích những điều không phải Giới luật (phi luật) là Giới luật, (4) và Giới luật là phi luật. (5) Họ giải thích những điều Như Lai không nói và tuyên thuyết như là những điều Như Lai đã nói và tuyên thuyết, (6) và những điều Như Lai đã nói và tuyên thuyết là không phải do Như Lai nói và tuyên thuyết. (7) Họ giải thích những điều Như Lai không hành trì là những điều Như Lai đã hành trì, (8) và những điều Như Lai đã hành trì là những điều Như Lai không hành trì. (9) Họ giải thích những điều Như Lai không quy định là những điều Như Lai đã quy định, (10) và những điều Như Lai đã quy định là những điều không phải do Như Lai quy định.

Dựa trên mười cơ sở này, họ rút lui và tách riêng ra khỏi Tăng đoàn. Họ thực hành các luật lệ riêng và tụng đọc Giới bốn Pātimokkha khác biệt. Nay Upāli, chính bằng cách này nên có sự phá hòa hợp Tăng.

- Bạch Thế Tôn, được nghe nói rằng: ‘Hòa hợp Tăng, hòa hợp Tăng.’ Bạch Thế Tôn, như thế nào là

hòa hợp Tăng?

- Nay Upāli, ở đây, (1) các Tỷ-kheo thuyết giảng những điều phi pháp là không phải Chánh pháp, (2) và Chánh pháp là Chánh pháp. (3) Họ giải thích những điều không phải Giới luật (phi luật) là không phải Giới luật, (4) và Giới luật là Giới luật. (5) Họ giải thích những điều Như Lai không nói và tuyên thuyết như là những điều Như Lai không nói và tuyên thuyết, (6) và những điều Như

Lai đã nói và tuyên thuyết là những điều Như Lai đã nói và tuyên thuyết. (7) Họ giải thích những điều Như Lai không hành trì là những điều Như Lai không hành trì, (8) và những điều Như Lai đã hành trì là những điều Như Lai đã hành trì. (9) Họ giải thích những điều Như Lai không quy định là những điều Như Lai không quy định, (10) và những điều Như Lai đã quy định là những điều Như Lai đã quy định.

Dựa trên mười cơ sở này, họ không rút lui và tách riêng ra khỏi Tăng đoàn. Họ không thực hành các luật lệ riêng hoặc tụng đọc giới bốn Pātimokkha riêng. Nay Upāli, chính bằng cách này nên có sự hòa hợp Tăng.

Vào dịp khác, Tôn giả Ānanda đi đến Thế Tôn, đảnh lễ Ngài, rồi ngồi xuống một bên, và bạch rằng:

- Bạch Thế Tôn, khi một người phá hoại một Tăng đoàn hòa hợp, điều ấy đem đến quả báo gì?

- Người ấy tạo tội ác kéo dài một kiếp.

- Nhưng bạch Thế Tôn, thế nào là tội ác kéo dài một kiếp?

- Người ấy bị hành hạ trong địa ngục trọn một kiếp.

Kẻ phá hòa hợp Tăng bị rơi vào đọa xứ

Bị rơi vào địa ngục, và ở đó trọn một kiếp.

Ưa thích gây chia rẽ, an nhiên trong phi Pháp

Kẻ ấy không được an ổn xa lìa mọi hệ lụy.

Sau khi đã phá hòa hợp Tăng,

Kẻ ấy bị hành hạ trong địa ngục trọn một kiếp.

Rồi Tôn giả Ānanda hỏi tiếp:

- Bạch Thế Tôn, khi một người hòa giải một Tăng đoàn bị phân hóa, điều ấy đem đến quả báo gì?

- Người ấy tạo được công đức siêu phàm.

- Nhưng bạch Thế Tôn, thế nào là công đức siêu phàm?

- Nay Ānanda, người ấy được sống hoan hỷ trên Thiên giới trọn một kiếp.

Vui thay hòa hợp trong Tăng đoàn,

Và những người sống trong hòa hợp hỗ trợ nhau,

Vui thích trong hòa hợp, an trú trong Chánh pháp,

Người ấy được an ổn xa lìa mọi hệ lụy

Sau khi đem lại hòa hợp cho Tăng đoàn,

Người ấy hoan hỷ trên Thiên giới trọn một kiếp.

(Tăng Chi BK IV, Ch. X, (IV): 35–40, tr. 338–342)

IX GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP – GIỚI THIỆU

Trong khi chương trước đã nói về gốc rễ của các tranh chấp, Chương IX này được dành cho việc giải quyết các tranh chấp. Kiểu tranh chấp dễ giải quyết nhất là tranh chấp giữa hai người cùng có những ý định thiện lành. Trong đời sống xuất gia, những tranh chấp ấy thường xoay quanh các điều lệ về Giới luật. Như vậy, **Kinh Văn IX, 1** chứng tỏ rằng các tranh chấp ấy có thể chặn đứng ngay từ mầm mống khi người phạm lỗi công nhận như thế là mình đã vượt qua Giới luật và người kết tội chấp nhận lời xin lỗi và tha thứ cho người kia.

Tiếp theo là hai bài kinh do Đức Phật thuyết giảng rõ ràng là vào thời kỳ Ngài đã già, có lẽ vào giai đoạn cuối của cuộc đời Ngài. Trong **Kinh Văn IX, 2**, Ngài đã thiết lập những hướng dẫn để giải quyết các ý kiến khác biệt về việc diễn giải Giáo pháp. Điều đáng ghi nhận là ở đây, Ngài nhấn mạnh đến ý nghĩa của giáo lý vượt lên trên ngôn từ, mà Ngài gọi là “rất vi tế.” Trong cùng bài kinh ấy, Ngài cũng đưa ra lời hướng dẫn về cách xử sự đối với một người phạm giới. Ngài nhấn mạnh rằng, vị Tỷ-kheo khiển trách có thể cảm thấy lo ngại khi phải sửa sai vị phạm giới, và mặc dù vị phạm giới có thể bị tổn thương bởi lời chỉ trích, bao lâu mà vị Tỷ-kheo khiển trách vẫn còn thấy có cơ may thay đổi được cách hành xử của vị phạm giới và giúp vị ấy “thoát ra khỏi các pháp bất thiện và an trú trong thiện pháp”, thì vị khiển trách nên nói chuyện với

vị phạm giới. Đức Phật dạy rằng: “Nhưng khi thấy rằng không có cơ may thay đổi cách hành xử của vị phạm giới, và nỗ lực sửa sai vị ấy chỉ làm cho tình hình tồi tệ hơn”, thì nên giữ thái độ ‘bình thản’ (xả) đối với vị ấy.”

Kinh Văn IX, 3 theo như lời giới thiệu mở đầu, bài kinh này ra đời chỉ một thời gian ngắn sau khi Mahāvīra, vị lãnh đạo của Kỳ-na-giáo (Jain) đã qua đời, và được biết trong Kinh tạng Pāli như là kinh Nātaputta. Sau khi Mahāvīra qua đời, đệ tử của ông đã phân chia thành hai phe phái tấn công nhau thật gay gắt. Bài kinh này do Đức Phật thuyết giảng để đề phòng một số phận tương tự xảy ra trong cộng đồng Tăng đoàn của Ngài. Đức Phật xác định mối đe dọa trước tiên đối với sự thành công của giáo lý của Ngài là việc bất đồng ý kiến về Ba mươi bảy phẩm trợ đạo. Ngài dạy rằng bất đồng về vấn đề sinh sống và quy luật rèn luyện có tầm quan trọng thứ hai. Trong cùng bài kinh này, Ngài giải thích phương cách giải quyết các tranh chấp về Giáo pháp và Giới luật. Hai phương pháp đầu là để giải quyết bất đồng ý kiến giữa những người đang tranh chấp và đưa vấn đề bất đồng ấy ra giữa cộng đồng Tăng chúng lớn hơn để được giải quyết theo quyết định của đa số. Phương pháp cuối cùng được sử dụng khi các phương pháp khác đều thất bại, là một thủ tục được gọi là “lấy cỏ che lấp”. Thủ tục này cho phép một Tỷ-kheo đại diện của mỗi phe tranh chấp thay mặt cả nhóm để thú nhận việc phạm giới mà không đi sâu vào chi tiết – ngoại trừ đối với các vi phạm lớn. Phương pháp này, nghĩa là hãy bỏ qua chuyện gì đã qua, tìm cách tránh né nhu cầu cần phải duyệt

lại toàn bộ bối cảnh của cuộc tranh chấp, vì điều này có thể khơi lại sự tức giận cũ.

Kinh Văn IX, 4, (1) nhấn mạnh rằng để tránh các vấn đề Giới luật có thể bùng phát và gây chia rẽ, các Tỷ-kheo liên hệ – cả vị phạm giới lẫn vị khiển trách – cần phải suy ngẫm lại, lắng dịu cơn giận đối với nhau và đạt được hòa giải. **Kinh Văn IX, 4, (2)** nhấn mạnh rằng các vấn đề Giới luật trước tiên cần phải “giải quyết nội bộ”, trong phạm vi các vị đồng tu với mình, để cho sự bất hòa không lan rộng ra ngoài và lôi cuốn thêm người khác vào cuộc tranh chấp.

Đức Phật thường nhấn mạnh rằng để Giáo đoàn được phát triển, Tăng Ni phải liên tục sửa sai, khiển trách và khích lệ nhau. Thái độ lý tưởng, theo **Kinh Văn IX, 5** gồm ba chiều: cần phải mở lòng đón nhận sự sửa sai từ người khác; vui lòng sửa sai người phạm giới, ngay cả đối với bậc trưởng thượng của mình, khi có nhu cầu; và sẵn sàng sửa sai những vi phạm của chính mình. Tuy nhiên, nhận lời chỉ trích từ người khác có thể gây tổn thương bản ngã, tạo nên phản ứng chống đối và tức giận. Để giải quyết vấn đề này, trong bài kinh Tư Lượng (*Anumānasuttam* – **Trung BK I – Kinh số 15**) – được đưa vào đây như là **Kinh Văn IX, 6**, Tôn giả Moggallāna (Mục-kiền-liên) liệt kê những tính cách khiến cho một Tỷ-kheo chống lại sự sửa sai và đưa đến nhu cầu tự soi chiếu bản thân để loại bỏ những tính cách ấy.

Xung đột thỉnh thoảng bùng nổ giữa thành viên của cộng đồng cư sĩ tại gia và giới xuất gia. Đức Phật công nhận rằng trong một vài trường hợp, cách hành xử của một cư sĩ đòi

hỏi Tăng đoàn phải bày tỏ thái độ không chấp nhận; vì thế Ngài cho phép các Tỷ-kheo “lật úp bình bát”, nghĩa là, từ chối không nhận thực phẩm cúng dường của một cư sĩ có cách hành xử sai trái. (1) Những điều kiện cho phép hành động như vậy được xác định trong **Kinh Văn IX, 7, (1)**. Kinh cũng công nhận rằng các cư sĩ có thể nói lời khiển trách đối với một Tỷ-kheo không sống đúng như tiêu chuẩn Giới luật mà họ mong đợi. Để đáp lại, cư sĩ được phép chính thức tuyên bố “mất lòng tin” đối với Tỷ-kheo ấy, những điều kiện về vấn đề này được giải thích trong **Kinh Văn IX, 7, (2)**. Để tạo điều kiện cho sự hòa giải giữa vị Tỷ-kheo và người cư sĩ, Tăng đoàn có thể quyết định rằng vị Tỷ-kheo thoái hóa phải đến gặp người cư sĩ để xin lỗi về hành vi sai trái mà vị này đã vi phạm đối với người cư sĩ ấy, như được trình bày trong **Kinh Văn IX, 7, (3)**.

Bốn điều luật dành cho Tỷ-kheo đã được thiết lập trong giới bốn Pātimokkha được gọi là bốn pháp Ba-la-di (*Pārājika*), là “những trọng tội bị trục xuất khỏi Giáo đoàn”. Đó là: tội hành dâm; trộm cắp (một vật có giá trị trên mức nào đó); giết người; vọng ngữ khi tuyên bố đã chứng đắc được pháp “siêu phàm”, chứng được một thần thông hay một cấp bậc chứng đắc cao hơn. Một Tỷ-kheo phạm một trong những trọng tội đó sẽ không còn được ở trong cộng đồng Tăng chúng và phải bị trục xuất khỏi Giáo đoàn. (2) Thường thì Tăng hay Ni phạm những tội này sẽ thú nhận tội lỗi và tình nguyện ra khỏi Giáo đoàn. Nhưng cũng có trường hợp khi người phạm tội che giấu việc phạm giới của mình và cố gắng giả vờ như là một thành viên hợp pháp của Giáo đoàn.

Trong những trường hợp đó, Đức Phật không do dự bảo các Tỷ-kheo trục xuất kẻ phạm giới ấy.

Kinh Văn IX, 8, (1) – (2) chỉ để giải quyết trường hợp như vậy. Trong bài kinh thứ nhất, Đức Phật quy định nguyên tắc chung rằng người phạm giới đang giả vờ như một Tỷ-kheo bình thường

phải bị trục xuất ngay. Người này cũng giống như vỏ lúa mì giữa các hạt lúa mì. Bài kinh thứ hai mô tả một sự kiện khi Đức Phật từ chối không đọc tụng giới bốn Pātimokkha bởi vì có một kẻ phạm giới, “nội tâm thối nát, hư hỏng, theo ác pháp” đang ngồi giữa đại chúng Tỷ-kheo. Tôn giả Moggallāna, nhờ có thiên nhãn thông, tìm ra người phạm ác giới nên đã dùng sức mạnh kéo người ấy ra khỏi giảng đường, và đóng chốt cửa lại đằng sau ông ta.

IX. GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP

1. SÁM HỐI VÀ THA THỨ

Một lần, có hai Tỷ-kheo gây gổ nhau, và một vị đã phạm tội đối với vị kia. Rồi vị phạm tội đã xin sám hối tội lỗi của mình đối với vị kia, nhưng vị kia không chịu tha thứ. Rồi một số Tỷ-kheo đi đến Thế Tôn và tường thuật lại những gì đã xảy ra. [Thế Tôn dạy rằng]:

- “Này các Tỷ-kheo, có hai hạng người ngu: người không thấy việc phạm tội như là phạm tội; và người không chịu tha

thứ khi kẻ phạm tội đã xin sám hối. Đó là hai hạng người ngu. Có hai hạng người trí: người thấy được việc phạm tội như là phạm tội; và người chịu tha thứ khi kẻ phạm tội đã xin sám hối. Đó là hai hạng người trí.”

(Tương Ưng BK I, Ch. XI (IV):239, tr. 532–533)

2. GIẢI QUYẾT CÁC Ý KIẾN KHÁC BIỆT

Một thời, Thế Tôn đang trú tại Kusinara (Câu-thi-na), Ngài gọi các Tỷ-kheo và dạy rằng:

- Nay các Tỷ-kheo, trong lúc các thầy đang học tập trong tinh thần hòa hợp, với sự tôn trọng lẫn nhau, không tranh cãi, có thể có hai Tỷ-kheo đưa ra những nhận định khác nhau về Giáo pháp. (3)

- Giờ đây, các thầy phải suy nghĩ như sau: “Các Tôn giả này có ý kiến khác nhau về cả ý nghĩa lẫn lời văn,” rồi các thầy phải nghĩ xem vị nào có lý hơn thì nên đến gặp vị ấy và nói như thế này: “Các Tôn giả đã có ý kiến khác nhau về cả ý nghĩa lẫn lời văn. Các Tôn giả phải biết rằng chính vì lý do này mà có sự khác nhau về ý nghĩa và sự khác nhau về lời văn; đừng để cho việc này trở thành vấn đề tranh chấp.” Sau đó, các thầy nghĩ vị Tỷ-kheo nào là người có lý nhất trong số những vị cùng đứng vào phe đối lập thì các thầy nên đến gặp vị này và nói như sau: “Các Tôn giả có ý kiến khác nhau về ý nghĩa và lời văn. Các Tôn giả phải biết rằng chính vì lý do này mà có sự khác nhau về ý nghĩa và sự khác nhau về lời văn; đừng để cho việc này trở thành vấn đề tranh chấp.” Như vậy,

những gì đã bị hiểu sai lầm cần phải ghi nhớ như là đã bị hiểu sai lầm. Sau khi đã ghi nhớ trong tâm những gì đã bị hiểu sai lầm như là đã bị hiểu sai lầm, thì những gì thuộc về Giáo pháp và Giới luật cần phải được giải thích đầy đủ.

- Giờ đây, các thầy phải suy nghĩ như sau: “Các Tôn giả này có ý kiến khác nhau về ý nghĩa nhưng có sự đồng nhất về lời văn,” rồi các thầy phải nghĩ xem vị nào có lý hơn thì nên đến gặp vị ấy và nói như thế này: “Các Tôn giả đã có ý kiến khác nhau về ý nghĩa nhưng có sự đồng nhất về lời văn. Các Tôn giả phải biết rằng chính vì lý do này mà có sự khác nhau về ý nghĩa nhưng có sự đồng nhất về lời văn; đừng để cho việc này trở thành vấn đề tranh chấp.” Sau đó, các thầy nghĩ vị Tỷ-kheo nào là người có lý nhất trong số những vị cùng đứng vào phe đối lập thì các thầy nên đến gặp vị này và nói như sau: “Các Tôn giả có ý kiến khác nhau về ý nghĩa nhưng có sự đồng nhất về lời văn. Các Tôn giả phải biết rằng chính vì lý do này mà có sự khác nhau về ý nghĩa nhưng có sự đồng nhất về lời văn; đừng để cho việc này trở thành vấn đề tranh chấp.” Như vậy, những gì đã bị hiểu sai lầm cần phải ghi nhớ như là đã bị hiểu sai lầm và những gì đã được hiểu đúng đắn cần phải được ghi nhớ là đã được hiểu đúng đắn. Sau khi đã ghi nhớ trong tâm những gì đã bị hiểu sai lầm như là đã bị hiểu sai lầm, và những gì đã được hiểu đúng đắn là đã được hiểu đúng đắn, thì những gì thuộc về Giáo pháp và Giới luật cần phải được giải thích đầy đủ.

- Giờ đây, các thầy phải suy nghĩ như sau: “Các Tôn giả này có ý kiến đồng nhất về ý nghĩa nhưng có sự khác biệt về lời văn,” rồi các thầy phải nghĩ xem vị nào có lý hơn thì nên

đến gặp vị ấy và nói như thế này: “Các Tôn giả đã có ý kiến đồng nhất về ý nghĩa nhưng có sự khác biệt về lời văn. Các Tôn giả phải biết rằng chính vì lý do này mà có sự đồng nhất về ý nghĩa nhưng có sự khác biệt về lời văn. Nhưng lời văn chỉ là vấn đề nhỏ nhặt, các Tôn giả đừng rơi vào việc tranh chấp về một vấn đề nhỏ nhặt như thế.” Sau đó, các thầy nghĩ vị Tỷ-kheo nào là người có lý nhất trong số những vị cùng đứng vào phe đối lập thì các thầy nên đến gặp vị này và nói như sau: “Các Tôn giả đã có ý kiến đồng nhất về ý nghĩa nhưng có sự khác biệt về lời văn. Các Tôn giả phải biết rằng chính vì lý do này mà có sự đồng nhất về ý nghĩa nhưng có sự khác biệt về lời văn. Nhưng lời văn chỉ là vấn đề nhỏ nhặt, các Tôn giả đừng rơi vào việc tranh chấp về một vấn đề nhỏ nhặt như thế.” Như vậy, những gì đã được hiểu đúng đắn cần phải được ghi nhớ là đã được hiểu đúng đắn, và những gì đã bị hiểu sai lầm cần phải ghi nhớ như là đã bị hiểu sai lầm. Sau khi đã ghi nhớ trong tâm những gì đã được hiểu đúng đắn là đã được hiểu đúng đắn, và những gì đã bị hiểu sai lầm như là đã bị hiểu sai lầm, thì những gì thuộc về Giáo pháp và Giới luật cần phải được giải thích đầy đủ.

- Giờ đây, các thầy phải suy nghĩ như sau: “Các Tôn giả này có ý kiến đồng nhất cả về ý nghĩa lẫn lời văn,” rồi các thầy phải nghĩ xem vị nào có lý hơn thì nên đến gặp vị ấy và nói như thế này: “Các Tôn giả đã có ý kiến đồng nhất cả về ý nghĩa lẫn lời văn. Các Tôn giả phải biết rằng chính vì lý do này mà có sự đồng nhất cả về ý nghĩa lẫn lời văn; các Tôn giả đừng rơi vào việc tranh chấp.” Sau đó, các thầy nghĩ vị Tỷ-kheo nào là người có lý nhất trong số những vị cùng đứng

vào phe đối lập thì các thầy nên đến gặp vị này và nói như sau: “Các Tôn giả đã có ý kiến đồng nhất cả về ý nghĩa lẫn lời văn. Các Tôn giả phải biết rằng chính vì lý do này mà có sự đồng nhất về cả ý nghĩa lẫn lời văn, các Tôn giả đừng rơi vào việc tranh chấp.” Như vậy, những gì đã được hiểu đúng đắn cần phải được ghi nhớ là đã được hiểu đúng đắn. Sau khi đã ghi nhớ trong tâm những gì đã được hiểu đúng đắn là đã được hiểu đúng đắn, thì những gì thuộc về Giáo pháp và Giới luật cần phải được giải thích đầy đủ.

- “Này các Tỷ-kheo, trong lúc các thầy đang học tập trong tinh thần hòa hợp, với sự tôn trọng lẫn nhau, không tranh cãi, một Tỷ-kheo có thể phạm luật hay phạm giới nào đó. Này các Tỷ-kheo, giờ đây, các thầy không nên vội vã khiển trách vị ấy; thay vào đó, vị ấy cần được xem xét như thế này: “Ta sẽ không bị rắc rối và vị kia sẽ không bị tổn thương; vì nếu vị kia không giận dữ và bất mãn, thì vị ấy không dính mắc với quan điểm của mình quá mạnh và vị ấy có thể từ bỏ chúng dễ dàng, và ta có thể giúp vị ấy thoát khỏi các pháp bất thiện và an trú trong thiện pháp.” Này các Tỷ-kheo, nếu các thầy thấy điều này xảy ra như vậy, thì các ông nói lời khiển trách vị ấy là đúng.

- “Này các Tỷ-kheo, rồi sau đó các thầy có thể suy nghĩ như sau: “Ta sẽ không bị rắc rối nhưng vị kia sẽ bị tổn thương; vì vị kia giận dữ và bất mãn. Tuy nhiên, vị ấy không dính mắc với quan điểm của mình quá mạnh và vị ấy có thể từ bỏ chúng dễ dàng, và ta có thể giúp vị ấy thoát khỏi các pháp bất thiện và an trú trong thiện pháp. Chỉ là một vấn đề nhỏ nhất nếu vị kia có thể bị tổn thương, nhưng điều quan

trọng hơn nhiều là ta có thể giúp cho vị ấy thoát khỏi các pháp bất thiện và an trú trong thiện pháp.” Nay các Tỷ-kheo, nếu các thầy thấy điều này xảy ra như vậy, thì các thầy nói lời khiển trách vị ấy là đúng.

- “Này các Tỷ-kheo, rồi sau đó các thầy có thể suy nghĩ như sau: “Ta sẽ bị rắc rối nhưng vị kia sẽ không bị tổn thương; vì vị kia không giận dữ và bất mãn, mặc dù vị ấy dính mắc với quan điểm của mình quá mạnh và thật khó khăn để từ bỏ chúng; tuy thế, ta có thể giúp vị ấy thoát khỏi các pháp bất thiện và an trú trong thiện pháp. Chỉ là một vấn đề nhỏ nhặt nếu ta có thể bị rắc rối, nhưng điều quan trọng hơn nhiều là ta có thể giúp cho vị ấy thoát khỏi các pháp bất thiện và an trú trong thiện pháp.” Nay các Tỷ-kheo, nếu các thầy thấy điều này xảy ra như vậy, thì các thầy nói lời khiển trách vị ấy là đúng.

- “Này các Tỷ-kheo, rồi sau đó các thầy có thể suy nghĩ như sau: “Ta sẽ bị rắc rối và vị kia sẽ bị tổn thương; vì vị kia giận dữ và bất mãn, và vị ấy dính mắc với quan điểm của mình quá mạnh và thật khó khăn để từ bỏ chúng; tuy thế, ta có thể giúp vị ấy thoát khỏi các pháp bất thiện và an trú trong thiện pháp. Chỉ là một vấn đề nhỏ nhặt nếu ta có thể bị rắc rối và vị ấy có thể bị tổn thương, nhưng điều quan trọng hơn nhiều là ta có thể giúp cho vị ấy thoát khỏi các pháp bất thiện và an trú trong thiện pháp.” Nay các Tỷ-kheo, nếu các thầy thấy điều này xảy ra như vậy, thì các thầy nói lời khiển trách vị ấy là đúng.

- “Này các Tỷ-kheo, rồi sau đó các thầy có thể suy nghĩ như sau: “Ta sẽ bị rắc rối và vị kia sẽ bị tổn thương; vì vị kia giận dữ và bất mãn, và vị ấy dính mắc với quan điểm của mình quá mạnh và thật khó khăn để từ bỏ chúng; và ta không thể giúp vị ấy thoát khỏi các pháp bất thiện và an trú trong thiện pháp.” Đối với một người như vậy, thì tốt hơn hết là nên có thái độ bình thản (xả).

- “Này các Tỷ-kheo, trong lúc các thầy đang học tập trong tinh thần hòa hợp, với sự tôn trọng lẫn nhau, không tranh cãi, có thể khởi lên va chạm lẫn nhau trong lời nói, các quan điểm ngoan cố, tâm trạng bực tức, chua chát hay thất vọng. Sau đó, các thầy nghĩ vị Tỷ-kheo nào là người có lý nhất trong số những vị cùng đứng vào một phe, thì các thầy nên đến gặp vị này và nói như sau: “Này hiền giả, trong lúc chúng ta đang học tập trong tinh thần hòa hợp, với sự tôn trọng lẫn nhau, không tranh cãi, có thể khởi lên va chạm lẫn nhau trong lời nói, các quan điểm ngoan cố, tâm trạng bực tức, chua chát hay thất vọng. Nếu vị thầy biết được, thầy có khiển trách không?” Để trả lời một cách đúng đắn, vị Tỷ-kheo này sẽ nói như sau: “Nếu vị thầy biết được, thầy sẽ khiển trách.”

- “Nhưng này hiền giả, nếu không từ bỏ các điều ấy, có thể chúng được Niết-bàn chăng?” Để trả lời một cách đúng đắn, vị Tỷ-kheo này sẽ nói như sau: “Này hiền giả, không từ bỏ các điều ấy, không thể chúng được Niết-bàn.”

Sau đó, các thầy nghĩ vị Tỷ-kheo nào là người có lý nhất trong số những vị cùng đứng vào phe đối lập, thì các thầy

nên đến gặp vị này và nói như sau: “Này hiền giả, trong lúc chúng ta đang học tập trong tinh thần hòa hợp, với sự tôn trọng lẫn nhau, không tranh cãi, có thể khởi lên va chạm lẫn nhau trong lời nói, các quan điểm ngoan cố, tâm trạng bức tức, chua chát hay thất vọng. Nếu vị thầy biết được, thầy có khiến trách không?” Để trả lời một cách đúng đắn, vị Tỷ-kheo này sẽ nói như sau: “Nếu vị thầy biết được, thầy sẽ khiến trách.”

- “Nhưng này hiền giả, nếu không từ bỏ các điều ấy, có thể chúng được Niết-bàn chăng?” Để trả lời một cách đúng đắn, vị Tỷ-kheo này sẽ nói như sau: “Này hiền giả, không từ bỏ các điều ấy, không thể chúng được Niết-bàn.”

“Nếu các Tỷ-kheo khác hỏi vị Tỷ-kheo ấy như thế này: “Có phải chính hiền giả là người đã làm cho các Tỷ-kheo kia thoát khỏi các pháp bất thiện và an trú vào các thiện pháp?” Để trả lời một cách đúng đắn, vị Tỷ-kheo này sẽ nói như sau: “Ở đây, này hiền giả, tôi đã đi đến Thế Tôn. Thế Tôn đã giảng Pháp cho tôi. Sau khi nghe Pháp ấy, tôi đã nói lại cho các Tỷ-kheo kia. Các Tỷ-kheo kia nghe Pháp xong, các vị đã thoát khỏi các pháp bất thiện và an trú trong thiện pháp.” Trả lời như vậy, vị Tỷ-kheo này không tự khen mình và cũng không chê người khác; vị ấy đã trả lời đúng Pháp theo một phương cách thiện xảo, không cung cấp một cơ sở nào để cho lời khẳng định của vị ấy có thể bị khiển trách một cách đúng luật.

Thế Tôn đã thuyết giảng như vậy. Các Tỷ-kheo hoan hỷ tín thọ lời dạy của Thế Tôn.

(Trung BK III, Kinh số 103, tr. 56–63)

3. GIẢI QUYẾT CÁC TRANH CHẤP TRONG TĂNG ĐOÀN

Tôn giả Ānanda cùng với Sa-di Cunda đi đến yết kiến Thế Tôn. Sau khi đảnh lễ Ngài, hai vị ấy ngồi xuống một bên, và Tôn giả Ānanda bạch Thế Tôn:

- Bạch Thế Tôn, Sa-di Cunda nói rằng vị thầy của Kỳ-na giáo là Nātaputta vừa mới từ trần. (4) Sau khi vị thầy từ trần, các đệ tử Kỳ-na giáo chia rẽ, tách làm hai, không có nơi nương tựa. Con nghĩ rằng: “Đừng để cho xảy ra tranh chấp trong Tăng đoàn sau khi Thế Tôn nhập diệt. Vì việc tranh chấp như thế sẽ đem đến tổn hại và bất hạnh cho đa số, đem lại mất mát, tổn hại và đau khổ cho chư Thiên và loài Người.”

- Này Ānanda, thầy nghĩ thế nào? Những pháp này Ta đã dạy cho thầy sau khi ta đã trực tiếp tuệ tri chúng, như là: Tứ niệm xứ, Tứ chánh cần, Tứ như ý túc, Ngũ căn, Ngũ lực, Thất giác chi và Bát Thánh đạo. Này Ānanda, thầy có thấy thậm chí có hai Tỷ-kheo nào khăng định khác nhau về các pháp này?

- Bạch Thế Tôn, con không thấy thậm chí có hai Tỷ-kheo nào khăng định khác nhau về các pháp ấy. Nhưng bạch Thế Tôn, có những vị sống sùng kính Thế Tôn, sau khi Thế Tôn nhập diệt, những vị này có thể tạo ra việc tranh chấp trong Giáo đoàn về nề nếp sinh hoạt và về giới bốn Pātimokkha. Việc tranh chấp như thế sẽ đem đến tổn hại và bất hạnh cho

đa số, đem lại mất mát, tổn hại và đau khổ cho chư Thiên và loài Người.

- Nay Ānanda, việc tranh chấp trong Giáo đoàn về nề nếp sinh hoạt và về giới bốn Pātimokkha chỉ là điều nhỏ nhặt. Nhưng nếu có sự tranh chấp xảy ra trong Giáo đoàn về con đường hay hướng tu tập, sự tranh chấp này sẽ đem đến tổn hại và bất hạnh cho đa số; đem lại mất mát, tổn hại và đau khổ cho chư Thiên và loài Người.

- Nay Ānanda, có sáu gốc rễ của tranh chấp. Thế nào là sáu? Ở đây, một Tỷ-kheo sân hận và có thái độ thù nghịch... (giống **Kinh Văn VIII, 8**) ... chấp thủ quan điểm của mình, cương quyết giữ chặt chúng, và từ bỏ chúng thật khó khăn. Một Tỷ-kheo như thế sống chung không cung kính tôn trọng bậc Đạo sư, không tôn trọng Pháp, không tôn trọng Tăng đoàn, và không hoàn thành việc tu tập rèn luyện. Vị ấy gây nên sự tranh chấp trong Tăng đoàn, đưa đến tổn hại và bất hạnh cho đa số, gây nên sự mất mát, thiệt hại, và khổ đau cho chư Thiên và loài Người. Nay các Tỷ-kheo, nếu các thầy thấy bất cứ gốc rễ tranh chấp nào trong tâm mình hay từ người khác, các thầy phải nỗ lực từ bỏ gốc rễ tranh chấp bất thiện đó. Và nếu các thầy không thấy bất cứ gốc rễ tranh chấp nào trong tâm mình hay từ người khác, các thầy phải tu tập như thế nào để cho gốc rễ tranh chấp bất thiện đó không sinh khởi trong tương lai. Bằng cách đó, gốc rễ tranh chấp bất thiện này được từ bỏ và sẽ không sinh khởi trong tương lai...

- Và thế nào là giải quyết một vấn đề về Giới luật bằng sự hiện diện? Ở đây, các Tỷ-kheo đang tranh chấp: “Đây là Pháp”, hoặc: “Đây không phải là Pháp”, hoặc: “Đây là Giới luật”, hoặc: “Đây không phải là Giới luật.” Tất cả những Tỷ-kheo ấy phải tập hợp lại trong hòa hợp. Rồi sau khi đã tập hợp lại, quy chế của Giáo pháp phải được đem ra phân tích thảo luận. Một khi quy chế Giáo pháp đã được đem ra phân tích thảo luận, vấn đề Giới luật nêu trên cần phải được giải quyết theo đúng tinh thần của quy chế Giáo pháp. Như vậy là giải quyết một vấn đề về Giới luật bằng sự hiện diện. Và cũng là việc giải quyết một số vấn đề Giới luật khác ở đây theo cách này, qua việc giải quyết bằng sự hiện diện. (5)

- Và thế nào là ý kiến của đa số? Nếu các Tỷ-kheo ấy không giải quyết được một vấn đề Giới luật tại nơi cư trú ấy, họ phải đi đến một nơi cư trú khác có số Tỷ-kheo nhiều hơn. Tất cả những

Tỷ-kheo ấy phải tập hợp lại trong hòa hợp. Rồi sau khi đã tập hợp lại, đường lối hướng dẫn áp dụng Giáo pháp phải được soạn thảo. (6) Một khi đường lối hướng dẫn áp dụng Giáo pháp đã được soạn thảo, vấn đề Giới luật nêu trên cần phải được giải quyết theo đúng tinh thần của đường lối hướng dẫn áp dụng Giáo pháp. Như vậy là ý kiến của đa số. Và cũng là việc giải quyết một số vấn đề Giới luật khác ở đây theo ý kiến của đa số...

- Và thế nào là trái cở che lấp? Ở đây, khi một số Tỷ-kheo rơi vào việc gây gổ, tranh cãi, và tranh chấp nhau rất sâu nặng, họ có thể nói và làm nhiều việc không xứng đáng với

hạnh Sa-môn. Tất cả những Tỷ-kheo ấy phải tập họp lại trong hòa hợp. Sau khi đã tập họp lại, một Tỷ-kheo khôn ngoan trong số những vị cùng vào một phe bên này phải từ chỗ ngồi đứng dậy, đắp y về phía một bên vai, chắp tay lên, và bạch với Tăng chúng như thế này: “Kính xin các Tôn giả trong Tăng chúng hãy nghe tôi. Khi chúng tôi rơi vào việc gây gỗ, tranh cãi, và tranh chấp nhau rất sâu nặng, chúng tôi đã nói và làm nhiều việc không xứng đáng với hạnh Sa-môn. Nếu Tăng chúng chấp thuận, thì vì lợi ích của những Tôn giả đó cũng như vì lợi ích của chính tôi, nay giữa Tăng chúng, tôi sẽ thú nhận, bằng phương pháp gọi là ‘trái cỏ che lấp’, bất cứ tội nào của các Tôn giả ấy cũng như bất cứ tội nào của chính tôi, ngoại trừ những trọng tội và những tội có liên quan đến cư sĩ.”

- Rồi một Tỷ-kheo khác cùng một phe với nhóm kia, phải từ chỗ ngồi đứng dậy, đắp y về phía một bên vai, chắp tay lên, và bạch với Tăng chúng như thế này: “Kính xin các Tôn giả trong Tăng chúng hãy nghe tôi. Khi chúng tôi rơi vào việc gây gỗ, tranh cãi và tranh chấp nhau rất sâu nặng, chúng tôi đã nói và làm nhiều việc không xứng đáng với hạnh Sa-môn. Nếu Tăng chúng chấp thuận, thì vì lợi ích của những Tôn giả đó cũng như vì lợi ích của chính tôi, nay giữa Tăng chúng, tôi sẽ thú nhận, bằng phương pháp gọi là ‘trái cỏ che lấp’, bất cứ tội nào của các Tôn giả ấy cũng như bất cứ tội nào của chính tôi, ngoại trừ những trọng tội và những tội có liên quan đến cư sĩ.”

- Như vậy gọi là ‘trái cỏ che lấp.’ Và cũng là việc giải quyết một số vấn đề Giới luật khác ở đây bằng phương pháp

‘trái cở che lấp’.

(Trung BK III, Kinh số 104, tr. 65-76)

4. TRANH CHẤP VỀ GIỚI LUẬT

(1) *Nhu cầu tự quán sát mình*

- Nay các Tỷ-kheo, đối với bất cứ vấn đề tranh tụng về Giới luật nào, nếu vị Tỷ-kheo phạm tội và vị Tỷ-kheo khiển trách không tự mình soi xét bản thân thật thấu đáo, thì điều được chờ đợi sẽ xảy ra là vấn đề tranh tụng Giới luật này sẽ đưa đến hiềm khích và oán ghét nhau trong một thời gian dài và các Tỷ-kheo sẽ không được sống an vui thoải mái. Nhưng nếu vị Tỷ-kheo phạm tội và vị Tỷ-kheo khiển trách tự mình soi xét bản thân thật thấu đáo, thì điều được chờ đợi sẽ xảy ra là vấn đề tranh tụng Giới luật này sẽ không đưa đến hiềm khích và oán ghét nhau trong một thời gian dài và các Tỷ-kheo sẽ được sống an vui thoải mái.

- Và vị Tỷ-kheo phạm tội tự mình soi xét bản thân thật thấu đáo như thế nào? Ở đây, vị Tỷ-kheo phạm tội soi xét như thế này: “Ta đã phạm một hành động sai trái đặc biệt về thân. Vị Tỷ-kheo kia đã thấy ta làm như vậy. Nếu ta không phạm một hành động sai trái đặc biệt về thân, thì vị Tỷ-kheo kia sẽ không thấy ta làm như vậy. Nhưng bởi vì ta đã phạm một hành động sai trái đặc biệt về thân, và vị Tỷ-kheo kia đã thấy ta làm như vậy. Khi vị ấy đã thấy ta phạm một hành động sai trái đặc biệt về thân, vị ấy không hài lòng. Vì không hài lòng, vị ấy bày tỏ sự bất mãn ấy với ta.

Bởi vì vị ấy bày tỏ sự bất mãn ấy với ta, ta cảm thấy không hài lòng. Vì không hài lòng, ta thông báo cho các người khác biết. Như vậy, trong trường hợp này, ta là người đã phạm giới, cũng giống như một hành khách trốn thuế hải quan về các món hàng người ấy mua.” Chính bằng cách này, vị Tỷ-kheo phạm tội quán sát soi xét thật thấu đáo.

- Và vị Tỷ-kheo khiến trách tự mình soi xét bản thân thật thấu đáo như thế nào? Ở đây, vị Tỷ-kheo khiến trách tự soi xét như thế này: “Vị Tỷ-kheo kia đã phạm một hành động sai trái đặc biệt về thân. Ta đã thấy vị Tỷ-kheo kia làm như vậy. Nếu vị Tỷ-kheo kia không phạm một hành động sai trái đặc biệt về thân, thì ta sẽ không thấy vị kia làm như vậy. Nhưng bởi vì vị Tỷ-kheo kia đã phạm một hành động sai trái đặc biệt về thân, và ta đã thấy vị ấy làm như vậy. Khi ta thấy vị ấy phạm một hành động sai trái đặc biệt về thân, ta không hài lòng. Vì không hài lòng, ta bày tỏ sự bất mãn với vị ấy. Bởi vì ta bày tỏ sự bất mãn ấy với vị ấy, vị ấy cảm thấy không hài lòng. Vì không hài lòng, vị ấy thông báo cho các người khác biết. Như vậy, trong trường hợp này, ta là người đã phạm giới, cũng giống như một hành khách trốn thuế hải quan về các món hàng người ấy mua.” Chính bằng cách này, vị Tỷ-kheo khiến trách tự mình soi xét bản thân thật thấu đáo.

- Nay các Tỷ-kheo, đối với bất cứ vấn đề tranh tụng về Giới luật nào, nếu vị Tỷ-kheo phạm tội và vị Tỷ-kheo khiến trách không tự mình soi xét bản thân thật thấu đáo, thì điều được chờ đợi sẽ xảy ra là vấn đề tranh tụng Giới luật này sẽ đưa đến tức giận và oán ghét nhau trong một thời

gian dài và các Tỷ-kheo sẽ không được sống an vui thoải mái. Nhưng nếu vị Tỷ-kheo phạm tội và vị Tỷ-kheo khiển trách tự mình soi xét bản thân thật thấu đáo, thì điều được chờ đợi sẽ xảy ra là vấn đề tranh tụng Giới luật này sẽ không đưa đến tức giận và oán ghét nhau trong một thời gian dài và các Tỷ-kheo sẽ được sống an vui thoải mái.

(Tăng Chi BK I, Ch. II (II): 5, tr. 104–106)

(2) Tránh hiềm khích

- Nay các Tỷ-kheo, đối với một vấn đề tranh tụng về Giới luật nào, lời qua tiếng lại giữa hai phía, các quan điểm ngoan cố, sự tức giận, gay gắt và bực bội không được giải quyết nội bộ (7), thì điều được chờ đợi sẽ xảy ra là vấn đề tranh tụng Giới luật này sẽ đưa đến hiềm khích và oán ghét nhau trong một thời gian dài và các Tỷ-kheo sẽ không được sống an vui thoải mái.

- Nay các Tỷ-kheo, đối với một vấn đề tranh tụng về Giới luật nào, lời qua tiếng lại giữa hai phía, các quan điểm ngoan cố, sự tức giận, gay gắt và bực bội được giải quyết tốt trong nội bộ, thì điều được chờ đợi sẽ xảy ra là vấn đề tranh tụng Giới luật này sẽ không đưa đến hiềm khích và oán ghét nhau trong một thời gian dài và các Tỷ-kheo sẽ được sống an vui thoải mái.

(Tăng Chi BK I, Ch. II (VI):12, tr. 148–149)

5. CÙNG SỬA SAI CHO NHAU

- Nay các Tỷ-kheo, Ta sẽ giảng cho các thầy về việc sống chung giữa những người bất thiện và việc sống chung giữa những người thiện. Hãy chú ý lắng nghe. Ta sẽ giảng.

- “Thưa vâng, bạch Thế Tôn.” Các Tỷ-kheo vâng đáp Thế Tôn. Thế Tôn giảng như sau:

- Và thế nào là việc sống chung giữa những người bất thiện, và những người bất thiện sống với nhau như thế nào? Ở đây, vị Tỷ-kheo trưởng lão suy nghĩ như sau: “Một vị trưởng lão – hay một vị trung niên, hay một vị thiếu niên, không nên sửa sai ta. Ta không nên sửa sai một vị trưởng lão – hay một vị trung niên, hay một vị thiếu niên. Nếu một vị trưởng lão sửa sai ta, có thể vị ấy làm như vậy mà không có thiện cảm, không làm một cách có thiện cảm với ta. Lúc đó, ta sẽ nói: ‘Không!’ với vị ấy và sẽ gây rắc rối cho vị ấy, và thậm chí khi thấy tội của mình, ta cũng sẽ không sửa sai. Nếu một vị trung niên sửa sai ta... Nếu một vị thiếu niên sửa sai ta, có thể vị ấy làm như vậy mà không có thiện cảm, không làm một cách có thiện cảm với ta. Lúc đó, ta sẽ nói: ‘Không!’ với vị ấy và sẽ gây rắc rối cho vị ấy, và thậm chí khi thấy tội của mình, ta cũng sẽ không sửa sai.”

- Cũng vậy, vị Tỷ-kheo trung niên suy nghĩ như sau... vị Tỷ-kheo thiếu niên suy nghĩ như sau: “Một vị trưởng lão – hay một vị trung niên, hay một vị thiếu niên, không nên sửa sai ta. Ta không nên sửa sai một vị trưởng lão... và thậm chí khi thấy tội của mình, ta cũng sẽ không sửa sai.

Chính bằng cách này mà có việc sống chung giữa những người bất thiện, và chính bằng cách này mà những

người bất thiện sống với nhau.

- Và thế nào là việc sống chung giữa những người thiện, và những người thiện sống với nhau như thế nào? Ở đây, vị Tỷ-kheo trưởng lão suy nghĩ như sau: “Một vị trưởng lão – hay một vị trung niên, hay một vị thiếu niên, nên sửa sai ta. Ta nên sửa sai một vị trưởng lão – hay một vị trung niên, hay một vị thiếu niên. Nếu một vị trưởng lão sửa sai ta, có thể vị ấy làm như vậy với thiện cảm, chứ không phải làm mà không có thiện cảm với ta. Lúc đó, ta sẽ nói: ‘Tốt!’ với vị ấy và sẽ không gây rắc rối cho vị ấy, và khi thấy tội của mình, ta sẽ sửa sai. Nếu một vị trung niên sửa sai ta... Nếu một vị thiếu niên sửa sai ta, có thể vị ấy làm như vậy với thiện cảm, chứ không phải làm mà không có thiện cảm với ta. Lúc đó ta sẽ nói: ‘Tốt!’ với vị ấy và sẽ không gây rắc rối cho vị ấy, và khi thấy tội của mình, ta sẽ sửa sai.”

“Cũng vậy, vị Tỷ-kheo trung niên... vị Tỷ-kheo thiếu niên suy nghĩ như sau: “Một vị trưởng lão – hay một vị trung niên, hay một vị thiếu niên, nên sửa sai ta. Ta nên sửa sai một vị trưởng lão... và khi thấy tội của mình, ta sẽ sửa sai.”

Chính bằng cách này mà có việc sống chung giữa những người thiện, và chính bằng cách này mà những người thiện sống với nhau.

(Tăng Chi BK I, Ch. II (VI):11, tr. 146-148)

6. CHẤP NHẬN SỬA SAI TỪ NGƯỜI KHÁC

[Tôn giả Mahāmoggallāna (Đại Mục-kiền-liên) nói với các Tỷ-kheo]:

- Chư hiền, nếu có một Tỷ-kheo yêu cầu như thế này: “Mong rằng chư Tôn giả sửa sai tôi, tôi cần được chư Tôn giả sửa sai”, tuy nhiên, nếu vị ấy khó sửa sai và sở hữu những tính cách làm cho vị ấy khó sửa sai, nếu vị ấy thiếu kiên nhẫn và không đón nhận lời chỉ dạy một cách đúng đắn, thì những vị Tỷ-kheo đồng tu nghĩ rằng không nên sửa sai hay chỉ dạy vị ấy, và rồi họ sẽ nghĩ về vị ấy như là một người không đáng tin cậy.

- Thế nào là những tính cách làm cho vị ấy khó sửa sai? (1) Ở đây, vị Tỷ-kheo có những dục vọng bất thiện và bị các dục vọng bất thiện chi phối; đây là tính cách làm cho vị ấy khó sửa sai. (2) Lại nữa, vị Tỷ-kheo khen mình chê người; đây là tính cách làm cho vị ấy khó sửa sai. (3) Lại nữa, vị Tỷ-kheo sân hận và bị sân hận chi phối... (4)... phẫn nộ và tức giận bởi vì sân hận... (5)... phẫn nộ và bướng bỉnh bởi vì sân hận... (6)... phẫn nộ và thốt ra những lời nói xoay quanh sự sân hận... (7) Lại nữa, khi bị khiển trách, vị ấy chống đối vị đã khiển trách mình... (8) ... khi bị khiển trách, vị ấy tỏ ra coi thường người khiển trách mình... (9)... khi bị khiển trách, vị ấy trở lại buộc tội người đã khiển trách mình... (10) khi bị khiển trách, vị ấy tránh né vấn đề, lái vấn đề qua chuyện khác, và biểu lộ sự sân hận, oán ghét, cay cú... (11)... khi bị khiển trách, vị ấy không giải thích được hành động của mình cho vị khiển trách... (12) Lại nữa, vị Tỷ-kheo tỏ ra khinh miệt và xác láo... (13)... đổ kỹ và keo

kiệt... (14) lừa đảo và dối trá... (15) bướng bỉnh và kiêu căng... (16) Lại nữa, vị Tỷ-kheo dính mắc với các quan điểm của mình, chấp thủ chúng mạnh mẽ, và từ bỏ chúng thật khó khăn; đây là tính cách làm cho vị ấy khó sửa sai. Đây gọi là những tính cách làm cho vị ấy khó sửa sai.

- Nay chư hiền, nếu có một Tỷ-kheo yêu cầu như thế này: “Mong rằng chư Tôn giả sửa sai tôi, tôi cần được chư Tôn giả sửa sai,” tuy nhiên, nếu vị ấy dễ sửa sai và sở hữu những tính cách làm cho vị ấy dễ sửa sai, nếu vị ấy kiên nhẫn và đón nhận lời chỉ dạy một cách đúng đắn, thì những vị Tỷ-kheo đồng tu nghĩ rằng nên sửa sai hay chỉ dạy vị ấy, và rồi họ sẽ nghĩ về vị ấy như là một người đáng tin cậy.

- Thế nào là những tính cách làm cho vị ấy dễ sửa sai? (1) Ở đây, vị Tỷ-kheo không có những dục vọng bất thiện và không bị các dục vọng bất thiện chi phối; đây là tính cách làm cho vị ấy dễ sửa sai. (2) Lại nữa, vị Tỷ-kheo không khen mình chê người; đây là tính cách làm cho vị ấy dễ sửa sai. (3) Lại nữa, vị Tỷ-kheo không sân hận và không bị sân hận chi phối... (4)... không phẫn nộ và tức giận bởi vì sân hận... (5)... không phẫn nộ và bướng bỉnh bởi vì sân hận... (6)... không phẫn nộ, và không thốt ra những lời nói liên quan đến sân hận... (7) Lại nữa, khi bị khiển trách, vị ấy không chống đối vị đã khiển trách mình... (8)... khi bị khiển trách, vị ấy không tỏ ra coi thường người khiển trách mình... (9)... khi bị khiển trách, vị ấy không buộc tội trở lại người đã khiển trách mình... (10)... khi bị khiển trách, vị ấy không tránh né vấn đề, không lái vấn đề qua chuyện khác, và không biểu lộ sự sân hận, oán ghét, cay cú... (11)... khi

bị khiển trách, vị ấy giải thích được hành động của mình cho vị khiển trách... (12) Lại nữa, vị Tỷ-kheo không tỏ ra khinh miệt và xúc láo... (13)... không đổ kị và keo kiệt... (14)... không lừa đảo và dối trá... (15)... không bướng bỉnh và kiêu căng... (16) Lại nữa, vị Tỷ-kheo không dính mắc với các quan điểm của mình, không chấp thủ chúng mạnh mẽ, mà từ bỏ chúng thật dễ dàng; đây là tính cách làm cho vị ấy dễ sửa sai. Nay chư hiền, đây gọi là những tính cách làm cho vị ấy dễ sửa sai.

- Giờ đây, nay chư hiền, một Tỷ-kheo cần phải tự mình suy luận như sau:

(1) “Đối với người có những tham dục bất thiện và bị tham dục bất thiện chi phối, ta không ưa thích và cảm thấy khó chịu. Nếu ta có những tham dục bất thiện và bị tham dục bất thiện chi phối thì người khác cũng không ưa thích và cảm thấy khó chịu đối với ta.” Một Tỷ-kheo nhận biết như vậy sẽ phát tâm như sau: “Ta sẽ không có những tham dục bất thiện và sẽ không bị tham dục bất thiện chi phối.”

(2) Một kẻ tự khen mình chê người... (16)... “đối với một người dính mắc với các quan điểm của mình, chấp thủ chúng mạnh mẽ, và từ bỏ chúng thật khó khăn, thì ta không ưa thích và cảm thấy khó chịu. Nếu ta dính mắc với các quan điểm của mình, chấp thủ chúng mạnh mẽ, và từ bỏ chúng thật khó khăn, thì người khác không ưa thích và cảm thấy khó chịu đối với ta.” Một Tỷ-kheo nhận biết như vậy sẽ phát tâm như sau: “Ta sẽ không dính mắc với các

quan điểm của mình, không chấp thủ chúng mạnh mẽ, và sẽ từ bỏ chúng thật dễ dàng.”

- Giờ đây, này chư hiền, một Tỷ-kheo cần phải tự kiểm điểm lại chính mình như sau: (1) “Ta có những tham dục bất thiện không và ta có bị tham dục bất thiện chi phối không?” Nếu sau khi tự kiểm điểm, vị ấy nhận biết rằng: “Ta có những tham dục bất thiện và ta bị những tham dục bất thiện chi phối”, thì sau đó vị ấy phải nỗ lực từ bỏ những tính cách bất thiện ấy. Nhưng nếu sau khi tự kiểm điểm, vị ấy nhận biết rằng: “Ta không có những tham dục bất thiện và ta không bị những tham dục bất thiện chi phối”, thì vị ấy có thể sống hoan hỷ, ngày đêm tu tập trong các thiện pháp.

(2) Lại nữa, này chư hiền, một Tỷ-kheo cần phải tự kiểm điểm lại chính mình như sau: “Ta có khen mình chê người không?... (16)... Ta có dính mắc với các quan điểm của mình, chấp thủ chúng mạnh mẽ và từ bỏ chúng thật khó khăn không?” Nếu sau khi tự kiểm điểm, vị ấy nhận biết rằng: “Ta có dính mắc với các quan điểm của mình...” thì sau đó vị ấy phải nỗ lực từ bỏ những tính cách bất thiện ấy. Nhưng nếu sau khi tự kiểm điểm, vị ấy nhận biết rằng: “Ta không dính mắc với các quan điểm của mình...” thì vị ấy có thể sống hoan hỷ, ngày đêm tu tập trong các thiện pháp.

- “Này chư hiền, khi một Tỷ-kheo tự kiểm điểm lại chính mình như vậy, nếu vị ấy thấy rằng tất cả các pháp bất thiện chưa được đoạn trừ hết trong tâm, thì vị ấy phải nỗ lực đoạn trừ tất cả các pháp bất thiện ấy. Nhưng nếu sau khi vị Tỷ-kheo tự kiểm điểm lại chính mình, vị ấy thấy rằng

tất cả các pháp bất thiện đã được đoạn trừ hết trong tâm, thì vị ấy có thể sống hoan hỷ, ngày đêm tu tập trong các thiện pháp. Cũng giống như một thiếu nữ thích trang điểm, khi nhìn mặt mình trong một tấm gương soi trong sáng hay trong một chậu nước trong, và thấy một vết dơ hay chất bẩn bám trên mặt, thì cô ấy sẽ nỗ lực tẩy xóa vết bẩn ấy; nhưng nếu cô ấy không thấy vết dơ hay chất bẩn nào trên mặt mình, cô ấy sẽ hoan hỷ nghĩ rằng: “Thật là vui thích khi mặt ta được sạch sẽ.” Cũng vậy, khi một Tỷ-kheo tự kiểm điểm lại chính mình như vậy... thì vị ấy có thể sống hoan hỷ, ngày đêm tu tập trong các thiện pháp.”

(Trung BK I, Kinh số 15, tr. 219-230)

7. GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP GIỮA CƯ SĨ VÀ TĂNG CHÚNG

(1) Lật úp bình bát

- “Này các Tỷ-kheo, khi một cư sĩ sở hữu tám tính cách này thì, nếu muốn, các Tỷ-kheo có thể lật úp bình bát đối với người cư sĩ ấy. Thế nào là tám?

(1) Người ấy tìm cách ngăn cản những gì lợi lạc cho các Tỷ-kheo; (2) người ấy tìm cách gây thiệt hại cho các Tỷ-kheo; (3) người ấy ngăn cản việc cư trú của các Tỷ-kheo (không cho ở gần quần chúng); (4) người ấy sỉ nhục và mắng nhiếc các Tỷ-kheo; (5) người ấy gây chia rẽ giữa các Tỷ-kheo; (6) người ấy chê trách Phật; (7) người ấy chê trách Pháp; (8) người ấy chê trách Tăng. Khi một cư sĩ sở hữu

tám tính cách này thì, nếu muốn, các Tỷ-kheo có thể lật úp bình bát đối với người cư sĩ ấy.

- “Này các Tỷ-kheo, khi một cư sĩ sở hữu tám tính cách này thì, nếu muốn, các Tỷ-kheo có thể lật ngửa bình bát đối với người cư sĩ ấy. Thế nào là tám?

(1) Người ấy không tìm cách ngăn cản những gì lợi lạc cho các Tỷ-kheo; (2) người ấy không tìm cách gây thiệt hại cho các Tỷ-kheo; (3) người ấy không ngăn cản việc cư trú của các Tỷ-kheo (cho ở gần quần chúng); (4) người ấy không sỉ nhục và mắng nhiếc các Tỷ-kheo; (5) người ấy không gây chia rẽ giữa các Tỷ-kheo; (6) người ấy ca ngợi Phật; (7) người ấy ca ngợi Pháp; (8) người ấy ca ngợi Tăng. Khi một cư sĩ sở hữu tám tính cách này thì, nếu muốn, các Tỷ-kheo có thể lật ngửa bình bát đối với người cư sĩ ấy.”

(Tăng Chi BK IV, Ch. VIII (IX): 87, tr. 55-56)

(2) Mất niềm tin

- “Này các Tỷ-kheo, khi một Tỷ-kheo sở hữu tám tính cách này, thì các cư sĩ, nếu muốn, có thể tuyên bố là họ đã mất niềm tin (8) đối với Tỷ-kheo ấy. Thế nào là tám?

(1) Vị ấy tìm cách ngăn cản những gì lợi lạc cho các cư sĩ; (2) vị ấy tìm cách gây thiệt hại cho các cư sĩ; (3) vị ấy sỉ nhục và mắng nhiếc các cư sĩ; (4) vị ấy gây chia rẽ giữa các cư sĩ; (5) vị ấy chê trách Phật; (6) vị ấy chê trách Pháp; (7) vị ấy chê trách Tăng; (8) họ thấy vị ấy ở những nơi không xứng đáng. Khi một Tỷ-kheo sở hữu tám tính cách này, thì

các cư sĩ, nếu muốn, có thể tuyên bố là họ đã mất niềm tin đối với Tỷ-kheo ấy.

- “Này các Tỷ-kheo, khi một Tỷ-kheo sở hữu tám tính cách này thì các cư sĩ, nếu muốn, có thể tuyên bố là họ giữ vững niềm tin đối với Tỷ-kheo ấy. Thế nào là tám?

(1) Vị ấy không tìm cách ngăn cản những gì lợi lạc cho các cư sĩ; (2) vị ấy không tìm cách gây thiệt hại cho các cư sĩ; (3) vị ấy không sỉ nhục và mắng nhiếc các cư sĩ; (4) vị ấy không gây chia rẽ giữa các cư sĩ; (5) vị ấy ca ngợi Phật; (6) vị ấy ca ngợi Pháp; (7) vị ấy ca ngợi Tăng; (8) họ thấy vị ấy ở những nơi xứng đáng. Khi một Tỷ-kheo sở hữu tám tính cách này, thì các cư sĩ, nếu muốn, có thể tuyên bố là họ giữ vững niềm tin đối với Tỷ-kheo ấy.”

(Tăng Chi BK IV, Ch. VIII (IX): 88, tr. 56-57)

(3) Biểu quyết luận tội (tác pháp Yết-ma)

- “Này các Tỷ-kheo, khi một Tỷ-kheo sở hữu tám tính cách này, thì Tăng đoàn, nếu muốn, có thể yêu cầu biểu quyết luận tội (9) (tác pháp Yết-ma) đối với vị Tỷ-kheo này. Thế nào là tám?

(1) Vị ấy tìm cách ngăn cản những gì lợi lạc cho các cư sĩ; (2) vị ấy tìm cách gây thiệt hại cho các cư sĩ; (3) vị ấy sỉ nhục và mắng nhiếc các cư sĩ; (4) vị ấy gây chia rẽ giữa các cư sĩ; (5) vị ấy chê trách Phật; (6) vị ấy chê trách Pháp; (7) vị ấy chê trách Tăng; (8) vị ấy không hoàn thành lời hứa hợp pháp với các cư sĩ. Khi một Tỷ-kheo sở hữu tám tính cách

này, thì Tăng đoàn, nếu muốn, có thể yêu cầu biểu quyết luận tội (tác pháp Yết-ma) đối với vị Tỷ-kheo này.

- “Này các Tỷ-kheo, khi một Tỷ-kheo sở hữu tám tính cách này, thì Tăng đoàn, nếu muốn, có thể hủy bỏ việc biểu quyết luận tội (trước đây đã áp dụng) đối với vị Tỷ-kheo này. Thế nào là tám?

(1) Vị ấy không tìm cách ngăn cản những gì lợi lạc cho các cư sĩ; (2) vị ấy không tìm cách gây thiệt hại cho các cư sĩ; (3) vị ấy không sỉ nhục và mắng nhiếc các cư sĩ; (4) vị ấy không gây chia rẽ giữa các cư sĩ; (5) vị ấy ca ngợi Phật; (6) vị ấy ca ngợi Pháp; (7) vị ấy ca ngợi Tăng; (8) vị ấy hoàn thành lời hứa hợp pháp với các cư sĩ. Khi một Tỷ-kheo sở hữu tám tính cách này, thì Tăng đoàn, nếu muốn, có thể hủy bỏ việc biểu quyết luận tội (trước đây đã áp dụng) đối với vị Tỷ-kheo này.”

(Tăng Chi BK IV, Ch. VIII (IX): 89, tr. 57-58)

8. KHAI TRỪ NHỮNG NGƯỜI PHẠM TỘI

(1) Quét sạch rơm rạ!

Một thời, Thế Tôn đang trú tại Campā, bên bờ hồ sen Gaggārā. Lúc bấy giờ, các Tỷ-kheo đang khiển trách một Tỷ-kheo phạm tội. Khi bị khiển trách, vị ấy trả lời tránh né vấn đề, lái vấn đề sang chuyện khác không liên quan, và biểu lộ sự phẫn nộ, sân hận và bất mãn. Rồi Thế Tôn nói với các Tỷ-kheo:

- “Này các Tỷ-kheo, hãy đuổi người này ra! Người này phải

bị trục xuất. Tại sao để con trai người khác quấy nhiễu các thầy? (10)

- “Ở đây, này các Tỷ-kheo, một người nào đó có phong cách bề ngoài giống như một Tỷ-kheo hiền thiện, bao lâu mà các Tỷ-kheo khác không thấy được tội lỗi của người ấy. Tuy nhiên, khi các Tỷ-kheo khác thấy được tội của người này, họ biết người này là một Sa-môn hư hỏng, chỉ là rơm rạ, là rác rến giữa chúng Sa-môn; họ trục xuất người này. Vì sao vậy? Để cho người ấy không làm hư hỏng các Tỷ-kheo hiền thiện.

- “Giả sử trong một cánh đồng lúa mì đang mọc, có một vài cây lúa bị hư hỏng xuất hiện, đó chỉ là những rơm rạ rác rến giữa các cây lúa tốt. Bao lâu mà đầu lúa non chưa mọc ra, thì rễ của chúng trông cũng giống như những cây lúa tốt, cành của chúng trông cũng giống như những cây lúa tốt, lá của chúng trông cũng giống như những cây lúa tốt. Tuy nhiên, khi đầu lúa non mọc ra, người ta biết rằng đây là những cây lúa hư hỏng, đây chỉ là những rơm rạ rác rến giữa các cây lúa tốt. Sau đó, họ nhổ chúng đi từ gốc rễ và vứt chúng ra khỏi cánh đồng lúa mì. Vì sao vậy? Để cho chúng không làm hỏng các cây lúa tốt.

“Cũng vậy, một người nào đó có phong cách bề ngoài giống như một Tỷ-kheo hiền thiện, bao lâu mà các Tỷ-kheo khác không thấy được tội lỗi của người ấy. Tuy nhiên, khi các Tỷ-kheo khác thấy được tội của người này, họ biết

người này là một Sa-môn hư hỏng, chỉ là rơm rạ, là rác rến giữa chúng Sa-môn; họ trục xuất người này. Vì sao vậy? Để cho người ấy không làm hư hỏng các Tỷ-kheo hiền thiện.

Sống chung với ông ấy, biết ông ấy,
Như là một người sân hận với nhiều dự vọng bất thiện,
Một kẻ thường nói xấu, bướng bỉnh và xác láo,
Đổ kị, keo kiệt và dối trá.

Ông ấy nói với mọi người giống như một Sa-môn,
[Nói với họ] bằng một giọng nhu hòa;
Nhưng làm việc bất thiện trong bí mật,
Giữ quan điểm độc hại và thiếu kính trọng.

Dù ông ấy lừa bịp, nói lời dối trá,
Các thầy phải biết ông ấy đúng như thật;
Rồi các thầy phải đồng lòng họp lại,
Và đuổi ông ấy đi.

Hãy vứt bỏ thùng rác!
Loại bỏ kẻ xấu ác!

Quét sạch rơm rạ, những Sa-môn giả mạo
Làm ra vẻ Sa-môn!

Trục xuất kẻ tham dục bất thiện,
Vớ ác hạnh, ác pháp,
Sống trong hội chúng, luôn giữ chánh niệm,
Người thanh tịnh sống với người thanh tịnh,
Trong hòa hợp và tỉnh giác,
Các thầy sẽ chấm dứt khổ đau.

(Tăng Chi BK III, Ch. VIII (I):10, tr. 513–517)

(2) Trục xuất bằng vũ lực

Một thời, Thế Tôn trú tại thành Xá-vệ (Sāvatthī) trong lâu đài Migāramatā ở Đông Viên (Eastern Park). Lúc bấy giờ, vào ngày trai giới Bố-tát (Uposatha), Thế Tôn đang ngồi giữa chúng Tỷ-kheo bao quanh. Rồi khi đêm đã khuya, canh một đã qua, Tôn giả Ānanda từ chỗ ngồi đứng dậy, đắp thượng y vào một bên vai, cung kính đánh lễ Thế Tôn và bạch rằng: “Bạch Thế Tôn, đêm đã khuya, canh một đã qua, chúng Tỷ-kheo đã ngồi đây rất lâu. Xin Thế Tôn hãy đọc giới bổn Pātimokkha cho các Tỷ-kheo.” Khi nghe nói như vậy, Thế Tôn vẫn im lặng.

Khi đêm đã khuya hơn nữa, canh hai đã qua, Tôn giả Ānanda từ chỗ ngồi đứng dậy lần thứ hai, đắp thượng y vào

một bên vai, cung kính đảnh lễ Thế Tôn và bạch rằng: “Bạch Thế Tôn, đêm đã khuya lắm rồi, canh hai đã qua, chúng Tỷ-kheo đã ngồi đây rất lâu. Xin Thế Tôn hãy đọc giới bốn Pātimokkha cho các Tỷ-kheo.” Lần thứ hai, Thế Tôn vẫn im lặng.

Khi đêm đã gần tàn, canh cuối cùng đã qua, bình minh đã ló dạng và áng mây hồng đã xuất hiện ở chân trời, Tôn giả Ānanda từ chỗ ngồi đứng dậy lần thứ ba, đắp thượng y vào một bên vai, cung kính đảnh lễ Thế Tôn và bạch rằng: “Bạch Thế Tôn, đêm đã gần tàn, canh cuối cùng đã qua, bình minh đã ló dạng và áng mây hồng đã xuất hiện ở chân trời, chúng Tỷ-kheo đã ngồi đây rất lâu. Xin Thế Tôn hãy đọc giới bốn Pātimokkha cho các Tỷ-kheo.”

- “Này Ānanda, hội chúng này không được thanh tịnh.”

Rồi Tôn giả Mahāmoggallāna (Đại Mục-kiền-liên) suy nghĩ như sau: “Thế Tôn đề cập đến người nào khi nói rằng: ‘Hội chúng này không được thanh tịnh?’” Rồi Tôn giả Mahā Moggallāna nhìn chăm chú và toàn thể đại chúng Tỷ-kheo, dùng tâm của mình bao trùm tâm của đại chúng Tỷ-kheo. Rồi Tôn giả thấy người ấy đang ngồi giữa chúng Tỷ-kheo: một người vô đạo đức, ác hạnh, bất tịnh, có những hành vi mờ ám, có những hành động che đậy bí mật, không phải là Sa-môn mặc dù tự xưng là Sa-môn, không sống độc thân mặc dù tự xưng là sống độc thân, nội tâm thối nát, hư hỏng, độc ác. Sau khi đã thấy người này, Tôn giả đứng dậy từ chỗ ngồi, đi đến người ấy và nói rằng: “Này ông bạn, hãy đứng dậy, Thế Tôn đã thấy ông. Ông không thể sống chung

với chúng Tỷ-kheo.” Khi nghe nói như vậy, người này vẫn ngồi im lặng.

Lần thứ hai... Lần thứ ba, Tôn giả Mahāmoggallāna nói với người ấy rằng: “Này ông bạn, hãy đứng dậy, Thế Tôn đã thấy ông. Ông không thể sống chung với chúng Tỷ-kheo.” Lần thứ ba, người này vẫn ngồi im lặng.

Rồi Tôn giả Mahāmoggallāna nắm cánh tay người ấy, kéo ông ta ra khỏi cổng bên ngoài, và khóa cổng lại. Rồi Tôn giả đi đến Thế Tôn và bạch rằng: “Bạch Thế Tôn, con đã đuổi kẻ ấy rồi. Hội chúng đã thanh tịnh. Xin Thế Tôn hãy đọc giới bốn Pātimokkha cho các Tỷ-kheo.”

- “Thật hy hữu và đáng kinh ngạc thay Moggallāna, kẻ ngu si kia đã đợi cho đến khi bị nắm tay kéo ra khỏi hội chúng mới chịu đi! Rồi Thế Tôn nói với các Tỷ-kheo: “Này các Tỷ-kheo, giờ đây các thầy phải tự hành trì lễ Bố-tát Uposatha và tụng đọc giới bốn Pātimokkha. Kể từ hôm nay, Ta sẽ không đọc giới bốn nữa. Không thể có và không thể quan niệm được rằng Như Lai có thể đọc giới bốn Pātimokkha trong một hội chúng không thanh tịnh.”

(Tăng Chi BK III, Ch. VIII (II):20, tr. 565-568)

X THIỆT LẬP MỘT XÃ HỘI CÔNG BẰNG – GIỚI THIỆU

Trong phần cuối của hợp tuyển này, chúng ta chuyển từ cộng đồng thành lập có chủ đích đến cộng đồng tự nhiên, đi từ gia đình đến xã hội rộng lớn hơn và rồi đến quốc gia. Các kinh văn được đưa vào đây hé lộ cho thấy trí tuệ thực tiễn và nhạy bén của Đức Phật, khả năng đáp ứng với tuệ giác kỳ lạ và trực tiếp rõ ràng của Ngài đối với những vấn đề thực tiễn. Mặc dù Ngài chấp nhận cuộc sống của một du tăng khổ hạnh (samaṇa), một người xuất gia đứng bên ngoài mọi tổ chức xã hội, từ đằng xa, Ngài nhìn về các tổ chức xã hội trong thời đại của Ngài và đề nghị những lý tưởng và cách sắp xếp để hỗ trợ cho sự an vui về mặt thể chất, tinh thần, tâm lý của những người vẫn còn đắm chìm trong những giới hạn của cuộc đời. Rõ ràng là Ngài đã thấy lời giải đáp cho một xã hội lành mạnh nằm trong việc hoàn thành trách nhiệm của mình đối với người khác. Ngài xem trật tự xã hội như một bức tranh thêu về những mối quan hệ đan quyện và chồng chéo lên nhau, mỗi mối quan hệ đặt lên con người nhiều bổn phận đối với người đối tác ở phía bên kia trong mối tương quan mà họ có dự phần.

Điểm này được thấy rõ nhất trong **Kinh Văn X, 1**, một trích đoạn từ bài Pháp thoại Đức Phật giảng cho một thanh niên tên là Sigalaka (Thi-ca-la-việt). Ở đây, Đức Phật xem xã

hội như được xây dựng bằng sáu mối quan hệ song đôi: cha mẹ và con cái, vợ chồng, bạn bè đối với nhau, chủ nhân và công nhân, thầy trò, nhà lãnh đạo tôn giáo và tín đồ. Đối với mỗi mối quan hệ, Đức Phật đề nghị năm bốn phận (hoặc là sáu trong một trường hợp) mà mỗi bên phải hoàn thành đối với người đối tác ở phía bên kia. Ngài thấy cá nhân – mỗi cá nhân – như đang đứng ở một điểm, nơi mà ‘sáu phương hướng’ hội tụ lại, do đó có bốn phận phải tôn trọng những phương hướng này bằng cách thi hành những bốn phận bao hàm trong mỗi quan hệ đó.

Đức Phật xem gia đình như là đơn vị nền tảng của việc hội nhập xã hội và hòa đồng văn hóa. Chính là mối quan hệ thương yêu gần gũi giữa cha mẹ và con cái đã nuôi dưỡng đức hạnh và ý thức trách nhiệm nhân đạo cần thiết cho một trật tự xã hội đoàn kết gắn bó. Bên trong gia đình, các giá trị ấy được truyền lại cho nhau từ thế hệ này sang thế hệ khác, và như vậy, một xã hội hài hòa tùy thuộc rất nhiều vào các mối quan hệ đáng tôn trọng và nồng ấm giữa cha mẹ và con cái. Trong **Kinh Văn X, 2 (1)**, Ngài giải thích bằng cách nào cha mẹ là nguồn phúc lợi tuyệt vời đối với con cái, và trong **Kinh Văn X, 2 (2)**, Ngài nói rằng con cái không thể nào đền đáp công ơn cha mẹ tương xứng bằng cách đem lại nhiều phúc lợi vật chất cho cha mẹ, nhưng chỉ bằng cách xây dựng cho cha mẹ có lòng tin, cách hành xử đạo đức, tâm bố thí và trí tuệ, mới có thể đền đáp được công ơn cha mẹ. Quan hệ tốt đẹp giữa cha mẹ và con cái tùy thuộc vào tình thương yêu và kính trọng lẫn nhau giữa vợ chồng. Bài kinh được tuyển chọn cho **Kinh Văn X, 3** cung cấp đường lối hướng dẫn đối

với mối quan hệ giữa các đôi vợ chồng, nêu rõ rằng hôn nhân lý tưởng là cuộc hôn nhân trong đó cả vợ và chồng đều cùng chia sẻ cam kết về cách hành xử đức hạnh, tâm bố thí và các giá trị tâm linh.

Trong phần kế tiếp, tôi đã tập hợp những kinh văn bàn về thái độ xã hội của người gia chủ. Hai bài đầu tiên, **Kinh Văn X, 4 (1)–(2)** khẳng định rằng người gia chủ tận tụy sẽ vì lợi lạc của nhiều người mà khởi xướng và dẫn dắt các thành viên gia đình mình trong việc phát triển lòng tin, đức hạnh, học tập (Giáo pháp), bố thí và trí tuệ. **Kinh Văn X, 4 (3)** thảo luận những phương cách đúng đắn để tạo ra tài sản, đó là phải thực hành trong phạm vi giới hạn của nghề nghiệp chơn chánh (chánh mạng). Chiều hướng tâm linh thể hiện bằng cách khẳng định rằng gia chủ sử dụng tài sản ‘mà không bị trói buộc, say đắm, và không bị cuốn hút mù quáng vào tài sản.’ **Kinh Văn X, 4 (4)** nói về năm ngành nghề bị cấm đối với người cư sĩ thuần thành, bị cấm vì chúng liên hệ đến sự tổn hại cho các chúng sinh khác, dù là gây tổn hại thật sự hay có tiềm năng gây tổn hại. **Kinh Văn X, 4 (5)** sau đó giải thích năm phương cách đúng đắn để sử dụng tài sản. Lời giải thích cho thấy rằng tài sản kiếm được một cách chơn chánh sẽ phải được sử dụng vì lợi lạc của bản thân và lợi lạc cho người khác; sau khi người gia chủ đã bảo đảm được lợi lạc cho bản thân và gia đình, người ấy cần sử dụng tài sản trước tiên là để thực hành những hành động phước đức để phục vụ cho người khác.

Phần kế tiếp đưa chúng ta trở lại với vấn đề giai cấp xã hội, được đề cập từ góc độ của người xuất gia trong Phần VII.

Trái với niềm tin thông thường, Đức Phật không cố động công khai cho việc xóa bỏ hệ thống giai cấp, mà trong thời đại của Ngài chưa đạt đến mức độ phức tạp và gắt gao như trong các thế kỷ sau, chủ yếu như đã được hoạch định trong các sách luật của Ấn giáo. Có lẽ Ngài thấy rằng sự phân hóa xã hội và những trách nhiệm liên hệ khác nhau là không thể tránh được. Nhưng Ngài đã bác bỏ những tuyên bố cho rằng hệ thống giai cấp là thiêng liêng dựa trên nhiều lý do, về thần học, đạo đức và tâm linh. Về thần học, Ngài đã bác bỏ tuyên bố của Bà-la-môn cho rằng hệ thống giai cấp là do Phạm thiên, là vị trời sáng tạo vạn vật, tạo ra; thay vào đó, Ngài xem hệ thống giai cấp chỉ là một tổ chức xã hội có nguồn gốc thuần túy từ con người. Về mặt đạo đức, Ngài bác bỏ niềm tin cho rằng vị trí giai cấp là dấu chỉ của giá trị đạo đức, những người thuộc giai cấp cao hơn đương nhiên có vị trí đạo đức cao thượng hơn; thay vào đó, Ngài cho rằng chính hành động của một người xác định giá trị đạo đức của người ấy, và bất cứ ai trong bất cứ giai cấp nào thực hiện những hành động xấu ác sẽ hạ thấp giá trị đạo đức của người ấy và bất cứ ai thực hiện những hành động thiện lành sẽ nâng cao vị trí đạo đức của người ấy. Và về mặt tâm linh, như chúng ta đã thấy trước đây, Ngài cho rằng bất cứ ai từ bất cứ giai cấp nào đều có thể tu tập Giáo pháp và đạt đến mục tiêu tối thượng.

Những lập luận này được trình bày ở đây trong **Kinh Văn X, 5, (1)–(4)**. Các cuộc đàm thoại được ghi lại trong các bài kinh này – trong đó hệ thống giai cấp được xem như là một khuôn mẫu mà người Bà-la-môn tìm cách áp đặt lên xã hội –

gợi ý rằng ở miền đông bắc Ấn Độ, nơi xuất phát Phật giáo, sự phân biệt giai cấp chưa đạt đến mức độ gắt gao và đầy uy quyền như đã có thể đạt được ở miền trung và tây Ấn Độ. Cũng thú vị để ghi nhận rằng khi liệt kê các giai cấp theo thứ tự, người Bà-la-môn đặt họ lên vị trí hàng đầu và người Sát-đế-lỵ thuộc hạng hai, thì

Đức Phật lại sắp xếp người Sát-đế-lỵ lên hàng đầu và Bà-la-môn thuộc hàng hai. Về phương diện này, có lẽ Ngài đã theo chiều hướng nổi bật ở các tiểu bang miền đông bắc của tiểu lục địa thời bấy giờ.

Trong **Kinh Văn X, 5 (1)**, Đức Phật lập luận bác bỏ tuyên bố của người Bà-la-môn, do người Bà-la-môn Esukārī nêu lên, cho rằng trật tự xã hội phải được thiết lập dựa trên một hệ thống phục vụ theo đẳng cấp cố định, như là mọi người thuộc các giai cấp thấp hơn phải phục vụ người Bà-la-môn, trong lúc người Thủ-đà là tầng lớp ở dưới cùng của bậc thang giai cấp, phải phục vụ tất cả mọi người khác. Trái lại, Đức Phật chủ trương rằng sự phục vụ phải dựa trên các cơ hội dành cho người có thăng tiến về đạo đức. Người Bà-la-môn Esukārī còn cho rằng những người trong mỗi giai cấp có các bổn phận cố định của chính họ theo vị trí giai cấp của họ; điều này có vẻ như là bước mở đầu cho lý thuyết svadharma (= nhiệm vụ của bản thân trong xã hội) đã trở nên nổi bật trong các sách luật Ấn giáo, ý tưởng cho rằng mỗi giai cấp có những bổn phận của chính họ mà họ phải hoàn thành nếu họ muốn gạt hái một sự tái sinh tốt đẹp hơn và tiến đến giải thoát tối hậu. Một lần nữa, Đức Phật bác bỏ quan điểm này, Ngài chủ trương rằng: “Giáo Pháp siêu xuất thế gian” là tài

sản chung của mọi người. Bất cứ ai tuân theo các nguyên tắc hành xử đức hạnh, bất kể thuộc giai cấp nào, đều là người đang tu tập “thiện Pháp.”

Trong **Kinh Văn X, 5 (2)**, Tôn giả Mahākaccāna (Đại-ca-chiên-diên), tự thân là một Bà-la-môn, lập luận chống lại tuyên bố của người Bà-la-môn cho rằng hệ thống giai cấp có nguồn gốc siêu phàm và chỉ có người Bà-la-môn là “con trai của Phạm thiên, thuộc dòng giống Phạm thiên.” Tôn giả giữ vững quan điểm rằng đây “chỉ là lời nói trong thiên hạ.” Hệ thống giai cấp chỉ thuần túy là ước lệ xã hội, và những người thuộc bất cứ giai cấp nào đều có thể tự mình tỏ ra xứng đáng hay khiếm khuyết về mặt đạo đức. Trong Kinh văn X, 5 (3)–(4), Đức Phật một lần nữa bác bỏ ý tưởng cho rằng vị trí giai cấp được xác định từ nguồn gốc họ sinh ra, và đề nghị định nghĩa lại về khái niệm Bà-la-môn và kẻ bần cùng, theo đó, những người này được xác định giá trị bằng phẩm chất đạo đức của chính họ chứ không phải bằng nguồn gốc họ sinh ra.

Phần tiếp theo xem xét khái quát về pháp nhãn chính trị của Đức Phật. Vào thời đại của Ngài, tiểu lục địa Ấn Độ được chia thành mười sáu tiểu bang, thuộc hai kiểu thể chế: các nước cộng hòa bộ tộc, và các nước theo chế độ quân chủ. Chúng ta đã thấy ví dụ về lời khuyên của Đức Phật đối với các nhà lãnh đạo các nước cộng hòa trong Kinh Văn X, 3, (4) về sáu điều kiện để không bị suy tàn mà Ngài đã dạy cho người Vajjī. Tuy nhiên, miền bắc Ấn Độ đang nhanh chóng trải qua một sự chuyển biến về đất đai lãnh thổ làm đảo ngược khuynh hướng trật tự chính trị hiện hành. Các vương quốc của nhiều tiểu bang đang mở rộng lãnh thổ và nuốt trọn các

vương quốc yếu thế hơn, và các nước cộng hòa nhỏ bé vào thời kỳ đó cũng đang ở trong tình trạng chờ ngày bị sáp nhập. Cạnh tranh nhau trong các tuyên bố về lãnh thổ và tài sản đưa đến việc gia tăng các hoạt động quân sự và xung đột bằng bạo lực. Miền đất này đang nhanh chóng hướng đến một thời kỳ của những cuộc đấu tranh giành quyền lực tàn nhẫn và các cuộc chiến xâm lược ác liệt, được mô tả một cách xúc động trong các câu kệ sau (Tương Ứng BK 1:28):

Những người có vô số của cải và tài sản,
Ngay cả người Sát-đế-ly đang cai trị đất nước,
Vẫn nhìn nhau bằng đôi mắt tham lam,
Vớ tham dục không bao giờ thỏa mãn.

Vì sự chiến thắng của chế độ quân chủ có vẻ không thể nào tránh được, Đức Phật tìm cách bảo vệ chống lại sự lạm quyền bằng cách đề nghị một khuôn mẫu vương quốc trong đó nhà vua sẽ phục tùng một quyền lực cao hơn, một tiêu chuẩn tốt đẹp khách quan có thể chế ngự việc thực thi quyền hành độc đoán. Ngài nhận thức rằng trong một thể chế quân chủ, toàn thể xã hội noi theo gương của vị vua cai trị họ, dù tốt hay xấu. Vì vậy, trong **Kinh Văn X, 6, (1)**, Ngài mô tả vai trò của nhà vua, cách hành xử của nhà vua có một năng lực huyền bí tạo ảnh hưởng trong vương quốc của mình. Trong thời đại của những cuộc đấu tranh quân sự để chiếm đoạt lãnh thổ, Ngài đã lên án việc sử dụng chiến tranh như một phương tiện để giải quyết các xung đột. **Kinh Văn X, 6, (2)** khẳng định rằng chiến thắng chỉ nuôi dưỡng thù hận và duy trì vòng chiến đấu để trả đũa lại. Trong Jātaka, là những câu

chuyện về tiền thân Đức Phật, nói rõ hơn khi tóm tắt những phẩm chất cần có của một vị vua anh minh với hệ thống gồm mười đức tính của nhà vua: biết bố thí, hành xử đức hạnh, biết từ bỏ, chân thật, dịu hiền, nghiêm khắc với bản thân, không sân hận, không gây tổn hại, kiên nhẫn, và không chống lại nguyện vọng của dân chúng. (1) Thí dụ, chuyện tiền thân Kukka, mô tả vị vua đức hạnh như là người “theo đúng mười phẩm chất này của nhà vua, cai trị theo Giáo pháp, mang lại thịnh vượng và thăng tiến cho chính nhà vua và những người khác, và không gây phiền muộn cho bất cứ ai.” (Jātaka III, 320)

Để bảo đảm rằng nhà vua có một tiêu chuẩn cai trị mẫu mực để noi theo, Đức Phật đã thiết lập lý tưởng về “vị Chuyển luân Thánh vương” (*rājā cakravattī*), một vị vua chơn chánh cai trị theo đúng Giáo pháp, là quy luật khách quan về sự chơn chánh. Chuyển luân Thánh vương là vị đối tác thế gian của Đức Phật; đối với cả hai, bánh xe là biểu tượng của quyền lực. Như **Kinh Văn X, 6, (3)** chỉ rõ, Giáo pháp mà vị Chuyển luân Thánh vương tuân theo là nguyên lý đạo đức cho việc cai trị của nhà vua. Nhà vua trải rộng sự bảo vệ cho tất cả mọi loài trong vương quốc của mình, cho mọi người trong các giai tầng xã hội và thậm chí cho cả chim muông và cầm thú. Được biểu tượng hóa bằng hình ảnh bánh xe báu thiêng liêng, là quy luật của sự chơn chánh giúp nhà vua có thể chinh phục thế giới bằng các biện pháp hòa bình và thiết lập một nền cai trị an bình mang tính phổ quát, dựa trên sự tuân thủ năm giới và mười thiện nghiệp, như được mô tả trong **Kinh Văn X, 6, (4)**.

Một trong những nhiệm vụ của nhà vua là ngăn cản tội phạm xâm nhập vào vương quốc của mình, và để giữ cho vương quốc được an toàn không có tội phạm, ngài phải ban tặng của cải cho những người thiếu thốn. Trong Phật giáo Nguyên thủy, nghèo đói được xem là mảnh đất nuôi dưỡng tội phạm và vì thế việc xóa bỏ nghèo đói trở thành một trong những nhiệm vụ của hoàng gia. Nhiệm vụ này được đề cập trong số những nhiệm vụ của vị Chuyển luân Thánh vương trong **Kinh Văn X, 6, (6)**, trong đó cho thấy, từ chỗ thất bại trong việc xóa bỏ nghèo đói, bằng cách nào mà tất cả tội phạm phát sinh như: trộm cắp, giết người, nói láo, và những tội phạm khác. Nhiệm vụ của nhà vua trong việc xóa bỏ nghèo đói được kết hợp trong **Kinh Văn X, 6, (6)**. Ở đây, trong một câu chuyện được cho là đề cập đến một quá khứ xa xăm, một vị quốc sư trí tuệ – không ai khác hơn là Đức Phật trong một tiền kiếp của Ngài – khuyên nhà vua phương cách đúng đắn để chấm dứt nạn trộm cắp và băng đảng tội phạm đang gieo tai họa cho vương quốc của nhà vua, đó không phải là áp đặt các hình phạt nặng nề và áp dụng luật pháp nghiêm khắc hơn, nhưng là bằng cách ban phát cho dân chúng những phương tiện cần thiết để họ có thể kiếm sống một cách tử tế. Một khi dân chúng được hưởng một tiêu chuẩn sống đầy đủ, thì họ sẽ không còn quan tâm đến việc xâm hại kẻ khác và đất nước sẽ vui hưởng thái bình an lạc.

X. THIẾT LẬP MỘT XÃ HỘI CÔNG BẰNG

I. TRÁCH NHIỆM HỖ TƯƠNG

[Đức Phật nói với một thanh niên tên là Sigalaka (Thi-ca-la-việt)]:

- Đây con trai của gia chủ, các bậc Thánh đệ tử hộ trì sáu phương như thế nào? Sáu điểm này được xem như là sáu phương. Phương đông chỉ cha mẹ. Phương nam chỉ các bậc thầy. Phương tây chỉ vợ con. Phương bắc chỉ bạn bè. Phương dưới chỉ gia nhân, thợ thuyền, người giúp việc. Phương trên chỉ Sa môn, Bà-la-môn.

- Có năm cách người con phải phụng dưỡng cha mẹ như phương đông. [Người con phải suy nghĩ rằng]: “Tôi đã được cha mẹ nuôi dưỡng, tôi sẽ nuôi dưỡng lại cha mẹ. Tôi sẽ làm tròn bổn phận đối với cha mẹ. Tôi sẽ gìn giữ truyền thống gia đình. Tôi sẽ sống xứng đáng là người thừa kế. Sau khi cha mẹ tôi qua đời, tôi sẽ cúng dường phẩm vật để hồi hướng công đức cho cha mẹ.” Và cha mẹ được con phụng dưỡng như phương đông, sẽ có năm cách để đáp trả lại: cha mẹ sẽ ngăn cản con làm điều ác, ủng hộ con làm điều thiện, dạy con có tay nghề, cưới vợ thích hợp cho con, và vào đúng thời điểm sẽ trao quyền thừa kế cho con. Bằng cách này, phương

đông được che chở, trở nên an bình và thoát khỏi tai họa nguy hiểm.

- Có năm cách người đệ tử phải phụng dưỡng các bậc thầy như phương nam: bằng cách đứng lên chào thầy, hầu hạ thầy, lắng nghe thầy, phục vụ thầy, nắm vững các kỹ năng thầy đã dạy. Và các bậc thầy được đệ tử phụng dưỡng như phương nam, sẽ có năm cách đáp trả lại: các thầy sẽ huấn luyện tận tình, bảo đảm các đệ tử nắm vững được những gì họ cần phải nắm vững, dạy cho đệ tử thông suốt vững vàng các nghề nghiệp, giới thiệu đệ tử với các bạn bè đồng nghiệp, cung cấp sự an toàn cho đệ tử về mọi mặt. Bằng cách này, phương nam được che chở, trở nên an bình và thoát khỏi tai họa nguy hiểm.

- Có năm cách người chồng phải đối xử với vợ như phương tây: tôn trọng vợ bằng cách không xem thường vợ, chung thủy với vợ, trao quyền hành cho vợ, tặng vợ những món đồ trang sức. Và người vợ được chồng đối xử như vậy sẽ có năm cách để đáp lại: bằng cách tổ chức tốt đẹp công việc nội trợ, đối xử tử tế với gia nhân, trung thành với chồng, giữ gìn tài sản của chồng, khéo léo và cần mẫn trong mọi việc cần phải làm. Bằng cách này, phương tây được che chở, trở nên an bình và thoát khỏi tai họa nguy hiểm.

- Có năm cách một người nam phải đối xử với bạn bè và người đồng sự như phương bắc: bằng cách tặng quà cho bạn, nói lời ái ngữ, quan tâm đến an sinh của bạn, đối xử với bạn như với chính mình và giữ lời hứa. Người bạn và người đồng sự được đối xử như vậy sẽ có năm cách đáp trả lại:

chăm sóc bạn khi bạn lơ đãng, chăm sóc tài sản của bạn khi bạn lơ đãng, là nơi nương tựa cho bạn khi bạn sợ hãi, không bỏ rơi bạn khi bạn gặp khó khăn, quan tâm đến con cái của bạn. Bằng cách này, phương bắc được che chở, trở nên an bình và thoát khỏi tai họa nguy hiểm.

- Có năm cách một chủ nhân phải đối xử với nô bộc và công nhân của mình như phương dưới: bằng cách sắp xếp công việc theo khả năng của họ, lo cung cấp thực phẩm và lương tiền cho họ, chăm sóc khi họ ốm đau, chia sẻ thức ăn ngon với họ và cho họ nghỉ phép đúng lúc. Những nô bộc và công nhân được chủ nhân đối xử như vậy, sẽ có năm cách đáp trả lại: họ phải thức dậy sớm hơn chủ, đi ngủ muộn hơn chủ, chỉ nhận những gì chủ cho, làm thật tốt công việc của mình, là những người mang lại danh thơm tiếng tốt cho chủ nhân. Bằng cách này, phương dưới được che chở, trở nên an bình và thoát khỏi tai họa nguy hiểm.

- Có năm cách một gia chủ phải đối xử với Sa-môn và Bà-la-môn như phương trên: bằng cách bày tỏ lòng kính yêu về thân, khẩu, ý; mở rộng cửa đón các vị ấy, cúng dường các vị ấy những phẩm vật cần thiết. Các Sa-môn, Bà-la-môn được gia chủ đối xử như phương trên sẽ có năm cách để đáp trả lại: ngăn cản không để gia chủ làm điều ác, khuyến khích gia chủ làm điều thiện, có lòng từ bi đối với gia chủ, giảng dạy cho gia chủ những gì người ấy chưa được nghe, làm sáng tỏ những gì gia chủ đã được nghe và chỉ bày cho gia chủ con đường đưa đến cõi Thiên. Bằng cách này, phương

trên được che chở, trở nên an bình và thoát khỏi tai họa nguy hiểm.

(Trường BK II, Kinh số 31: Kinh giáo thọ Thi-Ca-La-Việt, tr. 529-545)

2. CHA MẸ VÀ CON CÁI

(1) Công ơn cha mẹ thật vĩ đại

- Nay các Tỷ-kheo, những gia đình nào trong nhà cha mẹ được con cái kính trọng, thì những gia đình ấy được xem như là cư trú với Phạm thiên. Những gia đình nào trong nhà cha mẹ được con cái kính trọng, thì những gia đình ấy được xem như là cư trú với các bậc đạo sư thời xưa cổ. Những gia đình nào trong nhà cha mẹ được con cái kính trọng thì những gia đình ấy được xem như là cư trú với chư Thiên thời cổ xưa. Những gia đình nào trong nhà cha mẹ được con cái kính trọng, thì những gia đình ấy được xem như là cư trú với các bậc Thánh.

- Nay các Tỷ-kheo, ‘Phạm thiên’ là từ dùng để chỉ cha mẹ. ‘Các bậc đạo sư xưa cổ’ là từ dùng để chỉ cha mẹ. ‘Chư Thiên thời xưa cổ’ là từ dùng để chỉ cha mẹ. ‘Các bậc Thánh’ là từ dùng để chỉ cha mẹ. Vì sao? Vì công ơn cha mẹ thật vĩ đại; cha mẹ nuôi con khôn lớn, cho con ăn và dạy cho con biết về cuộc đời.

(Tăng Chi BK I, Ch. IV (III):63, tr. 684-685)

(2) Đền đáp công ơn cha mẹ

- Nay các Tỷ-kheo, ta tuyên bố rằng có hai vị mà con người không thể nào đền đáp được công ơn. Hai vị ấy là ai? Đó là cha và mẹ.

Thậm chí nếu một người trên một vai công mẹ, và vai kia công cha, làm như vậy nếu sống được một trăm năm, cho đến khi tuổi tròn một trăm; và nếu người ấy chăm sóc cha mẹ bằng cách bôi dầu, xoa bóp, tắm rửa, đấm bóp tay chân, và ngay cả phải dọn phân của cha mẹ – như vậy người ấy vẫn chưa làm đầy đủ bốn phận đối với cha mẹ, cũng chưa đền đáp được công ơn cha mẹ. Ngay cả nếu người ấy thiết lập, bố trí cha mẹ như những vị vua chúa tối cao trên quả đất này với bảy báu vật thật sang trọng, người ấy vẫn chưa làm đủ bốn phận đối với cha mẹ, cũng chưa đền đáp được công ơn cha mẹ. Vì sao? Vì công ơn cha mẹ thật vĩ đại; cha mẹ nuôi con khôn lớn, cho con ăn, và dạy cho con biết về cuộc đời.

Nhưng, người mà cha mẹ không có lòng tin, biết khuyến khích, sắp xếp và bố trí cho cha mẹ có lòng tin; người có cha mẹ thiếu đạo đức, biết khuyến khích, sắp xếp và bố trí cho cha mẹ sống có đạo đức; người có cha mẹ keo kiệt, biết khuyến khích, sắp xếp và bố trí cho cha mẹ biết bố thí; người có cha mẹ còn mê muội, biết khuyến khích, sắp xếp và bố trí cho cha mẹ có trí tuệ – nay các Tỷ-kheo, một người như vậy là đã làm đầy đủ bốn phận đối với cha mẹ: người ấy đã đền đáp công ơn cha mẹ, và đã đền đáp nhiều hơn những gì mà cha mẹ đã làm cho người ấy.

(Tăng Chi BK I, Ch. II (VI):2, tr. 119–120)

3. VỢ CHỒNG

Một thời, Thế Tôn đang du hành trên con đường giữa Madhurā và Veranjā, nhiều gia chủ và vợ của họ cùng đi trên con đường đó. Rồi Thế Tôn rời khỏi con đường và ngồi xuống trên một chỗ ngồi đã soạn sẵn dưới một gốc cây. Các gia chủ và vợ của họ thấy Thế Tôn ngồi đấy liền đi đến Thế Tôn. Sau khi đánh lễ Thế Tôn, họ ngồi xuống một bên và Thế Tôn nói với họ:

- Này các gia chủ, có bốn kiểu hôn nhân. Thế nào là bốn? Một kẻ đê tiện sống chung với một kẻ đê tiện, một kẻ đê tiện sống chung với một thiên nữ, một thiên nam sống chung với một kẻ đê tiện, một thiên nam sống chung với một thiên nữ.

- Và thế nào là một kẻ đê tiện sống chung với một kẻ đê tiện? Ở đây, này các gia chủ, người chồng là một kẻ sát sanh; lấy của không cho; dẫn thân vào tà dâm; nói láo; say sưa uống các loại rượu men, rượu mạnh và các chất gây nghiện, là nền móng của ác hạnh. Ông ta vô đạo đức, tánh tình xấu ác, sống trong gia đình với tâm bị cấu uế keo kiệt chi phối. Ông ta xúc phạm chửi mắng các Sa-môn và Bà-la-môn. Và vợ của ông ta cũng giống y hệt ông ta về mọi mặt. Như vậy chính là kiểu người đê tiện sống chung với người đê tiện.

- Và thế nào là một kẻ đê tiện sống chung với một thiên nữ? Ở đây, này các gia chủ, người chồng là một kẻ sát sanh... ông ta xúc phạm chửi mắng các Sa-môn và Bà-la-môn. Nhưng vợ ông ta là người từ bỏ sát sanh... không uống các loại rượu men, rượu mạnh và các chất gây nghiện. Bà ấy là

người có đạo đức, tánh tình tốt; sống trong gia đình với tâm không bị cấu uế keo kiệt chi phối. Bà ấy không xúc phạm chửi mắng các Sa-môn và Bà-la-môn. Như vậy chính là kiểu người đê tiện sống chung với thiên nữ.

- Và thế nào là một thiên nam sống chung với một kẻ đê tiện? Ở đây, này các gia chủ, người chồng là một kẻ từ bỏ sát sanh... không xúc phạm chửi mắng các Sa-môn và Bà-la-môn. Nhưng vợ của ông ta là kẻ sát sanh... xúc phạm chửi mắng các Sa-môn và Bà-la-môn. Như vậy chính là kiểu một thiên nam sống chung với một kẻ đê tiện.

- Và thế nào là một thiên nam sống chung với một thiên nữ? Ở đây, này các gia chủ, người chồng là một kẻ từ bỏ sát sanh... từ bỏ uống các loại rượu men, rượu mạnh và các chất gây nghiện. Ông ta là người có đạo đức, tánh tình tốt; sống trong gia đình với tâm không bị cấu uế keo kiệt chi phối. Ông ấy không xúc phạm chửi mắng các Sa-môn và Bà-la-môn. Và vợ của ông ta cũng giống y hệt ông ta về mọi mặt. Đây chính là kiểu một thiên nam sống chung với một thiên nữ.

Này các gia chủ, đây là bốn kiểu hôn nhân.

(Tăng Chi BK I, Ch. IV (III):53, tr. 661-663)

4. ĐỜI SỐNG GIA ĐÌNH

(1) Vì lợi lạc của nhiều người

- “Này các Tỷ-kheo, khi một người có đức hạnh được sinh ra trong gia đình, đó là điều lợi lạc, an vui và hạnh phúc

cho nhiều người. Người ấy đem lại lợi lạc, an vui và hạnh phúc cho: (1) cha mẹ, (2) vợ con, (3) gia nhân, người làm công và người giúp việc, (4) bạn bè và thân hữu, (5) Sa-môn và Bà-la-môn.”

Cũng giống như một trận mưa lớn, nuôi dưỡng các vụ mùa, đem lại lợi lạc, an vui và hạnh phúc cho nhiều người. Cũng vậy, khi một người có đức hạnh được sinh ra trong gia đình, đó là điều lợi lạc, an vui và hạnh phúc cho nhiều người. Người ấy đem lại lợi lạc, an vui và hạnh phúc cho ... Sa-môn và Bà-la-môn.”

(Tăng Chi BK II, Ch. V (V):42, tr. 377-378)

(2) Giống như núi Hy-mã-lạp-sơn

- “Này các Tỷ-kheo, dựa trên núi Hy-mã-lạp-sơn, là vua của mọi ngọn núi, các cây sala lớn lên trong năm phương diện. Thế nào là năm? (1) Chúng lớn lên từ cành, lá và toàn bộ lá cây; (2) chúng lớn lên từ vỏ cây; (3) chúng lớn lên từ đọt cây; (4) chúng lớn lên từ vỏ ngoài; (5) chúng lớn lên từ lõi cây. Dựa trên núi Hy-mã-lạp-sơn, là vua của mọi ngọn núi, các cây sala lớn lên trong năm phương diện. Cũng vậy, khi người chủ gia đình có lòng tin, những người trong gia đình còn lệ thuộc vào ông ấy cũng tăng trưởng về năm phương diện. Thế nào là năm? (1) Họ tăng trưởng lòng tin; (2) họ tăng trưởng đức hạnh; (3) họ tăng trưởng về học tập (Giáo pháp); (4) họ tăng trưởng tâm bố thí; (5) họ tăng trưởng trí tuệ. Khi người chủ gia đình có lòng tin, những người trong gia đình còn lệ thuộc vào ông ấy cũng tăng trưởng về năm phương diện.”

(Tăng Chi BK II, Ch. V (IV):40, tr. 372–373)

(3) Những phương cách tìm kiếm tài sản

- “Người gia chủ tìm kiếm tài sản một cách chơn chánh, không dùng bạo lực và làm cho mình được hạnh phúc an vui; biết chia sẻ tài sản với người khác, biết làm những việc công đức; và sử dụng tài sản mà không bị nó trói buộc, không mê đắm, không bị cuốn hút mù quáng vào tài sản, thấy được sự nguy hiểm trong đó và hiểu biết cách thoát ly nó – người ấy có thể được khen ngợi dựa trên bốn lý do. Lý do thứ nhất mà người ấy có thể được khen ngợi là vì người ấy đã tìm kiếm tài sản một cách chơn chánh, không dùng bạo lực. Lý do thứ hai mà người ấy có thể được khen ngợi là vì người ấy làm cho mình được hạnh phúc và an vui. Lý do thứ ba mà người ấy có thể được khen ngợi là vì người ấy biết chia sẻ tài sản với người khác, và biết làm những việc công đức. Lý do thứ tư mà người ấy có thể được khen ngợi là vì người ấy sử dụng tài sản mà không bị nó trói buộc, không mê đắm, không bị cuốn hút mù quáng vào tài sản, thấy được sự nguy hiểm trong đó, và hiểu biết cách thoát ly nó. Người gia chủ ấy có thể được khen ngợi dựa trên bốn lý do này.

- “Cũng giống như từ con bò ta có sữa, từ sữa có sữa đông, từ sữa đông có bơ, từ bơ có bơ trắng, từ bơ trắng có kem bơ trắng (đề- hồ), được xem là ngon nhất trong tất cả các loại trên. Cũng vậy, trong tất cả các gia chủ, người đứng đầu, người tốt nhất, người nổi bật, người tối cao và người tối ưu là người tìm kiếm tài sản một cách chơn chánh, không dùng bạo lực, và làm cho mình được hạnh phúc an vui; biết

chia sẻ tài sản với người khác, biết làm những việc công đức; và sử dụng tài sản mà không bị nó trói buộc, không mê đắm, không bị cuốn hút mù quáng vào tài sản, thấy được sự nguy hiểm trong đó, và hiểu biết cách thoát ly nó.”

(Tăng Chi BK IV, Ch. X, (X):91, tr. 485–487)

(4) Tránh làm các nghề bất chánh

“Này các Tỷ-kheo, một người Phật tử không nên dẫn thân làm năm nghề này. Thế nào là năm? Buôn bán vũ khí, buôn bán động vật sống, buôn bán thịt, buôn bán rượu và chất gây nghiện, buôn bán thuốc độc. Một người Phật tử không nên dẫn thân làm năm nghề này.”

(Tăng Chi BK II, Ch. V, (XVIII):177, tr. 646–647)

(5) Sử dụng tài sản đúng đắn

Thế Tôn nói với trưởng giả Cấp Cô Độc (Anāthapiṇḍika):

“Này gia chủ, có năm cách sử dụng tài sản đúng đắn. Thế nào là năm?”

(1) Ở đây, này gia chủ, với tài sản thu hoạch do nỗ lực năng động, tích lũy được bằng sức mạnh của cánh tay, kiếm được bằng mồ hôi nước mắt, tài sản chơn chánh đạt được đúng pháp, vị Thánh đệ tử tạo được hạnh phúc an vui cho chính mình và giữ gìn sự an vui cho mình một cách đúng đắn; người ấy giúp cha mẹ được hạnh phúc an vui và giữ gìn sự an vui cho cha mẹ một cách đúng đắn; người ấy làm cho vợ con, người hầu, nhân công và người giúp việc được an vui

hạnh phúc và giữ gìn sự an vui cho họ một cách đúng đắn. Đây là cách sử dụng tài sản đúng đắn thứ nhất.

(2) Lại nữa, với tài sản thâm hoạch do nỗ lực năng động... đạt được một cách chơn chánh như thế, vị Thánh đệ tử làm cho bạn bè và những người đồng hành an vui hạnh phúc và duy trì sự an vui hạnh phúc của họ một cách đúng đắn. Đây là cách sử dụng tài sản đúng đắn thứ hai.

(3) Lại nữa, với tài sản thâm hoạch do nỗ lực năng động... đạt được một cách chơn chánh như thế, vị Thánh đệ tử có những chuẩn bị để đối phó với những mất mát có thể xảy ra do hỏa hoạn hay lụt lội, do nhà vua, các băng cướp hay những kẻ thù kế thù nghịch; vị ấy biết bảo vệ an toàn cho mình để đối phó với những kẻ ấy. Đây là cách sử dụng tài sản đúng đắn thứ ba.

(4) Hơn nữa, với tài sản thâm hoạch do nỗ lực năng động... đạt được một cách chơn chánh như thế, vị Thánh đệ tử thực hiện năm sự hiến tặng: hiến tặng bà con, quan khách, dâng cúng vong linh tổ tiên, hiến tặng nhà vua, và cúng dường chư Thiên. Đây là cách sử dụng tài sản đúng đắn thứ tư.

(5) Hơn nữa, này gia chủ, với tài sản thâm hoạch do nỗ lực năng động... đạt được một cách chơn chánh như thế, vị Thánh đệ tử thiết lập sự cúng dường cao thượng – một sự cúng dường thuộc về Thiên giới, kết quả đem lại hạnh phúc dẫn đến cõi Thiên – đó là cúng dường cho các vị Sa-môn, Bà-la-môn, những vị từ bỏ kiêu mạn và phóng dật, những vị an trú trong nhẫn nhục và nhu hòa, hết lòng tự nhiếp phục

mình, tự an tịnh mình, và tu tập hướng đến chứng đắc Niết-bàn. Đây là cách sử dụng tài sản đúng đắn thứ năm.”

(Tăng Chi BK II, Ch. V (V):41, tr. 374–376)

5. ĐỊA VỊ XÃ HỘI

(1) Không có đặc quyền theo đẳng cấp cố định

Rồi người Bà-la-môn Esukārī đi đến Thế Tôn và bạch với Ngài rằng:

– Thưa Tôn giả Gotama, các Bà-la-môn quy định bốn cấp bậc phục vụ. Họ quy định cấp bậc phục vụ cho Bà-la-môn, cấp bậc phục vụ cho Sát-đế-ly (Khattiya), cấp bậc phục vụ cho Phệ-xá (Vessa), cấp bậc phục vụ cho Thủ-đà (Sudda). Các Bà-la-môn quy định cấp bậc phục vụ như thế này là cấp bậc phục vụ đối với Bà-la-môn: một Bà-la-môn có thể phục vụ một Bà-la-môn, một Sát-đế-ly có thể phục vụ một Bà-la-môn, một Phệ-xá có thể phục vụ một Bà-la-môn, một Thủ-đà có thể phục vụ một Bà-la-môn. Họ quy định cấp bậc phục vụ như thế này là cấp bậc phục vụ đối với Sát-đế-ly: một Sát-đế-ly có thể phục vụ một Sát-đế-ly, một Phệ-xá có thể phục vụ một Sát-đế-ly, một Thủ-đà có thể phục vụ một Sát-đế-ly. Họ quy định cấp bậc phục vụ như thế này là cấp bậc phục vụ đối với một Phệ-xá: một Phệ-xá có thể phục vụ một Phệ-xá, một Thủ-đà có thể phục vụ một Phệ-xá. Họ quy định cấp bậc phục vụ như thế này là cấp bậc phục vụ đối với một Thủ-đà: chỉ có một Thủ-đà có thể phục vụ một Thủ-đà; vì còn ai khác

nữa có thể phục vụ một Thủ-đà? Tôn giả Gotama nói gì về vấn đề này?

- Nay Bà-la-môn, có phải tất cả thế giới ủy quyền cho các Bà-la-môn quy định bốn cấp bậc phục vụ này?

- Thưa Tôn giả Gotama, không phải như vậy.

- Nay Bà-la-môn, giả sử có một người nghèo túng, không có một xu dính túi, khốn khổ, bị họ ép buộc phải ăn một miếng thịt và nói rằng: “Này ông bạn, ông phải ăn miếng thịt này và phải trả tiền”; cũng vậy, dù không được sự đồng ý của các Sa-môn và Bà-la-môn khác, các Bà-la-môn này vẫn quy định bốn cấp bậc phục vụ.

- Nay Bà-la-môn, Ta không nói rằng tất cả cần phải được phục vụ, Ta cũng không nói rằng không có người nào cần được phục vụ. Bởi vì, nếu trong khi phục vụ một người nào, do sự phục vụ đó, người ấy trở nên xấu hơn và không tốt hơn, thì Ta nói rằng người ấy không nên được phục vụ. Và nếu trong khi phục vụ một người nào, do sự phục vụ đó, người ấy trở nên tốt hơn chứ không phải trở nên xấu hơn thì Ta nói rằng người ấy cần được phục vụ.

- Nay Bà-la-môn, Ta không nói rằng một người nào đó là tốt hơn vì người ấy xuất thân từ một gia đình quyền quý, Ta cũng không nói rằng một người nào đó là xấu hơn bởi vì người đó xuất thân từ một gia đình quyền quý. Ta không nói rằng một người nào đó tốt hơn vì người ấy có nhan sắc xinh đẹp, Ta cũng không nói rằng một người nào đó xấu hơn vì người ấy có nhan sắc xinh đẹp. Ta không nói rằng một người nào đó là tốt hơn vì người ấy có nhiều tài sản, Ta cũng không

nói rằng một người nào đó là xấu hơn vì người ấy có nhiều tài sản. Vì một người xuất thân từ gia đình quyền quý có thể phạm tội sát sanh, lấy của không cho, có tà hạnh trong các dục, nói láo, nói lời chia rẽ, nói lời thô bạo, nói lời phù phiếm, tham lam, có tâm sân hận, và nắm giữ tà kiến. Vì vậy, Ta không nói rằng một người nào đó là tốt hơn vì người ấy xuất thân từ một gia đình quyền quý. Nhưng một người xuất thân từ gia đình quyền quý cũng có thể từ bỏ sát sanh; từ bỏ lấy của không cho; từ bỏ tà hạnh trong các dục; từ bỏ nói láo, nói lời chia rẽ, nói lời thô bạo, nói lời phù phiếm; và người ấy không tham lam, có tâm bao dung, và có chánh kiến. Vì vậy Ta không nói rằng một người nào đó là xấu hơn bởi vì người đó xuất thân từ một gia đình quyền quý.

- Nay Bà-la-môn, Ta không nói rằng tất cả cần phải được phục vụ, Ta cũng không nói rằng không có người nào cần được phục vụ. Bởi vì, nếu trong khi phục vụ người nào đó, do sự phục vụ này người ấy tăng trưởng lòng tin, tăng trưởng đức hạnh, học hỏi, bố thí, và trí tuệ, thì Ta nói rằng người ấy cần được phục vụ.

Sau khi nghe như vậy, người Bà-la-môn Esukārī bạch Thế Tôn:

- Thưa Tôn giả Gotama, các Bà-la-môn quy định bốn loại tài sản: tài sản của người Bà-la-môn, tài sản của người Sát-đế-ly, tài sản của người Phệ-xá, tài sản của người Thủ-đà. Các Bà-la-môn quy định khát thực là tài sản của Bà-la-môn; khi một Bà-la-môn khinh thường việc khát thực thì người ấy đã vi phạm bốn phạm của mình, giống như một người canh

gác đã lấy của không cho. Các Bà-la-môn quy định cung và tên là tài sản của người Sát-đế-ly; khi một người Sát-đế-ly khinh thường cung và tên thì người ấy đã vi phạm bốn phạm của mình, giống như một người canh gác đã lấy của không cho. Các Bà-la-môn quy định nghề nông và chăn nuôi là tài sản của người Phệ-xá; khi một người Phệ-xá khinh thường nghề nông và chăn nuôi thì người ấy đã vi phạm bốn phạm của mình, giống như một người canh gác đã lấy của không cho. Các Bà-la-môn quy định lười liềm và đòn gánh là tài sản của người Thủ-đà; khi một người Thủ-đà khinh thường lười liềm và đòn gánh thì người ấy đã vi phạm bốn phạm của mình, giống như một người canh gác đã lấy của không cho. Tôn giả Gotama nói gì về việc này?

- Này Bà-la-môn, có phải tất cả thế giới ủy quyền cho các Bà-la-môn quy định bốn loại tài sản như vậy?

- Thưa Tôn giả Gotama, không phải như vậy.

- Này Bà-la-môn, giả sử có một người nghèo túng, không có một xu dính túi, khốn khổ, bị họ ép buộc phải ăn một miếng thịt và nói rằng: “Này ông bạn, ông phải ăn miếng thịt này và phải trả tiền”; cũng vậy, dù không được sự đồng ý của các Sa-môn và Bà-la-môn khác, các Bà-la-môn này vẫn quy định bốn loại tài sản như vậy.

- Này Bà-la-môn, Ta tuyên bố rằng Giáo pháp cao thượng siêu phàm là tài sản riêng của mỗi người. Nhưng khi truy tìm về dòng giống gia tộc bên mẹ và bên cha từ thời xa xưa, con người được công nhận như thế nào là tùy theo nơi người ấy sinh ra. Nếu người ấy sinh ra trong bộ tộc Sát-đế-

ly, thì người ấy được xem như là một Sát-đế-ly; nếu người ấy sinh ra trong bộ tộc Bà-la-môn, thì người ấy được xem như là một Bà-la-môn; nếu người ấy sinh ra trong bộ tộc Phệ-xá, thì người ấy được xem như là một Phệ-xá; nếu người ấy sinh ra trong bộ tộc Thủ-đà, thì người ấy được xem như là một Thủ-đà. Cũng như lửa được gọi tên như thế nào là tùy thuộc vào điều kiện nào nó được đốt cháy – khi lửa được đốt cháy nhờ củi, thì nó được gọi là lửa củi; khi lửa được đốt cháy nhờ cọng que, thì nó được gọi là lửa cọng que; khi lửa được đốt cháy nhờ cỏ, thì nó được gọi là lửa cỏ; khi lửa được đốt cháy nhờ phân bò, thì nó được gọi là lửa phân bò – cũng vậy, này Bà-la-môn, ta tuyên bố rằng Giáo pháp cao thượng siêu phàm là tài sản riêng của mỗi người. Nhưng khi truy tìm về dòng giống gia tộc bên mẹ và bên cha từ thời xa xưa, con người được công nhận như thế nào là tùy theo nơi người ấy sinh ra.

(Trung BK II, Kinh số 96, tr. 739–747)

(2) Giai cấp chỉ là ước lệ xã hội

Vua Avantiputta của xứ Maddhurā hỏi Tôn giả Mahā-kaccāna (Đại Ca-chiên-diên):

- Thưa Tôn giả Kaccāna, người Bà-la-môn nói như thế này: “Bà-la-môn là giai cấp cao nhất, các giai cấp khác đều thấp kém hơn; Bà-la-môn là giai cấp có màu da sáng sữa, các giai cấp khác đều có màu da đen tối; chỉ có Bà-la-môn là thanh tịnh, các giai cấp khác đều không thanh tịnh; chỉ có Bà-la-môn là con trai của Phạm thiên, là dòng giống của Phạm thiên, sinh ra từ miệng của Phạm thiên, sinh ra từ

Phạm thiên, do Phạm thiên tạo tác, là những người thừa tự của Phạm thiên.” Tôn giả Kaccāna nói gì về vấn đề này?

- Thưa Đại vương, đây chỉ là một lời nói trong thiên hạ. Và có một cách để hiểu câu khẳng định của các Bà-la-môn chỉ là một lời nói trong thiên hạ. Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu một người Sát-đế-lỵ giàu sang với nhiều tài sản, phải chăng sẽ có người Sát-đế-lỵ khác dậy sớm thức khuya, sẵn sàng phục vụ ông ấy, làm vui lòng ông ấy, nói năng ngọt ngào với ông ấy; và phải chăng cũng sẽ có người Bà-la-môn, người Phệ-xá, người Thủ-đà cũng làm như vậy?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, đúng như vậy.

- Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu một người Bà-la-môn giàu sang với nhiều tài sản, phải chăng sẽ có người Bà-la-môn khác dậy sớm thức khuya, sẵn sàng phục vụ ông ấy, làm vui lòng ông ấy, nói năng ngọt ngào với ông ấy; và phải chăng cũng sẽ có người Phệ-xá, người Thủ-đà và người Sát-đế-lỵ cũng làm như vậy?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, đúng như vậy.

- Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu một người Phệ-xá thịnh vượng với nhiều tài sản, phải chăng sẽ có người Phệ-xá khác dậy sớm thức khuya, sẵn sàng phục vụ ông ấy, làm vui lòng ông ấy, nói năng ngọt ngào với ông ấy; và phải chăng cũng sẽ có người Thủ-đà, người Sát-đế-lỵ và người Bà-la-môn cũng làm như vậy?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, đúng như vậy.

- Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu một người Thủ-đà thịnh vượng với nhiều tài sản, phải chăng sẽ có người Thủ-đà khác dậy sớm thức khuya, sẵn sàng phục vụ ông ấy, làm vui lòng ông ấy, nói năng ngọt ngào với ông ấy; và phải chăng cũng sẽ có người Sát-đế-ly, Bà-la-môn và người Phệ-xá cũng làm như vậy?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, đúng như vậy.

- Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu sự tình là như vậy, thì cả bốn giai cấp này đều giống nhau, hay không giống nhau, hay là ngài có ý kiến gì trong trường hợp này?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, quả thật nếu sự tình là như vậy thì cả bốn giai cấp này đều giống nhau, tôi thấy không có gì khác nhau giữa những người này cả.

- Thưa Đại vương, đó cũng là một cách để hiểu rằng câu khẳng định của các Bà-la-môn chỉ là một lời nói trong thiên hạ.

- Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu một người Sát-đế-ly phạm tội sát sanh; lấy của không cho; có tà hạnh trong các dục; nói láo, nói lời chia rẽ, nói lời thô bạo, nói lời phù phiếm; tham lam, có tâm sân hận và nắm giữ tà kiến. Phải chăng vào lúc thân hoại mạng chung, sau khi chết, người ấy sẽ bị tái sinh vào cảnh giới khổ, bất hạnh, đọa xứ, địa ngục, hay là ngài có ý kiến gì trong trường hợp này?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, người ấy sẽ phải bị tái sinh vào cõi bất hạnh. Tôi nghĩ như vậy trong trường hợp này, và cũng là điều tôi đã nghe các bậc A-la-hán nói.

- Lành thay, lành thay, thưa Đại vương! Thưa Đại vương, những gì ngài nghĩ thật lành thay, và những gì ngài đã nghe từ các bậc A-la-hán thật lành thay. Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu một người Bà-la-môn... một người Phệ-xá... một người Thủ-đà cũng làm như vậy?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, nếu một người Bà-la-môn... một người Phệ-xá... một người Thủ-đà cũng làm như vậy, thì người ấy sẽ bị tái sinh vào cảnh giới khốn khổ, bất hạnh, đọa xứ, địa ngục. Tôi nghĩ như vậy trong trường hợp này, và cũng là điều tôi đã nghe các bậc A-la-hán nói.

- Lành thay, lành thay, thưa Đại vương! Thưa Đại vương, những gì ngài nghĩ thật lành thay, và những gì ngài đã nghe từ các bậc A-la-hán thật lành thay. Nếu sự tình là như vậy, thì cả bốn giai cấp này đều giống nhau, hay không giống nhau, hay là ngài có ý kiến gì trong trường hợp này?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, quả thật nếu sự tình là như vậy thì cả bốn giai cấp này đều giống nhau, tôi thấy không có gì khác nhau giữa những người này cả.

- Thưa Đại vương, đó cũng là một cách để hiểu rằng câu khẳng định của các Bà-la-môn chỉ là một lời nói trong thiên hạ.

- Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu một người Sát-đế-ly từ bỏ sát sanh; từ bỏ lấy của không cho; từ bỏ tà hạnh trong các dục; từ bỏ nói láo, từ bỏ nói lời chia rẽ, từ bỏ nói lời thô bạo, từ bỏ nói lời phù phiếm; từ bỏ tham lam, có tâm bao dung, và giữ vững chánh kiến. Phải chăng vào lúc

thân hoại mạng chung, sau khi chết, người ấy sẽ tái sinh vào cảnh giới thiện lành, vào Thiên giới, hay là ngài có ý kiến gì trong trường hợp này?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, người ấy sẽ được tái sinh vào cõi thiện lành. Tôi nghĩ như vậy trong trường hợp này, và cũng là điều tôi đã nghe các bậc A-la-hán nói.

- Lành thay, lành thay, thưa Đại vương! Thưa Đại vương, những gì ngài nghĩ thật lành thay, và những gì ngài đã nghe từ các bậc A-la-hán thật lành thay! Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu một người Bà-la-môn... một người Phệ-xá... một người Thủ-đà cũng từ bỏ sát sanh... và giữ vững chánh kiến. Phải chăng vào lúc thân hoại mạng chung, sau khi chết, người ấy sẽ tái sinh vào cảnh giới thiện lành, vào Thiên giới, hay là ngài có ý kiến gì trong trường hợp này?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, người ấy sẽ được tái sinh vào cõi thiện lành. Tôi nghĩ như vậy trong trường hợp này, và cũng là điều tôi đã nghe các bậc A-la-hán nói.

- Lành thay, lành thay, thưa Đại vương! Thưa Đại vương, những gì ngài nghĩ thật lành thay, và những gì ngài đã nghe từ các bậc A-la-hán thật lành thay. Nếu sự tình là như vậy, thì cả bốn giai cấp này đều giống nhau, hay không giống nhau, hay là ngài có ý kiến gì trong trường hợp này?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, quả thật nếu sự tình là như vậy thì cả bốn giai cấp này đều giống nhau, tôi thấy không có gì khác nhau giữa những người này cả.

- Thưa Đại vương, đó cũng là một cách để hiểu rằng câu khẳng định của các Bà-la-môn chỉ là một lời nói trong thiên hạ.

- Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu một người Sát-đế-ly đột nhập vào nhà người khác, cướp đoạt tài sản, trộm cắp của cải, phục kích ở các xa lộ, hay quyến rũ vợ người khác, và nếu quân lính của ngài bắt được người ấy và dẫn đến trước Đại Vương, thưa rằng: “Tâu Đại vương, đây là kẻ trộm cướp, xin ngài hãy ra lệnh trừng phạt nó như ngài muốn,” Đại vương sẽ đối xử như thế nào với kẻ ấy?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, tôi sẽ cho xử tử kẻ ấy, hoặc trừng phạt kẻ ấy, hoặc trục xuất kẻ ấy, hoặc sẽ áp dụng hình phạt tùy theo tội trạng của kẻ ấy. Vì sao vậy? Bởi vì kẻ ấy đã đánh mất địa vị của một người Sát-đế-ly trước kia, và bây giờ chỉ được nhận diện như một kẻ trộm cướp.

- Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu một người Bà-la-môn... một người Phệ-xá... một người Thủ-đà... cũng làm như vậy và nếu quân lính của ngài bắt được người ấy và dẫn đến trước Đại vương, thưa rằng: “Tâu Đại vương, đây là kẻ trộm cướp, xin ngài hãy ra lệnh trừng phạt nó như ngài muốn,” Đại vương sẽ đối xử như thế nào với kẻ ấy?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, tôi sẽ cho xử tử kẻ ấy, hoặc trừng phạt kẻ ấy, hoặc trục xuất kẻ ấy, hoặc sẽ áp dụng hình phạt tùy theo tội trạng của kẻ ấy. Vì sao vậy? Bởi vì kẻ ấy đã đánh mất địa vị của một người Bà-la-môn... một người Phệ-xá... một người Thủ-đà... và bây giờ chỉ được nhận diện như một kẻ trộm cướp.

- Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu sự tình là như vậy, thì cả bốn giai cấp này đều giống nhau, hay không giống nhau, hay là ngài có ý kiến gì trong trường hợp này?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, quả thật nếu sự tình là như vậy thì cả bốn giai cấp này đều giống nhau, tôi thấy không có gì khác nhau giữa những người này.

- Thưa Đại vương, đó cũng là một cách để hiểu rằng câu khẳng định của các Bà-la-môn chỉ là một lời nói trong thiên hạ.

- Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu có một người Sát-đế-ly, sau khi cạo bỏ râu tóc, đắp áo cà-sa, xuất gia từ bỏ gia đình, sống không gia đình, từ bỏ sát sanh, từ bỏ lấy của không cho, từ bỏ nói láo; không ăn vào buổi tối, chỉ ăn mỗi ngày một bữa, và sống độc thân, có đạo đức, tánh tình hiền thiện. Ngài sẽ đối xử với người ấy như thế nào?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, tôi sẽ đánh lễ vị ấy, hoặc tôi sẽ đứng dậy khi thấy vị ấy, hoặc tôi sẽ mời vị ấy ngồi; hoặc tôi sẽ mời vị ấy nhận các phẩm vật cúng dường như đồ ăn khát thực, nơi cư trú, thuốc men cần dùng; hoặc tôi sẽ sắp đặt sự canh gác, che chở, bảo vệ vị ấy đúng luật pháp. Vì sao vậy? Bởi vì vị ấy đã mất địa vị của một người Sát-đế-ly trước đây, và chỉ được nhận diện như là một Sa-môn.

- Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu một người Bà-la-môn... một người Phệ-xá... một người Thủ-đà... cũng làm như vậy... Ngài sẽ đối xử với người ấy như thế nào?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, tôi sẽ đánh lễ vị ấy, hoặc tôi sẽ đứng dậy khi thấy vị ấy, hoặc tôi sẽ mời vị ấy ngồi; hoặc tôi sẽ mời vị ấy nhận các phẩm vật cúng dường như đồ ăn khất thực, nơi cư trú, thuốc men cần dùng; hoặc tôi sẽ sắp đặt sự canh gác, che chở, bảo vệ vị ấy đúng luật pháp. Vì sao vậy? Bởi vì vị ấy đã mất địa vị của một người Bà-la-môn... một người Phệ-xá... một người Thủ-đà... trước đây, và chỉ được nhận diện như là một Sa-môn.

- Thưa Đại vương, ngài nghĩ thế nào? Nếu sự tình là như vậy, thì cả bốn giai cấp này đều giống nhau, hay không giống nhau, hay là ngài có ý kiến gì trong trường hợp này?

- Thưa Tôn giả Kaccāna, quả thật nếu sự tình là như vậy thì cả bốn giai cấp này đều giống nhau, tôi thấy không có gì khác nhau giữa những người này.

- Thưa Đại vương, đó cũng là một cách để hiểu rằng câu khẳng định của các Bà-la-môn chỉ là một lời nói trong thiên hạ.

(Trung BK II, Kinh số 84, tr. 550-562)

(3) Địa vị được xác định bằng hành động

[Đức Phật nói với thanh niên Bà-la-môn Vāseṭṭha:]

Trong nhiều loài hữu tình,
Tương phân biệt xác định,
Do nguồn gốc sinh ra,
Trong thế giới loài người,

Không có tướng phân biệt,
Do nguồn gốc thọ sanh.

Không do tóc hay đầu,
Không bởi tai hay mắt,
Không do miệng hay mũi,
Không ở môi hay lông mày.

Không ở cổ hay vai,
Không bởi bụng hay lưng,
Không do hông hay ngực,
Cũng không ở hậu môn,
Hay cơ quan sinh dục.

Không do tay hay chân,
Không ở ngón hay móng,
Không ở đầu gối hay chân,
Cũng không do màu sắc, tiếng nói,
Nguồn thọ sinh không phải
Là tướng để phân biệt,
Như các loài hữu tình khác.

Trong loài người với thân,
Không thấy sự khác nhau,
Phân biệt giữa loài Người,
Được gọi bằng danh xưng.

Giữa loài người, kẻ sống
Bằng nghề nông, chăn nuôi,
Thì Vāseṭṭha nên biết,
Đó là một nông dân,
Không phải Bà-la-môn.

Giữa loài người, kẻ sống
Bằng nhiều nghề thủ công,
Thì Vāseṭṭha nên biết,
Đó là một nghệ nhân,
Không phải Bà-la-môn.

Giữa loài người, kẻ sống
Bằng nghề mua bán buôn,
Thì Vāseṭṭha nên biết,

Đó là một thương nhân,
Không phải Bà-la-môn.

Giữa loài người, kẻ sống
Bằng nghề hầu hạ người,
Thì Vāseṭṭha nên biết,
Đó là một nô bộc,
Không phải Bà-la-môn.

Giữa loài người, kẻ sống
Bằng nghề chuyên trộm cắp,
Thì Vāseṭṭha nên biết,
Đó là một kẻ trộm,
Không phải Bà-la-môn.

Giữa loài người, kẻ sống
Bằng nghề bán cung tên,
Thì Vāseṭṭha nên biết,
Đó là một chiến binh,
Không phải Bà-la-môn.

Giữa loài người, kẻ sống

Bằng nghề làm tế lễ,
Thì Vāseṭṭha nên biết,
Đó là một thầy tu,
Không phải Bà-la-môn.

Giữa loài người, cai trị
Nhiều thôn làng, quốc độ,
Thì Vāseṭṭha nên biết,
Đó là một vị vua,
Không phải Bà-la-môn.

Ta không gọi Bà-la-môn,
Theo gia tộc, mẫu hệ.
Nếu người vẫn dính mắc sở hữu,
Thì chỉ là kẻ phô trương.
Người không còn sở hữu,
Không chấp thủ vật gì: Đó chính là người,
Ta gọi Bà-la-môn.

Người đoạn tận kiết sử,
Quả thật không dao động,

Vượt qua mọi buộc ràng,
Không còn gì dính mắc,
Đó chính là người,
Ta gọi Bà-la-môn.

Người biết được đời trước,
Thấy Thiên giới, đọa xứ,
Đã đạt đến vô sanh:
Đó chính là người,
Ta gọi Bà-la-môn.

Tên, bộ tộc một người,
Do thế giới định danh,
Xuất phát từ ước lệ,
Được ấn định đó đây.

Ai không biết điều này,
Do khuynh hướng tà kiến,
Vì không biết nên nói:
Bà-la-môn do thọ sanh.

Không phải do thọ sanh,
Thành người Bà-la-môn;
Không phải Bà-la-môn,
Cũng không do thọ sanh.

Chính là do hành động,
Được gọi Bà-la-môn;
Không phải Bà-la-môn,
Cũng chính do hành động.

Một người là nông phu,
Do hành động của họ.
Một người là nghệ nhân,
Do hành động của họ.
Một người là thương nhân,
Do hành động của họ.
Một người là nô bộc,
Do hành động của họ.

Một người là kẻ trộm,
Do hành động của họ.
Một người là chiến binh,
Do hành động của họ.
Một người là thầy tu,
Do hành động của họ.
Một người là quốc vương,
Do hành động của họ.

Người trí nhìn thấy rõ,
Hành động đúng như thật.
Người thấy lý duyên khởi,
Thiện xảo trong hành động.

Do nghiệp, đời luân chuyển,
Do nghiệp, người luân hồi.
Nghiệp trôi buộc chúng sanh,
Như trục bánh xe quay.

Sống khổ hạnh, phạm hạnh,
Biết tự chế, điều phục,

Chính danh Bà-la-môn,
Bà-la-môn tối thượng.

(Trung BK II, Kinh số 98, tr. 775-791)

(4) Hành động tạo ra kẻ bần cùng

Thế Tôn nói với người Bà-la-môn Aggibhāradvāja:

- Này Bà-la-môn, ông có biết thế nào là kẻ bần cùng và tính cách nào tạo ra người bần cùng?

- Thưa Tôn giả Gotama, con không biết thế nào là kẻ bần cùng và tính cách nào tạo ra kẻ bần cùng. Xin Tôn giả Gotama vui lòng dạy Giáo pháp để cho con có thể biết thế nào là kẻ bần cùng và tính cách nào tạo ra người bần cùng.

- Này Bà-la-môn, vậy thì hãy chú tâm lắng nghe. Ta sẽ giảng.

- Dạ vâng, thưa Tôn giả.

Bà-la-môn Aggibhāradvāja vâng đáp Thế Tôn. Thế Tôn nói như sau:

Người sân hận, thù nghịch,
Kẻ phỉ báng độc ác,
Nhiều tà kiến, giả dối,
Ông phải biết đó là
Kẻ bần cùng hạ liệt.

Người tổn hại chúng sinh,
Dù sanh một lần, hai lần,
Không có chút bi mẫn,
Đối với mọi chúng sanh,
Ông phải biết đó là
Kẻ bần cùng hạ liệt.

Kẻ tâng bốc chính mình,
Chê người khác hèn kém,
Do bởi lòng ngã mạn,
Ông phải biết đó là
Kẻ bần cùng hạ liệt.

Kẻ lạnh lùng, hà tiện,
Đầy tham dục, keo kiệt,
Và là kẻ lừa dối,
Không hề biết hổ thẹn,
Không biết sợ lỗi lầm,
Ông phải biết đó là
Kẻ bần cùng hạ liệt.

Kẻ chê bai Đức Phật,

Hoặc đệ tử của Ngài,
Là du Tăng, cư sĩ,
Ông phải biết đó là
Kẻ bần cùng hạ liệt.

Người bần cùng hạ liệt,
Không phải do thọ sanh,
Bà-la-môn cao quý,
Cũng không do thọ sanh,
Mà chính do hành động,
Làm thành kẻ bần cùng,
Cũng chính do hành động,
Tạo nên Bà-la-môn.

(Sutta Nipāta, I, 7)

6. ĐẤT NƯỚC

(1) Khi các quốc vương không chơn chánh

- Nay các Tỷ-kheo, khi các quốc vương cai trị không chơn chánh, thì các đại thần trong triều đình cũng trở nên không chơn chánh. Khi các đại thần trong triều đình không chơn chánh, thì các Bà-la-môn và các gia chủ cũng sẽ không chơn chánh. Khi các Bà-la-môn và các gia chủ

không chơn chánh, thì dân chúng từ thành thị đến thôn quê cũng trở nên không chơn chánh. Khi dân chúng từ thành thị đến thôn quê không chơn chánh, thì mặt trời và mặt trăng đi lệch quỹ đạo. Khi mặt trời và mặt trăng đi lệch quỹ đạo, thì các chòm sao và các tinh tú cũng đi lệch quỹ đạo. Khi các chòm sao và các tinh tú đi lệch quỹ đạo, thì ngày và đêm cũng đi lệch quỹ đạo... tháng và nửa tháng cũng đi lệch quỹ đạo... mùa và năm cũng đi lệch quỹ đạo. Khi mùa và năm đi lệch quỹ đạo, thì gió sẽ thổi trái mùa và bất thường. Khi gió thổi trái mùa và bất thường, chư Thiên sẽ bực mình. Khi chư Thiên bực mình, sẽ không có mưa thuận gió hòa. Khi không có mưa thuận gió hòa, mùa lúa sẽ chín bất thường. Khi dân chúng ăn lúa gạo chín bất thường ấy, mạng sống của họ sẽ ngắn, xấu xí, yếu ốm và bệnh hoạn.

- Nay các Tỷ-kheo, nhưng khi các quốc vương cai trị chơn chánh, thì các đại thần trong triều đình cũng chơn chánh. Khi các đại thần trong triều đình chơn chánh, thì các Bà-la-môn và các gia chủ cũng sẽ trở nên chơn chánh. Khi các Bà-la-môn và các gia chủ chơn chánh, thì dân chúng từ thành thị đến thôn quê cũng trở nên chơn chánh. Khi dân chúng từ thành thị đến thôn quê chơn chánh, thì mặt trời và mặt trăng đi đúng quỹ đạo. Khi mặt trời và mặt trăng đi đúng quỹ đạo, thì các chòm sao và các tinh tú cũng đi đúng quỹ đạo. Khi các chòm sao và các tinh tú đi đúng quỹ đạo, thì ngày và đêm cũng đi đúng quỹ đạo... tháng và nửa tháng cũng đi đúng quỹ đạo... mùa và năm cũng đi đúng quỹ đạo. Khi mùa và năm đi đúng quỹ đạo, thì gió sẽ thổi

đúng mùa và đáng tin cậy. Khi gió thổi đúng mùa và đáng tin cậy, chư Thiên sẽ hoan hỷ. Khi chư Thiên hoan hỷ, sẽ có mưa thuận gió hòa. Khi có mưa thuận gió hòa, lúa sẽ chín đúng mùa. Khi dân chúng ăn lúa gạo chín đúng mùa ấy, mạng sống của họ sẽ lâu dài, xinh đẹp, và khỏe mạnh.

Khi đàn bò lội qua sông,
Nếu con đầu đàn đi lạc hướng,
Cả đàn sẽ cũng đi lạc hướng,
Vì con dẫn đầu đã sai lạc.
Cũng vậy, trong loài Người,
Khi người được xem là thủ lĩnh,
Hành xử không chơn chánh,
Người khác cũng làm như vậy.
Cả nước sẽ bị khổ đau,
Nếu nhà vua không chơn chánh.

Khi đàn bò lội qua sông,
Nếu con đầu đàn đi đúng hướng,
Cả đàn sẽ cũng đi đúng hướng,
Vì con dẫn đầu đã đi đúng hướng.
Cũng vậy, trong loài Người,
Khi người được xem là thủ lĩnh,

Nếu hành xử chơn chánh,
Người khác cũng làm như vậy.
Cả nước sẽ được an vui,
Nếu nhà vua chơn chánh.

(Tăng Chi BK I, Ch. IV (VII):70, tr. 695–697)

(2) Chiến tranh nuôi dưỡng hận thù

Vua Ajātasattu (A-xà-thế) của nước Magadha (Ma-kiệt-đà) huy động bốn binh chủng hành quân tiến đánh Kāsi để gây chiến với vua Pasenadi (Ba-tư-nặc) của nước Kosala. Vua Pasenadi nghe tin này liền huy động bốn binh chủng hành quân tiến về Kāsi để chống trả vua Ajātasattu. Rồi vua Ajātasattu và vua Pasenadi giao chiến với nhau, trong cuộc chiến này, vua Ajātasattu đã chiến thắng vua Pasenadi. Vua Pasenadi bị chiến bại, rút lui về kinh đô của mình là Sāvattihī (Xá-vệ).

Rồi vào buổi sáng, một số Tỷ-kheo đắp y, cầm bát, đi vào thành Sāvattihī để khát thực. Sau khi đã khát thực ở Sāvattihī xong, các Tỷ-kheo trở về, sau bữa ăn, họ đi đến Thế Tôn, đánh lễ Ngài và tường thuật lại những gì đã xảy ra. [Thế Tôn nói rằng]:

- Nay các Tỷ-kheo, Vua Ajātasattu của nước Magadha có nhiều bạn xấu ác, vua Pasenadi có nhiều bạn hiền thiện. Tuy nhiên, hôm nay vua

Pasenadi đã bị bại trận, tối nay vua sẽ trải qua một đêm khổ sở mất ngủ.

Thắng trận sinh thù hận,

Bại trận thêm mất ngủ.

Người từ bỏ thắng, bại, An vui ngủ ngon giấc.

[Vào một dịp khác sau đó, khi vua Pasenadi đánh bại vua Ajātasattu, Thế Tôn nói bài kệ rằng:]

Người ngu nghĩ may mắn,

Đi cùng phe với mình,

Bao lâu quả xấu ác,

Chưa đến lúc chín muồi.

Nhưng khi quả ác chín,

Kẻ ngu chịu khổ đau.

Giết người, bị người giết,

Thắng người, bị người thắng,

Hại người, bị người hại,

Mắng người, bị người mắng,

Vậy do nghiệp tiến hành,

Cướp đoạt của người khác, Sẽ bị người cướp đoạt.

(Tương Ưng BK I, Ch. III (IV-V):1-16, tr. 188-193)

(3) Chuyển luân Thánh vương

Thế Tôn dạy rằng: “Này các Tỷ-kheo, ngay cả một vị Chuyển luân Thánh vương, một đấng pháp vương chơn chánh, cũng không cai trị vương quốc mình mà không có quốc sư phụ tá.”

Khi nghe Ngài nói như vậy, một Tỷ-kheo đã bạch Thế Tôn: “Bạch Thế Tôn, nhưng ai là vị quốc sư phụ tá cho vị Chuyển luân Thánh vương, một đấng pháp vương chơn chánh?”

Thế Tôn đáp:

- Này các Tỷ-kheo, đó là Chánh pháp, là quy luật của mọi hành xử chân chính. Vị Chuyển luân Thánh vương, một đấng pháp vương chơn chánh, căn cứ vào Chánh pháp, vinh danh Chánh pháp, tôn kính Chánh pháp; xem Chánh pháp là tiêu chuẩn hành động, là biểu ngữ, là chủ quyền, cung cấp sự an toàn, sự che chở, sự bảo vệ hợp pháp cho những người nương tựa vào ngài. Ngài cung cấp sự an toàn, sự che chở, sự bảo vệ hợp pháp cho những người Sát-đế-ly nương tựa vào ngài; cho quân đội của ngài; cho các người Bà-la-môn và gia chủ; cho dân chúng trong thành phố và vùng quê; cho các Sa-môn và Bà-la-môn; cho cầm thú và chim muông. Một vị Chuyển luân Thánh vương, một vị pháp

vương chơn chánh như vậy là người cung cấp sự an toàn, sự che chở và sự bảo vệ hợp pháp cho tất cả mọi người, là vị vua chỉ cai trị bằng Chánh pháp mà thôi. Và sự cai trị đó không thể bị lật đổ bởi bất cứ kẻ thù nghịch nào.

(Tăng Chi BK II, Ch. XIII (III):133, tr. 551–553)

(4) Vị Chuyển Luân Thánh Vương chinh phục như thế nào

“Ở đây, khi nhà vua đã làm lễ quán đảnh, vào ngày rằm Bối-tát (Uposatha) (2), sau khi đã gọi đầu, ngài đi lên sân thượng của

tòa lâu đài để thực hành lễ Bối-tát; ở đó, bánh xe báu cõi Trời hiện ra trước mặt vua, với đầy đủ ngàn cọng tăm, đủ vành xe, trục xe và các bộ phận. Thấy vậy, nhà vua nghĩ rằng: “Ta được nghe nói là khi một vị vua Sát-đế-ly đã làm lễ quán đảnh, vào ngày rằm Bối-tát, sau khi đã gọi đầu, đi lên sân thượng của tòa lâu đài để thực hành lễ Bối-tát; ở đó, bánh xe báu cõi Trời hiện ra trước mặt vua, với đầy đủ ngàn cọng tăm, đủ vành xe, trục xe và các bộ phận; rồi vị vua ấy sẽ trở thành bậc Chuyển luân Thánh vương. Ta có được phép làm Chuyển luân Thánh vương không?”

“Rồi nhà vua đã làm lễ quán đảnh, từ chỗ ngồi đứng dậy, tay trái cầm bình nước, tay phải tưới nước lên bánh xe báu và nói: “Xin bánh xe báu hãy lăn, xin bánh xe báu hãy chinh phục!” Rồi bánh xe

báu lặn về phương đông, và vị Chuyển luân Thánh vương theo sau với bốn loại binh chủng. Và bất cứ ở nước nào bánh xe báu dừng lại, vị Chuyển luân Thánh vương an trú với bốn binh chủng của mình. Và những vị vua chống đối ở phương đông đều đến trước vị Chuyển luân Thánh vương và nói: “Xin Đại vương hãy đến đây; xin chào mừng Đại vương; xin Đại vương hãy ra lệnh; xin Đại vương hãy dạy bảo.” Và vị Chuyển luân Thánh vương nói rằng: “Quý vị không được sát sanh; không được lấy của không cho; không được nói láo; không được tà dâm; không được uống những chất gây say nghiện. Quý vị hãy vui hưởng những gì quý vị đã từng được hưởng trước đây.” Và những vị vua chống đối ở phương đông trở thành chư hầu của Chuyển luân Thánh vương.

“Rồi bánh xe báu chìm vào biển đông và xuất hiện trở lại. Sau đó nó lặn về phương nam... Và những vị vua chống đối ở vùng phương nam đều trở thành chư hầu của vị Chuyển luân Thánh vương. Rồi bánh xe báu chìm vào biển đông và xuất hiện trở lại. Sau đó nó lặn về phương tây... Và những vị vua chống đối ở phương tây đều trở thành chư hầu của vị Chuyển luân Thánh vương. Rồi bánh xe báu chìm vào biển đông và xuất hiện trở lại. Sau đó nó lặn về phương bắc... Và những vị vua chống đối ở phương bắc đều trở thành chư hầu của vị Chuyển luân Thánh vương.

“Giờ đây, sau khi bánh xe báu đã chinh phục quả đất cho đến tận biên giới đại dương, nó quay trở về kinh đô và dừng lại trước cổng của nội cung vị Chuyển luân Thánh vương, như một bảo vật trang hoàng cho nội cung nhà vua. Đó là cách bánh xe báu xuất hiện trước một vị Chuyển luân Thánh vương.”

(Trung BK III, Kinh số 129, tr. 413–415)

(5) Nhiệm vụ của nhà vua

[Đức Phật kể lại một câu chuyện trong quá khứ xa xôi]:

“Lúc ấy, vua Daḷhanemi cho mời thái tử đến và nói: ‘Này con trai của ta, bánh xe báu cõi Trời đã trượt khỏi vị trí của nó. Và ta nghe rằng khi sự kiện này xảy ra cho một vị Chuyển luân Thánh vương, thì vua sẽ không còn sống được bao lâu nữa. Ta đã thọ hưởng đầy đủ mọi dục lạc của thế gian, nay đã đến lúc tìm cầu những lạc thú của chư Thiên. Con là con trai của ta, hãy cai trị vương quốc này. Ta sẽ cạo bỏ râu tóc, đắp áo cà-sa, xuất gia, từ bỏ gia đình, sống không gia đình.’ Và sau khi đã sắp xếp cho thái tử nối ngôi vua, vua Daḷhanemi đã cạo bỏ râu tóc, đắp áo cà-sa, xuất gia, từ bỏ gia đình, sống không gia đình. Và sau khi vị Thánh vương đã xuất gia bảy ngày, bánh xe báu cõi Trời biến mất.

“Rồi có một người khác đi đến vị vua mới được tấn phong và nói: ‘Tâu Đại vương, ngài phải biết rằng bánh xe báu cõi Trời đã biến mất.’ Khi nghe tin này, nhà vua thấy buồn khổ và sầu muộn. Vua đi đến chỗ vị Thánh vương và báo cho ngài biết tin này. Và vị Thánh vương nói với nhà vua: ‘Này con trai của ta, con không nên buồn khổ và sầu muộn khi thấy bánh xe báu cõi Trời biến mất. Bánh xe báu cõi Trời không phải là gia bảo của tổ tiên ta để lại. Mà bây giờ, con trai của ta, con hãy tự mình trở thành vị Chuyển luân Thánh vương. Và khi sự việc này xảy ra, nếu con hành trì những nhiệm vụ của một vị Chuyển luân Thánh vương, vào ngày rằm BỐ-tát, khi con đã gội đầu và đi lên sân thượng của tòa lâu đài để thực hành ngày BỐ-tát, bánh xe báu cõi Trời sẽ hiện ra trước mặt con, với đầy đủ ngàn cọng tăm, đủ vành xe, trục và các bộ phận.’”

- “Tâu phụ vương, nhưng thế nào là nhiệm vụ của một vị Chuyển luân Thánh vương?”

- “Như thế này, con trai của ta: nương tựa vào Chánh pháp, vinh danh Chánh pháp, tôn kính và trân quý Chánh pháp, đảnh lễ Chánh pháp, lấy Chánh pháp làm tiêu chuẩn, làm ngọn cờ và chủ quyền. Con phải thiết lập các biện pháp bảo vệ, cung cấp nơi cư trú, sự an toàn đúng pháp cho những người thuộc hạ của con. Con phải thiết lập

các biện pháp bảo vệ, cung cấp nơi cư trú, sự an toàn đúng pháp cho những Sát-đế-ly đang ủng hộ con; cho quân đội; cho các Bà-la-môn và các gia chủ; cho dân chúng ở thành thị và nông thôn; cho Sa-môn và Bà-la-môn; cho cầm thú và chim muông. Đừng để cho điều phi pháp có mặt trong vương quốc của con, và hãy bố thí cho những người nghèo khổ. Và bất cứ Sa-môn, Bà-la-môn nào trong vương quốc của con đã từ bỏ đời sống theo dục lạc giác quan và thực hành hạnh nhẫn nhục và nhu hòa, mỗi người tự mình điều phục, tự mình an tịnh, và mỗi người tự mình nỗ lực chấm dứt mọi khát ái, thì thỉnh thoảng con hãy đến với họ và hỏi: ‘Này Tôn giả, thế nào là thiện và thế nào là bất thiện, thế nào là đáng chê trách và thế nào là không đáng chê trách, cái gì nên theo và cái gì không nên theo? Hành động như thế nào đem lại tổn hại và khổ đau lâu dài, hành động nào đem lại an vui và hạnh phúc lâu dài?’ Sau khi đã lắng nghe các vị ấy, con phải tránh những việc bất thiện và làm những việc thiện. Này, con trai của ta, như thế là nhiệm vụ của một vị Chuyển luân Thánh vương.”

- “Thưa vâng, tâu phụ vương.”

“Nhà vua trả lời và thực hành nhiệm vụ của một vị Chuyển luân Thánh vương. Và cứ như vậy trong sáu vị vua kế tiếp nhau đã trở thành các vị Chuyển luân Thánh vương. Rồi vị vua thứ bảy lên ngôi trong vương triều này đã không đi đến yết

kiến Thánh vương (vua cha, vị vua tiền nhiệm) và tham vấn ngài về nhiệm vụ của một vị Chuyển luân Thánh vương. Thay vào đó, nhà vua cai trị vương triều theo ý riêng của mình, và dân chúng khi được cai trị như thế, đã không phát triển thịnh vượng như các đời vua trước đó đã thực hành nhiệm vụ của một vị Chuyển luân Thánh vương.

“Nhà vua sau đó ra lệnh triệu tập tất cả quan đại thần và quốc sư cố vấn để hỏi ý kiến. Và các vị này đã giải thích cho nhà vua về nhiệm vụ của một vị Chuyển luân Thánh vương. Sau khi lắng nghe ý kiến của họ, nhà vua đã thiết lập các biện pháp canh phòng

và bảo vệ cho quần chúng, nhưng nhà vua không ban phát tiền của cho người nghèo khó, kết quả là nạn đói nghèo lan rộng. Như vậy, từ việc không ban phát tiền của cho người nghèo khó, nạn nghèo đói lan rộng. Từ chỗ nạn nghèo đói lan rộng, trộm cướp gia tăng. Từ chỗ trộm cướp gia tăng, việc sử dụng vũ khí gia tăng. Từ việc sử dụng vũ khí gia tăng, các vụ giết người gia tăng, nói láo gia tăng, nói lời chia rẽ gia tăng, nạn tà dâm gia tăng – và vì những chuyện này mà thọ mạng của người dân bị suy giảm và dung sắc cũng bị suy giảm.”

(Trường BK II, Kinh số 26, tr. 356–378 (có giản lược))

(6) Giúp cho dân chúng được an cư lạc nghiệp

Thế Tôn nói với người Bà-la-môn Kūtadanta:

- Này Bà-la-môn, thuở xưa có một vị vua tên là Mahāvijita. Vị vua này giàu có, nhiều tài sản của cải, vàng bạc sung mãn, nhiều sở hữu vật chất, tiền bạc và tài vật giá trị, với kho tàng thóc lúa đầy ắp. Và khi vua Mahāvijita ngồi suy nghĩ ở chỗ riêng tư, ý tưởng này khởi lên: “Ta đã đạt được vô số tài sản nhân gian, ta đã chinh phục được đất đai rộng lớn. Giờ đây, ta hãy tổ chức đại lễ tế đàn, để đem lại cho ta nhiều lợi lạc và hạnh phúc lâu dài.” Và nhà vua cho mời vị chủ tế và nói với ông ta ý nghĩ này: “Này khanh, ta muốn tổ chức đại lễ tế đàn. Khanh hãy khuyên ta làm thế nào để việc này đem lại phước lộc và an lạc lâu dài cho ta.”

Vị chủ tế tâu rằng: “Tâu Đại vương, đất nước của Đại vương đang bị bọn trộm cướp quấy nhiễu. Đất nước đang bị tàn phá, làng xóm phố xá đang bị tiêu hủy, thôn quê đang bị bọn cướp hoành hành. Nếu Đại vương thu thuế vùng này, việc ấy sẽ là một điều sai lầm. Giả sử Đại vương nghĩ rằng: ‘Ta sẽ diệt trừ tai họa giặc cướp này bằng án tử hình hay giam cầm tù tội, hay tịch thu của cải, đe dọa, hay trục xuất’, tai họa này sẽ không chấm dứt được một cách đúng đắn.

Những kẻ sống sót sẽ gây tổn thất cho vương quốc của ngài. Tuy nhiên, với kế hoạch sau đây, ngài có thể loại bỏ hoàn toàn tai họa này. Đối với những người sống trong đất nước này đang tham gia cày cấy và chăn nuôi gia súc, Đại vương hãy phân phối thóc giống và vật dụng; những người nào đang buôn bán, hãy cho họ vốn để làm ăn; những người đang phục vụ trong triều đình, ngài hãy cấp lương bổng đầy đủ để họ sinh sống. Rồi những người này sẽ chuyên chú vào nghề nghiệp của mình, và sẽ không gây tổn hại cho vương quốc của ngài. Lợi nhuận của vương triều sẽ dồi dào; đất nước sẽ thanh bình và sẽ không bị bọn trộm cướp quấy phá; và dân chúng an cư lạc nghiệp, chơi đùa với con cái, sẽ sống trong nhà với cửa mở rộng (không sợ bị trộm cắp).

Và vua nói: “Vậy thì cứ làm như thế.” Ngài chấp thuận lời khuyên của vị chủ tế và phân phát hạt giống và vật dụng cho những người tham gia cày cấy và chăn nuôi gia súc, cấp vốn cho những người buôn bán, trả lương bổng đầy đủ để sinh sống cho những người đang làm việc trong triều đình. Rồi những người đó chuyên chú vào nghề nghiệp của họ, không làm tổn hại cho vương triều. Lợi nhuận của nhà vua trở nên dồi dào; đất nước được thanh bình yên ổn và không bị trộm cướp quấy nhiễu; và dân chúng được an cư lạc

nghiệp, chơi đùa vui vẻ với con cái, sống trong nhà với cửa mở rộng (không sợ bị trộm cắp).

(Trường Bộ Kinh I, Kinh số 5: Kinh Kūtadanta, tr. 240–243)

LỜI KẾT CỦA HOZAN ALAN SENAUCHE

Nếu Đức Phật Thích-ca Mâu-ni là bậc Đại y vương, thì giáo lý của Ngài là phương thuốc chúng ta cần để giúp cuộc sống của chúng ta được quân bình và hài hòa. Thuốc men sẽ không ích lợi gì nếu nó vẫn còn nằm trong tủ. Giáo lý và kinh văn sẽ không lợi ích gì nếu chúng vẫn nằm im trên giá sách và không được mở ra đọc. Thuốc men cũng như giáo lý cần phải được đưa vào thân và tâm chúng ta, để chúng có thể tạo ra chất xúc tác giúp ta thoát khỏi khổ đau.

Khi Bhikkhu Bodhi chia sẻ với tôi bản thảo cuốn sách này (dưới nhan đề gốc là Cổ Vũ Cho Sự Hòa Hợp Xã Hội), rõ ràng là bộ sưu tập kinh văn này sẽ có sức thu hút rộng lớn đối với các Phật tử ở châu Á và ở Tây phương, những người hiểu được rằng khổ (dukkha) là vấn đề do cá nhân và xã hội tạo ra. Không một cá nhân nào sống tách rời khỏi ảnh hưởng tác động qua lại hai chiều của cộng đồng, xã hội và quốc gia. Xã hội tồn tại như một thực thể do những người sống trong đó cùng chung sức xây dựng. Mặc dù kỹ thuật từng làm gia tăng tốc độ và phạm vi của việc kết nối và chia rẽ con người, thực tại xã hội về việc hợp tác hai chiều để cùng nhau xây dựng vẫn đúng trong thời gian và không gian của Đức Phật cũng như trong thời đại của chúng ta.

Tôi đã nghĩ đúng khi nói về sức thu hút của sách này. Khi tôi đưa cho vài người bạn xem bản in của cuốn sách Cổ Vũ Cho Sự Hòa Hợp Xã Hội, họ đã rất hào hứng muốn có ngay

một bản. Với giấy phép của Bhikkhu Bodhi, một số ấn bản rất giới hạn bằng tiếng Anh và tiếng Miến của phiên bản đầu tiên đã được xuất bản ở Myanmar vào năm 2004. Từ đó đến nay đã có nhiều người hỏi thăm để được xuất bản sách này bằng ngôn ngữ của nước họ như Thái Lan, Tích Lan, Ấn Độ và Nhật. Tất cả điều này rất đáng khích lệ, nhưng câu hỏi vẫn còn lại là: làm thế nào để chúng ta có thể sử dụng những lời giảng dạy này như những liều thuốc tốt để nuôi dưỡng sự hòa hợp trong xã hội?

Trong vài năm giảng dạy vừa qua, tôi đã thử tìm cách trả lời câu hỏi này. Nguồn gốc Phật giáo của tôi xuất phát từ Thiền Phật giáo tông phái Zen của Đại thừa. Từ thuở còn ở trung học, tôi đã từng là người thích hoạt động xã hội, và việc đó vẫn còn tiếp tục đến bây giờ, lúc tôi đã ngoài sáu mươi tuổi, theo những phương cách tôi cảm thấy có mang âm hưởng của Giáo pháp. Gần hai mươi lăm năm tôi đã sát cánh với tổ chức Liên Hữu Hòa Bình Phật Giáo và Mạng Lưới Quốc Tế Phật Tử Dẫn Thân, là tiếng nói của hai tổ chức đáng kính trọng về Phật giáo dẫn thân vào xã hội. Theo khuynh hướng cá nhân tự nhiên, tôi vẫn luôn luôn là một người hoạt động quốc tế, thấy được mối liên hệ giữa sự giàu có và đặc quyền đặc lợi của Tây phương và tình trạng nghèo đói của nhiều triệu người khắp thế giới. Thông qua những người cùng hoạt động trong tổ chức Liên Hữu Hòa Bình Phật Giáo và Mạng Lưới Quốc Tế Phật Tử Dẫn Thân, tôi đã có cơ hội tiếp cận với những người kém may mắn hơn tôi, với lòng tin mạnh mẽ của họ vào tiềm năng giải thoát của Giáo pháp Đức Phật.

Điều này đặc biệt đúng ở Ấn Độ, nơi mà sự phục hưng của Phật giáo đã làm khởi lên một phong trào mạnh mẽ trên đất nước Đức Phật đản sanh. Phong trào này, do một nhà lãnh đạo tôn giáo đầy viễn kiến là ngài B.R Ambedkar khơi nguồn cảm hứng từ giữa thế kỷ hai mươi, bắt nguồn từ những cộng đồng bị áp bức nặng nề nhất ở Ấn Độ, những người mà từ hàng nghìn năm đã bị xếp vào hạng bần cùng hạ liệt ngay từ khi mới sinh ra. Tôi đã làm việc với những người Phật tử theo ngài Ambedkar này, và cùng với họ, tôi đã tìm tòi cách làm thế nào để sử dụng nội dung của cuốn sách này như những giáo lý sống động. Trong Lời Kết này, tôi sẽ chia sẻ một hình ảnh của các cộng đồng ấy và cách chúng tôi đã học tập giáo lý về xã hội của Đức Phật.

Bởi vì phong trào Phật giáo Ấn Độ mới xuất hiện này ít được biết đến ở Tây phương, để bắt đầu tôi xin cống hiến một vài nét về bối cảnh của nó. Hai ngàn năm trăm năm trước, khi Đức Phật thành đạo, một cộng đồng gồm có Tăng Ni, nam nữ cư sĩ, thuộc mọi giai cấp đã được thành lập quanh Ngài. Một hệ thống giai cấp cha truyền con nối, dựa trên nghề nghiệp và màu da, đã có sẵn vào thời Đức Phật. Kể từ đó hệ thống này đã phát triển thành một hệ thống xã hội phức tạp được xếp hạng theo cấp bậc bất bình đẳng. Ở trên đỉnh của kim tự tháp là các Bà-la-môn (brahmin) hay giai cấp Tăng sĩ. Chính Đức Phật được sinh ra trong giai cấp chiến sĩ, là Sát-đế-ly (kshatriya). Bên dưới là giai cấp buôn bán và nông gia, gọi là Phệ-xá (vaishya). Thủ-đà (shudra) là giai cấp thợ thuyền và nô bộc. Và dưới giai cấp này là giai cấp bần cùng hạ liệt (untouchables), gần đây được gọi là Dalits, nghĩa

là, trong tiếng Ấn và Marathi, những người bị ‘bẻ gãy’ hay bị nghiền nát dưới bánh xe áp bức. (1) Pháp nhãn bình đẳng của Đức Phật bao gồm tất cả các giai cấp, nhưng vị trí xã hội và phẩm cách cao thượng của mỗi người được đánh giá trên cơ sở hành động và sự hiểu biết đạo đức.

Trong Kinh Tập (Sutta Nipāta, v. 142), Đức Phật dạy rằng:

Người bần cùng hạ liệt,
Không phải do thọ sanh;
Bà-la-môn cao quý,
Cũng không do thọ sanh;
Mà chính do hành động,
Làm thành kẻ bần cùng;
Cũng chính do hành động,
Tạo nên Bà-la-môn.

Nhưng từ thiên niên kỷ thứ nhất trước Tây lịch, Phật giáo phải chịu sự xác định lại các giá trị theo Bà-la-môn. Sau đó, Phật giáo bị phe Hồi giáo xâm lược đàn áp từ thế kỷ thứ mười hai trở đi, và vì thế Phật giáo không ít thì nhiều đã bị biến mất, không còn là một lực lượng văn hóa đặc thù ở Ấn Độ. Dĩ nhiên là có những dấu tích Phật giáo đan quện trong nền văn hóa. Trong thế kỷ thứ mười chín, việc khám phá những địa điểm di tích Phật giáo nhiều tầng lớp đã khơi nguồn cảm hứng cho nhà phục hưng Phật giáo Anagarika Dharmapala của Sri Lanka, và ông đã kêu gọi phục hưng Phật

giáo ở Ấn Độ, với mục đích đó, ông đã sáng lập Hội Đại Bồ-Đề (Mahā Bodhi Society).

Tuy nhiên, hệ thống giai cấp vẫn là một yếu tố xác định xã hội Ấn Độ. Trong cuốn Thời Đại của Kali, William Dalrymple viết:

“Trong nhiều miền quê Ấn Độ, hệ thống giai cấp vẫn xác định không những bạn mặc cái gì, nhưng còn là bạn sống ở đâu, bạn làm nghề gì, bạn kết hôn với ai, thậm chí cả màu sắc sơn nhà của bạn. Mọi chi tiết của đời sống ở trong các làng truyền thống Ấn Độ đều được quy định, nơi vẫn có 80% người Ấn đang sinh sống.” (2)

Đến những năm 1920, một khuôn mặt mới nổi bật đã xuất hiện, vận động cho quyền làm người, tôn giáo và kinh tế của giai cấp bần cùng hay Dalits, là những cộng đồng dân chúng Ấn Độ rộng lớn bị áp bức. B.R. Ambedkar là một nhà tư tưởng và nhà văn, người xuất thân từ giai cấp bần cùng Mahar ở miền Trung Ấn Độ. Nhờ thành tích xuất sắc, ông đã được học bổng để theo học tại trường Elphinstone College ở Bombay và tiếp tục đạt được những bằng cấp cao hơn tại Đại học Columbia ở New York và Đại học kinh tế London. Trong những năm 1920, từ Tây phương, ông trở về như một người có học vị cao nhất của thuộc địa Ấn Độ, và vẫn bị đối mặt với những phân biệt đối xử, vốn vẫn là số phận của tất cả những người bần cùng.

Trong lúc giảng dạy tại đại học và làm công tác pháp lý, Ambedkar trở thành một nhà vận động đầy nhiệt huyết cho giai cấp bần cùng. Chúng ta có thể thấy Tiến sĩ Ambedkar

như một nhà lãnh đạo của phong trào dân quyền ở đất nước mà Gandhi đã theo đuổi con đường tranh đấu chống thực dân và đi theo chủ nghĩa dân tộc. Ông hoạt động để phá vỡ hệ thống đàn áp giai cấp ở Ấn Độ trong lúc chế độ thuộc địa vẫn còn tồn tại, cho đến sau Thế chiến thứ II và sự sụp đổ của Đế quốc Anh, và đi vào thập niên đầu tiên của một nước Ấn Độ độc lập. Mặc dù có những mâu thuẫn gay gắt với Gandhi, sau khi giành được độc lập, Ambedkar được chọn làm Bộ trưởng Tư pháp đầu tiên của Ấn Độ. Ông thường được xem như là “cha đẻ của Hiến pháp Ấn Độ”, đây vẫn là một văn kiện đầy vĩ kiến, ngay cả đến bây giờ.

Đến những năm 1930, Ambedkar kết luận rằng Ấn giáo là tôn giáo thống trị, tự thân với chủ trương phân biệt giai cấp, là

không đáp ứng được với cải cách chính trị hay xã hội. Vào năm 1935, tại Hội nghị Yeola về Các giai cấp bị áp bức, Ambedkar tuyên bố: “Tôi sinh ra là một người theo Ấn giáo, nhưng tôi long trọng tuyên bố rằng tôi sẽ không chết như một người Ấn giáo.” Trong thập niên tiếp theo, ông nghiên cứu về Hồi giáo, Thiên chúa giáo, và đạo Sikh – và được các nhóm tôn giáo ấy tìm cách lôi kéo ông vào đạo của họ, vì họ biết rõ rằng việc Ambedkar cải đạo sẽ mang theo hàng triệu người thuộc giai cấp bần cùng và hứa hẹn quyền lực chính trị rộng lớn. Nhưng chính là Phật giáo, là tôn giáo bản địa của Ấn Độ, mở rộng cho tất cả mọi người, và hợp luận lý thật sâu sắc, đã chinh phục được cả trái tim và tâm thức ông.

Đến năm 1956, cảm nhận được bóng dáng của tử thần, B.R. Ambedkar tổ chức lễ cải đạo của ông sang Phật giáo. Vào ngày 14 tháng Mười, năm 1956, tại Deekshabhoomi (Cải đạo tràng) ở Nagpur, ông thọ nhận Quy Y Tam Bảo: Phật Pháp Tăng, và nhận ngũ giới từ vị Giới sư trưởng lão tông phái Nguyên thủy ở Ấn Độ là U Chandramani. Sau đó, Ambedkar đã làm một việc chưa có tiền lệ, đặc biệt là chưa có tiền lệ đối với Phật tử. Quay sang bốn trăm ngàn người bản cùng đi theo ông tham dự buổi lễ, ông ban lễ quy y cho họ và hai mươi hai lời nguyện của chính ông, bao gồm cả ngũ giới và việc từ bỏ những điều lệ đặc biệt về đức tin và tu tập theo Ấn giáo. Hành động cải đạo có ý thức này báo hiệu một sự phục hưng mang tính lịch sử của Phật giáo ở Ấn Độ. Một số lễ cải đạo tập thể diễn ra trong vài tuần tiếp theo, chuyển đổi bản sắc tôn giáo của hàng triệu người bản cùng Dalits. Nhưng đầu tháng 12, chưa đầy hai tháng sau, Tiến sĩ Ambedkar qua đời, không vượt thoát được những biến chứng phức tạp của bệnh tiểu đường và tim mạch.

Gần sáu mươi năm sau, Phật giáo vẫn còn cấm rỗi trong các cộng đồng người bản cùng. Các chùa chiền bên đường và các tu viện đơn giản có thể tìm thấy trong mọi ngõ ngách của nước này. Bản Phúc trình Pew 2012 đã đưa con số tín đồ Phật giáo ở Ấn Độ là mười triệu người. Số tín đồ Phật giáo không công khai trong thực tế cao hơn rất nhiều. Nhưng phân biệt giai cấp – với những vụ bạo động và giết chóc hàng ngày chống lại những người bản cùng nhất xã hội – vẫn là một thực tại tàn bạo và chua chát của đời sống ở Ấn Độ. Mục tiêu

hòa hợp xã hội, như Đức Phật và Tiến sĩ Ambedka đã tuyên bố rõ ràng, vẫn còn là một giấc mơ xa vời.

Nagaloka ở Nagpur, nơi mà buổi lễ cải đạo đầu tiên đã diễn ra, là một cơ sở rộng mười lăm mẫu tây, được dành cho việc đoàn kết Phật giáo và thay đổi xã hội, và để giữ gìn viễn kiến của Ambedka. Tâm điểm vật chất của cơ sở hòa bình này là một tượng Phật mạ vàng cao bốn mươi bộ, được điêu khắc như đang bước tới một cách cương quyết với bàn tay đưa lên theo thủ ấn abhaya mudra (vô úy), tượng trưng cho sự an toàn, xóa tan sợ hãi. Bên trong Nagaloka có một chương trình huấn luyện nội trú của Học viện Nagarjuna (Long Thọ), giảng dạy cho thanh niên về thiền, Phật học căn bản, tổ chức xã hội, và những tác phẩm của Tiến sĩ Ambedka. Kể từ năm 2002, hơn tám trăm thanh niên nam nữ giữa độ tuổi 17 và 25, đến từ hầu hết mọi tiểu bang ở Ấn Độ, đã hoàn tất chương trình huấn luyện chín tháng của Học viện Nagarjuna. Nhiều người tiếp tục ở nội trú và học thêm năm thứ hai hoặc ba trước khi trở về quê của họ, hoặc tiếp tục học lên bậc đại học.

Tôi đã làm việc với những thanh niên này hơn sáu năm qua. Nỗ lực liên tục của tôi là cung cấp sự hỗ trợ kinh tế cho các học viên của Học viện Nagarjuna, tổ chức gây quỹ ở Tây phương bằng cách chia sẻ kinh nghiệm của tôi về sức sống động của phong trào Phật giáo ‘mới mẻ’ này ở Ấn Độ về phương diện xã hội và tâm linh. Mỗi lần tôi đến thăm Nagaloka, tôi thường cung cấp một khóa học tăng cường ngắn hạn để khám phá ra những lãnh vực mà các hoạt động xã hội và tu tập Phật giáo có thể trùng hợp. Chúng tôi đã học

những môn về giới tính trong lịch sử Phật giáo và trong xã hội Ấn Độ đương thời; chủng tộc, giai cấp, và sự kỳ thị – nhìn lại phong trào dân quyền ở Hoa Kỳ và giai cấp bản cùng ở Ấn Độ; kể chuyện như là một phương pháp vượt qua những rào cản xã hội; và những bài giảng Phật pháp của Tiến sĩ Ambedka.

Vào tháng 11 năm 2014, tôi đã dùng cuốn sách này như là sách giáo khoa căn bản, rút ra nhiều phần chính yếu để dạy trong một tuần lễ của khóa học như:

- Chánh kiến.
- Cộng đồng.
- Chánh ngữ.
- Sân hận.
- Các tranh chấp và giải quyết các tranh chấp.

Giáo lý trong những phần này, và xuyên suốt cuốn Lời Phật Dạy Về Sự Hòa Hợp Trong Cộng Đồng Và Xã Hội, có chủ đích và ngôn ngữ rất rõ ràng. Giáo lý chỉ rõ cho hành giả từng bước một để tránh xa những gì bất thiện và tìm đến những điều thiện lành. Nhưng trong lớp học, chúng tôi gặp phải thách thức. Như Bhikkhu Bodhi đã gợi ý trong lúc trò chuyện với tôi, chúng tôi thấy rằng Tam Tạng Kinh hoàn toàn rõ ràng, không có gì mập mờ – và thế giới chúng ta lại có nhiều điều mập mờ, không rõ ràng. Nói cách khác, trong cuộc thảo luận của chúng tôi tại lớp học, bắt đầu bằng văn bản kinh rõ ràng, không có gì mập mờ, rồi chúng tôi nhanh chóng đi đến những tình huống trong đó những lựa chọn

thiện lành không dễ dàng nhận ra. Không có trí tuệ sắc bén như dao cắt kim cương của Đức Phật, chúng tôi thường cảm thấy hoang mang, không có gì chắc chắn, khi nhận thức được những động cơ hành động lẫn lộn của chúng tôi.

Thật ra, lý do khiến có sự mập mờ được thấy trong đoạn ba của chương thứ nhất của bài kinh “Chánh Tri Kiến”, rút ra từ Trung Bộ Kinh:

Ta nói rằng, chánh kiến có hai mặt: có chánh kiến bị ảnh hưởng bởi các lậu hoặc (cấu uế phiền não), dự phần vào công đức, chín muồi trong các sanh y (các sở hữu đưa đến tái sanh); và có chánh kiến cao thượng, hoàn toàn không còn phiền não cấu uế, siêu xuất thế gian, là một chi phần của Thánh đạo.

“Chánh kiến bị ảnh hưởng của cấu uế phiền não” bao hàm ý nghĩa rằng ngay cả khi chúng ta cố gắng nhìn sự vật và hành động theo đúng Giáo pháp, chúng ta vẫn bị ảnh hưởng của vọng tưởng về cái ngã. “Dự phần vào công đức” nghĩa là thực hành Phật pháp để được những gì chúng ta nghĩ là công đức cho chính bản thân. “Chín muồi trong các sanh y” nghĩa là trở thành một hiện hữu hoặc hình thành một cái ngã mới. Đây là những phương cách của thế gian. Chánh kiến như một chi phần của Bát Thánh đạo là cao thượng, đã sạch các cấu uế phiền não và siêu xuất thế gian, vượt qua khỏi các chạm bẫy và trói buộc của cuộc đời.

Cần ghi nhận rằng Đức Phật không nói chánh kiến thuộc thế gian là đồng nghĩa với tà kiến, vì đó sẽ là một lập trường chuyên chế. Trường hợp này, lời nói của Ngài có thể hiểu là

chánh kiến bị ảnh hưởng của phiền não cấu uế là một bước khởi đầu tốt... để tiếp tục tiến lên. Chánh kiến đã sạch cấu uế phiền não và siêu xuất thế gian nghĩa là có trí tuệ và sự sáng suốt để luôn luôn ghi nhớ Giáo pháp, xem đó là mục tiêu của cuộc sống.

Trích đoạn sau đây, cũng từ Trung Bộ Kinh, giải thích làm thế nào khi thực hành những điều bất thiện, mang ý nghĩa là hành động của chúng ta có gốc rễ từ tham, sân và si, những hành động khiến người này chống đối lại người kia. Ngài đặt câu hỏi: “Thế nào là gốc rễ của bất thiện?”

“Sát sanh là bất thiện; lấy của không cho là bất thiện; tà dâm là bất thiện; nói láo là bất thiện; nói lời chia rẽ là bất thiện; nói lời thô bạo là bất thiện; nói lời phù phiếm là bất thiện; tham lam là bất thiện; sân hận là bất thiện; tà kiến là bất thiện.”

Chúng ta nhận ra đây là một phiên bản của Giới luật căn bản Phật giáo, là nền tảng đạo đức trong việc tu tập của chúng ta. Việc thực hành điều thiện chỉ đơn giản là biết từ bỏ những hành động theo thói quen đó, mà nói thì dễ nhưng làm thì khó hơn.

Dĩ nhiên chúng tôi bắt đầu trong thế giới này, với tất cả những quan điểm còn thiếu sót và những mối quan hệ khó khăn của chúng tôi. Thoạt tiên, các học viên ở Học viện Nagarjuna cảm thấy điều này làm nản lòng. Là con người, chúng ta thường muốn có một bộ hướng dẫn cao siêu, những cột mốc chỉ cho chúng ta con đường đúng đắn. Thay vào đó, cuộc thảo luận tại lớp học đã đặt chúng tôi vào sự

phức tạp của đời sống thực tế và ném chúng tôi trở lại với những phán xét, kinh nghiệm và trí tuệ của chính mình.

Điều này rõ ràng khi chúng tôi học lời dạy của Đức Phật về lời nói. Những lời dạy này và những lời dạy khác tương tự như thế xuất hiện ở rất nhiều điểm trong kinh tạng Pāli.

“Này các Tỷ-kheo, sở hữu năm yếu tố này, là lời khéo nói, không phải là lời nói khó nghe, không có gì đáng chê trách, và không bị người trí chỉ trích. Thế nào là năm? Đó là lời nói đúng lúc; lời nói đúng sự thật; lời nói hòa nhã; lời nói đem lại lợi ích; lời nói với tâm từ. Sở hữu năm yếu tố này, là lời khéo nói, không phải là lời nói khó nghe, không có gì đáng chê trách, và không bị người trí chỉ trích.” (*Tăng Chi BK, Ch V: 198*)

Như vậy, những điều kiện của Đức Phật về chánh ngữ kêu gọi con người nói đúng lúc, đúng sự thật, hòa nhã, có lợi ích và được thúc đẩy bởi tâm từ. Các học viên của Học viện Nagarjuna, là những người hằng ngày thực hành thiền tâm từ theo truyền thống, nên nhanh chóng đồng ý với những lời chỉ dạy đó, nhưng tôi đã đặt một số câu hỏi.

Làm sao để người ta biết ‘đúng lúc’ là như thế nào? Nếu tôi dính líu vào một vụ xung đột với một người bạn, những gì đúng lúc đối với tôi có thể không đúng lúc đối với bạn tôi. ‘Đúng sự thật là gì?’ Chúng ta biết rằng sự thật (hầu như) luôn luôn là vấn đề có tính chủ quan. Kinh nghiệm của bản thân tôi như một thiền sinh là hai người thường có hai phiên bản về ‘sự thật’ trái ngược nhau.

‘Hòa nhã’ và ‘có lợi ích’ cũng chủ quan như vậy. Như Bhikkhu Bodhi chỉ ra trong phần giới thiệu Chương IV:

... trong lúc các bài kinh nhấn mạnh tầm quan trọng của việc giữ một thái độ hòa nhã và từ bi trước khi chỉ trích người khác, các bài kinh ấy không cổ xúy cho việc chỉ nói với người khác những lời dịu ngọt. Trái lại, các bài kinh khuyên người ta nên chỉ trích người khác khi đã đến lúc cần phải khiển trách.

Một vị Phật, với quyền năng hiểu biết bao trùm vạn pháp, sẽ không cần phải suy đoán. Nhưng phần lớn chúng ta ở trong cõi Ta-bà này (*samsāra*), bốn điều kiện về lời nói ấy có thể khó đạt được. Nếu tôi biết rõ bạn tôi, tôi có thể suy đoán khá tốt về những gì cô ấy xem là đúng lúc, đúng sự thật, hòa nhã, và lợi ích. Và tôi có thể đoán sai. Nếu sự sai khác ấy là đối với một người tôi không quen biết, hay với một người tôi đã từng có xung đột trước đây, thì rất có thể là chúng tôi sẽ không đồng ý về một hay tất cả những điểm trên.

Điều kiện thứ năm về chánh ngữ là lời nói ‘được thúc đẩy bởi tâm từ.’ Dĩ nhiên, trong lúc người ta có thể tự lừa dối về động cơ hành động của mình, đây là phương diện của lời nói mà chúng ta biết rõ nhất về chính mình. Dùng Giáo pháp để phân tích tìm hiểu, tôi có thể xác định có phải ước muốn của tôi là để nối kết với một người hay là để xa lánh người đó. Có phải tôi đang quay về với chúng sinh hay là xa lánh họ?

Điều này đã làm khởi lên một cuộc thảo luận sôi nổi về lời nói – những gì chúng ta nói với nhau, khi nào và tại sao. Giá trị của cuộc thảo luận này không phải là để tất cả học

viên đều đi đến sự đồng thuận về một vấn đề, nhưng là ở chỗ chúng tôi đã có thể tạo ra một cuộc thảo luận sôi động và rất thích thú với việc này. Các học viên ghi nhận rằng họ có thể có quan điểm khác nhau – đồng ý hoặc không đồng ý – trong lúc vẫn giữ nguyên quan hệ thân hữu với nhau. Đây là bước đầu tiên đi đến một xã hội đặt nền tảng trên sự suy luận phản biện.

Khi chúng tôi đọc các phần khác của cuốn Cổ Vũ Cho Sự Hòa Hợp Xã Hội, các vấn đề tương tự cũng khởi sinh. Tìm hiểu về ‘mười lý do để tức giận’ – xem **Chương III, 4** của cuốn sách hiện nay – đã đưa đến một cuộc tranh luận sôi nổi về vấn đề phải chăng sân hận là có thể thông cảm khi phải đối mặt với bạo lực và một hệ thống xã hội áp bức, và phải chăng sự sân hận ấy đã từng có lợi ích.

Chương nói về “cộng đồng được thành lập có chủ đích” có một đoạn trích dẫn từ ‘Chương Bảy Pháp’ của Tăng Chi Bộ kinh – xem **Chương VII,3, (5)** – trong đó Đức Phật giảng về bảy điều kiện để duy trì sự hòa hợp trong xã hội cho người dân Licchavi hoặc Vajjī ở miền bắc Ấn Độ. Trong đoạn này bao gồm một lời cảnh báo rằng: “Bao lâu mà người dân Vajjī không bắt cóc những phụ nữ và thiếu nữ ra khỏi gia đình của họ và ép buộc những phụ nữ này phải sống với chúng, thì điều được mong đợi là sự thịnh vượng, không phải sự suy tàn.” Điểm này đã khơi dậy một cuộc thảo luận sôi nổi về các vụ hiếp dâm, và nạn buôn bán phụ nữ, sự áp bức dựa trên giới tính, và sự sợ hãi trong các cộng đồng người Nagaloka của chính các học viên này.

Tôi thấy các học viên Ấn Độ sử dụng giáo pháp của Đức Phật không giống như giáo điều hay học thuyết, mà như là lời hướng dẫn để họ xem xét những vấn đề phức tạp trong hoàn cảnh sống thực tế của họ. Bằng cách sử dụng chính Giáo pháp của Đức Phật, họ đang học tập để tự mình suy nghĩ và chấp nhận nhiều quan điểm khác nhau.

Năm 1950, trong một bài tham luận nhan đề “Đức Phật và tương lai tôn giáo của Ngài”, Tiến sĩ Ambedkar đã xem xét vấn đề cải đạo cho cộng đồng người Dalit từ giai cấp bản cùng sang Phật tử. Ông đã thấy được một truyền thống tâm linh đặt nền tảng trên sự suy luận phản biện:

[Đức Phật] nói với Tôn giả Ānanda rằng tôn giáo của Ngài đặt nền tảng trên lý trí và kinh nghiệm, và các tín đồ của Ngài không nên chấp nhận lời giảng dạy của Ngài là đúng và mang tính ràng buộc chỉ vì những lời dạy đó do Ngài nói ra. Đặt nền tảng trên lý trí và kinh nghiệm, họ được phép điều chỉnh hoặc thậm chí từ bỏ bất cứ lời giảng dạy nào của Ngài nếu họ tìm thấy là chúng không áp dụng được vào một thời điểm và hoàn cảnh nào đó... Ngài muốn rằng giáo lý của Ngài vẫn mãi mãi xanh tươi và có thể phục vụ cho con người vào mọi thời điểm... Không một nhà lãnh đạo tôn giáo nào khác đã chứng tỏ được sự can đảm như vậy.

Số phận của các Phật tử Ấn Độ là đặc thù đối với các hoàn cảnh văn hóa của họ. Nhưng bài kinh đa dạng mà tôi mô tả, sử dụng cuốn sách Lời Phật Dạy Về Sự Hòa Hợp Trong Cộng Đồng Và Xã Hội như một điểm khởi động, là điều không thể tránh được. Tôi đã có những cuộc thảo luận mang

tính khiêu khích như vậy ở Miến Điện và Hoa Kỳ. Sự thật hiển nhiên không thể bao trùm mọi thực tại. Ngay cả những người có ý định tốt đẹp vẫn có thể giữ những quan điểm khác nhau. Tuy nhiên, một viễn kiến đích thực về sự hòa hợp và bao dung trong xã hội chỉ cho ta một thế giới an bình hơn.

Theo một ý nghĩa thực tế, phát triển ý định của chúng ta để kết nối với người khác là điểm then chốt, điều này được thực hiện qua việc rèn luyện và thực hành những lời dạy này. Đức Phật đã nói đi nói lại nhiều lần về sự thách thức và cần thiết của việc thực hành này. Ngài nói:

Người đáp trả sân hận bằng sân hận,
Làm mọi việc tệ hại hơn cho mình.
Không đáp trả sân hận bằng sân hận,
Là thắng được trận chiến khó khăn.

Người hành xử vì an vui của cả hai,
Cho chính mình và kẻ khác,
Khi biết đối phương đang sân hận,
Vẫn gìn giữ an bình trong chánh niệm.

Người đạt được an lành cho cả hai,
Cho chính mình và kẻ khác,
Ai nghĩ rằng người ấy là kẻ ngu,
Đó là người không hiểu Giáo pháp.

Qua nỗ lực tinh cần của chúng ta, mong rằng chúng ta biết cách tìm được sự hòa hợp trong những lúc có xung đột. Khi trí tuệ của chúng ta phát triển, mong rằng chúng ta có thể phản ánh là “đất nước chúng ta được thanh bình và không bị trộm cướp quấy nhiễu, dân chúng được an cư lạc nghiệp, vui vẻ chơi đùa với con cái và ở trong những căn nhà mở rộng cửa (mà không sợ bị trộm cắp).”

CHÚ THÍCH

I. CHÁNH KIẾN

1. Ba loại tà kiến này và những quan điểm đối nghịch với chúng được khai thác và phân tích trong Trung Bộ Kinh, Kinh số 60. Ta cũng tìm thấy chúng trong Trường Bộ Kinh, Kinh số 2, và Trung Bộ Kinh, Kinh số 76 và vài nơi khác trong bộ kinh Nikāya. Trong Trường BK, Kinh số 2, chủ thuyết đoạn diệt được gắn liền với một vị trưởng giáo tên là Ajita Kesakambalī; chủ thuyết vô tác dụng được gắn liền với Pūraṇa Kassapa; và chủ thuyết luân hồi tịnh hóa / vô nghiệp được gắn cho Makkhali Gosāla.

2. Ba loại lậu hoặc (cấu uế phiền não) là tham dục, hữu ái dục (mong cầu được tiếp tục tồn tại) và vô minh. Sanh y (các sở hữu đưa đến tái sinh) là năm thủ uẩn tạo nên bản sắc cá nhân. Chánh kiến bị ảnh hưởng của lậu hoặc là một thành phần của con đường thế gian đưa đến

tái sinh may mắn trong cõi Ta-bà (saṃsāra), vòng quay liên tục của sinh tử luân hồi. Chánh kiến không bị ảnh hưởng của lậu hoặc là chánh kiến vượt thoát thế gian, chặt đứt vòng luân hồi sinh tử.

II. RÈN LUYỆN CÁ NHÂN

1. Xem Tăng Chi BK 10:103.

2. Trong tiếng Pāli: Từ (Mettā), Bi (Karunā), Hỷ (Muditā) và Xả (Upekkhā).

3. Để biết thêm chi tiết, xem Thanh Tịnh Đạo (Visuddhi magga) 318, 9.93–96.

4. Những soi chiếu tương tự cũng phải được áp dụng cho khẩu hành và ý hành, ngoại trừ những ý hành bất thiện thì không phải thú tội nhưng là để hối hận và tránh không xảy ra trong tương lai.

5. Sallekha: Loại trừ phiền não.

6. Ở đây, Đức Phật đang nói với một thanh niên Bà-la-môn, người đã hỏi Ngài về con đường đưa đến sống chung với Phạm thiên, là vị Trời sáng tạo của hệ thống tín ngưỡng Bà-la-môn.

7. ‘Không có nghiệp bị giới hạn nào còn lại ở đây’ (yam pamanakatam na tamtatravasissati): Theo bản luận giải, điều này có nghĩa là nghiệp thuộc về dục giới không thể ngăn cản được nghiệp quả tạo ra do ‘tâm giải thoát’, đưa đến tái sinh vào cảnh giới Phạm thiên, thế giới siêu phàm của Sắc giới: “Cũng như cơn lụt vượt tràn vũng

nước, cũng vậy, thiện nghiệp của việc thiện định thâm sâu về tâm từ có công năng vượt trội tất cả nghiệp thuộc về Dục giới.

8. Theo bản luận giải, những gì ngăn cản hành giả này đắc quả A-la-hán là sự chấp thủ về ‘pháp’ thiện chỉ và thiện quán. Năm hạ phần kiết sử (năm sự trói buộc bậc thấp) (pañc’orambhāgiyāni samyojanāni) là: thân kiến, nghi, giới cấm thủ, tham dục, và sân hận. Với sự đoạn trừ những kiết sử này, hành giả chứng được quả Bất Lai (anāgāmi), được hóa sanh vào Sắc giới (rupadhātu), và chứng đắc giải thoát tối hậu ở đó, không bao giờ còn trở lại dục giới nữa.

III. ĐỐI TRI SÂN HẬN

1. Dhammapada (Kinh Pháp Cú): Khantī paramam tapotitikkhā.

2. Tri kiến về các đời sống quá khứ của chính mình (Túc mạng minh), tri kiến về sự sống chết và tái sinh của các chúng sinh khác tùy theo nghiệp của họ, (Thiên nhãn minh) và tri kiến về sự đoạn tận các lậu hoặc (Lậu tận minh), nghĩa là, chứng đắc A-la-hán.

IV. CHÁNH NGŨ

1. Parato ghosa. Điều kiện khác là chú tâm suy tư thận trọng (như lý tác ý: yoniso manasikāra). Xem Tăng Chi BK, Ch. II: 126.

2. Câu này được tìm thấy trong Trường Bộ Kinh II, 104–105; Tương Ứng BK V, 261–262, Tăng Chi BK IV,

310–311; và Kinh Udāna, 63–64.

3. Đây là bốn phương pháp đặt câu hỏi; xem Tăng Chi BK Ch IV: 42. Bản bình luận giải thích: (1) Một câu hỏi cần phải được trả lời dứt khoát (*ekamsavyākānaniya pāṇha*), ví dụ: ‘Có phải mắt là vô thường?’ cần phải được trả lời dứt khoát: ‘Phải, mắt là vô thường.’ (2) Một câu hỏi cần phải được trả lời sau khi phân biệt rõ ràng (*vibhajjavyākānaniya pāṇha*), ví dụ: ‘Có phải chỉ có mắt là vô thường?’ cần phải được trả lời sau khi phân biệt rõ ràng: ‘Không những chỉ có mắt, mà tai, mũi, lưỡi, thân và ý cũng đều vô thường.’ (3) Một câu hỏi cần phải được trả lời bằng một câu hỏi lại (*patipucchā vibhajjavyākānaniya pāṇha*), ví dụ: ‘Có phải mắt và tai có cùng một bản chất?’ Ta cần phải trả lời câu hỏi này bằng cách hỏi lại: ‘Về phương diện nào?’ Nếu họ đáp: ‘Về phương diện nhìn thấy’, ta phải trả lời là ‘Không phải’, Nếu họ đáp: ‘Về phương diện vô thường’, thì ta sẽ trả lời là: ‘Đúng thế.’ (4) Một câu hỏi cần phải dẹp qua một bên (*thapaniya pāṇha*), ví dụ: ‘Có phải tâm hồn và thể xác giống nhau?’ Câu hỏi này cần phải dẹp qua một bên không trả lời, nói rằng: ‘Như Lai chưa tuyên bố về vấn đề này.’”

4. Ý nghĩa của những câu này không được rõ ràng hiển nhiên. Bản dịch của tôi dựa trên lời giải thích trong bản luận giải. Để biết thêm chi tiết, xem Tăng Chi BK, Chú Thích số 465 (bản dịch tiếng Anh).

5. Nghĩa là: người ấy chụp lấy một sơ hở nhỏ của người kia như một cơ để chỉ trích lại người kia.

6. Bản bình luận giải thích: ‘Vị ấy trực tiếp biết rõ một pháp, đó là Thánh đạo. Vị ấy hiểu rõ trọn vẹn một pháp, đó chân lý của khổ. Vị ấy từ bỏ một pháp, đó là các điều bất thiện. Vị ấy chứng được một pháp, đó là quả vị A-la-hán hoặc là sự dập tắt hoàn toàn (nibbāna). Nhờ có tri kiến rốt ráo, vị ấy đạt được chánh giải thoát, sự giải thoát của quả vị A-la-hán’.

V. TÌNH BẠN TỐT ĐẸP

1. Kinh Tập Nipāta 261: asevanā ca bālānam panditānañ casevanā.

2. Thí dụ, xem phần lặp lại ở Tương Ưng BK 22:35–36, và Tương Ưng BK 22: 63–70.

3. Về sáu cặp kinh ca ngợi vai trò của tình bạn tốt đẹp thúc đẩy việc chứng được đạo quả, xem Tương Ưng BK 45: 49 và 45:56, Tương Ưng BK 45:63 và 45:70, và Tương Ưng BK 45:77 và 45:80.

4. Về các nhiệm vụ hỗ tương của vị thầy truyền giới và đệ tử, xem Luật Tạng I, 46–53.

5. Bộ luật Tỷ-kheo.

VII. CỘNG ĐỒNG THÀNH LẬP CÓ CHỦ ĐÍCH

1. Trong phần của Tăng Chi Bộ Kinh mà các đoạn này trích dẫn, có mô tả tám kiểu cộng đồng đối nghịch nhau. Tôi đã chọn năm kiểu này vì thích hợp với chủ đề của sách này.

2. Xem Trường BK 16:6.1.

3. Để biết thêm chi tiết, xem Giới Luật Tỷ-kheo II của Thānissaro Bhikkhu, chương 12.

4. Cuộc đối thoại này rõ ràng xảy ra sau khi Đức Phật nhập diệt. Bà-la-môn Vassakarā là vị quốc sư của vua Ajātasattu (A-xà-thế) của xứ Magadha (Ma-kiệt-đà). Có lẽ vị Bà-la-môn này hỏi Tôn giả Ānanda về việc điều hành Giáo đoàn bởi vị này biết rõ việc bạo động dữ dội đã xảy ra về việc tranh giành ngôi vua. Ajātasattu đã hành hình vua cha để đoạt ngôi báu, và sau đó đến lượt ông bị chính con trai mình giết chết.

5. Ngày trai giới Uposatha (ngày lễ Bố-tát), là những ngày rằm (trăng tròn) và mồng một (trăng khuyết), khi các vị xuất gia tập hợp lại để tụng Giới bốn Pātimokkha, là bộ Giới luật Tỷ-kheo, còn cư sĩ thì thường giữ thêm 3 giới (tám giới thay vì năm giới).

6. Thường được biết nhiều hơn theo tiếng Sanskrit như là Kshatriya (Sát-đế-ly), Brāhmaṇa (Bà-la-môn), Vaishya (Phệ-xá) và Sudra (Thủ-đà).

VIII. TRANH CHẤP

1. Toàn bộ bài tường thuật về cuộc tranh cãi ở Kosambī được kể tại trong Luật Tạng (Vinaya Piṭaka) trong phần Mahāvagga, Chương X; xem đoạn 4:483–513. Xem thêm về vấn đề này trong Trung Bộ Kinh, Kinh số 48.

2. Papañcasaññāsankhā. Danh từ cô đọng này, không được định nghĩa trong bộ Nikāya, hình như đề cập đến những tri giác và ý tưởng đã bị ‘nhiễm’ bởi các thiên kiến

chủ quan, ‘được kết hợp phức tạp’ với các khuynh hướng, tham ái, ngã mạn và quan điểm lệch lạc. Theo các bài luận giải, tham ái, ngã mạn và quan điểm lệch lạc là ba yếu tố tạo nên tri giác sai lầm (papañca).

3. Chín từ ngữ có gốc rễ từ tham ái, với các lời giải thích từ bản luận giải trong ngoặc đơn, là: (1) Pariyesanā (tìm cầu các đối tượng thuộc về sắc); (2) lābha (chiếm hữu các đối tượng thuộc về sắc); (3) vinicchaya (phán đoán những gì đáng yêu thích và không đáng yêu thích, đẹp hay bình thường, cần giữ lại bao nhiêu và cho đi bao nhiêu, cần dùng bao nhiêu và để dành bao nhiêu, vv...); (4) chandarāga (thèm muốn ít và thèm muốn nhiều); (5) ajjhosāna (niềm tin mạnh mẽ vào cái ‘tôi’ và cái ‘của tôi’); (6) pariggaha (chiếm hữu do tham ái và kiến chấp); (7) macchariya (không muốn chia sẻ với người khác / keo kiệt) (8) ārakkha (canh giữ cẩn thận); (9) dandādāna, v.v.. (dùng vũ khí để đánh đuổi người khác).

IX. GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP

1. Thủ tục lật úp bình bát và lật ngửa bình bát được cho phép trong Luật Tạng II, 124 – 127. Xem ‘Giới luật xuất gia Phật Giáo’ của Thanissaro Bhikkhu. Bản Luận Giải giải thích rằng trong thực tế chư Tăng không lật úp bình bát trước mặt cư sĩ, nhưng được chấp thuận để có một động tác biểu lộ không nhận sự cúng dường. Cũng vậy, chư Tăng hủy bỏ điều lệ này bằng việc chấp nhận một động tác biểu lộ sự đồng ý nhận cúng dường trở lại. Thủ tục lật úp bình bát được sử dụng ở Miến-điện vào cuối

năm 2007 khi Tăng đoàn áp đặt lệnh trừng phạt đối với chính quyền quân sự (do các tướng lĩnh đã cướp chính quyền). Để bày tỏ sự phản đối các tướng lĩnh, chư Tăng đã xuống đường biểu tình với bình bát lật úp thật sự.

2. Đối với Ni chúng, Luật tạng đã đề ra tám tội bị trục xuất khỏi Ni đoàn.

3. Tôi dùng từ *abhidhamme* ở đây để chỉ chính Giáo pháp, chứ không phải chỉ bộ sưu tập những bài luận tạo nên Luật Tạng hoặc triết lý, với tiếp đầu ngữ *abhi-* được dùng với chức năng thuần túy tham khảo, theo nghĩa ‘về, liên quan đến, thuộc về.’

4. *Nātaputta*, cũng được biết như là *Mahāvīra*, là trưởng giáo của cộng đồng Kỳ-na giáo vào thời đó và cũng thường được xem là nhà sáng lập Kỳ-na giáo, mặc dù rất có thể là ông ấy là người tiếp nối một dòng truyền thừa của các vị thầy đã khởi đầu giáo phái này trước kia.

5. Có bốn loại vấn đề về Giới luật: liên quan đến một vụ tranh chấp (*vivādādhikarana*); liên quan đến một vụ kết tội (*anuvādādhikarana*); liên quan đến một vụ phạm tội (*āpattādhikarana*), liên quan đến một thủ tục (về Giới luật) (*kiccādhikarana*). Những vấn đề này được bàn với chi tiết trong Luật Tạng II, tr 88–92. Tóm lại, một vấn đề liên quan đến tranh chấp phát sinh khi các Tăng hay Ni tranh chấp về Giáo pháp hay Luật tạng; một vấn đề liên quan đến việc kết tội khi một người kết tội một thành viên khác đã phạm Giới luật; một vấn đề liên quan đến một vụ phạm tội phát sinh khi một vị Tăng hay Ni đã phạm tội

giờ đây tìm cách rửa tội; và một vấn đề liên quan đến thủ tục Giới luật xem xét về những thủ tục tập thể của Tăng đoàn. Đoạn kinh văn được kể ra ở đây nói đến các phương pháp giải quyết tranh chấp.

6. Dhammenetti samanumajjitabbā. Bản luận giải cung cấp nhiều giải thích khác nhau về cách làm thế nào để áp dụng sự chỉ đạo của Giáo pháp, từ lập trường của cả Kinh và Luật.

7. Bản luận giải giảng nghĩa nhóm từ “không giải quyết được nội bộ” (ajjhattam avūpasantam) như thế này: “không giải quyết được trong chính tâm của mình và trong vòng các đệ tử và học trò của mình.”

8. Appasāda. Khi điều này được tuyên bố, họ không cần phải đứng dậy từ chỗ ngồi để chào, hoặc đánh lễ, hoặc đi đến gặp, hoặc cúng dường vị ấy.

9. Patisāranīyakamma. Khi việc này áp dụng, vị Tăng phải đi cùng với một vị Tăng khác, đến nhà gia chủ để xin lỗi. Nếu vị này không được gia chủ tha lỗi, vị Tăng đi theo sẽ cố gắng hòa giải họ. Câu chuyện làm bối cảnh cho việc này được thấy ở Luật Tạng II, tr. 15–18, với quy định pháp lý ở Luật Tạng II, tr. 18–21. Để biết thêm chi tiết, xem “Giới Luật Xuất Gia Phật Giáo II”, tr. 407–411’ của Thanissaro Bhikkhu.

10. Bản luận giải không đưa ra lời giải thích cho nhóm từ này, nhưng bao hàm ý nghĩa là vị Tăng gây rối đó, qua cách hành xử của ông ấy, không phải là đệ tử

đích thực của Đức Phật, và như vậy có thể xem như là một ‘người con trai’ (= đệ tử) của một vị thầy khác.

X. THIẾT LẬP MỘT XÃ HỘI CÔNG BẰNG

1. *Danam, silam, pariccagam, ajjavam, maddavam, tapam; akkodham avihimsanca, khantınca, avirodhanam* (biết bố thí, hành xử đức hạnh, biết từ bỏ, chân thật, dùi hiên, nghiêm khắc với bản thân, không sân hận, không gây tổn hại, kiên nhẫn, và không chống lại nguyện vọng của dân chúng).

2. Ngày thứ 15 Âm lịch, ngày trăng tròn, được dành riêng cho các ngày lễ tôn giáo đặc biệt.

LỜI KẾT

1. Để biết thêm chi tiết về người Dalits, trước kia gọi là ‘giai cấp bần cùng’, Tiến sĩ Ambedkar, phong trào Phật giáo ‘mới’ ở Ấn Độ, và những học viên mà tôi đã cùng làm việc với họ, xin xem cuốn sách của tôi nhan đề “Những Người Thừa Kế của Ambedkar: Sự Tái Sinh của Phong Trào Phật Giáo Dẫn Thân ở Ấn Độ” (Berkerley: Clear View Press, 2013).

2. William Dalrymple, Thời Đại của Kali: Du Lịch và Hội Ngộ ở Ấn Độ (New York: Penguin, 1998) 115.

MỤC LỤC SÁCH THAM KHẢO

CÁC NGUỒN THAM KHẢO CHÍNH

1. Bodhi, Bhikkhu, (dịch) The Connected Discourses of the Buddha: A translation of the Saṃyutta Nikāya (Tương Ưng Bộ Kinh). Boston: Wisdom Publications, 2000.

_____ (dịch). The Numeral Discourses of the Buddha: A Translation of the Aṅguttara Nikāya (Tăng Chi Bộ Kinh). Boston: Wisdom Publications, 2012.

_____ (dịch). The Suttanipāta (đang biên dịch) (Kinh Tập Nipāta).

2. Buddharakkhita, Acharya, (dịch). The Dhammapada: The Buddha's Path of Wisdom (Kinh Pháp Cú: Con Đường Trí Tuệ của Đức Phật), bản in lần 2. Kandy, Sri Lanka: Buddhist Publication Society, 1996.

3. Horner, I. B., (dịch) The Book of Discipline (Luật Tạng), quyển 1–6. London: Pāli Text Society (1969 –75).

4. Ireland, John D. (dịch). The Udāna and the Itivutaka: Inspired Utterances of the Buddha and the Buddha Sayings (Kinh Phật Tự Thuyết và Kinh Phật Thuyết Như Vậy) Kandy, Sri Lanka: Buddhist Publication Society, 1997.

5. Ñāṇamoli, Bhikkhu, (dịch). The Path of Purification: Visuddhimagga (Thanh Tịnh Đạo) Onalaska: BSP Pariyatti Editions, 1991.

_____, (dịch) The Middle Length Discourses of the Buddha: A Translation of the Majjhima Nikāya (Trung Bộ Kinh), Bhikku Bodhi biên tập, bản in lần 3. Boston: Wisdom Publications, 2005.

6. Walse, Maurice (dịch) The Long Discourses of the Buddha: A Translation of the Dīgha Nikāya (Trường Bộ Kinh). Boston: Wisdom Publications, 1995.

XEM THÊM

1. Bodhi, Bhikkhu, (hợp tuyển). In the Buddha's Words, An Anthology of Discourses from the Pāli Canon (Hợp Tuyển Lời Phật Dạy từ Kinh Tạng Pāli): Boston: Wisdom Publications, 2005.

2. Thānissaro, Bhikkhu (dịch) The Buddhist Monastic Code, I and II (Giới Luật Xuất Gia Phật Giáo) bản in lần thứ 2. Valley Center: Mettā Forest Monastery, 2007.

THƯ VIỆN EBOOK **SÁCH MỚI.NET**

HÀNG NGHÌN ĐẦU SÁCH HAY ĐANG CHỜ BẠN
WWW.SACHMOI.NET

LỜI PHẬT DẠY VỀ SỰ HÒA HỢP TRONG CỘNG ĐỒNG VÀ XÃ HỘI

Hợp Tuyển Từ Kinh Tạng Pāli

The Buddha's Teachings on Social
and Communal Harmony

An Anthology of Discourses from the Pāli Canon

by

BHIKKHU BODHI

Việt dịch: Nguyễn Nhật Trần Như Mai

NHÀ XUẤT BẢN HỒNG ĐỨC

Địa chỉ: 65 Tràng Thi - Quận Hoàn Kiếm - Hà Nội

Email: nhaxuatbanhongduc@yahoo.com

Điện thoại: (024) 3926 0024 Fax: (024) 3926 0031

Chịu trách nhiệm xuất bản:

Giám đốc BÙI VIỆT BẮC

Chịu trách nhiệm nội dung:

TBT. Lý Bá Toàn

Biên tập: Phan Thị Ngọc Minh

Sửa bản in: Ban In Ấn VNCPHVN

Trình bày: Minh Từ

Đối tác liên kết xuất bản:
VIỆN NGHIÊN CỨU PHẬT HỌC VIỆT NAM
750 Nguyễn Kiệm, Quận Phú Nhuận, Tp. HCM

In số lượng 10.000 cuốn, khổ 16x24 cm
Tại **CÔNG TY TNHH MTV IN TÍN LỘC**
Địa chỉ: 117/5 Võ Thị Thừa, KP3, P. An Phú Đông, Quận 12, Tp. HCM

Số XNKHXB: 3651 - 2018/CXBIPH/61 - 86/HD
Số QĐXB của NXB: 1570/QĐ-NXBHĐ ngày 04/12/2018.
Mã số sách tiêu chuẩn quốc tế (ISBN): 978-604-89-5577-9

In xong và nộp lưu chiểu năm 2019